Drukarnie, oficyny
i autorowie żydowscy
w Polsce

Pierwsze druki żydowskie pojawiły się r. 1475 w Reggio w Kalabryi i w Rieve di Sacco w Górnych Włoszech, r. 1476 w Mantui, r. 1477 w Ferrarze, r. 1482 w Bolonii, r. 1483 w Soncino, 1486 w Neapolu, 1486 w Zamora w Hiszpanii, 1482 w Guadalaxara, 1485 w Ixar w Aragonii, 1489 w Lizabonie, w Leiria 1492, w Ibara 1496, w Casale maggiore 1496. — W XVI wieku otworzono r. 1503 w Konstantynopolu drukarnię żydowską pod kierunkiem Dawida Nachmias, a r. 1515 w Saloniki; — we Włoszech, r. 1505 w Fano, 1516 w Genui, 1518 w Rzymie, 1517 w Wenecji; — 1516 w Bazylei; 1517 w Pradze założył ben Jaisme Gerson Kohen drukarnię żydowską.

W Krakowie otworzyli około r. 1530 drukarnię żydowską bracia Samuel, Aszher i Eliakim synowie Chaima Halicz. Z tej drukarni wyszło: Schaare Dura z Komentarzem Isserleina (ukończony druk w środę d. 28 m. Ijar (13 Maja) 1534. 4to drukowany większemi literami kwadratowemi, tytuł w arabeskowych ramkach z 2 aniołkami grającymi. — R. 1538 drukował Jan Halicz I część Księgi Tur, 4to a r. 1539 tenże Jan Halicz z Janem Kurzius z Wielkiej Głogowy II gą część Tur. 4to — R. 1540 drukował Paweł Helicz Niemiecko-żydowski Nowy Testament w tłomaczeniu Lutra, z dedykacyją łacińską Piotrowi Gamratowi bisk. krak. fol. podług Wolfa I pag. 812. – II p. 459 tłomaczony przez Jana Harzuge. – Z rokiem 1540 urywają się hebrajskie druki w Krakowie.

Podług Joh. Dav. Hoffman: De typographiis in regno Pol. Dantisci 1740 na str. 35 wspomina iż jak się zdaje w XVI wieku była żydowska drukarnia w Poznaniu, z której r. 1604 wyszedł Lebusch (?) i na str. 43 cytuje Salomo Sulzer typographus regius.

R. 1569 założył w Krakowie drukarnię żydowską Izaak ben Akhron z Prostiz czyli Prosnejowa (Prostjova) z Morawy, otrzymawszy na takowy przywilej króla. Drukarnia ta istniała przeszło półwieku, wydała wiele dzieł szacownych głównie talmudycznej, kabalistycznej, exigetycznej, filozoficznej historycznej i matematycznej treści. R. 1603 wydrukowała Talmud jerozolimski (podług Wolfa mylnie 1609); r. 1602–1608 Talmud babiloński, którego pojedyncze niektóre traktaty już poprzednio wydane n.p. Pezra i Schekalim r. 1587 (wykładał Jechiel ben Jedidja), r. 1578 Ketubot i Aboda sara, fol. Drugg edycyą Talmuda babilońskiego drukowano tu 1616. 4to — W tejże drukarni

Sefer Zuchasin (Kronika narodu żydowskiego przez Abrahama Zacuto lekarza portugalskiego z Salamanki, od stworzenia świata do r. 1500 z poprawkami Mojżesza Isserles) druk w Krakowie. r. 5340 – 5341 t.j. 1580 – 1581 za Stefana Batorego) 4to Karta 168. ma edycye zagraniczne, ostatnia w Warszawie 1876

wyszło r. 1597 (Halacha czyli Compendium Talmudu przez Izaaka Alfasi fol. (składane przez Mosesa ben Katriel Weisswasser z Pragi); r. 1587 i 1608 Rabbot dwa razy (w edycji z r. 1608 wymienieni zecerzy: Aaron syn drukarza Izaaka z Prostitz, Jakob ben Meir z Holeschau w Morawii i Aaron ben Mose z Krumenau w Morawii); r. 1596 Jalkut Schimoni (składali Elazar ben Dawid i Izaak Israel wnuk Schalom'a Schachna); Kilka dzieł Mojżesza Isserles pomiędzy któremi Torat Chatat w 4 edycyach z r. 1569, 1577, 1591 i bez roku; dzieła Salomo'na Loria; Orzeczenia Josefa ben Mordechaj Gerson. — Pierwszym drukiem z tej oficyny zdaje się być Glossarium do Rabbot 1569. — Izaak Prostitz drukował między innemi: Abodat ha-Kodesch, Tolaat Jaakob, Bechajé (w 2 edycyach), Schaare Ora, Zeror ha-Mor, Pardes Rimmonim, Berit Abraham, Marsch Kohen, Chobat ha-Lebabot, Reschit Chochma; — z biblijnej literatury: Pentateuch z Mose ben Nachman, Mirrachi, Imre Noam; Pieśn nad pieśniami w tłomaczeniu niemiecko-żydowskiem Izaaka Sulkes 1579; Księga Tekillim w tłomaczeniu Mojżesza Stendal, wydana przez Rösle wdowę rabina Fischel (Wolf I pag. 900 nº 1667 i II pag. 457); niemiecko-żydowskich (Wolf II pag 456); cała Biblia z Raschi r. 1610-1612. 4to; Księgi rytualne; — prócz tego wydano tu: Juchasin, Schalschelet, Zosippon, dwa matematyczne dzieła Jakoba Koppel; Sefer ha Chajim 1583 (Wolf nº 604); Jesod Teschuba. 1582 4o (Wolf 2169); Pitron Chalomot wydany przez Jakoba Sofer ben Zaftali z Lublina za panowania króla Stefana — Izaak Prostitz r. 1569-1580 miał zdatnego zecera Samuela syna Izaaka Böhm, którego z Wenecyi sprowadził; r. 1580-81 wydał I część Schulchan Aruch z komentarzem Mojżesza Isserles; Księgę Job wierszem przez Eliasza Lewita 1574; traktat talmudu Schechitha z komentarzem Jakoba Weil 1579. 4o — R. 1614 zmarł Izaak ben Aaron z Prostitz a drukarnię objęli synowie jego Aron i Izachar Beer którzy ją (przywrócili) od r. 1614 aż do r. 1630 i już tyle dzieł nie wydali co ojciec. Aron był rzędcą drukarni a Izachar zecerem. Wariejące dzieła przez nich wydane: Orzeczenia Mojżesza Minz 1617 (drukowane kosztem Aarona ben Moses, Abrahama ben Israel i Jakoba ben Meir); Masoret ha-Berit 1619; Kizzur Aruch 1619 (pierwsza edycya wyszła 1591; Schulchan Aruch Część I i II. 1619; Sefer ha-Zaschar 1628 (zecerem był Izaak ben Gerson z Turobina). — Izaak ben Aaron r. 1602-1605 miał takie miejscową drukarnię w swem mieście urodzenia Prościejowie w Morawii w której kilka Ksiąg wydrukował.

R. 1631 założył Menachem Meisels w Krakowie nową drukarnię, która przez 40 lat była czynną, lubo ani ilością drukowanych w niej dzieł, ani też co do typograficznej ozdobności wydań wcale drukarni Izaaka ben Ahrona z Prościejowa nie prześciga. Drukarnia Meiselsa wydawała przeważnie tylko dzieła talmudycznej i kabbalistycznej treści, pomiędzy któremi zasługują na uwagę: Turim z Bajit Chadasch 1631–1639, których korektą zajmował się Samuel ben Izaak z Opatowa zwany Dresles sofer krakowski (Części I i III wyszła r. 1639; Części II r. 1635; Części IV r. 1631); Nowelle Samuela Edels 1631, których zecerem był Jehuda ben Alexander Kohen z Pragi, a korrektorem Izaak ben Elia z Brzeska; Orzeczenia Masat Benjamina 1633 (Wolf I p. 245); Rabbot z Toldot Noach razem 1634 z ozdobnym tytułem mieszczącym Orła polskiego i herb Krakowa; Torat Chajim 1636, którego korrektorem był Ascher Selig ben Izaak Levi Horwitz krewny autora; Reches Eliahu 1638, którego zecerką była Czerna córka Menachema Meisels właściciela drukarni; Zam rchel Schlomo wydany 1646 przez Mojżesza ben Izrael Issel Lasar z Krakowa, którego dzieła zecerką była również Czerna, a prefacerem czyli odbijaczem Benjamin ben Salomo chazan (czyli kantor) krakowski; Arse Lebanon 1648, 4to; Abodat ha-Levi i Elegia na wymordowanie Żydów od Kozaków przez Meir ben Samuel z Szczebrzeszyna (Schebrin) r. 1650, 4to kart 11; Przepisy dotyczące rzezi bydła przez Jakóba Mil 1652, 4to kart 24; Części dzieła Asara Maamarot 1656; Minhagim z komentarzem Zechiela Morawczyka 1660; Kizzur Reschit Chochma r. 1662 którego korektorem był Rafael ben Mose. – R. 1668–1670 zawiadywał drukarnią Jehuda Löb ben Simcha Bonem ben Abraham Meisels z Krakowa kuzyn (Wyżnicy) zmarłego Nachuma Meisels; wtedy to u niego wyszło Chelkat Mechokek czyli Objaśnienia do Eben ha-Eser (t. j. czwartej Części rytualnego Kodexu Schulchan Aruch) 1670; Sefer Meirat Enajim b. r. 1670, które składał zecer Katriel ben Zebi z Opatowa, a drukowali prasowcy: Mordechaj ben Benjamin, Abraham ben Zebi, Jakob ben Zebi i Jehuda Löb ben Ascher Anschel ben Awigdor. Były to ostatnie książki w XVII wieku w Krakowie drukowane.

(który zmarł około r. 1656,

W XIX wieku drukowali hebrajskie książki w Krakowie.

Spira 1822–1826.

Budweiser

Faust

Liczne drukarnie hebrajskie w Rossyi istniały w skutek ostrych rozporządzeń cenzury rządowej w r. 1850.

Drukarnie żydowskie w krajach dawnej Polski.

Berdyczów m. 1807. 1816-1817. 1834-1836. (miasto powiatowe (mieszkańców 52226 między temi 43224 Izraelitów.) gubernii kijowsk. Słownik geograf. Król. Polsk. pod redakcyą F. Sulimierskiego 1880 Tom I. str. 137 piszą iż Żydzi tu posiadają 10 drukarni (sekty Chasydów) (2) (na rzece Słuczy pow. - woj. Sobieszczańskiego były 2 drukarnie zniszczone 1850.

Białozórka (Bliskurka) miasteczko na Wołyniu w powiecie krzemieńcu niekiedy 2000 mieszkańców) drukarnia hebrajska.

Białystok m. (w gub. grodzieńsk. Łyneburg 1795-1803) 1804 drukarz Aron Horwitz, 1816-1824 w którym to roku drukarnia się spaliła. Miasto ma 34506 ludności między temi 20365 Żydów. Stacya Kolei żelaznej warszawsko-petersburskiej.

Bohusław (Ohslaw) m. 1820 drukowano tu kabbalistyczne dzieło (m. w gub. kijow. powiecie kanowsk. nad rzeką Roś, mieszkańców 8568 między temi 5986 Żydów.) Ko hiszpańskiego żyda Mē. Ben Gabbai z XV w. (przedruk) 4to Kart 47. (First II. 358)

Brody m. 1806. 1872-1882.

Czerniowce m. na Bukowinie 1841-1847 wydrukowano tu Talmud babilońskie. fol. - 1881 - Eckhard Diett 1810, poprzedniego Rudolf Eckhardt.

Dąbrowna czyli **Dubrowno** (Dobrowno) m. (zaścianek) nad Dnieprem na Białej-Rusi 4523 mieszkańców 1804 wydrukowano Pentateuch Mojżesza, fol.

Dubno m. 1794-1800. 1820. (miasto powiat. w gub. wołyń. nad Ikwą 12000 mieszk. **Eitkuny** 1872-1873. (Żydtkuten) (miasteczko w Prusach wschodnich nagranicy ross. 3300 mieszk. (miasteczko w Prusach wschodnich) 1826.

Ełk czyli **Lyck** m. (powiatowe w Prusach wschodnich), 1857 druk. Hł. (ludności 43425 z Petzolt - 1861

Tygodnik polityczno-przemysłowy żydowski (Hamagid) pod redakcyją Eliesera Lippmann Silbermann. fol. 1874.

Gdańsk (Dantzig) m. 1675. 1681.; 1844 druk. Hł. Edelmann z Świsłoczy, 1846.

Grodno (Horodno) m. 1774. [redacted] 1781. 1790. 1793. 1798. 1800. 1803. (Horodno) 1806. 1825. 1847. miasto gubernialne nad Niemnem [redacted] ludności 34775 Podskarbi Tyszkiewicz zaprowadził 1783 gisernię czcionek pod dozorem Hodima Sokol, w niej uczył się Nochim Zymel, który r. 1821 otwarł drukarnię własną; r. 1862 właścicielem jej był Chaskiel Zymelowicz.

miasto powiatowe w gubern. lubelsk. nad Wieprzem, 8208 mieszkań. między temi 4981 Żydów
Hrubieszow m. r. 1813. r. 1818 Komentarz do Pentateuchu przez Menachem-Nahum rabina Chassydymów z Czarnobyla. 1819. 1823.

Jansborg (Johannisburg) m. w Prusach wschodnich. 1850. 1857. 1860. (miasto powiatowe w obwodzie gąbińskim, w prostkich Mazurach 2½ mili od granicy polskiej) ma 3000 ludności.

Jarosław m. w Galicyi 1886 (przez Szaję Wata;

Józefow ordynacki miasteczko w gub. lubelsk.; drukarnia założona 1824 r.; 1830. 1840. 1843. - 1867 Responsa przez Zebi Hirsch Bonhard. 8vo - 1870. 1882. (miasteczka ma 1200 mieszkańców, założone r. 1725

Kołomyja m. w Galicyi 1886.

Kopyś (Kopust) miasteczko w Mohilewskiej gubernii na lewym brzegu Dniepru, ma 2817 mieszkańców, między temi 1361 Żydów, którzy mają synagogę i 2 modlitewne szkoły. - 1790. 1802. 1807. 1811. 1816. 1821 drukował Jechiel Jafé. - 1825. 1826. 1837.

drukarnia założona przez rodzinę Jafé - r. 1810 drukowali Jehuda Israel i Nachum Jafé.

Korzec m. na Wołyniu - drukarnia Chassydymów 1765. 1784. 1776. 1780. 1785 Sefer ha-Kabbala t. j. Księga podań Abrahama ben Dawid z Toledo rabina X wieku. - 1797. 1804. 1815.

Kozłow (Eupatoria) w Krymie, drukarnia Karaitów, założona przez Firkowicza. - 1836.

Kraków R. 1530 mieli drukarnię Samuel, Ascher i Eljakim synowie Chaima Helicza (z Halicza), r. 1530 drukowali Pentateuch i Megillot; r. 1531 Haggada. fol. i t. (wychrzczeni 1534 (Neochristiani) nazwani Paweł, Andrzej i Jan Helizowie drukują Schaare Dina t. j Przepisy co do potraw, Israela ben Meir z Dü-ren w XV w. z Komentarzem Israela Isserlein. 4to; r. 1534 Mar-kobet ha-Mischne rabina Anschel, 4to; r. 1538-1539 drukuje Jan Helicz Tur w 2 częściach, 4to; r. 1540 drukuje Paweł Helicz No-wy Testament, tłomaczony na niemieckie przez Marcina Lutra, trans-krypcyi Jana Herzoga literami hebrajskiemi, fol.

R. 1569 zakłada nową drukarnię na Kazimierzu Izaak ben Aron z Prostiejowa (Prosnitz) na Morawie, nazwany też Włochem, otrzy-mawszy przywilej na drukarnię i Księgarnię od Zygmunta Augusta; r. 1603-1606 drukuje Talmud babiloński w XIII tomach, fol. - po jego śmier-ci 1614 prowadzą drukarnię jego synowie Aron i Izaher Beer aż do r. 1630, lecz już tyle dzieł nie wydali co ojciec. Aron zarządzał drukarnią, a

(i sprowadziwszy zdat-nych zecerów z Wenecyi;

5371

II

Bibl. Jag.

W. Inw. 5371.

5371

Żydzi

BRÜNN

BRÜNNER ST

Ehren-Diplom

VON F. SEMMLER & H. FRENZEL.

Goldene Medaille
Triest 1882.

STEAR

Prima

aus höchst gereinigt

zei

durch Weisse, n

Brenndauer und

besond

FABRIK:
Petersburggasse Nr. 10.

Graz 1880.

BRÜNN

EN- & PARFUMERIE-FABRIKEN VON

Ein Paquet

Biblioteka

Dziennika **№.** *Praktykanta podpis:*

KLINIKA

CHIRURGICZNA AMBULATORYJNA.

licząc *od*

uległ chorobie
zwanéj i w dniu *Mca* *184* *r. do Kliniki*
przyjęt został

OPIS CHOROBY	LECZENIE

OPIS CHOROBY	LECZENIE
	1608 fer. 2a post f. S. Thomæ Zygm III zydź Nr. 282.
1571 d. 26 Mai	1624 aby frebra nie wywoz
1522 ante 3a Aug. fab. Kutkowski mż	1618 S. Spiritus
1590 fab. ant. martin	1645 Dekr. Christ Najman.
1533 Mostyn	1631 Szmelchaus
1529 "	
1505 Bazsta flor	
1583. Stephan bramy	
1596 Henryk podwody	
1527 Waltek et Dobergast	
1529 S. Spiritus	
1596 Andreas Gorski fuśly	
1599 nob. Geworski fuśly	
1512 granice błoń Lorenzona	
1570 Franc Wolski et Quademia	
1570 Stefan Zydom conducere fornices	
1552 Lombri	
1537 Zaboreństwo n L. Marij	
1511 Capella Joan. Boner.	1568 Concordia cum Mogita
1534	1523 Altare Gervasi et Protasi
1531. Krusser.	1566 ptasoły
1503 altare B. Maria in cut S. Barbara	1542 Altare Decem millium mart
1536 cut. B. Maria	1585 Moravicki
1511 Grodek	1509 Michovita
1583 cut. S. Barbare	1515 Zygm I Barward
1549 Salamon	
1503 Concord. de 5 marcinas	
1519 Lipnicki	
1516 corpus pro predicatore	
1546 hospitale S. Rochi	
1539 Schol	
1503 capella Joannis Alberti	
1510 Altare Mautne	
1507 capella Dominicanum	

Bibliografia. — Już w XII wieku krzątano się pilnie około zało-
żenia bibliotek i zbierania książek. Sławny rabin Jehuda Ibn Tabon
z Granady w Instrukcji pisanej około r. 1200 dla syna swego Samue-
la, jak ma się uczyć i korzystać z nauki, wyraża się między innemi,
w ten sposób: „Uczyniłem cię przez [illegible] nabycie wielu dzieł pi-
sanych, niechcąc cię narażać na wypożyczanie książek od innych, jak
się to niestety u wielu kształcących się w umiejętnościach wydarza, którzy
częstokroć narażeni są na odbywanie długich podróży za książką po-
żądaną, niemogąc jej znaleźć. Chwała Bogu! że już należysz do po-
życzających innym, a nie do wypożyczających od kogoś: posiadasz nawet
wielu dzieł po dwa lub trzy egzemplarze. Sprawiłem ci dzieła z wszel-
kich gałęzi umiejętności i spodziewam się, że takowe godnie przecho-
wasz. A ponieważ Bóg cię obdarzył mądrem i roztropnem sercem
(umysłem), starałem się z najodleglejszych nawet okolic sprowadzić
dla ciebie biegłych nauczycieli w naukach nawet nie teologicznych,
nieszczędząc znacznych kosztów i trudów. Jednakże z żalem spostrze-
gam, iż mało zwracasz uwagi na twój domowy piękny księgozbiór,
i że niemasz nawet chęci przypatrzyć się bliżej tytułom książek, bo czę-
stokroć szukasz u innych i wypożyczasz książkę, którą sam w twej bi-
bliotece posiadasz; nawet nie rzucisz okiem na własny katalog (mas-
keret), lubo wiesz dobrze o tem, iż ludzie z dalekich stron do mnie
przychodzą, aby oglądać moje książki. Mój Synu! Książki niech będą
twemi towarzyszami, szafy i półki niech będą twoim wirydarzem,
twoim ogrodem: w tym ogrodzie książek, powinieneś bawić, tam
zrywać róże i zbierać owoce; a jeżeli cię opanuje znużenie, to idź
do innej grządki tego ogrodu, to jest do innego oddziału umiejętności.
Przepatrz książki hebrajskie w pierwszych dniach każdego miesiąca, arab-
skie co dwa miesiące, a pisma przyczepione do książek co trzy miesiące i
ustaw wszystkie w odpowiednim, widocznym porządku, abyś nie potrzebował

długiego czasu tracić na szukaniu za Książką i abyś wiedział, na którem miejscu Książka w szafie stoi. W osobnym zeszycie spisz Książki każdej półki z szafy, abyś na pierwszy rzut oka w zeszyt, wiedział w której półce pożądana Książka stoi i abyś przez niepotrzebne przewracanie i szukanie nie udziałał nieporządku. Powinieneś także dawać baczność na pojedyncze kartki lub listy włożone do rękopiśmiennej Księgi, albowiem na takowych często zanotowane są ważne szczegóły, któremi zebrał lub przepisał. Przepatruj często spis twoich Książek, abyś wiedział, co posiadasz. Wypożyczaj także twoje Książki osobom, które niemają za co takowych kupić, zwłaszcza jeżeli masz pewność, że ci wypożyczone Książki będą nazad zwrócone. Szafy z Książkami powinne być okryte piżknemi Kobiercami lub zasłonami, i chronione od wilgoci, myszy i innych szkód: albowiem Księgozbiór jest twoim największym skarbem. Jeżeli którą Książkę wypożyczasz, to zapisz takową w osobny rejestr, zanim z domu wyjdzie, a po zwróceniu, wykreśl takową z owego rejestru. Co pół roku rewiduj twój Księgozbiór i zażądaj zwrócenia ksiąg wypożyczonych i t.d."
— Piękny ten pomnik z roku 1200 świadczący o zamiłowaniu, zbieraniu, porządkowaniu, Katalogowaniu i t.d. Książek ogłosił ~~zwłomaczeniu~~ niemieckiem z rękopisu hebrajskiego oxfordzkiej biblioteki Hirsch Edelmann w Berlinie 1852, a przedrukował Dr. Jul. Fürst Bibliotheca judaica. Leipzig 1863. III Theil, str. XIII).

Bibliografia dzieł hebrajskich w Krakowie drukowanych. 2

Machsor podług polskiego rytuału tłomaczone na niemieckie przez Abigdor-Sofer b. Mose (z Eisenstadt + 24 Ab. 1591) Kraków 1591. fol. – tamże 1594 fol.

O wygonieniu Żydów z Wiednia; rzecz w niemiecko-żydowskiém narzeczu przez Abigdor-Sofer b. Mose Kraków 1609. 4°

Komentarz nad Pentateuchem i objaśnienia nad Raschi Kraków 1604 (w druk. Izaak b. Ab. Prossnitz) 4°

Menorat ha-Maor czyli Świecznik rzucający światło; to jest: Wielka Księga moralna podług Agada w Talmudach i midraschim objaśniona przez Js. Aboab (z kastylijskiego tłomaczenia hiszpańskiego) Kraków 1597 fol.

Pentateuch z komentarzami Raschi, Mojz. Nachmani i Js. Aboab z Kastylii. Kraków 1587. fol.

Derasza t. j. homilija przy skończeniu roku trzynastego przez Abrahama Kohen. Kraków b. r. (w druk. Izaaka Prossnitz) 4° kart 9.

Rytuał sabbatowy z komentarzem i mistycznemi rozmyślaniami przez Abrahama ha-Saken (ha-Lewi) z Jerozolimy (żył 1516). (Kraków 1667. 8°

Wzory aktów urzędowych: kontraktów ślubnych, listów rozwodowych, kontraktów kupna i sprzedaży przez Eliezera z Meli (właściwie przez Jech. Abravanel b. Sam.) Kraków 1602. 4° (przedruk z r. 1552 edycji weneckiej)

Abarbanel Izrak ben Juda
(ur. 1437 † 1508)

Komentarz nad Pesach-Hagadą przez Don Js. Abravanel (z Portugalii 1496) Kraków 1562. 4° (przedruk)

Deraszot i objaśnienia nad pierwszą Księgą Pentateuchu przez Bendet Achselrad b. Josefha-Lewi ze Lwowa rabina w Ostrogu. Kraków (w druk. Menachem Nachum b. Mos. Meisels) 1639. fol. kart 30. 2a ed. Lublin. b.r. fol

Krytyczne Scholie czyli Uwagi nad Księgą Sohar przez Akronim - Selig b. Mose z Żołkwi. Kraków (w druk. Menachem Nachum b. Mos. Meisels) 1636. fol. kart 22

Księga o literach hebrajskich przez R. Akiba ben Josef (czasem Cezarea) z wstępem kabalistycznym. Kraków 1579. 4° K. 24 (przedruk) - Kraków 1627. 4°

Talmud z komentarzem nad Miszną przez Jak. Alkafi ben Mose (z Hueska) Kraków 1603-1606 fol. i Lublin 1617-1628 fol. (przedruk)

Karaim czyli Główne zasady religii mozaicznej przez R. Jos. Albo (w Soria w XV wieku) z notami Jakuba ben Samuel Koppelmann ben Bunem z Przegorzałe (zesja Kujawska) Kraków 1594. 4° (przedruk) (dr. Js. Prosnitz)

List pasterski Sal. Alemi (z Portugalii) do ucznia swego wzywający do pobożności i wyliczający powody do prześladowania żydów (pisany r. 1415). Kraków 1612. 8° (przedruk)

Halacha czyli Kompendium całego Talmudu przez Sz. Alfasi b. Jak. z Kale a Chamad w Afryce († 1103) Kraków 1597. fol. 8° (przedruk) tożsamo z Komentarzem przez Menachem Dav. Fiktin b. Js. Kraków 1597. fol. 3 tomy (dr. Js. Prosnitz)

O dogmatach wiary żydowskiej przez Jr. Alisch b. Mos. Kraków 1582. 4°

O potrzebie i potrzebie ascetyki przez Jos. Alisch b. Mos. Kraków 1582. 4°

Apologia prawa mozaitycznego i o nocnej modlitwie przez R. Mos. Almosnino b. Baruch (rabina w Salonikii ur. 1523) Kraków 1590. 4° (przedruk) – Kraków 1805. 4°

Wyciąg z Księgi Menorat ha-Maor (o moralności przez Jr. Abraqua b. Jos w Toledo napisanej. Kraków 1593. 4°

Pentateuch z komentarzem nast. Altschul czyli Anschel ben Ascher. Kraków 1552. fol.

Prorocy i hagiografowie (z komentarzem tegoż) Kraków 1595 (druk Izaak b. Ah. Prossnitz) fol. Kart 121.

Derascha (homilie) podług zasad Księgi Mafera przez Mię Angil b. Abr. Rabina w Belgradzie. Kraków 1619 (w druk Ah. b. Jr: Prossnitz) 4°

Markebet ha-Mischne t.j. (Słownik wyrazów Starego Testamentu z tłomaczeniem żydowsko-niemieckim przez Asch. Anschel b. Jos.- Mard. z Poznania (Rab. w Krakowie i Pradze) Kraków 1534. 4° Kraków 1552. fol. Kraków 1584. 4° Kart. 123.

Objaśnienia do komentarza Raschi nad Pentateuchem przez Sim. Aschenburg b. Jr: ha-Lewi z Frankfurtu nad Odrą. Kraków 1590. 4° – Kraków (dr. Izaak b. Ah. Prossnitz) 1593. 4° Lublin 1587. 4° Lublin 1590. 4° Lublin 1638. 4°

Komentarz do Kinnot czyli Pieśni żałobnych śpiewanych d. 9 Ab. przez Ascher b. Josef rab. w Krakowie. (przy Kinnot) Kraków 1585. 4°

Komentarz do 15 Psalmów stopniowych przez Samuela Arepol ben Izrael z Izaafet. Kraków Druk Jr. ben Ahron 1576. 4° K. 32

Jozrot z Komentarzem hebrajskim przez Ascher b. Josef rab. w Krakowie. Kraków (dr. Js. b. Abr. Prosnicz) 1589. 4°

Zbiór zdań nad rozmaitemi przedmiotami przez Binj. Ahron Aschkenazi b. Abr. z Saloniki. Kraków 1633. 4°

Objaśnienia historycznej treści Pentateuchu wraz z homiliami (Maasehaschem) przez Els. Aschkenazi b. Elija Eliezer Rofe (rabina*) w Krakowie, Konstantynopolu, Nazos, Poznaniu, 1580 pisarz w Gnieźnie 1589, w Krakowie + 1586) Kraków 1584 fol. kart 184 (przedruk)

*) do r. 1561 bawił w Egipcie potem w Famagaście na wyspie Cypr ze, r. 1576 był rabinem w Cremona i stąd dedykował swoj komentarz do Księgi Ester (Josef le Kach) sławnemu Don Joseph Nasi żydowi którego sułtan Selim mianował Księciem Naxos.

Komentarz gramatyczny, rozumowy, allegoryczny i kabalistyczny nad Pentateuchem przez Bachja b. Ascher (dajen w Saragossie r. 1291). Kraków (dr. Js. b. Ab. Prosnitz) 1592 fol. (przedruk) – Kraków 1610 fol.

Przepisy, nauki i obrzędy tyczące się świąt przez Bachja b. Ascher. Kraków 1579. 4° (przedruk)

Objaśnienia do Komentarza nad Pentateuchem ułożonego przez Bachja b. Ascher napisane przez Naft. Freyes b. Els. Kraków 1546. fol. (przedruk) i tamże 1591 fol.

Księga służąca za drogowskaz do obowiązków serca czyli system nauki moralnej z arabskiego Bahja b. Josef Ibn Bakoda (dajan. w Saragossie w XI wieku) Kraków (dr. Js. b. Abr. Prosnitz) 1593. 4° K. 102. (przedruk)

Siedmnaście rozdziałów o rożnych przedmiotach ascetycznych i rytualnych przez Bär b. Naftali ha-Kohen z Szczebrzeszyna (+ w Hebron) Kraków 1589. 4° K. 52.

Midrasch Rabbot, Pentateuch i 5 Megillot z Komentarzem Bär b. Naftali. Kraków 1586–1587. (w druk. Js. b. Abr. Prosnitz) fol. – Kraków 1608 fol.

Haggadyczny i homiletyczny Komentarz do Pentateuchu i 5 Megillot przez Baruch ben Izaak z Konstantynopola (+ 1664) Kraków (w druk. Menachem b. Mos.) 1646 fol. kart 153.

i Bertinorego
Mischna z Komentarzem Majmonidesa. Kraków 1643. 4°

Nauki dotyczące utrzymania zdrowia przez Chaj. Bochner b. Binj. z Krakowa (rabina w Erfurcie zmarłego 1684) Kraków 1669. 4° pod tytułem: Tablica żywota, tłomaczone i potwierdzenie. (czyn. Benjamina Bochnera lekarza w Krakowie)

Zestawienie wszystkich Haggada z Talmudu babilońskiego i jerozolimskiego z objaśnieniami Jak. Ibn Chabib bez Sal. (z Zamora, żył w Salonikach 1492) Kraków (dr. Aaron b. Izaak Prosnicz) 1614–1619. fol. 2 tomy. (przedruk) – Kraków (dr. Aar. b. Is. Prosnicz) 1612. 8° – Kraków 1643 fol. – ~~Kraków 1614 bez daty~~

Objaśnienie nauk Pentateuchu z Ksiąg kabalistycznych przez Abr. Chajjut ben Izichak. Kraków 1634. 4°

Poemat o przepisach Al. Jore Dê'a przez Is. Chajjut ben Abraham (z Prowancji rabina w Pradze 1584) Kraków 1581. 4°

Nauka obyczajowa przez Jeh. ha-Chasid ben Samuel (rodem z Worms † 1217 w Regensburgu) Kraków (dr. Izaak b. Abr. Prosnicz) 1584. 4° Kart 146.

Sześć pieśni o jedności Boga Samuela ha-Chasid ben Kalonymos, z tłomaczeniem żydowsko-niemieckim Abigdora-Sofer. Kraków 1609. 4°

Hymny i pieśni na Sabbaty i święta przez Efr. Chelm ben Josef (rabina w Wreschen) Kraków (dr. Is. Prosnitz) 1608. 4°. Kart 61.

Nauka Kabbali przez Jos. Chiquitilla ben Abraham (z Medina Celi w Hiszpanii w XIV w.) Kraków (dr. men. hach. ben Mos. Meisels) 1648. 4° Kart. 13. – toż Kraków (dr. Is. Prosnitz) 1600. 4°

Compendium księgi Izaaka de Corbeil ben Joseph (Wyciąg z Księgi Ustaw Mojżesza de Coucy) r. 1277 napisane, skrócony przez Jekutiel-Salman ben Mos. z Poznania. Kraków (dr. Izaak Prosnicz) 1579. 4° Kart 32.

Wstęp i prolegomena do Kaballi przez Mos. Cordovero ben Jak. (rabina w Safet + 1570) Kraków (w dr. Men. Nachum Meisels) 1647. 8° K. 56 (przedruk) toż dzieło: Kraków (dr. Zs. b. Ch. Prosnitz) 1592. fol.

Komentarz nad Midraschem do Exodu przez Noach Dajjan ben Pesach z Pińska (+1638). Kraków 1634. fol. K. 141.

Wyciągi z dzieł Sohar i Midraschim (kabalistyczne przez David-Prostitz w Krakowie. Kraków 1647. 4°

Objaśnienia ~~[illegible]~~ do R.C. Orach Chajim (religijnego Kodexu) przez David ben Samuel ha-Lewi rabina w Ostrogu i Lwowie. Kraków 1681 fol.

Próba Zbioru Kazań nad textami Pentateuchu przez meşser David ben meşser Leon ha-Lewi w Mantui. Kraków 1571. 4° K. 10

Mistyczny Kommentarz nad Księgą Ruth przez Eliezer ben Isaj. Hurz z Prewitu. Kraków (dr. Zs. b. Ch. Prosnitz) 1593. 4° Kart. 30 (przedruk)

Haggada nad główniejszemi miejscami Pentateuchu przez Eliezer ben Hyrkanos w Jerozolimie (w 70 lat po Chrystusie). Kraków 1617. 4° Kart 32. (przedruk)

Testament Eliezera ben Isaak z Wormacyi (r. 1050) pisany dla syna w przedmieściu morelnym. Kraków 1612. 8° (przedruk)

Index do Księgi Sohar przez Eliezer ben Men. Manes. Kraków 1647. 4°

Skrócony Komentarz nad rytualnym Kodexem Choschen Mischpat (tymy samym Kodexie) przez Joscha Falk ben Alex. ha-Kohen rabina w Lwowie (+1620) Kraków 1670. fol.

Derascha (t.j homilie) przez nat. Feitel ben Sam. Feivel rabina w Holzenplotz i Austerlitz. Krakow (dr. Izaak b. Ah. Prosnicz) 1609. 4° w 3 czesciach.

Ksiega o pokucie i skrusze przez Jona Gerondi ben Abr. (z Gerona w Katalonii +1263) Krakow (dr. Is. b. Ah. Prosnitz) 1581. 4° Kart 44 (przedruk) – Krakow 1612. 8°

O przykazaniach dla Kobiet przez Jona Gerondi ben Abr. Krakow 1609. 8°

Derascha t.j homilie o milości i bojazni bożej przez Gottlieb ben Abraham-Israel (darshan we Lwowie). Krakow 1628 fol.

Komentarz nad Masorą przez Gottlieb ben Abraham-Israel. Krakow 1644. 4°

O snach traktat kabalistyczny przez Haja ben Scherira (gaon w Sura-Padita +1038) Krakow (druk. Jakob ben Naftali) b.r. (około 1623) 8° K. 104.

Johann. Harzuge (żyd chrzczony): Nowy Testament, podług tłomaczenia luterskiego na niemiecko-żydowskie przełożony. Krakow (1540. fol., w druk. Helicza, z dedykacją tłumaczką P. Gamratowi biskupowi krak.

Jos. Heilbronner ben Elchanan z Heilbronn: mała hebrajska gramatyka dla szkół. Krakow (dr. Is. Prosnicz) b.r. 8° (około 1600)

Mischna z komentarzem Bertinoro i Lippmanna Heller hadewi ben Natan (ur. 1579 w Wallenstein, rabina w Pradze, Wiedniu, Włodzimierzu (gdzie go Kozacy pojmali) od 1643 w Krakowie, gdzie +1654 d. 6 Elul.) Krakow 1643. 4° (BB: Lippmann Heller: Selbstbiographie, Erlebtes und Gefangenschaft. Breslau 1836. 8°) w Tłoki rabin Moses Jakkuto w Wilkowi 1654 Elegia na śmierć jego.

Jehoschua Heschel ben Jakob (syn rabina Jakuba w Lublinie) był najprzód rabinem w Lublinie; r. 1633 po śmierci Natana Spira został rabinem w Krakowie, a w Koniu w Przejściu około 1682 (po nim był syn jego Saul rabinem w Krakowie, a potem wnuk Löw) autor kilku traktatów talmudycznych.

Rabini w Krakowie sławni:
M. Isserles +1573
N. Spira +1633
J. Heschel 1633
Saul Heschel Syn
Jo. Sirkes +1640
Lipm. Heller +1654
Löw: Heschel (wnuk)

F. z familii Wallenstein uczeń sławnego rabina Günzburga; był 1605–1620 rabinem w Pradze; r. 1625–162 z w Wiedniu potem w Włodzimierzu i w Krakowie – jest autor Komentarze sławne nad Mischną i Talmudem.

(Przedruk Dr. Natanmeisels)

Glossy do Książki Schechitot i Bedikot napisane przez
I. Hirsch ben Izaak-Jakob z Krakowa. Kraków
1631. 4º

Hirsch z Lublina: Księgeczka moralna wierszem. Kraków
1604. 8º K. 9.

Objaśnienie trudnych słów Pentateuchu i Megillot przez haft. Hirz ben
Menachem rabina w Lwowie. Kraków (dr. Is. Prostitz)
1569. 4º K. 36.

Spokuce i Spowiedzi przez Abr. Horwitz ben Sabbatai
Schefftel ha-Levi czyli Abrahama Schefteles. Kraków
1602 (dr. Is. Prostitz) 1602. 4º

Berit Abraham z wstępem Maimuna do Abot. Kraków
1537. fol. – Kraków 1602. fol. (wydał Abr. Horwitz)

Emek Berakha czyli Uwagi nad codziennemi formułami błogosławieństw przez
Abr. Horwitz czyli Schefteles. Kraków (dr. Is. Pros:
nitz) 1597. 4º (wydał syn jego Jesaia Horwitz rabin Kra:
kowski zmarły w Ziemi Świętej 1629)

Łańcuch podań czyli Chronologia hebrajskiej literatury
przez Ged. Ibn Jachja ben Don Josef (z Izmola (w XVI w.)
Kraków (dr. Is. b. Ah. Prostitz) 1596. 4º K. 122. (przedruk
(z edycji wenedzkiej 1589)

Rytualny Kodex: Jore De'a *) z Komentarzem przez Mard. Jafe
b. Abrah. rabina w Lublinie. Kraków 1594 fol.
(zwana Mor. Issr(esa))

" " Eben Eser *) Kraków 1599 fol.

Rytualny " Kodex: Choszchen Mischpat. *) z Koment. Mard. Jafe
Kraków 1599 fol.

" " Brack Chaim *), Lublin 1590. fol.

Księga moralności przez Mose Jakar Aschkenazi. Kraków
(dr. Is. Prostitz) 1647. 4º K. 14

Objaśnienia do Komentarza Raschi nad Pentateuchem przez
Jakuba ben Chron-Binjamin ben Abrah. z Salonik
Kraków (dr. Menachem-Nachum ben Mose) 1642 fol. K. 280

Cztery Turrim (Odziały) czyli Przepisy rabinicze podług Pentateuchu (przez
Jakuba ben Ascher ben Jechiel (z Toledo † 1340). Kraków F. 1631–1639
fol. 4 Tomów.

*) Te 4 Traktaty stanowią Kodex Szulchan-Aruch wkładu Józefa Karo.

F z Komentarzem Jos. Karo Kraków (druk. Wolf ben Salom. Mirales) 1603–1615. fol. 4 Tomy; z Komentarzem Joela Sirkes

+ Compendium (Tur) do rytualnych Kodexów Orach Chajim.
i Jore De'a (text bez komentarzy) przez Jakuba ben Ascher. Kraków 1538. 4° w i tomie

+ Compendium (Tur) do rytualnego Kodexu Jore De'a (text bez komentarzy)
przez Jakuba ben Ascher. Kraków 1530. 4°

Rytualny Kodex Jore De'a. Kraków 1585. 4°

Compendium dzieła Reschit Chochma przez Jakoba ben
Mardechai z Asti. Kraków 1667. 8°

Przysłowia z żydowsko-niemieckiem tłomaczeniem przez
Jakuba ben Mardechai z Prybramu. Kraków 1582. 4°

Homiletyczne uwagi nad Pentateuchem przez Jehuda ben
Abraham Jakob z Poznania. Kraków 1650 fol.

Modlitwy i pieśni w podróży przez Jehuda z Brzescia
Litewskiego. Kraków 1642. 8°

Mischna t.j. Kodex przepisów tradycyjnych (zebranych przez
Jehuda ha-Nasi patriarchę w Tabarii + 190 r. po Chr.)
Kraków 1643. 4° (Mischna sive totius Hebraeorum juris,
rituum, antiquitatum et legum oralium systema cum
commentariis rabbinorum Maimonidis et Barthenorae —
Judaeorum Talmud) (w druk. Dr. Nahum Meisels)

Rozmowa Mądrości z Bogactwem poemat wierszem przez
Jehuda ben Sabbatai ha-Lewi z Barcellony. Kraków
1546. 8°

Księga moralności w 18 rozdziałach o bojaźni bożej, pokucie
i t.d. przez Serachja ha-Jewani ha-Lewi wydana przez
Abrahama ben David. Kraków (dr. Ss. b. Ch. Prahnica) 1586. 4° k. 28.

Biblia hebrajska z Komentarzem Sal. Jizchaki (Jarchi) albo (Jaschi) (z Troyes + 1105)
Kraków 1610. 4°

Pentateuch z Komentarzem Sal. Jizchaki (Jarchi). Kraków 1587. fol.

Pentateuch z Komentarzem Sal. Jizchaki (Jarchi) i objaś-
nieniami Jesaja Men. Mendel Abigdor. Kraków 1604. 4°

Talmud babiloński z Komentarzami Kraków 1616. 4° 1605. 1608

Pojedyncze traktaty Talmudu babilońskiego. Kraków 1602, 1603, 1604. 1616 fol.
1578 fol.

Talmud jerozolimski czyli palestyński (Spisany przez Jochanan ben Napcha w Tyberiadzie około r. 260) z glos: sami. Kraków (dr. Jss. b. Ab. Prosnicz) 1609 fol. K. 262

Grammatyczny i kabbalistyczny Kommentarz nad Pirke Abot przez Josef ben Elija ha-Kohen rabina w Zastawie. Kraków 1638. 4° — tegoż Księga moralna. Kraków 1638. 4°

Sefer (Ha-Jaschar (Liber recti) czyli historia świata od stworzenia do czasu sędziów przez Josefa ben Gorion ha-Kohen Kraków 1628. 4° K. 84 (przedruk)

Historia Żydów od stworzenia aż do zburzenia kościoła przez Josefa ben Gorion ha-Kohen. Kraków (dr. Izaak Prosnicz) 1589. 4° K. 134. (przedruk z edyc. Konstantynop. 1510 — tłomacz. na Taitzkie)

Wyciąg (krótki) z Historyi Żydów Josefa Gorionides przez Edele bat (córkę) Mose w języku żydowsko-niemieckim. Kraków 1620. 4°

(Zbiór ~~Krakowskich~~ Sądowych wyroków przez Józef ben Mardechai-Gerson ha-Kohen z Krakowa (był 50 lat rabinem w Krakowie i r. 1591 miał 80 lat) Kraków (dr. Jss. b. Ab. Prosnitz) 1590. 4°

Księga moralności o zachowaniu się w Synagodze przez Izaak ben Elijakim z Posnania (Posner). Kraków 1641. 4° przedruk z edycyi w Pradze 1620 fol.

1619 Dzieło M. Angil wydał drukarz Izachar-Bär ben Ahron ben Izaak (syn drukarza Ahron ben Izaak z Prosnitz) Kraków 1619. 4°

Juchasin (dzieło historyczne) przez Abrahama Sakuto (z Salamanki) (z notami Mojżesza Isserles Kraków 1588. 8°

Moses Isserles ben Isr. rabin w Krakowie urodzony tamże 1525 gdzie ojciec jego był burmistrzem (gminy) Żydowskiej; Kształcił się w Krakowie i Brzesciu; r. 1553 darował w Krakowie dom na synagogę; r. 1556 gdy epidemia w Krakowie wybuchła uciekł do Żydowa. Umarł d. 22 Omar 1573 jako rabin krakowski: 1) napisał: Mechabe Jehude t. j. Bojowcach Praga 1569. fol. — 2) Torat Chattat t. j. zbiór przepisów. Kraków b. r. 4°, — tamże 1570. 4° — tamże 1577. 4° — tamże 1591. 4° — 3) Glosy do Przepisów dotyczących rzeźi bydła przez Jak. Weil. Kraków 1631. 4°

Z wojskowej żydowskiej pod sławnym rabinem Salomonem Kohen (zmarłym 1558)

Z pochowanych obok sławnych rabinów: Nat. Spira, Jo. Sirkes i Lipmann Heller w Krakowie)

(kompendium prawa rabinów)

4) Glossy do dzieła Schulchan Aruch (Józefa Karo dotyczące obyczajów religijnych Żydów w Polsce. Kraków 1580 fol. – tamże 1594 fol. 2 tomy – tamże 1607. 4° – tamże 1619. 4° – 5) Zbiór 132 dekretów prawnych. Kraków (dr. Menachem ben Nachum Mose) 1640. 4° K. 255. – 6) Mechir Jajin t.j. Komentarz allegoryczny do Księgi Estery. Cremona 1559. 4° – 6) Uwagi i dodatki do dzieła Juchasin przez Abr. Lakkuto (Kraków 1580. 8° (Ob.: Jos. Fränkel: Mose ben Israel genannt Mose Isserles, eine biograph. Skizze in „OB. d. Or. 1847 c. 827-30.) (Ugoni: Żydzi w Mediolanie zowią go: Amua)

(z Salamanki)

(to jest Kroniki narodu żydowskiego aż do r. 1580)

f: cf Furst: Bibliotheca judaica I. II pag. 155)

Hodogetika żywota Żydów podług Ksiąg biblijnych, Talmudu, Midraszi i decyzyj przez Jek. Ibn Kalaz z Konstantynopola Kraków (dr. Sz. Prosnitz) 1598. 4° K. 140.

Wykład Pentateuchu kabalistyczny przez Ss. Karo ben Jos. z Toledo (1492) Kraków (dr. Ss. b. Ab. Prosnicz) 1593. 4° K. 81

Komentarz nad Pesach-Haggada przez Jak. Kitzinger ben Jos Kraków (dr. Sz. Prosnicz) 1599. 4° K. 31

Sabb. ha-Kohen ben Me. z Wilna (uczeń sławnego Joscha Falk z Krakowa) + 1663: Komentarz nad rytualnym Kodexem Jore Dea. Kraków (dr. Menachem Nachum ben Mose) 1646. fol. K. 236.

Mos. Koppel ben Jakob ~~[illegible]~~ rabin we Lwowie: Wzory do pisania listów. Kraków ~~[illegible]~~ 1657. 8° K. 19.

Objaśnienia matematyczne trudniejszych miejsc Talmudu przez Jak. Koppelmann ben Samuel Bunam z Brześcia Kujawsk. (ur. 1555) Kraków (dr. Ss. ben Abr. Prosnicz) 1598. 4°

Rytuał modlitw z Komentarzem Nard. Koppelmann ben Abr. Kraków 1606. 4° i wprzód w Lublinie 1571. 4°

Moses de Cracovia syn Abrona, ochrzcił się i zwał się Jan Kemper + 1314 w Upsali pisał po hebrajsku Apologię Chrześciaństwa. (druk w dziele Norrelius Andr: Chrophor[illegible] Amstelodami 1720. 8°) (ortodoxae fidei)

Żydowsko niemieckie tłomaczenie Psalmów przez Elija Lewita ben Ascher Aschkenazi (ur. w Niemczech + 1549 w Wenecji) Kraków 1598 (dr. Ss. b. Abr. Prosnicz) 4° (przedruk) – tegoż Księga Hiob wierszem. Kraków 1594. 8° (pierwodruk) – tegoż Gramatyka hebr. wydana po łacinie.

Krótka nauka moralna wierszem przez Joch. Loria z Wormacyi (w XVw.) ~~o obowiązkach żydowskich~~ wydana przez Hli. Lublin. Kraków 1604. 8° K. 9.

Rytuał Jabbatowy podług Kabbali (przez 3r. ben Loria ben Sal. Lochkenazi + 1532 w Safet). Kraków 1662. 8° (przedruk)

Komentarz nad Targum do 5 Megillot przez Mard. Loria ben Jech. Kraków (dr. 3r. ben Chr. Profnitz) 1580. 4° K. 44.

Rozprawy nad Chullin przez Sal. Loria ben Jech. ben 3r. z Ostrogga (ur. 1515 rabina + w Lublinie 1595) Kraków (dr. Men. Nachm. ben Mos. Meisels) 1615 fol. K. 164

Talmud. Kraków 1602-1606 fol. - Lublin 1618-1628 fol. - Slobuta 1817-1822 fol. - Czerniowce 1841-1843 fol.

Pieśń żałobna na pożar Poznania, gdzie się wiele domów żydowskich spaliło*) przez Men. Mannes ben Chajjut ben Izaak rabina w Turobinie. Kraków 1591. 4°

*) d. 11 Czerwca 1590 przyczem 35 domów, 80 zwojów tora i 150 osób zgorzało

Przysłowia Salamona z żydowsko-niemieckim tłomaczeniem i objaśnieniem przez Mardechai ben Jakob z Krakowa Kraków 1582. 4°

Modlitwy pokutne dla synagog z komentarzem hebrajskim przez Mardechai ben Jehuda Mardos z Lolfki. Kraków 1584 fol.

O 13 własnościach Boga przez mos. Mard. Margaliot ben Sam. z Krakowa. Kraków (dr. 3r. Profnitz) 1589. 4° K. 56

Historia cudowna która się Meirowi ben Jechiel z Brodów gdy miał lat 15 przydarzyła. Kraków 1632. 4° K. 8.

Historia Prześladowań Żydów na Podolu, Wołyniu, Litwie r. 1648: 1649 pod hetmanem Chmielnickim. F Kraków 1650. 4° (K: 11) - Wenecja (dr. Giov. Imberti) 1656 (K: 11) (צדק חעתים.) - (ten sam wydał: Hymn Sabatowy w Wenecji wdruk. Giov. Vendramini 1639. 8°)

F przez Meir ben Samuel z Szczebrzeszyna ben Gedalia Lublin

Meir (rabin uczony w Krakowie, Lublinie Lwowie + 10 Tjat 1616 ma jego Responsa (decyzje) wydane w Wenecji zwany też Meharam Lublin)

Men. Nach. Meisels ben Mos. typograf w Krakowie od 1636 - 1656 drukował

Sefer ha-Mardechai z glosami Menachem David ben Izaak z Tykocina (Fiktin) (Fiktin). Krakow 1588 fol.

Menachem ben Izaak rabin w Krakowie wydał dzieło Izaaka de Corbeil. Krakow 1596. 4º (Nizzachon t.j Polemika po

J. J. Lippmann Mühlhausen w Krakowie: hebrajsku przeciwko wiarze Chrześciańskiej napisana 1399 w Krakowie; wydał po łacinie Theod. Hackspan Altorf 1644. 4º — Wagenseil: Tela ignea Satanae. Altdorf 1681. 4º (Izaak) i ogniu

Mose ben Jizchak-Jehuda Lama, eine biograph. Skizze von Jak. Fränkel (d. B. d. Or. 1843 p. 374-376) (Urodził się 1620 w Krakowie, był rabinem w Słonimiu, Brześciu a od 1650 w Wilnie, gdzie † 1673. Wydał obszerny Komentarz do Rytualn. Kodexu: Eben Eser. Krakow 1630 fol. — Krakow (dr. J. Löw Meisels) 1714 fol. k. 140. †

Komentarz nad Pirke Abot przez Jech. Mich. Morawczyk ben Jedidja z Lublina. Krakow 1586 4º k. 54 (przedruk edycji lubelskiej z r. 1576) — tegoż O modłach zaięgralnych. Krakow 1582. fol. k. 10.

Wykład niektórych miejsc Pentateuchu podług Kaballa przez Sal. Molcho z Portugalii (1529). Krakow (dr. Sz. Profnicz) 1570. 4º k. 34

Wykłady talmudycznych Haggadyncz Mose ben Izaak z Pisenz. Krakow (dr. Sz. Profnicz) 1589. fol. k. 80.

Pentateuch z Wykładem Mojż. Nachmani z Gerony (ur. 1194+1263) z komentarzem (Rajchi i Targum. Krakow 1582. fol.

Reguły pożycia małżeńskiego z religijno-moralnego i mistycznego stanowiska przez Mojż. Nachmani z Gerony. Krakow 1594. 12º.

Aruch t.j Compendium słownika dużego talmudycznego przez Natan ben Jechiel rabina w Rzymie napisanego. Krakow (dr. Sz. b. Chr. Profnicz) 1592. 4º — Krakow 1616. 4º (przedruk)

+ Sefer ha-Kabbala (t.j. Księga podań) przez Abrahama ben Dawid (rabina z Toledo r. 1161). Kraków 1820. 8°

Zdania i wyroki przez Szr. Schachna ben Schal. Kraków 1640. 4°

Psalmy Dawida z tłomaczeniem niemiecko-żydowskim i komentarzem. Kraków 1598. 4°

Homiletyczne wykłady Pentateuchu podczas świąt przez Josua Ibn Schoëb w Saragossie. Kraków (dr. Sz. Prostitz) 1593. fol. k. 96.

Objaśnienia niektórych traktatów talmudycznych przez Abr. Chaj. Schor Aschkenasi ben Naftali Hirsch. Kraków (dr. Nachum ben Mose) 1636. fol.

Brama pokuty t.j. Modlitwy pokutne, modły i threnodie z powodu okropnego prześladowania Żydów w czasie powstania kozackiego pod Chmielnickim wraz z Relacyją przez Gabriela Schorbera ben Josua Hoschel. Amsterdam (dr. Immanuel Benveniste) 1658. 4° k. 16. historyczna

*) Synod Czterech miast Polskich uchwalił aby d. 20 Siwan na tę pamiątkę był dniem postu (co dotąd w Polsce obchodzą)

Dramat alegoryczny przez Mendel Silberstein z Krakowa. Kraków 1822. 8° (עזרק דרשע)

Jo. Sirkes ben Samuel z Lublina (ur. 1565 w Lublinie, był rabinem w Krakowie 1610 (? od 1619 (†1640 w Krakowie pochowany obok mojżesza Isserles) napisał: 1) Komentarz nad rytualnym Kodexem Chofchen Mischpat. Kraków (dr. Men. Nachum ben Mose) 1631 fol. k. 440. 2) Komentarz nad rytualnym Kodexem Jore Dé'a. Kraków (dr. Men. Nachum b. Mose) 1635 fol. k. 424. 3) Komentarz nad rytualnym Kodexem Eben 'Ezer. Kraków (dr. Men. Nachm. b. Mose) 1639. fol. k. 196. 4) Komentarz nad rytualnym Kodexem Orach Chajim. Kraków (dr. Men. Nachum b. Mose) 1640. fol. k. 440.

Komentarze do traktatów Sanhedrin - Chullin.

(Ob: Joel ben Samuel Sirkes, eine biographische Skizze von Jak. A. Fränkel. in L.B. des Or. 1847 c. 729-732; 746-749)

wynik jego Arje Löw ben Samuel Herz rabina w Zniąsowie) był rabinem w Krakowie.

Zbiór (112) decyzyj w przedmiotach rytualnych przez Binjamin Ahron Słonik ben Abr. z Krakowa. (ur. 1550 w Słonimiu uczeń Salom. Loria w Lublinie odr. 1570 bawił w Krakowie gdzie † 1620.) Kraków 1633. 4° (ob. Binjamin Ahron ben Abraham Slonik, eine biographische Skizze von Jak. A. Fränkel in L.B. d. Or. 1848 c. 233-287)

9

Kabalistyczny wykład modlitwy Mojżesza przez Nat. Hata' Spira rabina w Krakowie († 13 Ab. 1633 w Krakowie mając 48 lat) Kraków 1637. 4°

Wykaz objaśnień do Księgi Sohar przez Eliezer Stramburg ben Men. mający z Krakowa. Kraków (dr. Men. Meisels) 1647. 4° K. 39.

Midrasch do Pentateuchu przez Tanchuma ben Abba darszana w Palestynie (w V wieku). Kraków 1595 fol; – Kraków 1803 (?). 8°

Akiba Jeonim (ben Mose, rabin w Wormacji, i w Krakowie gdzie † 2 Ab. 1690 sławny kaznodzieja wydał za granicą swe homilie 1678 i 1710

מִדַּת חֲסִידוּת czyli Księga moralna w 7 rozdziałach o obowiązkach niewiast w żydowsko-niemieckim języku przez Rebeca Tiktiner † 1720 lat 80te. (żona rabina Elia Spira (ben Binjamin Wolf rabina w Tykocinie zmarłego 1715) Praga (dr. Gerschom ben Bezalel) 1609. 4° – Kraków 1618. 8° (Ab: Gust. Ge: Zeltner: De Rebecca Polona eruditarum in gente judaica foeminarum rariori exemplo. Altorfi 1719. 4°)

Kabalistyczny i mistyczny komentarz do Księgi Ruth przez Elies. Treves rabina w Frankfurcie nad Menem. Kraków (dr. Sz. b. Abr. Proftitz) 1593. 4° K. 30 przedruk

Saul dramat w 6 aktach przez Jos. Trzebowitz Efrati z Raciborza. Kraków 1822. 8° (przedruk z edyc. wiedeń. 1794), toż Lwów 1820. 8° (Zirkl III pa 4 49)

O rytuałach całego roku w gminach żydowskich polskich, ruskich, litewskich, czeskich, morawskich i niemieckich przez Eis. Syrnau (żył 1720 r.) Kraków 1592. 4° (przedruk)

Schebeth-Jehuda t. j. (Różga żydowska żyli) żydowsko niemiecki przekład Księgi o Prześladowaniach i Cierpieniach żydów na wygnaniu przez Sal. Aben (Ibn) Verga lekarza z Sewilli (w XV wieku) – Kraków (dr. Sz. b. Abr. Proftitz) 1591. 4° (w tłomaczeniu niemieckim wydał M. Wiener w Hanover 1856)

toż, z dodatkiem o prześladowaniach żydów w Polsce r. 1648 i 1649 (przez Sabbatajka-Kohen): Grodno 1824. 12°, Żytkiew 1804. 12° Warszawa 1841. 8°, Lwów 1846-8°. Hanower 1855-8°. (najkompletniejsze)

Halacha (z rad) Schechitha (przepisy talmudyczne co do rzezi bydła) (Zbiór (?) Księgi prawnego-religijnego) żydowskiego przez Jak. Weil rabina w Norymberdze (w XV w.) wydał Z. Hirsch ben Izaak Jakob z Krakowa. Kraków (dr. Sz. Proftitz) 1577. 4° K. 38 – tamże 1631. 4° – tamże 1652 (dr. Nachum ben Manoach) 1652. 4° K. 24.

Z notami mos. Isserles.

Komentarz nad Masorą przez Jak. Dav. Zaunmer ben Sr. rabina
w Zaufmer (Kazmierza) przy Krakowie (wydane przez jego
syna Jeh. Js. Chenain). Lublin 1616. 4° – Lublin 1645. 4° k. 12.
Jakob Zaunmer ben Samuel 1796.

(Wypis z dzieła: Jul. Fürst. Bibliotheca
judaica. Leipzig 1849–1863. 8° III Tomy)

Chociaż Wolff (II p. 386) (i Rossi Nr 199, 210) poczytuje za najdawniejszą Ksiąg:
Ks hebrajską w Krakowie drukowaną: Pentateuch z
Megillot r. 1530, a Wedekind zaś: Haggada
1531 fol. – to najdawniejszą pewną znaną Księgą
hebrajską w Krakowie drukowaną jest: Schaare
Dura (z komentarzem Jsserleina) [Kraków druk u braci
Samuela, Aschera i Eljakima synów Chaima Helicza
1534. 4° (Oppenheim Nº 549 Quart. Wolf III p. 560, de Rossi
Nr 231) później przedrukowane w Wenecji 1548. 4° i tamże 1567 4° w Lublinie 1599. 4°
Markebet ha-Mischne przez rabina Anschel
Krakow 1534. 4° (Oppenh. 1344. Mich. 2823)
Tur Części I. Krakow, druk Jan Halicz 1538 4° toż
Części II°. Krakow, druk Jan Halicz z Janem
Kurz z Wielkie Głogowy 1539. 4°
Nowy Testament Żydowsko-niemiecki tłomaczony
przez Jana Harzuge. Krakow dr. Paweł Helicz
1540. fol. ded Piotrowi Gamratowi. (Ostatnie przedruk niemiecki Księgi
Tłomaczenia przez Lutra Ostatnimi
hebrajskiemi)

potem nic nie drukowano aż r. 1569 Izak ben Aron z Pros-
cieiowa (Prościtz) na Morawie, drukarnię żydowską w Kra-
kowie otworzył – po którego śmierci 1614 prowadzili drukarnię
synowie: Aron, Izaher Beer do roku 1619.
R. 1631 założył Menachem Nachum ben Moses Meisels nową dru-
karnię w Krakowie w której przez 40 lat wydawał dzieła talmudyczne
i kabalistyczne. Ostatnią Księgą jest: Chelkat Mechokek czyli Objaśnienia
do Eben ha Ezer Traktatu o Małżeństwach przez Mojżesza z Wilna.
Kraków r. 5430 (1670) w druk. Jehudy Löw ben Simcha Bonem ben Abraham
Meisels (zięć zmarłego Nachama Meisels)

(*) dzieło Izraela ben Meir z Düren nadrzeką Roer pisane z początku XV wieku, (Düren)

(*) zwanego Aschkenazi rodem z Marburga rabina Tanie r. 1422

*) r. 1538 wychrzczeni Walenty, Paweł, Andrzej i Jan Helicjuszowie drukarze (Od Rita autorem Capitoli Grec. Liber III aden. 1539)

(ob. Jakob ben Ascher)

**) r. 1569 otrzymał od Króla przywilej na drukarnię i Księgarnię żydowską Izaak włoch (Italus filius Aronis Judaei de Lapimonia, któremu Król pozwolił Talmud drukować (może się uważa drukarstwa żydowskiego we Włoszech) – r. 1570, zakazano na drukowanie Talmud.

Hirsch Lipschütz
Weinhandlung
KRAKAU.
Stradom Nr. 21.

(1601)

1 Traktat von Talmud Berachot Brachut Krakau 1602. (5362)

Talmud Babylonische Ordnung I Moschiny

Die andern Namen Seraim

Mischna Pea (Pea)
Daai (Daraï)
Klaim (Kilajim)
Schwiit (Schebiit)
Trumot (Terumot)
Masrot (Maasrot)
Masar Scheni (Maaser-scheni)
Chale (Challa)
Orle (Orla)
Becurim (Bikkurim)

Alles in ein Band folio auch König Segmund der 3te

Hirsch Lipschütz

Wein-Handlung

KRAKAU

Stradom Nr. 21.

236 Traktatów Talmudu pojedyncze

(a 3 fow)

1. Talmud Tractat Berachot Krakau 1608 fol. (1605?)
2. " " Kritot. " (1605?)
3. " " Eruchin (1602?) " "
4. " " Mila (1605) " "

Autor König Sigmund der 3te

5368 Krakau Isaak ben Aron Prossnitz (1607)

Pytania i odpowiedzi w przedmiocie religii

(6 fow)

5. Schalot Tschuwot von Moses Isserl. Krakau 1616 Autor König Wladislaw (10 f)

(1615) 5376 druk Mojżesz Tehinjon

Setzer Jaiwisch ben Salamon

6. Lwuschei Dejoh Krakau

(5 fow) Mordechai ben Abr. Jafe Marcus Jafa Krakau

Autor König Sigmunds. (1597 Fol. 98)

Korona złota traktat nad Joze Dea czyli przepisami o pokarmach.

abraham Prossnitz fol.

~~7. Lwuschei Dejoh Tehuschan von Marcus Jafa Krakau 1598.~~

~~König Sigmund~~

Chelkat Mechokek

8. Chelkat Mechokeg von Moses Wilno Krakau 1670 Autor (7 f)

(10 fow) König Michelo

ged. bei Löb Majels fol

(5430) tytuł z Reinharda Lorichiusa z r. 1558 Część dzieła autora (Traktat o ślubach małżeńskich)

(1669?) (1670) nadzierżawca marka Lewkowicza

wydawca modlitewnika Ben Eliezer

60 Traktate Mischne
(davon 36 Talmud babylonicus)

p. 21 – 94

Um zu reduzieren Weltschöpfung
Vom jüdischen Jahre 3761 abziehen

Zum christlichen Jahre 3761 zugeben

Kat 140

12

Helkes mhokiq (Czesc dobrego wyjątku)

Szilkan Aruch IV (do weselen i rozwodu)
einen Hirsch
gedruckt in Krakow
unter der Regierung
Mihat
Druk Juda Löb
Mäisels. fol.
z herbem Zygmuntow
i miasta Krakowa
Aprobata Dr. rabina Arje

Zohar Lublin 1623
Abram Kalman Jufe fol.

Jajfes Szidoet Hide 4°
Historia Targor
Drucker Aron in Crakow
351
1591

Cracau 184 **D. E. Friedlein.**

Herr

zeige hiermit an dass unsere Rechnung 184

mit SIE SOLLEN HABEN

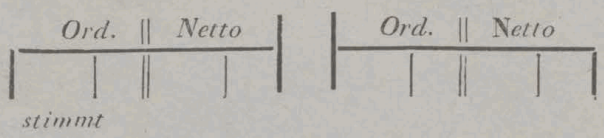

stimmt

Cracau 184 **D. E. Friedlein.**

Herr

zeige hiermit an dass unsere Rechnung 184

mit SIE SOLLEN HABEN

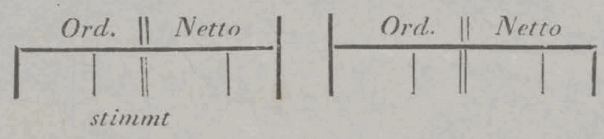

stimmt

Cracau 184 **D. E. Friedlein.**

Herr

zeige hiermit an dass unsere Rechnung 184

mit SIE SOLLEN HABEN

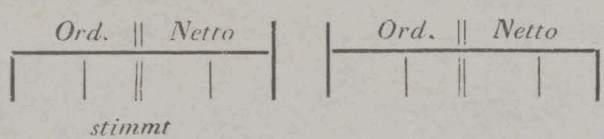

stimmt

Cracau 184 **D. E. Friedlein.**

Herr

zeige hiermit an dass unsere Rechnung 184

mit SIE SOLLEN HABEN

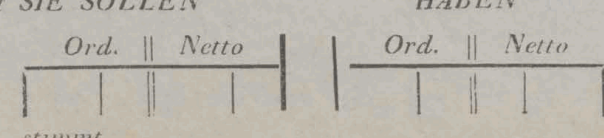

stimmt

Cracau 184 **D. E. Friedlein.**

Thoilas jankow 4c 13
20 Żydów Jakub
Dr. Crakow 1577
Izaak Prostitz 1581

Lwiff (Alw) Thereſ Żydow
zuoff (Gelb) Gedoilo
na 3 tom Mordche Juſe
rabin krak.

Crakow druk za Zygmun
ta III 1620–1636
Druk Izak ben Aron
Prostitz fol.

Herr

zeige hiermit an dass unsere Rechnung 184

mit SIE SOLLEN HABEN

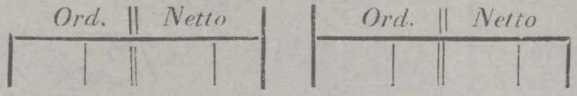

stimmt

Cracau 184 D. E. Friedlein.

Herr

zeige hiermit an dass unsere Rechnung 184

mit SIE SOLLEN HABEN

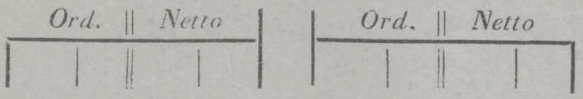

stimmt

Cracau 184 D. E. Friedlein.

Herr

zeige hiermit an dass unsere Rechnung 184

mit SIE SOLLEN HABEN

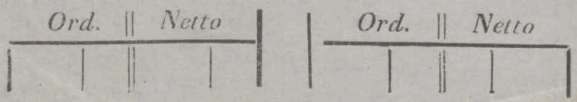

stimmt

Cracau 184 D. E. Friedlein.

14

4°

Jeiel Kiebzeb / Anszel
Concordanz Bibliyne
Crakow 1584
Izaak syn Aron z Prostic

Thoira zahatol
autor Mosel ben Izrul
Crakow Kr. Hepzan
Druk Izaak Prostic 1587

Herr

zeige hiermi an dass unsere Rechnung 184

mit *SIE SOLLEN* *HABEN*

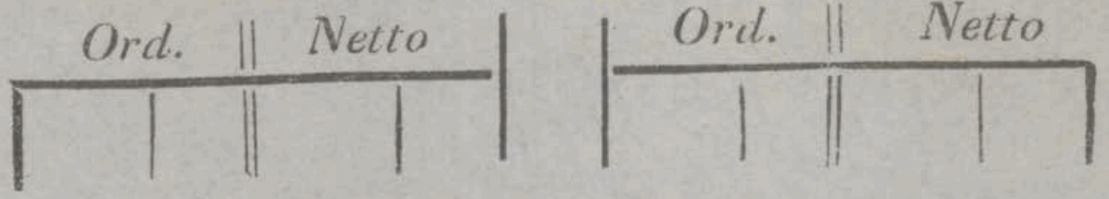

stimmt

Cracau 184 D. E. Friedlein.

Herr

zeige hiermit an dass unsere Rechnung 184

mit *SIE SOLLEN* *HABEN*

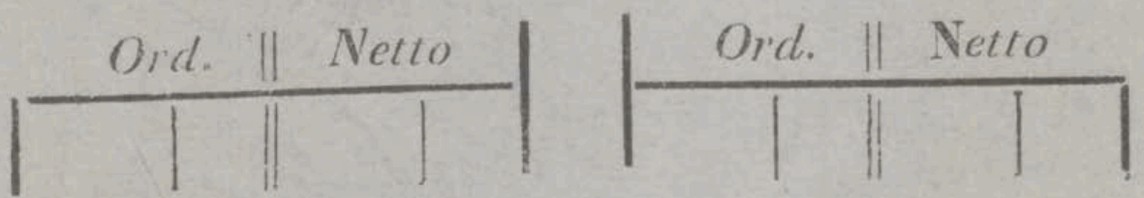

stimmt

Cracau 184 D. E. Friedlein.

Das neue Testiment das da wert-
giment Ewinielion, das ist auf-
doitsch ein fraliche botschaft gleich-
gt wie im ebraischen Bsura Tova.
(literam hebrajskiemi bez samogłosek wyglądającym znakiem)

Gedrukt zu Krokau durch
Laul Helic im Jar
M. D. XXXX.

(Cystut od Kosica w obwodach wKtorych u produ
anioseK t-rzyma tarcze 2 2 orłem Zygmun-
towskim i ukrzem Sforcyon) Sign Aj.
karta 2ga Das Ewangelium Sancti Matheus
Dis erste Kapitel
Abraham hat giborem Izhac
i t. d.

(Matheus)

Das ander Kapitel

Da Jeshua geborn war zu Bethlehem im
jüdisch land, zu der Zeit des Königs Herodis,
Siehe, da kamen die Weisen vom Morgen
land gen Jeruschalim und sprachen: Wo ist
der neue geborne König der Juden? Wir haben
seinen Stern gesehen im Morgenland und seind
kommen ihn anzubeten. Da das der König Herodes
hörte, erschrak er und mit ihm das ganze Jeru-
shalim. i t. d.

Kart nieliczb 144 (Sign A – Z i aa – nn) tekstu hebrajskiego 4 Ewangelistów i Listów apostolskich – oraz na końcu 2 Karty druku łacińskiego ded: Reverendissimo in Christo patri et domino d. Petro a Gamratis Sanctae Metropolitanae Ecclesiae Gnesnensis Archipresuli, Primati et Legato nato, nec non Episcopo Cracovienfi vigilantissimo: Paulus Halicienfis Neochristian. Calcographus Cracovienfis, Salutem et sui commendationem..... Cracoviae ex officina mea. Anno Domini 1541. (sic)

Ubolewa nad zaślepieniem Żydów lubo swych braci Dla ich oświecenia i nawrócenia wydaję ten Nowy Testament "ut catholica habet, profitetur et credit veritas, vernacula lingua, hoc est Thautora, qua potissimum pollent"... hoc novi testamenti volumen, nunquam anteo (quod satis scio) Hebreis suorum ipsorum littens excusum ... in lucem aedere, i że dedykuje Gamratowi pod którego protekcyją żyje swobodnie wiele nawróconych Żydów i sam z całą familią (cum tota genealogia mea) – Na ostatniej stronie drzeworyt herb Juliana Gamrata z 2 dewizami z Pisma świętego po hebrajsku, łacinie i grecku.

2) Das andre Kapitel

(Da) Jesus geborn

De Jeshua geburn war zu Bethlehem in Jüdisch Land, zu der Zeit des Königs Herodis, Sieh' da kamen die Weisen vom Morgenland gen Jerisalaim und sprachen Wo ist der neue geborne König der Juden, Wir haben seinen Stern gesehen im Morgenland und seinet Komen ihm anzubethen. Da das der König Herodes hört, erschrak er und mit das ganze Jerisalaim.

dr. Mateusza 16

Evangelium Sancti Johannes

Das erste Kapitel

Im Anfang war das Wort und das Wort war bey Gott, und Gott war das Wort. Das selbige war im Anfang bey Gott. Alle Ding sein durch das selbige gemacht, und ohn dasselbige ist nichts gemacht, was gemacht ist. In ihm war das Leben, und das Leben war ein Licht der Menschen, und das Licht scheinet in die Finsternis und die Finsternis haben's nicht begriffen. i. t. d.

(Koniec tej listem świętego Jana – Koniec.)

Dem aber, der euch kann behüthen ohn Anstos, und stellen für das Angesicht seiner Herrlichkeit, unsträflich mit Freuden, dem Gott, der allein weise ist, unserem Heiland sey Ehre und Majestät und Reich und Macht nun zu

/

aller Ewigkeit Amen.

Baruh hanossen lajuef Koch.

(Błogosławiony dający znużonemu siłę.)

Słownik tylko Objawienia S. Jana – zresztą cały Nowy Testament po niemiecku – bez rejestrów.

2 Raschi (Komentarjen) – Tosafot (glossemi)
w Wenecji: Krakowie

I Zeraim 1602 f. 1603 f

— I. Berachot Krak[illegible] fol. 1616. 4°
— II. 1 Jabbat. Kr. 1602 f. Lublin 1571 fol.
— II. 2 Erubin. Lublin 1571 fol. Kr. 1602 f.
— II. 3 Pesachim Kr. 1603 f. 1616 fol.
— II. 7. Beza (Jom Tob) Kr. 1603 f. Lublin f.
— II. 12 Chagiga Kr. 1603. f. Lublin f.
— II. 11 Moëd-Katan Kr. 1603 f.
— II. 8 Rosch ha-Schana Kr. 1603 f.
— II. 9 Ta'anit. Kr. 1603 f. Lublin 1587 f.
— II. 5 Joma Kr. 1603 f
— II. 6 Sukka. Kr. 1603 f. Lublin 1581 f.
— II. 10 Megilla. Kr. 1603 f.
— III. 1 Jebamot. Kr. 1604. f. Lublin 1574. f. Zołkiew 1732. 8°
— III. 2 Ketubot. Kr 1578 f. 1604 f.
— III. 3 Kidduschin. Lublin 1571. Kr. 1604. f.
— III. 4 Gittin Kr. 1604 f.
— III. 7 Sota. Kr. 1604. f.
— IV. 1. Baba Kamma. Lublin 1646 fol. Krak. 1603 f.
— IV. 2. Baba Mezia. Kr. 1603. f.
— IV. 9 Aboda-Sara. Lubl. 1582 f. Kr. 1578 f. Kr. 1603 f.
— IV. 4. Sanhedrin. Kr. fol.
IV. 6. I–5 Schebu'ot. Lublin 1553 fol. Krak. s. a. fol. Zołkiew 1697 f.
— IV. 8. Horajot. Kr. 1603 f. Lublin 1628 f.
Kí (Sebachim) Sebachim. Kr. 1605-8. f.
— V. 3. Menachot. Kr. 1606-8. f.
— V. 4 Bechorot. Kr. 1605.
— V. 2. Chullin. Kr. 1604 fol.
— V. 5. Arachin. Kr. 1605-8 f.
— V. 6 Temura. Kr. 1605 f.

Format	TYTUŁ godło, edycya, miejsce druku, rok, drukarz, nakładca, miejsce składu, ilość tomów, woluminów, stronnic, kart, rycin, map, tablic, planów. — Rytownik. Stan egzemplarza	Liczba	
Autor (Redaktor)		**Inwentarza**	**Materyi**
Tłumacz, (przerabiacz) (wydawca)		**Otrzymano w r. 189**	
		Cena księgarska	
		Oprawa	

67

— VI. Middot. Kr. 1605 f. Lublin 1572 fol.
— III. 5. Nedarim. Kr. 1604 f.
— IV. 3. Baba Batra. Lublin 1576 f. Kr. 1603 f.
— IV. 5. Makkot. Kr. 1603 f.
— III. 6. Nazir. Kr. 1604. f.
— V. 8. Keritot. Kr. 1605 f.
— V. 7. Megila. Kr. 1605 f.
— II. 4. Schekalim
~~Megilla~~
~~Taanit~~

Babylonski Talmud
Venezja 1520 — 22 f. Dan. Bomberga
Bazylea 1579 f.
Lublin 1570 f.
Krakow 1616 40 — Amsterdam 1644 f.
Frankfurt nad Odr 1697 fol.
Stawuta 1817 — 22. f.
Czerniowce 1841 — 47. fol.

Salomon Jizchaki Salomo ben Isaak
ur. 1040 w Troyes + 1105 w Lotaryngii (Raschi)

Dzieła żydowskie w Polsce drukowane:

Pięć ksiąg mojżeszowych i 5 ksiąg megilloth. Kraków 1530.
Pięć ksiąg mojżeszowych po hebrajsku z komentarzem
Raszki i Mojżesza Nachmanowicza i 5 ksiąg Megilloth
po hebrajsku i chaldejsku. W Krakowie 1587. fol.
Przysłowia Salamona po hebr. i po niemiecku przez
Mardochai Jakubowicza W Krak. 1587.
Psalmy po hebrajsku w Żółkwi 1702.
Xięga Psalmów w Grodnie 4° (1792)
Xięga Psalmów Wilno w drukarni Zymela i Komp.
1824. 12°
Xięga Psalmów z podwojnym komentarzem Wilno
w druk Zymela Rozkimowicza. 1824. 8°
Sepher Tehillim (Księga psalmów) Grodno w druk.
Zymela 1825. 24°
Das neuen Testament, das ist: wird genannt Euangelion
das ist ein Neutsch neu frölich Botschaft: ylnriswin
in Hebräischen. Gedruckt zu Krakau durch Paul
Helicz 1540 fol (Tłomaczenie hebrajskie przez
Jana Herzuge chrzczonego żyda, podług tłomacze-
nia Lutra)

Abraham ben David ha-Levi z Toledo żył r. 1161.
napisał: Księgę podań
(Kronikę żydowską
Sefer ha Kabbala, z dodaniem Seder Olam rabba i
Sutta. Korez 1785. 8°
— Dolnoh r. a. 48°
Kraków 1820. 8°

Sudylkow druk. 1835. 1795
Lwow 1792 Berdyczow 18..
Wilna-Grodno 1838-1842
Józefow 184..
Slawuta 1833-1824-1830
Kopust 18.. Mejerow 1784
Grodno 1790. 1796
Iktow 1803. 1814.
Olexnitz 1734 (ob Bachja ben Joseph
Warszawa 1835 Mohilew 1798-
Dubno 1795 1818
Dolnoh 1816 Ostroh 17..
1821

Creizenach Michał urodz.
16 Maja 1789 w Mainz, nauczył w [redacted] izraelick. Szkole
realnej w Frankfurcie nad
Menem + 5 Sierpn. 1842 wydał wiele pism matemat. i hebrajsk.

Wydania całego Talmudu (fol.
Venezja 1520-1530. 1840-1550
Basilea 1578-1580 fol.
Kraków 1603-6. fol.
Lublin 1617-25 fol. (i 1570 fol.)
Amsterdam 1644-47 fol.
Frankfurt nad Odrą 1697-99 fol.
Berlin 1715 fol.
Amsterdam 1714. 1740 f
Metz 1768. 8°
Sulzbach 1763 fol.
Dyrkenfurt 17.. fol.
Wiedeń 17.. fol. 18.. fol.
Braga 1829-34. fol.
8° 1840-46. 8°
Slawuta 1824-30 fol. (1817-1822 fol.)
" 1832-37 fol. (nieukończony)
Wilno 1832-46 fol.
Czerniowce 1844-46. fol.
Wiedeń 1841-46. fol.

(in Odessa)

Abrahamowicz: Kiwr massoejs Beniamin haszlischi, dos hajst di nojjo oder a Rajzebeschrajbung fun Benjamin dem dritten: woos es is eij zajne nojejs fargangen het, wajt, asz unter di Kori hejszech .... in unser Toszejn fun Mendeli mejcher sforim.

2) Di Klauze

3) Di Takse oder Sztot baal-towos

Zuisz wuj Pun Litwe, wo Sie-a rojte Judetsch bni Mejszete abejne-wohnn

Bonanni Fil.
Romae 1709

Kircher Athanasius
Museum.

12
10
120
120
240

24 2
5
120

5555.

1885
Sh. 9.

23

Rufsi selbst filiae
nie vendurt.

Itinerarium Benjamini Tudelensis
ex hebraico latinum
factum. Bened. Arias
Montano. interprete.
Antverpiae ex offic.
Christoph Plantin
1575. 8.

3 Nowarzi czyli
Kontaborzi przy wtoch

Wach-
steigerun
Die n
zehnten (16
wiederholt
tember, un
gewöhnlich
kreisweise
am 16ten
Oktober l
den weite
deweise v
benannten
den Lizita
jedesmal
steigerung
werden.
Der
schlags-S
14150 fl
Fünfzig
der geme
diesem To
Kreise beste
Für die
gehörigen
jow 4675
Für di
gemeinde

wird.
mittelte
ginn der
ommission
n beträgt
eilungen:

Vadium	
fl.	kr.
178	—
100	—
70	—
71	—
149	—
87	—
114	—
134	—
1003	—

dieses Ge-
h legalisir-
eisen.
Anbothe

Chajim syn Benjamina Wolfa Boehne-
ra lekarza krakowskiego wydał w Kra-
kowie r. 1669 po żydowsku: Tablica ży-
wota. 4to Przedrukował po hebrajsku i po ła-
cinie str. 78-98

(ben Israel Aschkenasi?)

Hirtz Naftali rabin synagogi lwowskiej w XVI wieku wydał po hebrajsku ~~Komentarze~~ wyjątki najtrudniejszych ustępów pism ach Mojżesza ksiąg który wyszedł w Krakowie 1569. 4° w dziele Midrasz Rabboth

(J. Chr. Wolfii: Bibliotheca hebraea Hamburgi 1715. 4° T. I pt. 917 n° 1711.)

R. Moses Isserles urodził się r. 1520 w Krakowie, gdzie ojciec jego R. Israel Isserles poważany i zamożny należał do naczelników gminy żydowskiej. Młody Mojżesz Isserles otrzymawszy początki nauk w Krakowie, udał się dla dalszego wykształcenia się do Padwy, gdzie się ćwiczył w słynnej szkole krewnego swego R. Meir Katzenellenbogen. Z Padwy udał się do Lublina: tu dostał się w sławnej talmudycznej akademii, którą uczony Schalom Schachna (+1558) założył. Pojąwszy w Lublinie córkę Schachny za żonę, powrócił Isserles do Krakowa, gdzie został sędzią rabinatu. Prowadząc życie aszketyczne i ściśle religijne, przyzamożności swej poświęcał wolne chwile naukom filozoficznym i astronomicznym. Współcześni unoszą się nad jego głęboką nauką, skromnością, szlachetnością charakteru i dobroczynnością. Umarł w Krakowie 33 dnia Omer 1572 r. Dzieła jego: 1) Torath haola (w przedmiocie filozofii); 2) Uwagi i noty do dzieła „Jochasin" czyli Kroniki napisanej przez (Abrahama) Zacuto (lekarza portugalskiego) 3) „Hagaoth" (Obrusto Hołu) czyli praktyczne dopełnienia i objaśnienia (Glossy) do rytualnego Kodeksu „Schulchan Aruch", który sławny hiszpański wygnaniec Józef ben Efraim Karo (ur. 1488 +1575) naczelny rabin palestyński w Safet z obszernych dzieł Talmudu i Komentarzy nad takowym w czterech częściach (Orach-Chajim, Joreh-Dea, Eben ha-Eser, Choschen ha Mischpat) ułożył dla ustalenia jednostajności w obrządkach, praktyce i zwyczajach religijnych. Isserles w glossach swych do tego Kodeksu sprostował niektóre zwyczaje wschodnie, które mianowicie do potrzeb kraju polskiego niemogły być zastosowane. W sprostowaniach tych okazał się Isserles jako postępowy

*) Jak n.p. pozwala Żydom pić wino wytłaczane przez Chrześcian, używać oliwy włoskiej a nawet polskiej z rzepaku, odbywać śluby małżeńskie w piątek wieczor, i t.p.

i od zagorzałego fanatyzmu wolny Izraelita.*) To też re-
ligijny Kodex „Schulchan Aruch" z glossami i uwaga-
mi Isserlesa zjednał sobie ogólne wzięcie w Polsce i
w Niemczech, służąc dotąd za wskazówkę. „Schulchan
Aruch" z przypisami Isserlesa wyszedł w Amsterda-
mie r. 1662-1664 (5421-5424); tamże r. 1697-1699;
tamże 1753-1764 i w Mantui 1722-1723 w 4tce w
4 Tomach. (Obacz: Fürst Jul. Bibliotheca judaica. Leip-
zig 1849-1851. 8vo 4 Tomy). — 4) Responsoria czyli Orze-
czenia prawne na przestane sobie w pytaniach wątpli-
wości. (Ob: Friedländer M. H. Geschichtsbilder. Brünn 1885. III Heft
ben Alexander d. 30 Marca we Lwowie pag. 14-15)
R. Josua Falk Kohen (ze Lwowa (†1614) uczeń Isserlesa
wydał: Sepher Meirat Enajim (Sema) czyli Komentarz
do dzieła „Choschen Mischpat" i do „Turim"
Salomo Lurja z Poznania (ur. 1510 + 1573 w Ostrogu na
Wołyniu) sławny talmudysta i Kabbalista, wydał:
1) „Schaalot uteschubot, czyli Responsa albo Orze-
czenia. 2) „Jamschel Schelomo" Komentarz do Talmu-
du.

Moses Isserles: (Objaśnienia do Schulchan Aruch.)
Darkè moschech
Haggahot czyli Mappah (Obrus stołowy) 1570

Jonathan Eibenschitz ur. 1690 rabin w Krakowie,
Pradze, Metz, Hamburgu † 1764.

th h

h s w ʃ ʃ w
szchytiwb

Mayth

Limude Kateba (Urkundenlehre) IV Theile. neuhebräisch
von Moses Markus Jovel (aus Brody) 28
Czernowitz 1836

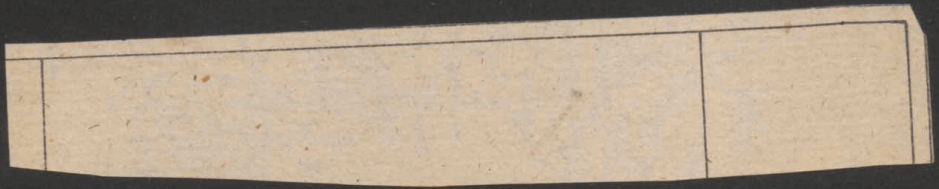

Jawen Mezula. Schilderung des polnisch-kosaki-schen Krieges und der Leiden der Juden in Polen, während der Jahre 1648-1653. Bericht eines Zeitgenossen. Nach einer von J. Lelewel durchgesehenen französischen Uebersetzung herausgegeben von J. J. Benjamin II. Hannover, im Selbstverlage des Herausgebers. 1863. 8°
str. XV (przedmowa wydawcy, tłomacza Dra S. Kayserling, i autora) 1-68 (text) 69-73 (noty tłomacza)
Dzieło „Jawen Mezula" wyszło najprzód w Wenecyj 1653 i potem kilka razy, a ostatecznie we Lwowie z pomyłkami. Tłomaczenie niemieckie wyszło najprzód r. 1720; a francuskie: Quatre années de guerre des Polonais contre les Russes et les Tartares (ed. par J. J. Benjamin II). Tlemecen en Algerie 1855. Autor Nathan Neta syn rabina Moscheh z przydomkiem Aschkenasi (t.j niemiecki) urodził się w Krakowie, ożenił się później w Zasławiu z córką rabina Abrahama i osiadł tamże. Napad Kozaków na Zasław wygnał go z tamtąd, poczem przebywał w Livorno, Pradze, Wenecyj i Jassach, w którem to ostatniem mieście był rabinem. Później wrócił do Włoch gdzie podług jednych zmarł w Piave di Sacco a podług innych, r. 1663 d. 14 lipca w Węgierskiem Brodzie na Morawach został zabity. Oprócz dzieła powyższego, wydał książkę kabalistyczną „Szaare Sion" w Pradze 1662. 4°
często przedrukowaną; „Taame Succa" w Amsterdamie 1652;
„Sajeh Beruta" t.j słownik hebrajsko-niemiecko-włosko-polski w Pradze 1660 przedrukowany z dodatkiem francuskiego w Amsterdamie 1701. W rękopisie pozostawił zbiór kazań pod tytułem „Neta Schaaschuim". - Autor w dziele Jewen Mezula po

krótkiem wspomnieniu o powstaniach kozackich pod Nalewajkiem i Pawlukiem; opisuje bunt Chmielnickiego którego zowie Chamil t.j Chmiel; wyrzniecie żydow przez Kozaków w Niemirowie, Tulczynie, Pilawcach, Ostrogu, Zasławiu, Konstantynowie, Barze, oblężenie Lwowa, odsiecz Przemyśla przez Korniakta (Karaimki), rzeź w Narolu gdzie 12,000 żydów zginęło (to przesadzone). Na końcu ciekawy ustęp o urządzeniu szkół żydowskich i sądów żydowskich w dawnej Polsce. – Żydzi w Polsce obchodzą d. 20 Siwan. – Drugie źródło historyczne żydowskie z owych czasów jest „Megillath Efah" (Bb: Zunz: Synagogale Poesie des Mittelalters. Berlin 1855 – Ersch und Grubers Encyklopädie Bd. XXX Artik: Juden von Casael. – Wolf Bibliot. hebraic. I–IV. – Fürst Bibl Judaea. – Steinschneider: Bibl. Handbuch über die theoretische und prakt. Literatur für hebr. Sprachkunde. Leipzig 1859)

Przy końcu dzieła „Zawen Mezula" jest (str. 60–68) ciekawy Ustęp (Lebensweise in Polen) dający obraz sposobu życia Żydów w Polsce. W żadnym kraju – powiada autor – niebyło na owczas tyle biegłych w prawie świętem pomiędzy żydami, ile w Polsce. W każdej gminie była szkoła prawa świętego, której naczelnika dobrze opłacano, aby się wyłącznie tylko swemu zawodowi mógł poświęcać. Prócz tego utrzymywano w każdej gminie kilku alumnów „Bachurim" z których każdy udzielał z chłopcom naukę, Gemary, wykładu Talmudu (Raschi) i glossow talmudu (Tosafoth). Chłopców tych jeżeli byli biedni, wspomagano z puszek dobroczynności. Prócz tego dawali gospodarze tymże alumnom i chłopcom wikt wspólny u domu. Biegły w prawie dostawał zaszczytny tytuł: „Morenu" lub „Chaber." Alumn uczył zwykle codziennie swoich uczniów jednej stronnicy Gemary z wykładem i glossami. Naczelnik szkoły w każdej gminie co cwartek examinował alumnów i uczniów zaprawiając ich do dysput i rozwiązując trudności. W lutym (15 Schwat) i wiosnie (15 Aw) rozpoczynały się wakacyje i wtedy wyjeżdżali nauczyciele, alumni i uczniowie w lecie na jarmark do Zasławia i Jarosławia, a w zimie na jarmark do Lwowa i Lublina. Tam zjeżdżało się kilka tysięcy Żydów; tam zawierano układy i stanowiono małżeństwa. Nauczyciel prawa w gminie posiadał

wielką powagę której się nikt nie sprzeciwiał. Karał on niepostusznych kijem i rzemieniem, a w synagodze podobnie jak Kohen lub Lewi wotawny był do Thory. – We wszystkich synagogach były różne stowarzyszenia pobożne: jedne gromadziły się przed wschodem słońca do synagogi do modlitwy i śpiewania trenów nad zburzeniem świątyni, drugie przed modlitwą odmawiały co tydzień wszystkie psalmy; inne po nabożeństwie rano i wieczor nauczały. – Przejezdzającym uczonym i kaznodziejom dawano opatrzenie na dalszą drogę oraz żywność; biednym dziewicom gdy dosiały lat 18 starały się pobożne kobiety o posag. – W każdem mieście był oddzielny trybunał sądowy dla spraw żydowskich: albowiem było to wstydem i zakalą jeżeliby się żyd z swą sprawą udawał do sędziów chrześciańskich, i uważano to za hańbę jeżeli obcy miał być sędzią (Deuteron 32, 31). Jeżeli który z żydów niechciał aby go sąd w swem mieście sądził, to udawał się do pobliskiego miasta sądu; od których to sądów szła apelacyja do sądu wyższego w każdem województwie. W Ostrogu był taki sąd wyższy czyli trybunał dla Wołynia i Ukrainy; a we Lwowie dla województwa ruskiego. Jeżeli dwoch naczelników gminy pomiędzy sobą mieli sprawę sporną to udawali się do tak zwanych „naczelników czterech krain", zwanych pod nazwą: Arba-Arazoth. Synedrion ten składał się z naczelników każdej gminy, którzy się zjeżdzali; do których jeszcze wzywano 6 uczonych (Gaonim) z Polski. Synedrion ów odbywał swe sądowe pokędzenia w Lublinie podczas jarmarku między zapustami a Wielkanocą; a w Jarosławiu podczas jarmarku w miesiącu Aw (sierpniu) lub Elul. Synedrion ten miał moc każdego żyda (z Polski) przed siebie, wyrokować i karać. Naczelnicy czterech krain ustanawiali jako swych zastępców sędziów wojewódzkich na każde województwo. Przed tychże sędziów wytaczano wszelkie sprawy pieniężne; lecz sprawy o posiadłość (majątkowe) i kary należały do naczelników czterech krain. Nigdy nie wytaczano procesu żydowskiego przed króla lub sędziów chrześciańskich. – Przez tego wykupywali żydzi swoich współwyznawców z niewoli.

Jewen Mecula (Topiel wod) przez Natan-
nata Ben Mose Mojzeszowicz Hanower
z Zastawia. 1a ed. w Wenecyj 1653. 4o.
2a ed. w żydowsko niemieckim przekładzie w
Amsterdamie 1696. 8vo.

Pelek Jehoszwa Aleksandrowicz uczony rabin żydowski na początku XVII wieku żyjący rodem ze Lwowa; wydał dzieło w hebrajskim języku:
1) Domostwo Izraela (obejmujące zdania biegłych prawników żydowskich w wykładzie Księgi Arba Turim) w Lublinie 1635–1638 fol. w 2 tomach. Tom trzeci i czwarty pozostał w rękopisie. 2) Oświeciciel oczów (obejmujący komentarz Księgi Turim i zdania uczonych rabinów w przedmiocie obrzędów rytych. Praga 1606, Praga 1628, Kraków 1670, Wilmersdorf 1670 i 1691. fol.

(J. Chr. Wolfii: Bibliotheca hebraea. Hamburgi 1715. 4° T. I ff. 465–466. N° 793 tamże ff. 984 N° 1840)

Petachias rabin z XII wieku urodzony w Ratysbonie wyjechawszy z Pragi podróżował przez Polskę, Ruś, Tartaryą, Turkomanią, Armenią, Assyryją, Chaldeą do Palestyny r. 1187. podróż tę jego spisali bracia jego rabbi Izaac i rabbi Nehemian pod tytułem (Sibbub olam – Podróż po świecie) wydana najprzód w Pradze 1595. 4°. potem częściej – tłomaczenie łacińskie w Exercitationes de Wagenseil 1687 i 1693. 4°. Institutiones rabbinicae Carolini – Ugolini: Thesaurus antiquitatum sacrarum – po francuzku w pracach Basnage: Histoire des Juifs livre IX cap. 9. (2e edit.)

Sternberg: Versuch einer Geschichte der Juden in Polen. Wien 1860.

5371

1

Uczeni żydowscy w Galicyi.

Zamość Israel urodz. w Bóbrce pod Lwowem, kształcił się w szkole rabinów w Zamościu, biegły w astronomii, optyce, geometrji + 1778. Wydał: 1) Nezach Israel (Rozprawy w przedmiotach talmudycznych). Frankfurt nad Odrą, 1738, fol. (w przedmowie ubolewa krzywym kierunkiem sofistycznej metody w dyjalektyce przez polskich rabinów obranym.) b) Komentarz do dzieła Ruach Chein rabina Samuela Abban Fieben (w przedmiocie filozofii i historyi naturalnej) druk. w Jesnitz; drugie wydanie w Bernie 1799. c) Komentarz do filozoficzno-teologicznego dzieła Kuszi rabina Jehuda Halewi. Wiedeń 1796; drugie wydanie w Berdyczowie d) Tow Halwonon, komentarz do dzieła Chawas Halwowos autora Bechaje. Wiedeń 1809; wydanie drugie we Lwowie 1838 z poprawkami i objaśnieniami S. Blocha i S. L. Rappaporta. – Zamość z powodu wolnomyślenia prześladowany, udał się do Berlina, gdzie sławny Mendelsohn od niego nauki pobierał.

Günzburg Beer urodz. w Brodach 1786 + tamże 1821 jako sekretarz kahału. Wydał: a) drugą edycyją hebrajskiej estetyki autora Luzatto, z piękną przedmową. b) Loezyje w czasopiśmie: Maseph (Zbieracz)

Bloch Samson urodz. 1784 w Kulikowie, mając lat 18 przybył do Lwowa gdzie się kształcił w naukach talmudycznych. R. 1812 wezwany na Korektora do Wiednia przy hebrajskiej drukarni Schmida po śmierci uczonego Ben Jew z Włodzimierza, porzucił jednak w krótce ten zawód i osiadł w Kulikowie. Wydał: a) Teschuas Jisruel (tłomaczenie z niemieckiego Menasse ben Israel oder Rettung der Juden - Mendelsohna). Wiedeń 1813; drugie wydanie: Wilno 1818. b) Schebile Olem (Geografia Azyi i Afryki z biografiami sławnych Izraelitów). Zołkiew. Tom I 1822; Tom II 1828 c) Wydanie drugie dzieła Ageres Baraschba, z piękną przedmową.

Perl Joseph urodz. 1773 w Tarnopolu, † w październiku 1839 tamże jako Kupiec, założywszy szkołę żydowsko-niemiecką. Wydał przeciwko Chassidyzmowi następne 2 pisma bezimiennie: a) Megalle Temirin. Wiedeń 1822. b) Bochen Zaddig. Praga 1838.

Blumenfeld Beer uczeń Günzburga, żyje w Brodach Wydał tłomaczenie Joba.

Bardach Elias osiadł w Wiedniu. Wydał przekład hebrajski dramatu Metastazego (z przedmową Dra Natkis) w Wiedniu 1832.

Natkis Abraham Doktor Medycyny we Lwowie pisuje po niemiecku i po hebrajsku.

Zolles S. Jesajasz ur. 1816 we Lwowie, wydał:
Es-ledaber (List do młodego Kandydata Rabinatu w którym skreślił próżność i głupotę niektórych rabinów galicyjskich) Lwów w druk. Hł. Grossmanna 1834. 4to

Schorr Raphtale Mendel syn Kupca urodz dn. 25 Grudnia 1804 w Brodach, żyje jako Kupiec we Lwowie. Wydał tłomaczenie metryczne poematu Goethego Reineke Fuchs i inne poezyje.

Letteris Meier, ur. 1797 w Żołkwi, uczeń sławnego Nachmana Krochmal. Bawił czas niejakiś we Lwowie gdzie pisywał niemieckie-poezyje do pisma Wnemosyne. Później został korrektorem przy drukarni hebrajskiej Schmida w Wiedniu. Wydał: a) Diwre Schir (pisma tłomaczone i oryginalne). Żołkiew 1822. b) Ajeles Haschachar (poezyje). Żołkiew 1828. c) Hazfira (Czasopismo) d) Gesai Jischai (tłomaczenie Athalii Racina). Wiedeń 1835.

Rappaport Salamon L. ur. 1789 we Lwowie, kształcił się w Kalikowie (rabin w Jarosławiu) po r. 1839 został rabinem w Pradze. Wydał: a) Scheruth Jehuda (tłomaczenie dramatu Estera Racina). Wiedeń 1828. b) Biografie Rabbi Nathan Haarach, Rabbi Eleazar Kallir, Rabbi Chananel i innych wzorowych żydowskich.

Wises Juda Leib + 1830 na cholerę we Lwowie. Wydał: a) Kinath Hachemeth (własne dzieło teologiczno-filozoficzne) b) Techunas Harabanim, dzieło Dawida Karo ogłosił. (z rękopisu niemieck. Abrahama Hatkes Dra medyc.)

R. 1648 i 1649 podczas powstania Chmielnickiego utraciło przeszło 100000 żydów życie. Opisali te nieszczęścia żydowskie 1) Meir Ben Samuel z Szczebrzeszyna w dziele Zuk ha-Itim czyli dzieje prześladowania żydów na Litwie, Rusi i w Polsce przez zbuntowanych Kozaków w r. 1648 i 1649 drukowane najpierw w Krakowie 1650. 4° powtórnie w Wenecyi 1656. 8° u Giov. Imberto stylem żydowskim jak nowi Wolfinger (Bibliotheca orientalis) 2) Natan-Neta Ben Mose z Hanoweru wracając z wojny kozackiej bawiący w Zasławiu skąd uciekł do Livorno, tam i w Wenecyi oddawał się mistycyzmowi, później był rabinem w Jassach, skąd wróciwszy do Włoch umarł w pobliżu Padui. W dziele: Jewen Mezula opisał owe zdarzenia w Wenecyi 1653. 4° u Imberto, powtórnie w żydowsko-niemieckim przekładzie w Amsterdamie 1696. 8° u Uri Phöbos. 3) Samuel Phöbos wraz z Natan Feidel w dziełku Tit ha-Jawen w Wenecyi b. r. (w XVII wieku) w 8° opisał owoczesne zdarzenia 4) Mordechai Ben Naftali Hirsch z Kremsier w Morawii na owcas w Krakowie mieszkający pisał dumę (elegiję Kina) o męczeńskach r. 1648 i 1649 drukiem w 4tce b. r. z komentarzem; ręk kopiem znajduje się w bibliotece Oxfordzkiej. 5) Mose Mordechai Ben Samuel z Krakowa pisał pieśń pokutną (Selicha) na pamiątkę męczeńskich owoczesnych znajduje się w zbiorze pieśni-pokutnych (Selichot) drukowanym w Dyrenfurcie 1702 także w Frankfurcie nad Odrą b. r. 8° 6) Jom-Tof Lippmann Heller który był rabinem w Stemirow na Litwie, w Włodzimierzu na Wołyniu w Przemyślu i w Krakowie. Pisał wiele dzieł nawet w przedmiocie matematyki i filologii opisał sam swój żywot pod tytułem Megillat Ebah (który Dr Joost na niemiecki przełożywszy wydrukował w pismie Sulamith VIII Jahrgang Zw II Zyff. 3.) Będąc na ów czas za Chmielnickiego w podeszłym wieku wydał zeszyt pieśni pokutnych z powodu tych prześladowań pod tytułem: Selichot 'al Gezerat Ukraine. Praga b. r. 8° 7) Jest wiele świętych pieśni i modlitw z tegoż powodu które znajdują się w rytuale pod dniem 20 Siwan; niektóre nawet osobno wyszły; najcelniejsza: Bekafcha 'al haruge Tach (modlitwa za pobitych w r. 1648) do której Mose Kohen rabin w Metz pisał komentarz wyszła w Amsterdamie 1699. 4° 8) Sabbati Ben Meir Kohen urodzony w Wilnie przed owym zdarzeniem był już sławnym rabinem pisał duże dzieła w przedmiocie żydowskiego prawa małżeńskiego i cywilnego oraz inne rabiniczne

pisma. Uszedł przed mordami do Zmorawii gdzie w Hollesichau pochowany. Zaraz po tych mordach ustanowił 20 Siwen dzień postny podług rytuału litewskiego na pamiątkę owych zdarzeń napisał rymowaną prozą wiadomość (gazetę ówczesną fliegende Blatt) Megilla Afach o tych mordach r. 1649 która po wyjściu kilku zborach żydowskich rozeszła się i na tę pamiątkę elegije (Kinot) i pieśni pokutne (Selichot) które wraz z ową wiadomością wyszły 1651 w Amsterdamie 8° u Immanuela Benvenište; tamże powtórnie 1671 z dodatkiem u Uri Phöbos i po trzeci raz 1702 8° w Dyrenfurcie na Szlązku. Prócz tego wyszło to 2 razy w Amsterdamie in folio 1651 i 1672. — Sama wiadomość zaś przedrukowana była w dziejach żydowskich Schebet Jehuda autora Salomo Virga (1709 wydanych); których przekład żydowsko-niemiecki wyszedł w Amsterdamie 1700. Wiadomość tę przełożył Dr Jul. Fürst z hebrajskiego (Buch fliegende Blatt Zeitrung zur Geschichte des Aufstandes unter Chmiel im J. 1648) i udzielił w piśmie Jahrbücher für slawische Literatur, Kunst und Wissenschaft I Jahrgang 1843. II Zft. Leipzig 8° str 102 – 110.
Dziełko to w oryginale równie jak większa część poezyi żydowskiej pisane rymowaną prozą. — Chmielnicki od żydów Chmel zwany potwierdził r. 1655 d. 15 Stycznia Kozakom przywileje i prawa które im nadał król Stefan.

R. 1836 było Karaimów w Rossyi w guber. wileńsk. 402, w taurysk. 1437, w chersońsk. 223. w Zakaukazkiej 133 razem 2195 = Żydów talmudystów zaś 105 8356.

[w Amsterdamie 1700. 8°. w Amsterdemie 1709. 12°

Maase Haggadol t. j historia sławna o dziewicy która wojskowi podczaj wojny w Polsce r. 1706 porwali. Frankfurt nad Odrą 8° 1/2 ark. (w żydowsko-hebr. narzeczu) Wolf II p. 1362

Kidduch Haoschem t. j historia męczeństwa rabinów Natafiasza, Linkasa: Abrahama którzy dla religii zamordowani w Polsce 8° b. m. dr. 1/2 ark. (Wolf II p. 1413)

Ozar Hla - Sepharim. Thesaurus librorum hebraicorum tam impressorum quam manu scriptorum. Auctore J. A. Benjacob Wilnensi. — Ozar Hla - Sepharim (Bücherschatz). Bibliographie der gesammten hebraeischen Literatur mit Einschluss der Handschriften (bis 1863). Nach den Titeln alphabetisch geordnet von J. A. Benjacob. Herausgegeben vom Sohne Jacob Benjacob. Wilna 1880. (Wilna, typografija wdowy i bratjew Romm 1880. 8vo Tom I str. XXXII. 2. i 1-252. — Tom I str. 253-454. — Tom III str. 455-676 i 2. — W Tomie I opisanych dzieł hebrajskich 5410.; w Tomie II dzieł 4686; w Tomie III dzieł 4875 = razem 14971 dzieł drukowanych i w rękopismach hebrajskich. — Dzieło to jest uzupełnieniem dzieł: Fürst Julius (ur. 12 Maja 1805 w Zerkowie † 9 Lutego 1873 w Lipsku): Bibliotheca Judaica, Bibliographisches Handbuch der gesammten jüdischen Litteratur. Leipzig 1849-1863. 8vo 3 Bände - Steinschneider: Jüdische Literatur (w Encyklopädie von Ersch und Gruber Sect. II, Band 27) 4to — Steinschneider: Catalogus librorum hebraeorum in Bibliotheca Bodleiana. Berolini 1852-1860. 4to — Catalogue of the Hebrew Books in the Library of the British Museum. London 1867. 8vo - Zunz Dr. Die Monatstage des Kalenderjahres, ein Andenker an Hingeschiedenen. Berlin 1872. 8vo — de Rossi - Wolff Bibliotheca hebr.) Bibliogr. pol.

Bibliotheca hungarica Historiae naturalis et Matheseos. - Magyarország természettudományi es mathematikai Könyvészete 1472-1875 (Száz aranyal jutalmazott pályamü.) Készitették Szinnyei József és Dr. Szinnyei József. Budapest, az Athenaeum r. t. ars könyvnyomdája, 1878. 8vo maj str. VIII. 1008 colon.

p. 90 Bruckmann Franz Ern. † 1754 De praealtis Carpati montibus. (Ann. Phys.-medici Vratisl. Tentamen XXXII. 509 — Epistolarum itinerariarum Wolfenbüttelae 1742 epist. 89.

Grzegorzek Adalbert: Besteigung der Lomnitzer Spitze. (Östr. Botan. Zeitung II. 268 —); Botanischer Ausflug in das Tatragebirge (tamże III p. 253, 268, 276, 285 — V. 84)

Wahlenberg Anton: Wanderungen im Tatragebirge (Oester. botan. Wochenbl. III. 1853 p. 9. 17. 25)

Kanitz F. Die hohe Tatra und ihre Anwohner (Globus, von Andree VII. 2, 1864 p. 33-43)

La-Borde (Vivien czyli Vidian): Principes sur l'essence, la distinction, et les limites des deux puissances, spirituelle et temporelle. Ouvrage posthume du Pere De la Borde de l'Oratoire. 1753 — Nauki o istocie różnicy i granicach dwoch władz to jest duchownej i świeckiej. Napisane przez Ojca de-la-Borde Oratorii Jesu, po śmierci jego wydane, a teraz na polskie z francuskiego dla wygody wszystkich przetłomaczone. 1753. (b.m.) 8vo Kart niel. 9 i licz. Kart 83 i nieliczb. K. 9. (po francuski w Lubiszawie czyli w Lipsku, potem w Asynie wyklęta r. 1756 — autor La-Borde z zakonu Oratorianów czyli Filipinów ur. 1680 w Tuluzie † 5 Marca 1748 w Paryżu, posądzany o sprzyjanie Janzenizmowi — Dzieło to wywołało żywą polemikę między innemi zbijał to dzieło: Mikołaj Wyżycki Odpisanie na książkę autora De la Borde O granicach. Lwów 1756. 8o ob. Jocher III p. 281 Nr. 7268-7272.)

Le Vite del beato Bogumilo arcivescovo di Gnesna, monaco Camaldolense e del pio, e devoto Casimiro di tal nome primo Re di Polonia, discepolo del Padre San Romualdo, con alcuni dubbi intorno al tempo d'esso San Romualdo. Raccolte da gravi ed approuati Autori dal R. P. D. Tommaso Mini fiorentino del medesimo Ord. Camaldolense. In Venetia 1620, per Modesto Giunti de Modesti. 4to str. 16 (czyli kart 8).

Türckische und Ungarische Chronica, oder Kurtze historische Beschreibung aller deren, zwischen dem Hauß Oesterreich und den Türcken von Anfang bis hieher geführter Kriege sowol in Ober- und Unter-Ungarn als Siebenbürgen, aus den Schrifften unterschiedlicher glaubwürdiger Authoren zusammengetragen. Neben Beyfügung vieler schöner Kupffer-Abrissen. Nürnberg, in Verlegung Paul Fürsten Kunsthändlern, Gedruckt daselbst bey Christoff Gerhard 1663. fol. tytuł sztych i drugi druk., k. 2 przedmowa, podpis. Paulus Fürst, Kunsthändler in Nürnberg), str. 314, 1 tabl. genal. druk., k. 3 rejestr. - ryc. sztych. 30 (widoków i planów węgiersk.), 17 (wizerunków osób na całej karcie) 3 (widoków po 2 na jednej karcie), 12 (na każdej karcie po 9 popiersi - Nr. 62-160) |: Widoki sztychował [illegible] - popiersia małe sztychował M.V. Sommer f.:| Pomiędzy wizerunkami wyszczególnieni: 1) Andreas Bathori aus Siebenburgen. Cardinal. Occubuit IX Novemb. Anno 1599 (oval popiers odjęta z zabitego z ranq. fol. — Pomiędzy wizerunkami małemi sztychowanemi przez M.V. Sommer: 1) Excell. Vladislaus Rey de Zaglovice Thesaurarius Curiae Regni Polon. Nº 58. 2) Exc. Georgius Comes in Wiśniez Lubomirski Supr. Regni Polon. Marescal. Nº 62. - 3) Exc. d. Stanislaus a Potock Potocky Palati. Cracovien. Supr. R. Polon exercituum Dux... Nº 63. 4) S. Rom. Imp. Comes Vespasianus de Lantskronsky et Brzezie Abbas Vitoriensis & S. R. M. Polon. Internuntius ad S. Caes. M. 1661 - Nr. 64. - 5) Illustr. D. Hieronymus Pinocci S.R.M. Polon. a Secret. Cast. Arch. et quon. Legat. in Angl. atque Holland. - Nº 65. - 6) Exc. d. Stephanus Zarnetzky etc. Kosacorum Moscorum et Suecorum domitor. (Sommer F.) - Nº 67. - 7) Joannes Gierlikovzki S.C. Rq. M. Equitum Polonorum Colonellus. M.V. Sommer F. Nº 87 - 8) Joannes Paraminski S.C. Rq M. levis Armat. Equitum Colonel. Nº 112. — Z rzeczy drukowanych są w tym zbiorze: a) List Zygmunta III do Cesarza Rudolfa II, z Krakowa d. 5 Novemb. 1595 (o sprawach wołoskich - po niemiecku) str. 25. - b) Propositiones pro Diaeta z Maji 1661 a S.R. Majest. - pag. 51 (po łacinie) — c) Punkta wielkie

zwischen den Polen, Tartern und Moscovitern geschlossen worden d. 1 Novemb. 1660. pag. 74. — d) Przysięga Jerzego Chmielnickiego hetmana Kozaków zaporoskich na wierność Królowi Janowi Kazimierzowi d. 17 Octobr. 1660 po Konissyi Cudnowskiej (po niemiec.) pag. 86. — e) Wyjątek z listów wojewodów [illegible] wileńsk. i ruskiego d. 4 Decemb. 1660 (opisujących akcyą przeciw Moskwie (po niemiecku.) pag. 88. — f) Responsum Regis Poloniae d. 28 Novembr. 1660 illustr. Francisco Lib. Baroni de Lisola S. Caes. Maj. Legato ad Memoriale porrectum Cracoviae d. 26 Novembr. 1660. pag. 78. — g) Punkta kapitulacyi moskiewskiego jenerała Szeremetiewa podane Komissarzom polskim (po niemiecku.) pag. 88. — h) Foedus Austriaco-Polonicum inter Ferdinandum III. Rom. Imper. et Joannem Casimirum Poloniae Regem. Viennae d. 27 Maji 1657 initum. — pag. 89. — i toż dotyczące zastawy Żup Wielickich. Viennae d. 27 Maji 1659 pag. 92. — i) List Izabelli Królowej węgierskiej do Seweryna Bonera z Balic, pisany zudippen (?) 1541 (w którym się wskazuje na jego nędzę, iż tylko przy dwóch zamkach Salmach (Solnok?) i Lippen zostało — po niemiecku) pag. 248.

1661 Boratiniemu Fit. Liv. dyrektorowi mennicy wytoczył na sejmie instygator proces ratione peculatus obwiniając go iż o 2 miliony i to mniejszej wagi wybił pieniędzy, (szelągów) a nizeli pozwolone było; nakazano mu Juramentum purgatorium przez 6 świadków de credulitate conferrà (pag. 112)

Sierada drukarnia: Votum devincti affectus illustrissimo magnifico domino domino Antonio Sieniątkowski Ordinis Sancti Stanislai Equiti ringulariissimo Dominicanae familiae benefactori nec non Capituli electivi [illegible] provincialis Mecaenati amplissimo a studio generali Varsaviensi sub tempus Capituli in Conventu Siradiensi celebrati, deferente Patre Fr. Florentino Bocianski. Eiusdem studii Regente oblatum. Siradiae Anno Aerae Christianae 1804 Diebus Julii. fol. kart 5 nieb. na odwrocie tytułu herby Jastrzębiec i Drya szyfrowane ded. prozą — dalej: Propositiones dogmatico-theologicae de religione revelata (Jezy). defendentur in Conventu Siradiensi a Fr. Joanne Klemt Theologo formali, assistente patre fr. Florentino Bocianski. — na końcu wiersz polski do JW. P. z Chłapowskiego Sieniątkowskiej (Druk jak się zdaje w Warszawie u Piarów).

Ozar ha-sepharim (Skarb ksiązek): Biblio=
graphie der gesammten hebraeischen Literatur,
mit Einschluss der Handschriften (bis 1862) nach
den Titeln alphabetisch geordnet von J. R. Ben=
jacob, herausgegeben von Jacob Benjacob. (The=
saurus librorum hebraicorum tam impressorum
quam manuscriptorum, auctore J. R. Beniacob
Wilnensi). Wilna 1880, typografia wdowy i
braci Romm. 8vo

(wydał syn – autor za życia wydał dzieło bibliograficzne
Rosalai – podobno przez Jabbati Bass jedynego biblio=
grafa, z dodatkami Rubinsteine – z poprawkami
Dr. Steinschneidera

w Wilnie 1854

T. I. str. [redacted]. XXXII. 252
T. II str. 253 – 454.
T. III str. 455 – 678.

Literat pol. Nr 1828.

Dr. M. Steinschneider: Bibliographisches Handbuch
über die theoretische und praktische Literatur für
hebraeische Sprachkunde. Leipzig 1859. 8vo

40

Fürst Julius
Dr. syn Jakuba
ur. 1805 w Zer.
kowo, docent
przy uniw. lipskim
wyd Der
Orient dla
historyi i lite.
ratury od
1840-1851
Bibliotheca
judaica. Leip.
zig 1863
1849-)
8°. 3 Tomy

Šulchan Arukh (Gedeckte Tafel) (Ez. XXIII, 41) oder Das Ritual- und Gesetzbuch des Judenthums bestehend aus folgenden vier Theilen: 1. Orach-Chajim (Lebenspfad), (Ps. XVI, 11), 2. Jore-Dea (Weisheitslehre), (Jes. XXVIII, 9), 3. Choschen-Mišpat (Rechtsschild), (Exod. XXVIII, 15), 4. Eben-Ezer (Siegesdenkstein), (I. Sam. VII. 12). Zum ersten Male aus dem Original frei in's Deutsche übersetzt und mit Quellenangaben, Erläuterungen und den wichtigsten Bemerkungen aller Commentare versehen von Dr. A. F. E. L. V. von Pavly unter Mitwirkung hervorragendster Fachgelehrten. Basel, Verlag von Stephan Marugg. Commissions-Debit für den Buchhandel: Verlags-Magazin (J. Schabelitz) in Zürich, 1888 (Druck von J. Schabelitz in Zürich). 8vo (I Band, Lieferung 1-4) ppg. 1-640.

I Theil. Orach-Chajim (S. 1-160 Abschnitt I-XVI)

Šulchan-Arukh zredagowany przez rabina Caro z Pięciu Ksiąg Mojżesza, Talmudu, Miszny, Gemary, ma między innemi Kommentarze czyli Glossy (objaśnienia sławnego polskiego rabina Mojżesza Isserles.)

Część I. Orach-Chajim obejmuje w 40 rozdziałach czyli 697 §§ (w tym wydaniu są tylko 1-160 §§.) nauki o myciu rąk, ostrzutkach (cycces-Schaufäden), o rzemieniu (Denkriemen, Gebetriemen), o benedykcyach i liturgijach, modlitwie, bóżnicach, pogrzebach, (do należenia do gminy dostateczny pobyt 30 dniowy Rozd. X §. 128, artyk. 29) Rozd. XXIII. §. 24. Ozastosowaniu się przy zaspokojeniu popędów płciowych. Rozd. XXIV §. 244 O robotach które ma wykonywać pogan dla żyda. §. 280 Vom Beischlaf am Sabbath — §. 398 Am Sabath darf man nur 2000 Ellen zurücklegen. — §. 460 O macach. — §. 605 O zwyczaju zabijania Koguta w wilią dnia sądnego i o spowiedzi — Obrzędach, grzebaniu, o Kuczkach, o Purim święcie i t. p.

Schröder J. F. Dr: Satzungen und Gebräuche des talmudisch-rabbinistischen Judenthums. Ein Handbuch für Juristen, Staatsmänner, Theologen und Geschichtsforscher. Bremen (Verlag von A. D. Geisler) 1851. 8vo str. XII. 678. (Hist.)
(Opracowane podług autorów chrześciańskich – bez głębszej znajomości Talmudyzmu).

J. L. Reggio rabin i professor w szkole rabinów w Padwie (ur. 1784) wydał r. 1827 dzieło swe hebrajskie „ha-Thora weha-Filosofia" w którem utrzymuje: iż Żydzi są dla świata Messiaszem (zbawicielem!)

Maranos zwano Żydów w XVI wieku, którzy dla uniknienia Inkwizycyi św. w Hiszpanii udawali Chrześcian (podobnie jak w Polsce Frankiści czyli Antytalmudyści – rodzaj Chassidymów z barwą Chrystyanizmu).

Geschichtsbilder aus der nachtalmudischen Zeit (von M. Josef Karo bis zur Mendelsohnschen Zeit). Nach den Quellen bearbeitet von Dr. M. H. Friedländer. IIIter Band. Brünn, Bernhard Epstein's Buchhandlung, 1885. 8vo. K. 2 Mk. 60 Pf.

— von Moses Mendelsohn bis auf die Gegenwart.) — — — IVter Theil Brünn Verlag von Bernhard Epstein 1887. 8vo. K. n. 4 Mk. 156.

Gotlober Abr. Toldot haKKabala Wehachassidus (Historia początku nauki Kabalistycznej i Chassydyzmu). Żytomierz 1870. 1 f. 60 kr.

" " Bikkoret Letoldos Karaim (Historyczne badania o Karaitach). Wilno 1866. 1 f. 20 kr.

Kahal Chassidim (Legendy i powieści cudów o Beszt i znakomitszych Chassidimach) (iwre-deutsch). Warszawa. 4°. 60 kr.

Kahane David: Ewen Hatoim (Żywot Pseudomessyasza Sabbathai-Zewi i jego zwolenników, z wizerunkiem jego proroka Nathana z Gazy). Wiedeń 1878. 80 kr.

Lewinsohn J. B. Efes Domim (Historia o powstaniu bajki o zabijaniu dla krwi przez Żydów, w kształcie rozmowy pomiędzy Żydem a Chrześcianinem). Warszawa 1879. 75 kr.

Megoroos Zewi (Biografia pseudomessyasza Sabbathai Zewi, podług pism Sassaporta Chacham Zewi, Moses Chagis i innych) Warszawa 1868. 40 kr.

Sassaport J. Zizit Nowel Zwi (Historia o Sabbathai Zewi i jego błędnej nauce). Odessa 1868. 80 kr.

Radkinsohn: Toldos Beszt (Historia o założycielu Chassydyzmu i jego uczniach (b. r.) 12°. 50 kr. - Kontynuacya. 50 kr.

Pinsker S. Lekute Kadmonijot (Historia Karaityzmu i jego literatury). Wiedeń 1860 2 f. 50

Tschorni J. Massaot (Wędrówki po izraelickich gminach w Kaukazie, Daghestanie, Persyi, Afganistanie, obyczaje, dokumenta nagrobki, wydał powieści autora Dr. S. Markavy). Petersburg 1884. 3 f. 20 kr.

Sokolow N. Sinnas Olom leam Olom Powstanie i historia o nienawiści Żydów w Polsce i Rossyi. Warszawa 1882. 1 f. 60 kr.

Zolowicz H. und Cassel. Das Buch Kusari, hebr. mit deutsch. Übersetzung, Leipzig 1841.

Jakob W. Lascheles hebr. Verlag, Buchhandlung und Antiquariat (Prag, altstädter Ring Nr 930 K.K. ausgeprivil.) Catalog Nr 22 1887

Perl Jos. Megalle Temirin (Powieść satyryczna w listach o Chassydach w Polsce). Lwów 1879. 1 fl.

(Schatzkes M.): (Żydowski Vorpessach; powieść o stosunkach gmin żydowskich w Polsce i na Wołyniu – w zarysie) Warszawa 1884. 1 fl.

Sobeiseroki B.J. Achawas Zadikim (Powieść z życia żydowskiego w Rosyi. Warszawa 1882. 2 Bde 80 Kr.

Jargonowa literatura (w narzeczu żydowsko-niemieckim):
Reb Joseph Lokoch – Rose Finkel – Die Grisetke – Schepke – Die Juden in Litthauen – Judith die zweite – Der Hausi:
à 5 Kr. Lehrer – Der Purimspiegel – Die Eisenbahn.
à 10 Kr. – Der Opekun – Die zwei ungleiche Brüder Motke und Herszke – Die Juden in Wasphas.
à 10 Kr. Der Soldatske Sühn – Die Bas Malke.
à 30 Kr. Der Procentnik – Der Katorschnik – Agetrei Weibel – Die Chalelze – Der falsche Aristokrat.
à 50 Kr. Judel; – Erzählung in Gedichtform von J. Abramowitz 2 Theile – Die finstere Welt 4 Thle in 2 Bden.

Perl Jos. Megalle Temirin (Satyra w listach o stanie Chassydów w Polsce) Lwów 1879. 1 fl.

(Schatzke M.) Der jüdische Vorpessach. (Satyra w formie powieści o Chassydach w Polsce i na Wołyniu) Warszawa 1884. 1 fl.

Sobeisenski B.J. Achwas Zadikim (Powieść z życia w Rosyi) 2 Theile in 1 Tomie. Warszawa 1882. 80 Kr.

Losner S. Hlazofe beeiez Nod (Żydowiczmy, tłomacz. z Sue)
Warszawa 1873. 4 tomy. 2 fl. 40 kr.

Schulmann K.: Mistare Paris (Tajemnice Paryża, tłom z Sue)
Wilna 1867. 4 tomy 2 fl. 50 kr.

Josnitz J. L. Sechok Hlaschach (Kłamka grzywą fraczy)
Wilna 1880. 60 kr.

Gordon J. L. Sichat Chulin (Deerze satyryczne – w zargon. mowie)
Warszawa 1886. 70 kr.

Harkavy A. J. Über Sprache der Hebräer die vor alter Zeit
(Nr. 1216) in Rußland lebten und über slavische Wörter in hebr.
Schreibart. (in russischer Sprache). Petersburg 1866. 1 fl

" " Nachweis hebr. Schriften über die Chazaren
und d. chazarische Reich. I Samlung. (russisch) Petersburg
(Nr. 1213) 1874. 1 fl. 80 kr.

Jolowicz H. Geschichte der Juden in Königsberg. Posen 1867. 1 fl.

Levy M. A. Don Joseph Nasi Herzog von Naxos, seine Familie
(Nr. 1303) und zwei jüdische Diplomaten s. Zeit. Eine Biographie nach neuen
Quellen dargestellt. Breslau 1859. 60 kr

" " Geschichte der jüd. Münzen. Leipzig 1862. 1 fl. 20 kr.

Lippe Ch. D. Bibliograph. Lexicon der gesamten jüd. Literatur der
(Nr. 1309) Gegenwart und Schema mit Adressen in chronologischer Anordnung
u. Reihenfolge dargestellt. Wien 1881. 2 fl.

Stein A. Geschichte der Juden in Danzig aus handschriftlichen Quellen.
Leipzig 1864. 1 fl.

Tygiec i jedna nowy Tłom. na żargon żydowski.

Tefilot Israel. Modlitewnik Izraelitów text hebrajski z przekładem
polskim. Lwów 1862. 1 fl. 20 kr

Zunz M. Ir Hazedek (Biografie rabinów i uczonych żydowskich Krakowa, z ich nagrobkami od początku XVI w. aż do ostatnich czasów). Lwów 1874. 8vo 1 fl. 60 kr.

Dembitzer J. Mapelet Ir Zedek (Krytyka dzieła Zunz'a o Krakowskich rabinach). b. m. i r. 40 kr.

Fin S. J. Kirja Hemana (Historia gminy żydowskiej w Wilnie i jej znakomitości). Wilno 1 fl. 60 kr.

Ir Giborim (Historya gminy żydowskiej w Grodnie z biografiami i nagrobkami. Wilno 1880. 60 kr.

Ir Tehila (Historya gminy żydowskiej w Brzesciu l. Brisk i początkowy odr. 1389 z dokumentami, przywilejami Królów, fundacyjami, z spisem uczonych i dzieł tamże wyszłych, z historią synagog i nagrobkami – wydana od Starszeństwa Gminy) Warszawa 1886. 1 fl. 40 kr.

Zewin S. Nachlass Olomim (Nagrobków 334 na cmentarzu żydowskim w Warszawie, z przypisami genealogicznemi). Warszawa 1882. 1 fl.

Firkowitsch S. Awne Sikaron (Historia gmin Karaitów i ich starożytności z 15 wizerunkami najstarszych nagrobków). Wilno 1872. 4 fl.

Firkowitsch A. Siddur Tfillas Karaim (Księga do nabożeństwa dla Karaitów na cały rok). Wilna 1871. 1 fl. 20 kr.

Romisch J. M.: Megilat Esther II. (Powieść o Esterze Kochance Króla Kazmierza, z niemiecka.) Wilna 1883. 35 kr.

Smolenski P. Hagmul (Żydzi w Warszawie podczas ostatniego powstania, powieść) Odessa 1867. 30 kr.

Sroki Szak: Chizuk Emuna. (Utwierdzenie w wierze. Polemika przeciw Chrześcianizmowi i obrona żydowstwa) w tłumaczeniu D. Deutsch. Lemberg 1873. 2 fl.

Spira Nathan: Megalle Amukos (Kabbalistyczne wykłady modlitwy Mojżesza) Lublin 1884. 2 Tomy. (autor † 1633 w Krakowie mając 48 lat.)

Fröhlich Sim.: Hamedrich (Uwagi i krytyka dzieł Haggada, Talmud i Midrasch) Warszawa 1876. Tom I (wyklęte przez galicyjskich Żydów i palone)

Rabinowitsch B.D.: Dowew Siche Jeschenim (Biografia warszawskiego rabbina D. Meisels). Warszawa 1870. 15 Kr.

Benjamin II. Massae Israel (Podróże do gmin żydowskich w Azyi i Afryce) J. Lyck 1859 80 Kr.

Bloch Simon: Schwile Olam (Geografia) 4 Tomy

Brüll N.: Biografia Sabbathai Zewi podług rękopisu. Wilna 1879. 25 Kr.

Deinhard E: Massa Krim (Historya Izraelitów w Krymie, Chazarów, Karaitów i Krymczaków). Warszawa 1881. 1 f. 50 k.

" " Massa bechazi Hacie Krim (Podróże i opis Krymu). Warszawa 1881. 1 f.

Benjakob J. A.: Ozar ha sepharim (Bibliografia całej hebrajskiej literatura wraz z rękopisami, podług tytułów alfabetycznie ułożona – przeszło 17,000 dzieł). Wilno 1880 Lexikonformat – 3 Tomy 6 fl.

Izak b. Meir (rodem z Düren): Schaare Dura (Ustawy o potrawach z glossarium Mojżesza Isserles, z Komentarzem Natana Spira i dodatkami nowo. Jaże) Lublin 1594. fol. (tytułu brak) 2 fl.

Zamoyski Israel ur. w XVIII w. w Bobrce
kształcił się w Zamościu wydał 1) Bezach
Israel. Frankf. n. Odrą i inne talmudyczne
† 1778

Günzburg Beer. ur. w Brodach r. 1796

48

Schröder J. F. 49

Satzungen und Gebräuche der talmudisch-rabbinischen Juden-thums. Bremen 1851. 8°

Heft 11361

Deraşha 2 Homilie
Tosafot - Glossy
Raszi - Komentarz do Biblii

Jung: Alphabetische Liste allergelehr-
ten Juden 1817. № 316.

50

Jest Xiądz Ojciec.

Xiądz Pleban Oświecony Xiądz
Proboszcz Pan .... Xiądz na ...

Drukarnie, oficyny
i autorowie żydowscy
w Polsce

Pierwsze druki żydowskie pojawiły się r. 1475 w Reggio w Kalabryi i w Rieve di Sacco w Górnych Włoszech, r. 1476 w Mantui, r. 1477 w Ferrarze, r. 1482 w Bolonii, r. 1483 w Soncino, 1486 w Neapolu, 1486 w Zamora w Hiszpanii, 1482 w Guadalaxara, 1485 w Exer w Aragonii, 1489 w Lizabonie, w Leiria 1492, w Bari 1496, w Casale maggiore 1496. — W XVI wieku otworzono r. 1503 w Konstantynopolu drukarnię żydowską pod kierunkiem Dawida Nachmias, a r. 1515 w Saloniki; — we Włoszech, r. 1505 w Fano, 1516 w Genui, 1518 w Rzymie, 1517 w Wenecji; — 1516 w Bazylei; 1518 w Pradze założył ben Jaisme Gerson Kohen drukarnię żydowską.

W Krakowie otworzyli około r. 1530 drukarnię żydowską bracia Samuel, Aszer i Eliakim synowie Chaima Halicz. Z tej drukarni wyszło: Schaare Dura z Komentarzem Isserleina (ukończony druk w środę d. 28 m. Jjar (13 Maja) 1534. 4to drukowany większemi literami kwadratowemi, tytuł w arabeskowych ramkach z 2 aniołkami grającymi. — R. 1538 drukował Jan Halicz I część Księgi Tur, 4to a r. 1539 tenże Jan Halicz z Janem Kurzius z Wielkiej Głogowy II-gą część Tur. 4to — R. 1540 drukował Paweł Helicz Niemiecko-żydowski Nowy Testament w tłomaczeniu Lutra, z dedykacyją łacińską Piotrowi Gamratowi bisk. krak. fol. podług Wolfa I pag. 812. – II p. 459 tłomaczony przez Jana Harzuge. – Z rokiem 1540 urywają się hebrajskie druki w Krakowie.

Podług Joh. Dan. Hoffman: De typographiis in regno Pol. Dantisci 1740 na str. 35 wspomina iż jak się zdaje w XVI wieku była żydowska drukarnia w Poznaniu, z której r. 1604 wyszedł Lebusch (?) i na str. 43 cytuje Salomo Sulzer typographus regius.

R. 1569 założył w Krakowie drukarnię żydowską Izaak ben Akron z Prostiz czyli Prosnejowa (Prostjova) z Morawy, otrzymawszy na takowy przywilej króla. Drukarnia ta istniała przeszło pół wieku, wydała wiele dzieł szacownych głównie talmudycznej, kabalistycznej, exigetycznej, filozoficznej, historycznej i matematycznej treści. R. 1603 wydrukowała Talmud jerozolimski (podług Wolfa mylnie 1609); r. 1602–1608 Talmud babiloński, którego pojedyncze niektóre traktaty już poprzednio wydane n-p. Pezra i Schekalim r. 1587 (wykładał Jechiel ben Jedidja), r. 1578 Ketubot i Aboda zara, fol. Drugą edycyą Talmudu babilońskiego drukowano tu 1616. 4to — W tejże drukarni

Sefer Zuchasin (Kronika narodu żydowskiego przez Abrahama Zacuto lekarza portugalskiego z Salamanki, od stworzenia świata do r. 1500 z poprawkami Mojżesza Isserles) druk w Krakowie r. 5340–5341 t.j. 1580–1581 za Stefana Batorego) 4to kart 168. ze edycye zagraniczne, ostatnia w Warszawie 1876

-1598

wyszło r. 1597 (Halacha czyli Compendium Talmudu przez Izaaka Alfasi fol. (składane przez Mosesa ben Katriel Weisswasser z Pragi); r. 1587 i 1608 Rabbot dwa razy (w edycyi z r. 1608 wymienieni zecerzy: Ahron syn drukarza Izaaka z Prostitz, Jakob ben Meir z Holeschau w Morawii i Ahron ben Mose z Krumenau w Morawii); r. 1596 Jalkut Schimoni (składali Elazar ben Dawid i Izaak Israel wnuk Schalom'a Schechna); kilka dzieł Mojżesza Isserles pomiędzy któremi Torat Chatat w 4 edycyach z r. 1569, 1577, 1591 i bez roku; dzieła Salomo'na Luria; Orzeczenia Josefa ben Mordechaj Gerson. — Pierwszym drukiem z tej oficyny zdaje się być Glossarium do Rabbot 1569. — Izaak Prostitz drukował między innemi: Abodat ha-Kodesch, Tolaat Jaakob, Bechajes (w 2 edycyach), Schaare Ora, Zerot ha-Mor, Pardes Rimmonim, Berit Abraham, March Kohen, Chobat ha-Lebabot, Reschit Chochma; — z biblijnej literatury: Pentateuch z Mose ben Nachman, Mizrachi, Imre Noam; Pieśń nad pieśniami w tłomaczeniu niemiecko-żydowskiem Izaaka Sulkes 1579; Księga Tehillim w tłomaczeniu Mojżesza Stendal, wydana przez Rösle wdowę rabina Fischel (Wolf I pag. 900 n°. 1667 i II pag. 457); Księga Ester w wierszach niemiecko-żydowskich (Wolf II pag 456); cała Biblia z Raschi r. 1610–1612. 4to; Księgi rytualne; — prócz tego wydano tu: Juchasin, Schalschelet, Zosippon, dwa matematyczne dzieła Jakoba Koppel; Sefer ha Chajim 1593 (Wolf n°. 604); Jesod Teschuba. 1583 4° (Wolf 2169); Pitron Chalomot wydany przez Jakoba Sofer ben Naftali z Lublina za panowania króla Stefana — Izaak Prostitz r. 1569–1580 miał zdatnego zecera Samuela syna Izaaka Böhm, którego z Wenecyi sprowadził; r. 1580–81 wydał I Część Schulchan Aruch z Komentarzem Mojżesza Isserles; Księgę Hiob wierszem przez Eliasza Lewita 1574; traktat talmudu Schechitha z Komentarzem Jakoba Weil 1579. 4° — R. 1614 zmarł Izaak ben Ahron z Prostitz a drukarnię objęli synowie jego Aron i Izachar Beer którzy ją (od r. 1614 aż do r. 1630 i już tyle dzieł nie wydali co ojciec. Aron był rządcą drukarni a Izachar zecerem. Wariejsze dzieła przez nich wydane: Orzeczenia Mojżesza Minz 1617 (drukowane kosztem Ahrona ben Moses, Abrahama ben Israel i Jakoba ben Meir); Masoreth ha-Berit 1619; Kizzur Aruch 1619 (pierwsza edycya wyszła 1591; Schulchan Aruch Części I i II. 1619; Sefer ha-Jaschar 1628 (zecerem był Izaak ben Gerson z Turobina). — Izaak ben Ahron r. 1602–1605 miał także swoją własną drukarnię w swem mieście urodzenia Prościejowie w Morawii w której kilka Książek wydrukował.

R. 1631 założył Menachem Meisels w Krakowie nową drukarnię, która przez 40 lat była czynną, lubo ani co do ilości drukowanych w niej dzieł, ani też co do typograficznej ozdobności wydań wcale drukarni Izaaka ben Ahrona z Prościejowa nie prześcigała. Drukarnia Meiselsa wydawała przeważnie tylko dzieła talmudycznej i kabbalistycznej treści; pomiędzy któremi zasługują na uwagę: Turim z Bajit Chadasch 1631–1639, których korektą zajmował się Samuel ben Izaak z Opatowa zwany Dresles sofer krakowski (Części I i III wyszła r. 1639; Części II r. 1635; Części IV r. 1631); Nowelle Samuela Edels 1631, których zecerem był Jehuda ben Alexander Kohen z Pragi, a korrektorem Izaak ben Elia z Brzeska; Orzeczenia Masat Benjamina 1633 (Wolf I p. 245); Rabbot z Toldot Noach razem 1634 z ozdobnym tytułem mieszczącym Orła polskiego i herb Krakowa; Torat Chajim 1636, którego korrektorem był Ascher Selig ben Izaak Levi Horwitz krewny autora; Recheb Eliahu 1638, którego zecerką była Czerna córka Menachema Meisels właściciela drukarni; Zam rchel Schlomo wydany 1646 przez Mojżesza ben Israel Isser Lasar z Krakowa, którego dzieła zecerką była również Czerna, a prefserem czyli odbijaczem Benjamin ben Salomo chasan (czyli Kantor) krakowski; Arse Lebanon 1648, 4to; Abodat ha-Levi i Elegia na wymordowanie Żydów od Kozaków przez Meir ben Samuel z Szczebrzeszyna (Schebrin) r. 1650, 4to kart ii; Przepisy dotyczące rzezi bydła przez Jakóba Wal 1652, 4to kart 24; Części dzieła Asara Maamarot 1656; Minhagim z komentarzem Zechiela Morawczyka 1660; Kizzur Reschit Chochma r. 1662 którego korektorem był Rafael ben Mose. – R. 1670 zawiadywał drukarnią Jehuda Löw ben Hirsch Bonem ben Abraham Meisels z Krakowa kuzyn (Kiewnerrisu) zmarłego Nachuma Meisels; wtedy to u niego wyszło Chelkat Mechokek czyli Objaśnienia do Eben ha-Eser (t. j. czwartej Części rytualnego Kodexu Schulchan Aruch) 1670; Sefer Meirat Enajim b. r. 1670, które składał zecer Katriel ben Zebi z Opatowa, a drukowali prefserzy: Mordechaj ben Benjamin, Abraham ben Zebi, Jakob ben Zebi i Jehuda Loeb (Löw) ben Ascher Anschel ben Awigdor. Były to ostatnie książki w XVII wieku w Krakowie drukowane.

[który zmarł około r. 1656,

W XIX wieku ~~[illegible]~~ drukowali hebrajskie książki w Krakowie.

Spira 1822–1826.

Budweiser

Faust

Liczne drukarnie hebrajskie w Rossyi ustały w skutek ostrych rozporządzeń cenzury rządowej w r. 1850.

Drukarnie żydowskie w krajach dawnej Polski.

Berdyczów m. 1807. 1816-1817. 1834-1836. (miasto powiatowe (mieszkańców 52926 między temi 47224 Izraelitów) gubernii kijowsk. Słownik geograf. Król. Polsk pod redakcyą F. Sulimierskiego 1880 Tom I. str. 137 pisze iż Żydzi tu posiadają 10 drukarni (sekty Chasydów) (2) (na rzece Słuczy) Słynęła niegdyś 2000 mieszkańców.) drukarnia hebrajska. (nad rzeką Słuczą

miasto powiatowe w gubern. lubelsk. nad Wieprzem, 8208 mieszkań. między temi 4984 Żydów
między 1813.

Hrubieszow m. (r. 1818 Komentarz do Pentateuchu przez Menachem-Nahum rabina Chassydymów z Czarnobyla. ~~1819. 1823.~~

Jansborg (Johannisburg) m. w Prusach wschodnich. 1850. 1857. 1860. (miasto powiatowe w obwodzie gąbińskim, w prusk. Mazurach 2½ mili od granicy polskiej) ma 3000 ludności.

Jarosław m. w Galicyi, 1886 (przez Szaję Wata;
miasteczko w gub. lubelsk.; drukarnia założona 1824 r.)

Józefow ordynacki ~~1830~~ 1830. 1840. 1843. - 1867 Responsa przez Zebi Hirsch Bonhard. 8vo - 1870. 1882. (miasteczko ma 1200 mieszkańców, założone r. 1925

Kołomyja m. w Galicyi 188.

Kopyś (Kopust) miasteczko w Mohilewskiej gubernii na lewym brzegu Dniepru, ma 2817 mieszkańców, między temi 1761 Żydów, którzy mają synagogę i 2 modlitewne szkoły. - 1790. 1802. 1807. 1811. 1816. 1821 drukował Jechiel Jafé. - 1825. 1826. 1837.

drukarnia założona przez rodzinę Jafé — r. 1810 drukowali Jehuda Israel i Nachum Jafé.

Korzec m. na Wołyniu - drukarnia Chassydymów 1765. 1774. 1776. 1780. 1785 Sefer ha-Kabbala t. j. Księga podań Abrahama ben Dawid z Toledo rabina X wieku. - 1797. 1804. 1815.

Kozłow (Eupatoria) w Krymie, drukarnia Karaitów, założona przez Firkowicza. - 1836.

Krakow R. 1530 mieli drukarnię Samuel, Ascher i Eljakim synowie Chaima Helicza (z Halicza), r. 1530 drukowali Pentateuch i Megillot; r. ~~1531~~ 1534 Haggada. fol. i r. 1534 (w Hebrzeni (Nechristiani) nazwani Paweł, Andrzej i Jan Helizowie drukują Tchaare Dina t. j. Przepisy co do potraw, Izraela ben Meir z Dü= ren w XV w. z Komentarzem Izraela Isserlein. 4to; r. 1534 Mar= kebet ha-Mischne rabina Anschel, 4to; r. 1538-1539 drukuje Jan Helicz Tur w 2 częściach, 4to; r. 1540 drukuje Paweł Helicz No= wy Testament, tłomaczony na niemiecki przez Marcina Lutra, trans= krypcyi Jana Herzuge literatury hebrajskiej, fol.

R. 1569 zakłada nową drukarnię na Kazimierzu Izaak ben Aron z Prościejowa (Prossnitz) na Morawie, nazwany też Włochem, otrzy= mawszy przywilej na drukarnię i Księgarnię od Zygmunta Augusta; r. 1603-1606 drukuje Talmud babiloński w XIII tomach, fol. - po jego śmier= ci 1614 prowadzą drukarnię jego synowie Aron i Izaher Beer aż do r. 1630, lecz już tyle dzieł nie wydali co ojciec. Aron zarządzał drukarnią, a

[i sprowadzi wiele dzieł= nych zeceów z Wenecyi;

Szapar był zecerem. – Po upadku tej drukarni, założył r. 1631 Mena-
chem Nachum ben Moses Meisels nową drukarnię w Krakowie, w
której przez 40 lat drukował głównie dzieła talmudycznej i kabbalis-
tycznej treści. Zecerką w tej drukarni była córka właściciela Czerna,
której imię spotykamy na książkach r. 1638–1646. Z tej drukarni
wyszła r. 1650 "Wiadomość" historyczna o rzeziach żydowskich doko-
nych r. 1648 i 1649 przez Kozaków na Podolu, Wołyniu i Litwie, napi-
sana wraz z elegią przez autora Meir ben Samuel z Szczebrzeszyna
4° k. 11 (przedrukowana później w Wenecyi 1656 w drukarni Giov. Pa-
bettiego). Po śmierci Meisela około r. 1656, zawiadywał tą drukarnią
czas niejaki Jehuda Loew ben Simcha Bonem ben Abraham Mei-
sels z Krakowa, krewny zmarłego Menachema Meisels. Ostatnią
znaną książką w tej drukarni r. 1670 wydaną jest Chelkat Me-
chokek czyli Objaśnienia do czwartej części (Eben ha-Ezer) rytual-
nego Kodeksu Schulchan Aruch. Zdaje się iż późniejsze bierne
rozruchy i napady na Żydów krakowskich zadały ostateczny cios tej
drukarni. Dopiero za czasów Rzeczypospolitej W. M. Krakowa r. 1820
otworzył Spira drukarnię hebrajską na Kazimierzu, w której
kilka książek r. 1822–1826 wydrukował. – Ostatniemi cza-
sy mieli drukarnię w Krakowie: Budweiser i Faust dotąd
(poprzednio Fischer i Weindling 1880)
liczne wydawnictwa dzieła hebrajskie.

Nabywszy czcionki i druki w Tarnopolu.

Królewiec (Königsberg) miasto stołeczne w Prusach wschodnich,
tu r. 1759 założono drukarnię hebrajską.

Krotoszyn miasto w Księstwie Poznańskiem; tu r. 1834–1840–1861
drukował Behrend książki hebrajskie.

Ladyżyn (Ladin czyli Ladie) w południowej Rossyi w XIX drukarnia he-
brajska (?). miasto w powiecie hajsyńskim, gubernii podolsk. 4000 mesz-
Końców przeważnie Żydów

(jest ki wieś dawniej należała do powiatu nowogrodzkiego wołyńs. kiego koło Ostropola)

Łaszczów (Leszow) m. w Lubelskiem; drukarnia hebrajska 1815–1818,
w której wyszło: Komentarz do Pentateuchu przez Uri Feivel Ru-
benka 1815. 4to; Kabbalistyczne dzieło włoskiego rabina Chajim
Vital, 1818. fol.

Lublin m. Pierwszy przywilej na drukarnię hebrajską w Lublinie nadał r. 1559 (Sabbato infra Octavas Corporis Christi, Cracoviae król Zygmunt August Chaimowi ben Izaak i Annie córce zmarłego Józefa z familii Jafe drukarzom lubelskim z zastrzeżeniem aby nikt pod karą 20 grzywien srebra nie ważył się przedrukowywać książek ich nakładu. R. 1561 tenże król Zygmunt August (d. 6 Augusti Lublini) pozwolił Łazarzowi i Józefowi żydom lubelskim drukować i sprzedawać książki hebrajskie, przyczem unieważnił zobowiązanie się ich dane na piśmie innym żydom, iż niebędą drukować książek hebrajskich. – Są wszelakoż ślady, iż już r. 1544 miał drukarnię w Lublinie Mardochej Jafé (zmarły około r. 1592), w której drukował Dicrayge wzorego Salomona Loria rabina w Ostrogu i Lublinie, r. 1544. 4to Kart 175.*) Dopiero po założeniu Szkoły wyższej Rabinów w Lublinie (na którą Zygmunt August w Grodnie d. 23 Sierpnia 1567 dał przywilej) rozpoczęło się ruchliwsze życie literackie pomiędzy Izraelitami lubelskiemi. Stary Mardochej Jafé rozszerzył zakład drukarski, którego wspólnikiem był Izaak ben Chajim i jego synowie, jak świadczy dzieło Izraela ben Josef Kohen pod tytułem Schaalot ha Neschama, drukowane r. 1567 w Lublinie. Jeszcze za życia ojca zarządzał tą drukarnią ruchliwy syn jego Abraham ben Mordechaj Jafé zwany Kalmanem czyli Kalonymos, który też na swoją osobę otrzymał przywilej założenia drukarni hebrajskiej w Lublinie r. 1578 od króla Stefana Batorego (Feria sexta ante dominicam Laetare, Varsaviae in [illegible] conventione Regni generali 1578). Wspólnikami Kalmana Abrahama Jafe byli: Eliezer ben Izaak z synem Izaakiem, Eliezer ben Meschullam i Jakob ben Dawid Gutraht. Wydawali oni liczne dzieła, pojedyncze traktaty Talmudu babilońskiego (1566-1587) i drukowali także obce nakłady. R. 1592 podczas powietrza morowego w Lublinie przeniesiono chwilowo tę drukarnię do przyległej wsi Bystrzycy. Po śmierci Kalmana Abrahama zarządzał od r. 1597 do r. 1637 drukarnią syn jego Zebi (Hirsch) ben Abraham Kalonymos Jafe, do której to drukarni około r. 1620 sprowadził nowe czcionki z Krakowa przez Nachmana ben Moses Meisels odlewane, na co Koszt łożył Natan ben Simon z Brzezin zięć bogatego Samuela Levi z Ostroga. Po r. 1637 objął drukarnię Abraham ben Hirsch Kalonymos. Z r. 1648 z powodu niepokojów i wojen ustaje czynność tej drukarni. Dopiero r. 1665 a do r. 1691 posiadają tę drukarnię Salomo Salman ben Jakob Kalmankas z Turobina i Zebi (Hirsch) ben Jakob. – W XIX stuleciu znowu r. 1875 – 1884 drukowano w Lublinie księgi hebrajskie. – R. Mendel Gottfeld 1848. Ur. 1827

*) M. Steinschneider i Dawid Cassel odnoszą edycyę tego dzieła do r. 1574.

Lwów m. w Galicyi. Tu dopiero za rządów austryackich otwar: (Lemberg)
to drukarnię żydowską, w której r. 1785 (1793) drukowano dzieła sławne-
go rabina Eliasza z Wilna ben Salman ha-Kohen (+1798).
Drukowano tu r. 1810 dzieła Józefa Karo. — Nowszemi czasy
mieli tu swe drukarnie: 1829 Aaron ben Chajim David — r. 1802 Rubinstein
1834 Judel Rosanes — 1837 Grossmann F. — 1839 Hirsch F. 1837 Chawe Gross:
Rubinstein — 1840 Löbel Balaban — 1858-1860 David Hirsch mam
Schrenzel — a. z. Wadis 1864.

Mezyrow (Meserow) miasteczko, w guberni podolsk. powiecie litynskim, założone na 1200 mieszkań-
~~na Wołyniu (nad Bugiem na granicy~~ ców przeważnie Żydów —
Rajcu), tu r. 1784-1794 istniała drukarnia hebrajska, w założone r. 1591.
której r. 1794 wydano wyjątek z dzieła: Chobot ha-Lebabot. 4°

Międzybóż m. na Podolu Wołyńsk., r. 1780 drukarnia Chassydymów. - miasteczko
w powiecie latyczowsk. gubern. podolsk. ma 5014 mieszkańców, z tych 2000 Żydów.

Minkowce m. na Podolu nadrzeczną Uszycą, miasteczko w powiecie nowyzyckim (okolo r. 1824)
gubern. podols. założone 1637; ma 2082 mieszkańców przeważnie Żydów. Była tu druk:
karnia żydowska, i prawdopodobnie polska którą po r. 1830 Wagner przeniósł do Kamieńca podolskiego.

Mińsk litewski miasto gubernialne na Białej Rusi ma 60000 mieszkańców prze-
ważnie Żydów; od r. 1802-1809-1812-1816 była tu drukarnia żydowska. — Około r. 1830 założył Jokiel Dworzec drukarnię polską i hebrajską. 1855

Mohylów podolski miasto powiatowe w gubernii podolskiej nad Dnie-
strem ma 20000 mieszkańców, między którymi 14000 Żydów. R. 1797 i 1798
drukowano tu już książki hebrajskie. R. 1810 miał tę drukarnię Hirsch David
Rubinstein w której wtedy wydał Midrasch rabbe z komentarzem w 5 tomach
1810. 8vo. Drukarnia istniała tu jeszcze 1812 i 1821.

Nowy dwór miasto w Królestwie Polskiem, gubernii warszaw. powiecie war:
szaw. nadrzeczną Narwią założone 1782 przez właściciela Stanisława Księcia Poniatowskiego
generała szefa gwardyi, za którego r. 1782 Jan Antoni Krüger kupiec warsza-
wski założył tu drukarnię hebrajską, w której wiele książek drukował n. p.
r. 1796 Schebile Emuna. Drukarnia ta istniała do r. 1813, w którym to roku oblęże-
nie Modlina na przeciw leżącego, oraz wylew Wisły przyczyniły się do upadku
drukarni i miasta. Dziś ma 5268 mieszkańców.

Odessa nowa drukarnia hebrajska.

Olekśiniec (Olexintz) miasteczko na Wołyniu w powiecie krzemienieckim
Tu r. 1767-1769 i 1782-1784 drukowano książki hebrajskie.

(Ostroh) **Ostróg** miasto powiatowe w gubernii wołyńskiej, ma 7713 mieszkańców przeważnie Żydów. R. 1792 – 1796 drukowano tu książki hebrajskie – R. 1804 miał tu drukarnię Beer Madfis, w której wiele drukował mianowicie Mischnę w 3 tomach, r. 1804. 4°. Drukarnia ta istniała jeszcze 1818, 1821 – 1826 w którym to roku wyszedł Pentateuch z Komentarzem Raschi, 4°. R. 1836 wyszło tu: Secher Rab przez Benjamina Musafia z tłomaczeniem niemiecko-żydowskiem Dawida Loew darszana w Dubnie. Ostatnia znana książka z tej drukarni jest z r. 1836. ma 22046 mieszkańców (4/5 Żydów)

Ostrów miasto gubernialne w Królestwie Polskiem. Około r. 1878 otwarto tu drukarnię żydowską, w której jeszcze 1884 drukowano powiecie nowogrodwołyńskim

(Polnoh Polnoi) **Połonne** wielkie (Polnoh) miasteczko w gubernii wołyńskiej, mające 10082 mieszkańców. Tu istniała od r. 1791 – 1816 i 1821 drukarnia hebrajska. R. 1648 wyrzniętu Kozacy do 10000 Żydów.

Porycki m. na Wołyniu. Tu już r. 1786 była drukarnia hebrajska w której do r. 1799 drukowano najarszej książki dla Chassydymów; – r. 1818 był właścicielem tej drukarni Salomo ben Chanina.

(Posen) **Poznań** m. Lubo Hoffmann (De typographiis. Dantisci 1748 str. 35) pisze, iż tu już w XVI wieku była drukarnia hebrajska, z której r. 1604 wyszło dzieło R. Mardochej: Sepher Lebusch, fol. – jednakże wiadomość ta jest mylną, równie jak i podanie Jul. Fürsta (Bibliotheca judaica. Leipzig 1863. T. III pag. 500) że tu r. 1729 wydrukowano dzieło Halacha Jakóba Weil z komentarzem Samuela ben Mose rzeźnika z Leszna, jest niepewne. – Dopiero r. 1802 założyli tu bracia May drukarnię żydowską, która krótko istniała.

(Premola) **Przemyśl** m. w Galicyi. Drukarnia żydowska od r. 1872 – 1885.

(Rodwill) **Radziwiłłów** (Rodwill) miasteczko w gubernii wołyńskiej powiecie krzemienieckim 7400 mieszkańców przeważnie Żydów. – Tu r. 1819 miał drukarnię Pinchas ben Rocher-Selig, w której drukował dzieło Abrahama Lichtstein rabina z Płońska, fol.

(Slobutka) **Sławuta** miasteczko nad Horyniem w gubern. wołyńsk. powiecie zasławsk. ma 4013 mieszkańców, przeważnie żydów. – Tu r. 1796 – 1837 była drukarnia hebrajska, gdzie drukowano książki przeważnie religijne dla Chassydymów. – R. 1806 wyszedł tu Pentateuch z Komentarzem Raschi 4°. – r. 1817 Talmud babiloński, oraz 1824 – 1830 Talmud. fol. – Drukarnia istniała do r. 1834.

Sołobkowce czyli Sołodkowce (Hyacintopolis) miasteczko w gubern. (Słobkowitz)
nii podolsk. powiecie wszych., założone w XVII wieku przez Jacka
Schoemberka, ma 2445 mieszkańców w połowie żydowskich. – Tu w
XIX wieku drukowano książki hebrajskie.

Sudyłkow miasteczko w gubern. wołyńskiej, powiecie zasławskim, (Sdilkow)
ma 1384 mieszkańców w połowie żydów. Tu r. 1763–1799 drukowano (Sdylikow)
wiele hebrajskich książek dla Chassydymów, oraz r. 1813–1824. – (Sydeilkow)
R. 1834 miał tu drukarnię Moses Hadfis, a r. 1833 Isaak Hadfis. (Zidilkow)

Suwałki miasto gubernialne w Królestwie Polskiem, ma 20592 mieszkańców przeważnie żydów. – Tu r. 1862 istniała drukarnia żydowska

Szklow miasteczko na Polesiu. – Była tu od r. 1784 (1748?) – 1817 drukarnia hebrajska nadereczna. – R. 1821 miał tu jeszcze drukarnię Arje czyli Koriel Selig ben Jakob.

Tarnopol miasto w Galicyi. – W XIX wieku była tu za rządów rossyjs.:
1 Kuhr drukarnia żydowska; resztki takowej oraz nakładów
zakupił r. 1820 Rafał Spira do Krakowa. – r. 1879 M. Finkelstein.

Tarnow miasto w Galicyi. R. 1860 założono tu drukarnię żydowską
w której wyszła broszura Mardocheja Weissmanna, 1860. 8vo.

Tartakow (Turko?) miasteczko w Galicyi. – Tu przed r. 1754 pozwolił (Turko)
Radziwiłł krajczy w. x. lit. Żydom założyć drukarnię nową. R. 1763 (może Turow?)
wyszła w tej drukarni Joela Baal-Schem Księga Kabbalistyczno lekarska 8vo

Turka 888 r. 1768 – 1838 drukowano tu jeszcze książki hebrajskie.
drukarnię pozwolił założyć Kalimowski.

Toruń (Thorn) miasto. – Od r. 1850 – 1877 drukują tu książki he-
brajskie

Tylża (Tilsit) miasto w Prusach zachodnich – tu r. 1847 była dru-
karnia żydowska.

Warszawa miasto stołeczne Królestwa Polskiego. – Pierwsze druki
hebrajskie pojawiają się tu r. 1793 i 1798. Są druki także z r. 1801. 1803.
1811. 1814. 1815. – R. 1816–1817 mieli drukarnię Abr. Natan. – Odr. 1834–18[illegible] drukuje
tu Hirsch Jakob Bomberg z Grodna. – R. 1838 drukuje D. L. Sklower. – R. 1848 Sie-
ter Schriftgisser i później Herrch Schriftgisser. – Od r. 1858 Zysberg Samuel. – Odr. 1859
Bron Kleif i drugi Baumberga. Abrahama – Od r. 1860 Krzyżan Kielter – Drukarnia Lebensohnow
R. 1861 było 13 drukarni hebrajskich, z których najznaczniejsza Samuela Orgelbranda, który nabywszy 1844
drukarnię, rozszerzywszy ją, drukował w niej Talmud babiloński, Sfol. Mizrachi Gemara i Turim. 8vo

J. Goldman 1834 – F. Baum ritter i J. Rot: blat 1866 – Kan. ryk Hirszel 1847. od 1839

Wilno miasto na Litwie. – Tu już r. 1799 pojawia się drukarnia hebrajska. – R. 1821 drukuje Wen. Mannes; r. 1832 Mannes i Spółka; r. 1833 Mannes i Simmel Rochimowicz; r. 1838 Mannes Boruchowicz, Rom i Simcha; r. 1835 Binjamin ben David Arje; r. 1858 R. Bet. Romm; 1856 Jos. Ruben ben Wen. Mannes, Romm; później Neumann i Romm; Dworzec; Plumowicz; Ruben Rafałowicz i R. Sypkin-1868. – Drukarnia żydowska z Wilna czasami przez wożoną była do Grodna.

(Wollstein) Wolsztyn miasteczko w Księstwie Poznańskiem. – Tu r. 1843 wyszła Książka modlitw dla Kobiet po hebrajsku przez J. H. Jacobsona ułożona, 8vo

Żołkiew miasto w Galicyi. – Podług Barącza Sad. (Pamiątki miasta Żołkwi 2e wyd. Lwów, 1877, str. 128) nadał Król Jan III Sobieski Filipowi Lewi i Dawidowi Lewi żydom żołkiewskim przywilej na wydrukowanie Talmudu i innych książek żydowskich. Lewi byli to jak się zdaje tylko nakładcy, którzy gdzie indziej swe nakłady drukowali. Lewi drukarnię hebrajską otworzył właściwie w Żołkwi r. 1693 Uri Phoebus ben Aaron Witmund ha-Levi sławny drukarz urodzony 1623 w Amsterdamie, gdzie się wyuczył drukarstwa w głośnej oficynie Immanuela Benveniste, w której razem z Abrahamem ben Zebi z Krakowa jako zecer pracował. R. 1658 otworzył on w Amsterdamie własną drukarnię i drukował w niej także dla Polski Książki hebrajskie, za przywileyem Królów polskich. R. 1693 przeniósł się z drukarnią do Żołkwi, *) gdzie aż do swej śmierci w r. 1713 drukował Książki do nabożeństwa, rytualne, Kalendarze, Książeczki ludowe w narzeczu żydowsko-niemieckim i t. p. – R. 1721 zarządzał tą drukarnią wnuk jego Aaron ben Chajim David wspólnie z bratem Gersonem, który tę drukarnię prowadził jeszcze r. 1756, w którym to czasie ta drukarnia miała jeszcze 8 pras. – Około r. 1770 właścicielem tej drukarni był Gerson ben Seeb (Wolf) Levi Letteris (wnuk starego Gersona ben Chajim David) który drukował nakłady dla żydowskiego Księgarza Itzig Loeb Margaliot. Drukował jeszcze Gerson Letteris r. 1804–1805; potem 1811 Izaaka Letteris. – R. 1806 powstała druga drukarnia Mardochej Rubinsteina i Spółki; – a r. 1829 trzecia drukarnia Saula Baer Meyerhoffer która do r. 1842 istniała – przyczem wszystkie upadły około r. 1888. Barącz pisze iż w Żołkwi wyszło dzieł talmudycznych 29, prawniczych 6, historycznych 16, moralnych 24 i mnóstwo rytualnych Siddurim i Machasorim. (?)

*) Bb. Der Orient. Leipzig II Jahrgang 1841 Nr. 43 pag. 667.

Żytomierz miasto na Wołyniu. – R. 1805 drukowano tu po hebrajsku. R. 1838 mają bracia Spira tu drukarnię, która w latach 1860–1878 była jeszcze czynną.

Suczawa na Bukowinie: Mała drukarnia Hermana Beier i Natana Hausirer 1888.

Radowce na Bukowinie: Mała drukarnia Chaima Merschel 1888.

Wyżnica na Bukowinie: Drukarnię założył Zipper r. 1888.

Lwów r. 1888 było 5 drukarni żydowskich: 1) Madfes Abraham Józef, założona 1856. 2) Rohatyn Chaim założona 1860 przez L. Sz. Kugla, od r. 1878 Rohatyn: tu wychodzą pisma: Jüdische Zeitung i Der Israelit. 3) Neukeles Berl Leib założona r. 1860. 4) Ehrenpreis Jakob, założona r. 1862 przez Salat Sre Wolf. 5) Baraban Pessel założona 1863. (Z tych największe: Rohatyna i Batabana). — Drukarnia Michała Wolfa sprzedana r. 1868 — Drukarnia Mentesa istniała lat kilka około r. 1868 — Drukarnia Hersza Bodek, skonfiskowana r. 1872.

W Lublinie założył w połowie XVI wieku drukarnię żydowską Mordechaj Jafe zmarły około r. 1570. Pierwszą u niego drukowaną Księgą z datą jest traktat Schebuot z Talmudu babilońskiego, r. 1559 fol. (lubo Sabbataj Bass i Wolf II p. 903 piszą mylnie iż r. 1599 wyszedł cały Talmud babiloński w Lublinie, biorąc części za całości.). R. 1562 drukował on tu Machsor podług rytuału niemieckiego, fol. a r. 1567 Machsor podług rytuału polskiego z Komentarzem, fol. Wspólnikiem tej drukarni był Izaak ben Chajim, a po jego śmierci jego dzieci jak świadczy hebrajski dzieło Schaalot ha-Neschama wydane r. 1567 w Lublinie przez Israela ben Josef Kohen. Po śmierci ojca objął drukarnię syn jego Kalman (Kalonymos) Abraham ben Mordechaj Jafe wszystkawszy od króla Stefana Batorego r. 1578 (w Warszawie w Piątek przed niedzielą Laetare 1578) przywilej na drukarnię, w której r. 1578 wydał Decyzye (Entscheidungen) rabina Salomona Loria (chociaż Sabbataj Bass a za nim Wolf III p. 1050 to wydanie mylnie do r. 1544 odnoszą). Wspólnikami Kalmana Jafe był Eliezer ben Izaak z synem Izaakiem r. 1571, Eliezer ben Meschullam i Jakob ben Dawid Gutraht 1568. Wydali oni 1566-1587 pojedyncze traktaty Talmudu babilońskiego i drukowali dla innych robiących nakłady. R. 1592 z powodu powietrza w Lublinie, przewieziono drukarnidło przyległej wioski Bystrzycy, gdzie Kalonymos Jafe drukował Haggadę, 1592. — Po śmierci Kalmana zarządzał od r. 1602 drukarnią syn jego Zebi (Hirsch) ben Abraham Kalonymos Jafe do r. 1661 przybrawszy sobie do pomocy takie syna swego Abrahama ben Zebi Jafe. Około r. 1620 sprowadzono do tej drukarni nowe czcionki z Krakowa które Nachum ben Moses Meisels odlewał na co Natan ben Simon z Poznania zięć Samuela Levi z Ostroga koszt tożył. Jako zecery pracowali w tej drukarni Jakob ben Abraham z Lublina (1622-1635) Zebi Hirsch ben Tobia z Kowla (1617), Netanel ben Jehuda, Jakob ben Abraham z Leipnika (1623-1633), Jehuda Loeb ben Jehuda Katz (1627-1635), Josef ben Gerson z Srebin 1623, Zebi Hirsch ben Josias Krasnik (1623), Jakob syn drukarza Jehudy Bak z Pragi, Abraham ben Nachman Kohen (1635); — jako prefesorzy: Noah ben Samuel, Simson ben Mose, Abraham ben Bezalel z Poznania (1633), Mose Menachem Nachum ben Jehuda Löeb z Pragi 1648. Za rządów Zebi ben Abraham Kalonymos Jafe wyszły z tej drukarni: Kizzur Abarbanel do Haggady 1603. 4½ (z approbatą rabinów zgromadzonych na jarmarku w Jarosławiu r. 1603); Sichron Mose przez Mojżesza ben Sebulun 1611. 4½ (z aprobatą rabinów zgromadzonych na jarmarku w Gnieznie r. 1607); Chiddusche Halachot przez Samuela Edels 1612-1621; Shronot

przez Eliezer ben Izaak 1614; Talmud 1617 (którego korektorem był Josua ben Israel z Austryi); Kabbalat Schabbat przez Menachem Mennes 1621; Berit i Chesed Abrahama 1622, 4°; Machalach z notami przez Sabbataj ben Izaak z Przemyśla 1617; Jezirat ha-Adam w żydowsko niemieckim przekładzie; Sohar wydany przez Josua ben Israel z Austryi 1624; Chidduschе Aggadot Samuela Edels 1627; Derischa do traktatu Jore Dea 1635. Ostatnim znanym drukiem z officyny Zebi Jafe jest: Jalkut Chadasch 1648. Zdaje się iż powstanie Kozaków na Ukrainie i rzezie Żydów r. 1648 (Opis takowych w dziele Samuela Phoebus wspomina iż w 140 gminach polsko-żydowskich do 600000 rodzin utraciło mienie i życie. (Enc. Esch. u. G. Th. 27 pag 464 Nota 15) a następnie wojna Szwedzka niepomyślny wywarły wpływ na drukarnie żydowskie w Lublinie i Krakowie. – Od roku 1665 *) aż do r. 1685 posiadają drukarnię żydowską w Lublinie Salomo Salman ben Jakob Kalmankas z Turobina (Torbin) i Zebi (Hirsch) ben Jakob. Znane są dzieła z ich drukarni: Pelach ha Rimmon przez Bezalel ben Salomo Darschan 1665 (Wolf I p. 266); Chidduschе Halachot Samuela Edels 1670 (Wolf I p. 1089); Or Tora 1672; Sefer ha-Eschel Abrahama Kalmankas 1673; Schir ha-Lewijim 1677. 4°; Schibre Luchot przez Jechiel Michel ben Elieser 1680; Pne Mosche przez Mojżesza ben Izachar 1681; Schir ha Jichud li-bne Mosche wydane przez Meir Kohen ben Salomo 1681. 4°; Toldot Aharon przez Jeschaja Heschel 1682; Książka do modlenia 1682. 4° Ostatnią znaną Książką z tej drukarni jest Ketonet Passim przez Josefa ben Mose Darschan 1685. – Wogóle drugi lubelskie co do typów, ozdób i papieru nierównie gorsze są od krakowskich. –

*) podług Steinschneidera i Dawida Cassel od r. 1673–1682.

Polscy Księgarze żydowscy bracia Menachem i Benjamin ben Aharon Rofeke: nasi zwani Polacco r. 1728–1760 drukowali swe nakłady w Wenecyi w Bragadinich – z powodu braku drukarni w Polsce

R. 1710–1740 mieli w Konstantynopolu (właściwie w Orłatkoji) drukarnię Jona ben Jakub z Złoczowa i Naftali ben Asriel z Wilna, sprowadziwszy nowe typy z Amsterdamu (Enc. Esch. Th. 28 pag. 63)

Mordechaj Gumpel Księgarz z Poznania 1637.

Drukarnię żydowską w Żołkwi odr. 1693–1705 miał Uri Phöbus ben Ahron Witmund ha-Levi urodzony r. 1623 w Amsterdamie uczył się drukarstwa w sławnej amsterdamskiej oficynie Immanuela Benveniste gdzie wspólnie z Abrahamem ben Zebi z Krakowa jako zecer pracował; r. 1658 otworzył w Amsterdamie własną drukarnię, w której drukował dla Polski książki żydowskie. R. 1693 przeniósł się z swą drukarnią do Żołkwi w której do r. 1705 drukował książki do nabożeństwa, Kalendarze księgi rytualne, książeczki ludowe w narzeczu żydowsko-niemieckim, Machsor i t.p. Uri Phöbus umarł w Żołkwi r. 1713. – R. 1721 zarządzał żołkiewską drukarnią Ahron ben Chajim David (wnuk Uri Phöbusa) wspólnie z bratem Gersonem który tę drukarnię prowadził jeszcze 1756. – Około r. 1770 drukarnia ta była w posiadaniu Gersona ben Seeb (Wolf) Levi Letteris (wnuka starego Gersona ben Chajim David) który drukował dla lwowskiego Księgarza Pzig Löb Margaliot dzieła: Tolaat Jakob przez Meir Jabbai, Kli Jakar przez Efraima z Łęczycy 1799 i t.d. – I drukarni żołkiewskiej wyszły dzieła: Sefer Karnajim z Din Jadin i Likute Schoschannim 1709; Karan Or przez Mojżesza ben Jesaia; Bet Levi przez Levi ben Salomo 1732; Simla Chadascha 1733; Birkat Josef przez Meir Leonim 1743; Porat Josef przez Józefa Leonim 1756; Drzewienia Chachama Zebi 1762.

Liczne drukarnie żydowskie które przy końcu XVIII wieku w Rossyi powstały upadły w skutek rossyjskiej cenzury (r. 1850) z wyjątkiem Wilna i Kozłowa (Eupatoria) gdzie założono drukarnię Karaicką.

Dla Księgarzy żydowskich w Polsce dostarczają książek drukarnie w Krotoszynie, Gdańsku, Królewcu, Pradze, Wiedniu, Budzie.

61

Łaszczów miasteczko
w Lubelskim około r. 1840
drukarnia żydowska.

Drukarnie żydowskie

podług Wolfa

" Furstta (od 1739-1839)

Jassy 1855

Wandsbeck 1732 1736 pod Altoną

London 1714 1720

Thiengen 1566

Freiburg w Brysgowii

Freyburg 1836

Reggio 1804.

Lipsk 1806

Gdańsk 1844

Königsberg 1845

~~Pabol 1820~~

Minden 1839

~~Rintelen 1625~~

~~Hellin~~

~~Celle~~

Köthen 1717

Franeker 1591

~~Padua 1505~~

Augsburg 1540. 1514 – ~~1543. 1534~~

Hanau 1610

Belvedere pod Konstantynopolem 1593/1597

Scherhausen 1544

Konstantynopol 1711 (Naftali Hirz ben Asr. Wilna druk.) – 1723 (naphtali filius Eliezri Vilnensis)

Jona ben Jakob (z Słoszic w Galicyi) założył drukarnię w Konstantynopolu 1710 (wraz z Naftali Hirz ben Asr. z Wilna) – 1710 w Orthokōi – drukował do 1754 po nim drukowali synowie Ruben i Nathan

Antwerpen 1566–1590

Avignon –

Berlin 1699

Bern

Ortona 1519

+ Lieve di Sacco (w wereck.) 1475

+ Mantua 1476–1480

+ Ferrara 1477

+ Soncino 1484. 1484–1490. 1499

Konstantynopol 1494. 1506

Fano 1505–1516

Neapol 1490

Bolonia 1482–1483. 1537–1541

Xar w Arragonii 1490

Lizbona 1491, 1489

Konstantynopol 1505. 1530–1536

Salonik 1505. 1536

+ Reggio 1475

Zamora 1487

~~Augsburg 1524~~ – 1494

Brescia 1491 – 1496. 1489

Barco (koło Brescii) 1496 (Barci)

Kōrgiōmi (pod Konstantynopolem) 1598

Trino 1525

Pesaro 1508. 1498. 1527. 1508

Ortona 1519

Issy 1542

Orlatōi 1719 (Ortokōi pod Hambutem)

Luneville 1806

Rimini 1526 1521–1526. 1490

Braga 1566 – od 1513

Belgrad (w Serbii) 1837

Damask 1616

Safet 1570

Jerusalem 1843 założył drukarnię Montefiore

Bukareszt 1857

Neuwied 1835
1. Adrianopel 1554–1555
Stettin 1862
Wenecyja 1519.
Smyrna 1660 – 1714 – 1615. 1729
Saloniki 1583. 1731. 1565. 1522. 1521. 1520
(Safet-Saloniki) 1578
Amsterdam 1722 (1714) 1683 (für. 1679 druk. w at Uri) 1623
1522 (Erfe Schlobs (Weibs = Seitbrink) Ehrmann aus Ehrmann)
Praga 1590, 1585 (Abrah. Lemberger) 1531
Fürth 1696
Ferrara 1555
Berlin 1796, 1757, 1736
Dessau 1701
Offenbach 1722
Frankfurt nad Menem 1726
3 Altona 1735 1720 –
Breslau 1816
Livorno 1764
Pisa 1806
Konstantynopol 1517 1515. 1520 – 1606 – 1738
Brünn 1786
Mantua 1623, 1513 – 1476. 1550.
Wien 1791
Metz 1764 – 1794 o
Ofen 1820
Strasburg 1777.
Cremona 1556 1558
Hamburg 1711
Dyhrenfurth 1691. 1822
Israfet 1836
Orthoköi (Konstantynopol) 1719. 1714
Altorf 1679
Bologna 1538

Thiengen (w marchii Koto Würzburga) 1560
Prossnitz 1618 (Isaak b. Abr. Prossnitz)
Sulzbach 1685
Leipzig 1845
Jerusalem 1843
Verona 1647
2. Altorf
Wilmersdorf 1718
Frankfurt nad Odrq 1784
Pesaro 1587 – 1517
Rimini 1524
Riva di Trento 1559
Wiedernheim 1546
Neapol 1490 1486
Sulzbach 1691
Jessnitz 1741
Basel 1631 – 1516. 1583
Rödelheim 1808
Pesaro 1514
Leiria 1594. 1492
Ferrara 1477 1558
Hanau 1615
Sabionetta 1559, 1554
Altona 1841 – 1720.
~~Basel 1583~~
Giessen 1714
Karlsruh 1766
Rödelheim 1806
Luneville 1804

Kraków tu druk. hebrajski dramat
Saul przez Jos. Troplowitz 1822. 8°
(przedruk z edyc. wiedeńsk. 1794) Spira

Reschit Limmudin (Fizyka i jeografia
przez Bar. Löw Lindau z Berlina.)
Kraków 1826. 8° (przedruk)

Poznań. Zygmunt August 1566
nadaje Łazarzowi i Josefowi
żydom w Poznaniu przywilej na
założenie drukarni żydów.

(Bb: Jüdische Typographie w Erschu.
Gruber Allgemeine Encyklopädie
II Sect. 28er Theil p. 53-58. 66-
68-75 von Steinschneider und David
Cassel.)

Kraków drukarze.

Najdawniejsza znana książka jest Pen-
tateuch z 5 megilloth (Canticum cantic.
Ruth, Threni, Ecclesiastes, Esther). Kra-
kow 1530 fol. potem inne druki 1540. 1543. 1546. 1562

i drugi nadrej

Paweł, Andrzej, Jan (bracia Helizowie dru-
karze wykrzuli się i otrzymali r. 1537 wyłączny
przywilej na drukowanie (Bb, Acta Jurisprud.
Theut. Lib6. Tom archiwi 1202)

Samuel ben Aocher z Ely (ben Chaje Halicz
1534 (Schaare Dura z komentarzem 3 serie
1534. 4to)

Jan Celicz (druk. I Czyt. 1538 Thor, a
1539 II Czyt.)
Paweł Helicz (nowy testament 1540)

Izaac ben Aron Prosnitz 1569-1531 (-1616-1629. Zygmunt August nadał 1569 przywilej
(Talmud jerusalim. 1603 - Talmud babilon. 1602-1609) Izaakowi włochowi synowi Arona z Kaz-
Izaak ben Izaak Proslitz 1581 mierza i jego wspólce przywilej na drukarnią
w Kaźmierzu i drukowanie Talmudu - na
Eliezer syn Benjamina 1581 lat 50. (Lib. Inscript. castri Crac. Tom 94
pag. 1091 № 580)

Izaak Prosnitz 1602 - 1647 (syn Arona).
Aron ben Izaak Prosnitz 1612-1619 od 1606
Izachar Bär ben Ahron ben Izaak Prosnitz 1619
Baruch syn Jak. Bloch 1609
Jakob ben Naftali 1623
Nahum ben Menahem 1625
Menahem Nahum ben Moses Meisels od 1636-1656 (założył drukarnię w Krakowie
Jehuda Löw (Meisels 1620. (1667)) r. 1631 która istniała 4 lata)
Wspomniany syn Nahum Meisels.

W XIX wieku są książki z r. 1803-1805-1822-1826.
drukowane przez Aron Schlezine Spira i syna jego
Rafael Herz Spira.

Lublin 1693 fol. (2) podobno 1593 raczej – od r. 1556 Mordechaj Jafe, po nim od 1568 Kalonymos Abraham.

Lublin 1617–1628 fol. Talmut babil.

Wilna – Grodno 1833 (Manes H. Simnel)

(druk Josua ben Israel z Austryi. Lublinem 1593.

Przytrycz pod

Lublin 1681, 1666, 1567 – 1620 1626 albo Hirsch

Lublin 1613 (druk Zebi ben Abr. Kalonymos) 1646 (ten jam) 1608 (terge) 1648 tu Gerson Letteris

Lublin 1691 (Salman Torbin i Hirsch ben Jakob) r. 1759 (druk Uri Lhabos)

Lublin 1623 (Levi ben Kalonymos) wydany Schar. fol. r. 1709 druk. Uri (Arye) Löw ben Schelomo

Lublin 1548. (Compendium dla kazno-dziei żydowskich przez Davida ben Jehuda z Mantui) 4°

Żółkiew (drukarnia założona za Sobieskiego przez potomków Uri Lhobos ha-Lewi drukarza w Amsterdamie) r. 1804 drukował od r. 1693

Żółkiew (drukarnia założyła rodzina Jafe) r. 1808 fol. wyszła tu Kronika żydowskich dziejów i literatury wraz z dokładną bibliografią przez Zech. Heilprin (ben Sal. ben Katriel rabina w Mińsku r. 1728) to jano dzieło wyszło w Kopuść 1810 fol. (w dr. Jeh. Jos. i Nachum Jafe)

Lublin 1624 (Hirsch ben Abraham)

Lublin 1682 (dr. Salman ben Jak. Kalmankaj) dr. 1684. dr. 1680.

Lublin 1616 (Kalonymos Jafe')

Lublin 1595 (Kalonymos ben Mardechai Jafe')

Lublin 1643 (Hirsch ben Abraham)

Lublin 1590 (Kalonymos ben Mardechai Jafe') 1592 (syn Hauptmanna lubelsk. rabina Mardochaj ben Abraham Jafe który † 1612 w Pozna-niu)

1829 (Saul Meyerhoffer)

Karaici trzymają się wyłącznie religii przez Ahron ben Elija z Nikomedyi († 1069) napisanej 1346 w Konstantynopolu objaśnionej przez Kaleb Abba Affendopulo 1497 druk w Kozłowie 1839 – i Pentateuchu z komentarzem Ahrona ben Josef lekarza w Konstantynopolu 1294 druk w Kozłowie 1839.

Lublin (Pentateuch i 5 megillot) 1558 fol. 1562 fol.

Lublin 1570 Talmud babiloński fol.

Lublin 1680–1682 (Salamon ben Jakob Kalmankaj) do 1595

Lublin 1572 1577 (Kalonymos ben Mardechaj Jafe') po nim syn jego Hirsch Jafe'

Lublin 1597–1637 (Hirsch Kalonymos ben Abraham Kalonymos Jafe)

Lublin 1544 (Mardechaj Jafe') ojciec Kalo

1) rymosia druk 1571

1696. 1836 (Saul Bär Meyerhoffer) ż 1842

1692. 1734. (Wiebs z Fajbus)

1811 (Czarna Leteris)

Żołkiew 1806, 1745 1773. 1723.

1692. 1705 (Uri Lipmos ben Ahron)

1709, 1755, 1745, 1781, 1793, 1718

1810 (Hirsch Rubinstein)

1805 (Gerson b. Wolf Letteris)

1804 (Mard. Rubinstein)

Berdyczow 1817, 1807, 1815, 1834

1836

Miezerow (Niemierów?) 1794

Grodno 1806, 1803, 1798, 1823

1790, 1825, 1834

Korec 1785, 1797 1804, 1780 pisma

1776, 1803 sekty Chasydów)

Gdańsk 1667

Turko ż 1763, 1794

Kraków 1820, 1648

Żytomierz 1805. 1838 (bracia Spira) użytkownia

od r. 1847 jest 18 praf ręcznych i 4 mechaniczne

rocznie 2a 150, dwoubli druk, stanowi zwrot

Ostróg 1808 - 1821 - 1804 - 1835

1796, 1824. 1804 (Bär Madfis)

1815 1841 (Hi. Jak. Bamberg & Comp.)

Warszawa 1819, 1803, 1814, 1812 1859.

1798 1848 (Natan Schriftzieper) 1816 (Hirsch Lo[illegible]) 1838 (D. L. Sklower)

Dubno 1795. 1820. 1794

~~Kowel~~

Tarnopol 1813

~~Zytlow~~

Józefow 1840. 1830. 1843 w Król. pol.

r. 1839 przeniesiona z Starawieś - wr. 1847 do Żytomierza

1803 (Ahron Horwitz)

Białystok 1806, 1817, 1816. 1804

1824

Hrubieszow 1819, 1823 1817

Lissa 1800 1823

1573 (Eliezer ben Isaak)

(1617 do 1625 fol. Talmut)

Lublin 1614, 1604, 1597. 1590, 1571

1661 (Hirsch b. Abr. Kalonymus)

1596 (Kalonymos b. Mard.)

1596 Mszana [illegible] (Judyłkow Koło Stawuty) w powiecie zasławskim hrabiów Gr. chołskich. miasteczko

Sdiłkow (1818 1835, 1836

1833 (Ss. Madfis) 1796.

1834 (Moses Madfis)

1785

Drohobycz (1805, 1801 1792, 1788, 1782

1796 - 1787 (dobra Zoniatowskiego podskarb. Korony) 1805 (Mishna) (Litewsk.) - 1818

(Komuf) 1811, 1816 (Talmud) - 1807

1799 1821 (Zech. Jafé) 1823

Brinsk 1800, 1816, 1802

(Eupatoria)

Kozloff (1839 (drukarnia Karaitów) 1836

(Mardochaj Firiszkin) 1806

1858 (Abr. Firkowicz)

(r. Salomon ben Chanina)

Poryck 1818 (1786. 1788, 1799

Białozorka (Białorka)

Olexiniec 1768, 1774. 1763.

Międzybóż 1780 (Chasydów)

Bohusław

Stawuta 1824-1830 (Talmud) 1830-1837

(Talmud), 1817, 1809, 1823 (Machsor)

1796 w powiecie zasławskim na Wołyniu

dr. założona za Starawieś Eustach. z. Sanguszko - miasteczko

w Król. pol. a r. 1844 do Żytomierza r. 1839 przeniesiona do Józefowa

Konstantynopol 1716 (Naftali ben Azarja Wilna)

Praga 1618 (Abrah. Lemberger)

Drohiłew 1811-1821. 1798. 1810 (Hi. Dav. Rubinstein)

(ob. Albertrandy: Panowanie Henryka Walezego i Stefana. Kraków 1860 str 422.)

Stefan Batory w Warszawie w piątek przed niedzielą Laetare 1578 dał przywilej Kalmanowi synowi Mardochaja żyda lubelskiego przywilej na założenie drukarni i księgarni hebrajskiej

Lublin drukarnie

Mordechaj Jafé (ojciec Kalonymosa)
1544–1571. 1573

Eliezer ben Jakob i Izaak ben Eliezer
1571–1572 (Wolf)

Kalonymos (Kalman) ben Mordechaj Jafé (syn Mordchy) 1573. 1588 – 1595. v. Zevi 1597 (?)

Zebi (Hirsch) Kalonymos ben Abraham Kalonymos Jafé 1597–1637 (syn Kalonymosa) 1643. † 1646

Levi ben Kalonymos 1623

Josua ben Israel z Austryi 1617–1628

Jakob ben Abraham (Wolf)

Salman (Salomon) ben Jakob Kalmankas 1680–1682. 1684

Salman ben Izaak Kalmankas
1682 (Wolf)

Salman Torbin (Torbinensis = Turobina) i Zevi (Hirsch = jeleń) ben Jakob 1691.

t.j. prospis codorezi bytta (rabina norymberskiego z XVw.)

Poznań 1729. 4º (druk Halacha (Jakuba Weil z Komen-
tarzem Samuela Mojżeszowicza z Leszna) i r. 1802 inne
dzieła.

Sklow 1803, 1789, 1783, 1748, 1821, 1793, 1784
(Szklow) 1821 (Asriel Selig ben Jakob), 1800, 1801, 1798
1823

(Łotonne)
Łolnoh (1803, 1816, 1792, 1802, 1820

Chslaw (Bohusław) koło Kijowa 1820

Łaszczow 1815. 1818

1835
Lemberg 1837, 1801, 1792 — 1837 (Chawa Grossmann) 1758
1797, 1785 — 1827 (Chajim b. David) 1840 (Löbel
Balaban) — 1809 (Hirsch Rubinstein)
1834 (Judel Rosanes) — 1781 — 1829 (Ahron ben Chaj. David)
1811 (Herz Grossmann) 1859 (Dr. H. Schrenzel) u niego wydaje Orient Pl.
Schorr Kazprodzieja z Brodów Pisma
naukowe literackie Chaluz od 1852 – 1859
Kampego zbiór podróży 1859

Minsk 1812

Wiedzyboż 1801.

1819
Wilno 1846, 1818. 1817 Wilno-Grodno 1820, 1838-1842
Wilno 1832-1846 (talmud fol.) 1799. 1812 — 1821 (Men. Mannes)
Wilno 1838 (Manes Rom i Symcha z uczniami 1844) — Wilna 1837 (Abraham Zwi ben
Schalom)
Czerniowce 1844-1846 talmud fol.

Dubno 1804, 1820, 1794

Radwill 1819 (Pinkas ben Ascher Selig)

Krotoszyn 1844 (Behrend) 1840, 1839, 1815

Dobrowno 1804

Hrubieszow 1818

Wilno 1799 (Jak. Abr. Abele) Grodno 1806

Wollstein 1843

ivrit-deutsch
deutsch Chomesch (polnisch deutsch) Jargon

Drukarnie żydowskie:

Przemysł 1879 1882. 1880(6. har w 3 tomach)

Johannesburg b. r. 1860
1850.

Bielograd 1872

Królewiec 1860

Czerniowce 1881.

Ejtkunen 1872.

Warszawa 1881–1884 . 1876. 1867 1865 1864. 1852
1876 (Orgelbranda) – Talmud babli 1858. w 12 tomach fol.

Wilna 1880–83 1879 1872. 1867 1866. 1861.
Talmud babli fol. 1880–1886. 26 tomow w 21 Vol.

Lwów 1867 – 1853

Brody 1873 (Zohar 3 tomy in fol.)
kabalistyczne dzieło Rabbi Simon b. Jochai)

Łyck 1866 1864

Odessa 1880. 1877. 1867 1865 1864 1861

Jarosław 1886.

Jozefow 1872. 1878. 1867 1882. 1870

Krakow 1883 1880.

Żółkiew 1855. 1834. 1793
1820.

Stawuta bez r. (chasydzka)

Piotrkow 1883. 1880. 1884. 1878

Lublin 1876 1884 1875

Toruń 1853 1869 1877

Żytomir 1873. 1874. 1877. 1862. 1861

Petersburg 1876. 1850.

Suwałki 1862.

Krotoszyn 1861.

Kolomyja

Gozlowa (Kozlow?) 1867. 1864 (Eupatoria)

Białystok druk 1806 Aaron Horwitz, ioźn. 1804-1816.

Jansbork (Johannisburg) 185[illegible]. - 1850 - 1860

Radziwiłłow (Rodwill) 1819 dr. Pinchas ben Rocher - Seliq (dzieło Abr. Lichtstein rabina w Płońsku - pol.)

Łaszczów 1815. (Komentarz do Pentateuchu przez Uri Feivel Rubenka) 4to. 1818 (Kabbalistyczne dzieło włoskiego rabina Chajim Vital. w pol.)

Warszawa 1798. 1793.
1816 dr. Hli. Natan. 1817. | 1838 D. L. Sklower dr.
1848 dr. Nat. Schiftgiesser.
1841 Hi. Jak. Bamberger Corp.

Oleksiniec (Olexnitz) 1767. 1768. 1774.

Mohilew 1810 druk. Hli. Dav. Rubinstein (Midrasch rabba z Komentarzem 5 tomów 1810. 8vo)

Międzyboż 1780. 1801 (chasid.)

Sudyłków (Sdilikow) drukował wiele 1834 Moses Madjis. - 1795.

Nowy dwór pod Warszawą 1796 - Schebile Emuna drukowana u Jana Antoniego Krüger.

Hrubieszów tu wyszedł 1818. 4to Komentarz do Pentateuchu przez Menachem - Nachum rabina Chasydyzmów z Czarnobyla

Bohusław (Obolaw w Kijowskiem), tu wyszedł 1820. 4to Kart 47 Kabbalistyczne dzieło autora Mē. Ibn Gabbai żyda hiszpańskiego z XV w. w przekładzie. (Fürst II. 358)

Korzec 1785 Sefer ha-Kabbala t. j Księga podań (Abrahama ben Dawid z Toledo rabina który żył r. 1161) 8vo - [illegible] 1783. 1815. 1784. 1783.
1804

Wilno 1844 druk. Mannes Romm i Synka.
" 1821 druk Men. Mannes, 1832 Mannes et Comp.
1858 druk R. M. Romm.
1856 ar. Jos. Rubin ben Men. Manner Rom

Stawuta (Slobutka). 1806 (Pentateuch. 4to z Komentarzem Raschi)
1796. 1836.

Żytomierz 1838 druk Brania Spira – 1805.

Poryck 1798 – 1818 druk. Salomo ben Channa.

Ostrog (Ostroh) 1826 (Pentateuch z Komentarzem Raschi) 4to), 1818.
1835 Sécher Rab dziełko filologiczne sławnego lekarza w
1762. Hamburgu Benjamina Musafia 1635, z tłomaczeniem
żydowsko-niemiec. przez Dawida Löw darszana w Dubnie
" 1804 druk Bet Madjis (wiele drukował) Mischna (1804) w 3 Torach 1804 4to
Lwów 1834 druk. Jh. Grossmann.
1802 druk. Rubinstein
1837 druk. Chawka Grossmann. 1835.
1834 druk Jüdel Rosanes.
David Fleisch Schranzel druk. 1858-1860.

Praga cześka drukuje 1628 Abraham Lemberger

Kozłow drukarnia Karaitów 1836.

1693 Uri Phöbos ben Abraham (akron) 1705 tenże – 1709. 1733
Żołkiew 1811 druk Zcarna Leteris. – r. 1804 Gerson Leteris
Leteris druk. – r. 1829 Meyerhoffer. 1842. 1840.
1806 Mardochei Rubinstein et Comp.

Poznań r. 1802 założyli bracia May drukarnię żydowską.
1729. 4to (cf. Fürst III p. 500)

Szkłow r. 1821 drukarz Asriel Selig ben Jakob

Turko (Tartaków) 1763. 8vo (wyższa księga Kabalistyczna napisana przez
Joël Baal-Schem) – 1794

Kopyś (Kopust) 1821 druk. Jechiel Jafé. 1837. 1826. 1825.

Główną podstawą do bibliografii żydowskiej jest dzieło Sifte Jeschenim przez Sabbataj ben Josef Bassista ur. w Kaliszu ok. 1641, rabin w Pradze, Wiedniu, Poznaniu, Głogowie – założył r. 1689 w Dyhrenfurcie na Szlązku drukarnię żyd. jeszcze r. 1717.

Królewiec drukarnia żydow. od 1759

Kraków 1530 – 1670

Lublin 1559

Zółkiew 1693

Züllichau 1728

M. Steinschneider und David Cassel: Jüdische Typographie und Jüdischer Buchhandel pag. 21–94.

Ersch J. S. und Gruber J. G. Allgemeine Encyklopädie der Wissenschaften und Künste. IIe Section H–N. (28er Theil). Leipzig (Brockhaus) 1851. 4to

1574 w piątek przed niedzielą Laetare, w Warszawie – Stefan król pol. daje Kalmanowi synowi Mardochaja żydowi lubelskiemu pozwolenie założenia drukarni hebrajskiej i sprzedawania w niej książek.

(pag. 95. Raczyński hr. Edw: Pamiętniki do historyi Stefana Króla pol. Warszawa 1830. 8°)

Tamże p. 149. Inwentarz rzeczy pozostałych po śmierci Króla Stefana, spisany w Grodnie d. 15 Decembr. 1586.

w Warsz.

Kurjer Petersburski czyli Instrygi
Moskiewski —

8° Bd. V. 16.

VI. L. 7.

D 72

Kraków. R. 1638 była w Krakowie zecerką żydowską Czerna
córka drukarza Menachem Meisels - jak świadczy przez
nią składana Książka: Rachreb Eliahu. Kraków 1638
Jako winiety drukarskie używano: Jelenia w Krakowie 1569-1616
- Jelenia i ryby w Lublinie 1622 - Ryby w Krakowie 1600 -
Świątynię w Lublinie 1622 - tytuł w bramie w Krakowie 1591,
w Lublinie i t.p.

Drukarnie żydowskie

Czerniowce 1841

Żytomierz 1862 fol. 2 tomy
1856 Rituali Codex. 2 vol.

Korzec 1765: Mosej Hachman: Rozprawy religijno filozoficzne. 4°

Wilno 1808 – 1868

Grodno (Horodno) 1806 Zore-dea z Koment. Elii
" z Wilna. 1805 Index p. Eliasza Levita. 4° fol.

Korzec 1784. Elkana ben Awigdor (Kabalistyka)
" 1784 Wykład Kabalistyczny 1813 Asfaren. 4°

Sudyłkow (Sydeikow) Responsa B'Zaleli Hochkenaji. fol.
1833
" (Zdikow) Responsa Sr. Awarbi (z XVIw.) fol.
1824
" (Zidikow) Responsa Josephi Kolon (z XVIw.) fol.

Lwów 1810 Józef Karo. fol.
" 1789 Elia Wilna fol.

Nowy Dwor 1796 Responsa Jehudae Löb Marcaliot fol.

Jozefow 1867 Responsa Zbi Hirsch Bonhard. 8° 1870 – 1882.

Zotkiew 1756 J. Eibenschütz. 4° – 1696.

Warszawa (Biblia rabbinica z 32 Komentarzami fol. 5 Tomów
b.r.)

Slawuta 1817 Talmud

1486 druk. Semuel da Roma
1490 druk Jos. Rockkenafi
Neapol 1492 druk Jozua Salomo Soncini, 1491
Ferrara 1551. 1477 druk Abraham ben Chajim di Pesaro
Wenecya 1556. 1521
Soncino 1486
Konstantynopol 1505
Cremona 1557
Sabionetta 1557. 1554
Lissabon 1490
Saloniki 1798. 1581. 1520
Smirna 1731
Riva di Trento 1559
Mantua 1561. 1476 druk Abraham Conato
Rimini 1522
Safet 1579.
Pesaro 1507
Leiria 1492
Bologna 1482.
Ixar w Aragonii 1490
Reggio 1475
Zamora 1487.

Gerson Soncino założył drukarnię żydowską w Brescii 1489,
w Pesaro 1506 || Rimini, Ostona, Soncino, w Konstantynopolu 1506,
w Saloniki + 1533 w Konstantynopolu.

Lublin 1599 fol. Sohar
1596 Nowy p. Bachja ben Ascher fol.

Kraków 1582. Nowy p. Lewa b. Bezalel. fol.
1589. Objaśnienia Aggady p. Mojżesza Brzeżn. fol.
1581 Noty krytyczne do Talmudu p. Sal. Loria. 4°
1580-1. Historia Żydów p. Abr. Jacuto. 4°
1595 Izak ben Chajjim. 4°
1611 Komentarz do Księgi Estter przez Mojżesza Isserles. 4°
1646 Jehuda ben Abrah. fol.
1589 Homilie p. Mojżesza Brzeżn. fol.
1593. Komentarz do Pentateuchu p. Izr. Kero fol
1587 Mejer ben Gabaj (Kabalistyka) fol. p. 36
1596 Salomo ben Lurja. fol.
1597 Abr. Hurwitz. 4°
1579 Jekutiel Salman. 4°
1591 Izr. Chajut. 4°
1590 Jos. ben Mord. Gerson. 4°
1588 Ber Koken. 4°
1596 Chronicon Gedalja Ibn Jachja. 4°
1609 Talmud Jerusalmi (cały) fol.
1590 Mos. Almosnino. 4°

około r. 1800

Berdyczow 1807 (1816, 1836, 1817, 1834)
Białystok 1806. 1816. 1804. 1824 (1824 (gratis für drukerni)
Białozorka
Bohuslaw
Bresenit 3 (na morawie ?)
Czernowce
Dobrowno 1804 (Dekretarium) fol.
Dubno 1800. 1796 (1794) 1820.
Grodno 1803. 1825 1826. 1798. 1790
+ Hrubieszow (1819. 1813.
+ Józefow 1840 1830 1843
Kopust (1811) (Kanusyn) 1803 1802 1816. 1807
Lwow 1788 1784 1785. 1798. 1804. 1840
chasydzkie 1844 druk Zebrevia) 1843.
Kadia (Ladie)
Laszow (Laszczow) 1815
Lemberyków 1780 (chasyd) Mieszczow 1790.
Mieszczow (Mieszczow) (1784. 1794
(Mieszk. z Chobotna - Lebabotn) 4½
Minkowce
Mińsk 1812. 1802. 1816. 1802. 1809
Pohulew 1810 1812 1821. 1798. 1810.
Prowydów 1805 1792 1777
1796. 1788. 1804. 1785. 1810. Jan Anton Krüger
Rezyniec 1763. 1734. 1762. 1764
Ostrog (Ostrok) 1808 - 1821 1825 1846 1835. 1792
1794. 1796. (1824. 1816.
Polnoh (Polonne) 1802 1803. 1792.
1805. 1795. 1791 1799. 1824
Porzyck 1818. 1786. (chasydzkow)
Zytomierz 1805 1788. 1799. 1838
Sidikow (Sdilkow) 1826?
1796 1794 Sydykow 1818. 1833. 1830. 1792.
Skwa 1786 1784 1789. 1803 1804 1817 (1748. 1821. 1799.
Die Lobkowitz Jakob 1821 1792. 1806.
Slobkowitz
Slawuta (Slobuta) 1796. 1804. 1800
1800 (Slobuta) 1824-1830 (Talmud in fol.)
Turko 1832-1837 1817. 1809
1763. 1764. 1794. (machzor 1823 - 1826. 4½)
1838. 1806
Kossaw Karaitaw w Krymie
Lozner
Protestyn
Krakow 1530 - 1670 1820. (pag. 53. 56)
Lublin 1559 - 1695 (p. 56)
Zolkiew 1693 1806. 1709 - 1772
Zolkiew r. 1810 ma drukarnię dzisiejszy Rubinstein
Warszawa 1803. 1814. 1815. 1798
1801. 1811.
Wilno 1818. 1799. 1812. 1800.
Lwow 1797. 1785. 1812. 1792
Posnań
Berlin zał. 1692 Daniel Ernst Jablonski
Züllichau 1828
Bystrzyca pod Lublinem 1592
Kalonymos ben Mardochai
Jafe, (jedna prywatna)

a28w. Altona Hamburg Wandsbek

Krzekow
Szare - Dura z
Komentarzem Isserlein
druk brata Samuel,
Azzer, Eljakim sy-
nowie Chajima
Heliza 1534.
1538 Jan Helis
1540 Pawel Helis

Korzyst koło Korca

Potomże nad Strzem na wschód od Zasławia
Mezirow nad Bugiem na wschód od Bara
Kapust nad Murachwą na wschód od Kopaj gorodu

Lwow druk 1840 Löbel Balaban
" druk 1834 Jüdel Rosanes
Wilna - Grodno 1820. 1833 druk 1842
Manes i Simmel. 1838 Manes Rom i Simha.
Zolkiew druk 1836 - 1842 Saul Bär
1823. " " (Mayerhoffer.
1805 Gerson Letteris
Lwów dr. 1829 Ahron ben Chaj. David
1793 1837 Grossmann
1838 Hirsch

Gdańsk 1844 druk Zeli. Edelmann
z Świdnicy. = 1681. 1695 1845

Krotoszyn 1835. 1834.

Wilno dr. Binjamin ben David
Arje 1835.

Kopust (Kopyś) drukarnia zało-
żona przez rodzinę Jafé, istn.
1807 - 1816. R. 1810 druk.
Jehuda Israel i Nachum Jafé
(od Heilprin)

Wollstein druk 1843 (Kisiga
modlitw dla kobiet przez J. H.
Jacobson) 8vo

Sudylkow (Sdilikow) druk
1833 Isaak Madfis (Komentarz
do Księgi Kuzari napisany przez
Jehuda ha Levi r. 1100 ukończony przez
Israel ha-Levi zebranego, wydał
Jerachem ben Zrachar Bär ze Lwowa)
4to

Druki hebrajskie w Polsce.

(podług Joh. Christ. Wolffa).

Biblia z komentarzem niemieckim R. Naphtali ben Ascher. Kraków 1552 fol.

Pentateuchus z 5 Megilloth (t.j. Canticum Canticorum, Ruth, Threni, Ecclesiastes i Esther) Hebr. Kraków 1530 fol.

Pentateuchus (z komentarzem Raschi*) i Mojżesza Nachmanowicza oraz z nadkomentarzem R. Isaaka Aboab) Hebr. i Chaldeiski (aramejski) wraz z 5 Megilloth Hebr. i Chaldeisk. i Haphtaroth (z porcyi) z komentarzem Kimchii) Krak. 1587 fol. u Isaka ben Aron Prostitz

*) t.j. Salomona Jizchaki (czyli syna Izaaka) zwanego także Rajchi albo Jarchi ur. w Troyes rabina tamże † 1105.

Pentateuchus i 5 Megilloth z Koment. Kimchii*) Kr. 1588. fol.

*) Dawid Kimchi uczony rabin z Narbony r. 1232.

Prorocy wszyscy i Kethubbim (t.j. Psalmy, Przypowieści, 5 Megilloth, Job, Daniel, Ezdrasz i Paralipomenon) z koment. Raschii i R. Jak. ben Isak - Lublin 1623. fol.

Psalmy po hebr. i niemieck. z Komentarzem Kav Venaki. Krak. 1598. 4°
— po hebr. z komentarzem Kav Venaki i parafrazą niemiecką Eliasza Lewity Krak. 1598. 4°
— po hebr. Krak. 1605. 8°
— po hebr. Zołkiew 1702. 12° wdruk. Uri Veibs.
— — — Zołkiew bez r. 12°

Przypowieści (Proverbia) hebr. z tłomaczeniem obok niemieckim R. Mardochai Jakubowicza Krak. 1582. 4°

Pentateuch i 5 Megillot z Komentarzem Raschi. Lublin 1558 fol.
(tezi) Lublin 1562 fol.

Esther hebr. z komentarzem alegorycznym.
Krak. 1590. 4°

Tłomaczenia

Obydwie Księgi Samuela wolne tłomaczenie niemieckie w wierszach przez Nathana Eliezerowicza Michelbach
Krak. 1593. 4°

Księga Esther przekład w wierszach niemieckich
Krak. 1590. 4° w druk. Izaka Aronowicza Prostitz

Canticum Canticorum po niemiecku. Krak. 4° b. r.

Psalmy po niemiecku. Krak. u Izaka Aronowicza Prostitz. 4° staraniem i nakładem wdowy Risl (רייזל) córki Jos. Levi.

Gramatyki hebrajskie.

Mart. Slonkovic: Synopsis grammat. ebr. Cracov. 1651. 8°

Franc. Stancari Mantuani Grammat. ebr. Basil. 1547. 8°

Franc. Stancari: Compendium. Basil. 8°

Talmud jerozolimski (dawniejszy) cały wyszedł w Krakowie 1609 fol. (k. 262) w druk. Izaaka Aronowicza (Prostitz) *) przedrukowany r. 1710 w Amsterdamie fol. z notami (poprawkami) i staraniem Elijasza (Fuld) Syna Jehudy Löw z Wisnicza

Talmud babiloński (późniejszy) wyszedł w XIII tomach fol. w Krakowie 1603 i 1604 edycyja poprawniejsza od weneckiej z komentarzem Raschii i objaśnieniem trudniejszych słów. Kraków 1616. 4°

*) sam tekst bez komentarza, tylko z krótkiemi glossami.

w druk. Mose Dias.

Talmud babiloński poprawnie staraniem Zevi bar Abraham Kalonymos (Kalmen) u R. Josua bar Israel z Austryj (Austraich) wyszedł częściowo w Lublinie 1617 – 1628 nie cały

Talmud babiloński cały z Komentarzem Raschi Lublin 1570 fol. – Kraków 1616. 4° – Slawuta 1817–1822. fol. – Czerniowce 1841–1847. fol. – Warszawa (u Orgelbranda)

Talmud babiloński z Komentarzem Raschi i Josephoth. w Lublinie 1559. fol. (36 Traktatów)

Pojedyncze traktaty. Kraków 1602 – Lwów fol. Lublin 1571–

Pojedyncze części Talmudu babilońskiego

Oddziały: Temura, Meila, Middoth (podług edycyj weneckiej) z poprawkami R. Salamona Luria w Lublinie 1579 fol. i w Krakowie 1580 fol.

Oddziały. Erubin, Sukka i Kidduschin (z Komentarzem Raschi) Lublin 1571 fol – 1572 fol

Avoda Sara w Lublinie 1572 fol. i w Krakowie u Izaaka Aronowicza.

Avoth z tłomaczeniem hebrajsko-niemieckim Kraków u Izaaka Aronowicza Prostitz 1586. 4°. Tamże 1617. 4°

Bava Bathra z Koment. Raschii Lublin 1576 fol. Str. 236.

Bava Kamma. Lublin 1522.

Beza. Lublin 1568 fol. (wydawcy: Jakob Davidowicz Gutraht, Izak Eliezerowicz, Kalonymus ben Mordechai i Eliezer Menzulamowicz)

Beza & Schekalim krak. 1587 fol. wydał Jechiel ben Jedidja.

Eruvin z Komentarzem Raschi i z Josephoth. Lublin 1566. fol.

Jevamoth. Lublin 1581. fol.

Kidduschim z Koment. Raschi i z Josephoth. Lublin 1571 fol.

Nasir. Krak. 1604. Str. 66. fol.

nedarim. Kraków 1604. ftr. 119.
Ridda Lublin 1572. Kraków 1620. 4°
ftr. 129.
Rosch haschana. Lublin 1622 fol.
Sanhedrin. Krak. 1620. 4°
Schevuoth z Komentarzem Raschi i z
Tosephoth. Lublin 1559. fol. – Lublin
1611. fol. w druk. Abrahama Kalony:
mowicza Japhe ftr. 64. – Żółkiew
1694 fol. w druk Uri Veibs
Sota. Krak. 1604. fol. ftr. 50.
Succa. Lublin 1568 fol. – Kraków 1604. ftr 119
Taanith. Lublin 1577 fol. w druk. Kalo:
nymus ben Mordechai Japhe.
Mischna [illegible] t.j Iluść (Cat) Talmudu
wyszła sama z Komentarzem Bar:
tenora. Lublin 1596. fol.
Mischna z Komentarzem Bartenora i
Tosephoth Jom Tov. Krak. 1643. 4°
w druk. Menach. Nahum.

78

Żydzi polscy autorowie, których dzieła w Polsce drukowane.

Js. Aberles b. Abr. w Krakowie: Derasza, czyli homilie nad Pentateuchem wydane przez jego syna Salman b. Isaak. Frankfurt nad Odr. 1691 (w druk. Beckmanna) 4°

Abraham ha-Lewi b. Jos. b. Abr. Perez z Krakowa: Komentarz do dzieła: Zwoj powieści cierpień, czyli objaśnienia Megilla z Talmudu. Amsterdam 1656. 4° Grodno 1803. 4°

Abraham ben Löw z Przemyśla 1691

Bendet Achselrad b. Josef ha-Lewi ze Lwowa rabin w Ostrogu 1616.

Ahron b. Natan Nata z Trębowli 1768

Karl Anton: Nachricht von dem falschen Messias Sabbatai Zebi (Zwi?). Wolfenbüttel 1752. 4° mit Nachlese. Braunschweig 1753. 4°

Israel Bàal-Schem ben Elieser z Międzybrzeża na Podolu (1698–1759) założyciel sekty Chasidim (w środku XVIII w.) czyli Bestyk: Hodegetika sekty Chasydim: Żydowski Zotkiew 1784–1795. 8° (założ. i Korzec 1797. 8°) Cudowne dzieje i cuda jego wydał Bär ben Samuel ha-Levi (w Berdyczowie 1815 8° (+ 1822)

Israel Bàal-Schem ben Eliezer z Międzybrzeża na Podolu (w środku XVIII w.) założyciel sekty Chasidim (czyli Bestyk): Hodegetika sekty Chasydim: Żydowski Zotkiew 1784–1795. 8° (założ. i Korzec 1797. 8°) Cudowne dzieje i cuda jego wydał Bär ben Samuel ha-Levi (w Berdyczowie 1815 8° (+ 1822)

Zebrał zwłoki jego Jakób-Josef z Zotkiewa, a wydał Ahron ben Eliasz Kohen z Opatowa

Zwany także Baal-Schem-Tob lub w skróceniu: Besht, (od Żydów czczony jako bóstwo) Schem miał cuda czynić sekta założona wierzga w Kabałę i Sohar; piją, przy modlitwie klaszczą i rabinów swych zowią Zaddik lub Rebben, a wyzyskują prosty lud przez zaklęczywania i tajemniczość (dziś taki rabin w Sadagorze). Uczniem owego Beschta i propagatorem Chasydyzmu był Beer z Międzyrzecza (Mezritz) + 1772 który opisał życie Beschta.

ירך מצרים Opis okropnego prześladowania żydów przez Chmielnickiego z pieśnią żałobną czyli Selichot utworu Natana Nata Hanover. Dyhrenfurt 1717. 4°

Jehuda Löw Ben-Seeb (urodz 1764 w Wsznieju
+ 1811 d. 12 marca w Wiedniu jako korrektor druk.
karni, autor gramatyki stawnej hebrajskiej i innych
dzieł elementarnych hebrajskich.

Elj. Carmoly: De l'état des Israélites en Pologne.
(Revue Orient. 1834 I p. 137-143, 154-160, 497-
501. T. II p. 376-381, 404-428)

Elj. Carmoly: Des Khozars au X siècle, suivi d'une
lettre du ministre d'Abdel-Rahman III Kha-
life de Cordove (Chasdai ben Isaac Sprot)
au roi de Khozarie et la réponse du prince.
. Bruxelles 1845. 8° Kart. 13 (w Revue Orientale I pp. 16-31; 53-61.
z tego Itinéraires de la terre Sainte. Bruxelles 1847

Abu-Jusuf Chasdai Ibn Schafruth czyli Sprot (syn Izaaka Ibn Ezra w Kordubie) lekarz od 940 przy Abdel-Rahmanie III; r. 960 korespondował z jeden. naftym żydowsko-chazarskim Księciem Józefem. Korrespondencja ta przełożona niemiecku: Zedner Jos: Auswahl historischer Stücke aus hebr. Schriftstellern. Berlin 1840. 8° 2) Cassel Selig: Magyarische Alterthümer. Berlin 1848. 8° p. 182-219. - w tom łacińsk: Joh. Buxdorf fil: Libri Kuzari Basileae 1660. 4° O tym Sprocie wiadomość dobra w: Grätz Hh: Geschichte der Juden. Magdeburg 1860. Bd. V pp. 359 i 374) Brüllowski Aug. Monumenta T. I 1865 p. 68

Elegia na zgon zamordowanych żydów przy zdobyciu miasta
Niemierowa przez Kozaków w r. 1648 przez Ezr. Chelm
ben Josef rabina w Wreschen (druk w dziele
Jakoba ben Naftali z Gniezna. Amsterdam 1652. 4°)

Elegia na pamiątkę wygnania i nieszczęścia żydów w
Zausmer (Kazimierz?) r. 1698 przez Jos. Kobryn
ben Uri. Frankfurt nad Odrą 1699. 4° Kart 12.

Modlitwa z powodu nieszczęść żydowskich w Polsce
przez Mos. Cohen rabina w Metz, z komentarzem.
Amsterdam 1699. 4° (w 96)

= Schaare Dura czyli (Księga bram czyli rozdział o przepisach względem
potraw przez Js. Düren ben Meir (w XIV wieku)
Kraków (Dr. Samuel ben Lescher i Elj. ben Chaj.
Halicz) 1534. 4° (dzieło to przerobił później
Mojżesz Isserles z Krakowa. Kraków 1570. 4°)

Elija ben J. Löw z Wsznieja autor komentarza talmudycznego
wydanego w Amsterdamie 1710.

Poemat gramatyczno-zagadkowy o samogłoskach przez Abr.
Ibn Ezra (z Toledo + 1167) Kraków 1594. 4°

Joscha Falk ben Josef rabin w Krakowie +1648 autor Decyzyj religijno-prawnych wydanych 1715 w Amsterdamie.

J. Bär Falkenhohn (ur. 1746 w Salatin, lekarz w Hasenpot: Gedichte eines polnischen Juden. Mitau 1771-1772. 8°

Nat. Feitel ben. Sam. Feivel rabin w Hotzenplotz i Austerlitz (zbog. 1648) wydał wspólnie z Sam Feiwesh: עִירִים הַיְרֵךְ. Obraz prześladowań Żydów za Chmielnickiego w r. 1648. Wenecia (b.r.) 8°.

El. Fuld ben Zeh. Löw urodzony w Wiśniczu rabin w Fulda 1710-1742 autor traktatów talmudycznych drukowanych w Amsterdamie

Dr. Julius Fürst syn Jakuba ur. 1805 w Zerkowo, docent przy uniwersytecie lipskim

Gabriel ben Joshua Hersche Schossberg (rabin w Brzeżanach): Elegie i trenodie z powodu wielkich prześladowań żydów na Wołyniu w Litwie i Polsce w latach 1648-1649. Amsterdam (druk. Immanuel Benvenis-te) 1653. 4°. Kart. 16. (tłumaczył po polsku i po francusku Xawery hr. Branicki w Paryżu 1879)

Jak. Naft. Gresener z Gniezna wielkopolski: Poezyje ascetycznej i etycznej treści, oraz elegie (Selicha, Kina) o męczeńskach roku 1648. Amsterdam 1652 (dr. Samuel ben Mose) 4° k. 10.

Nat. Hannover ben Mos. z Zastawia (rabin w Lwowie, Wene-cyi) w Zasach + w Pieve di Sacco (pod Padwą): Jewen-Mezulach (Topiel bezdenny). Opis wielkiego prześladowania żydów w r. 1648 i 1649 przez Chmielnickiego w 6 rozdziałach; z elegią pokutną rytualną na pamiątkę tegoż prześladowania. Wenecyja (dr. Imberto) (1652), 4° k. 12. — 2ie wyd. przez J. Bär ben Natan. Dyrhenfurt 1727. 4° — Kilka edycyj w Żółkwi i w Rosyi — i w tłomacze-niu żydowsko niemieckim wydał Jakob ben Chajim drukarz (b.m.) 1729. 8° i Uri-Phöbos drukarz w Amsterdamie 1676. 8° — Lwów 1696. 8° kart 16. — 1720. — po francuzku przez J. J. Benjamin II w Hamelen 1855 — Tłomacz: niemiecki: Jakoen Mezula Schilderung des polnisch-kosakischen Krieges herausgeg. von J. J. Benjamin II. Hanover 1863. 8° pp. 93.

Natan Neta syn ra-bina Mojżesza (Moschek) z przydomkiem Rozkenaz-i t. j. Niemca ur. w Krako-wie, ożenił się w Zasła-wiu z córką rabina Abra-hama, z Zastawia uciekł przed Kozakami do Lwowa, Pragi, Wenecyi, gdzie był rabinem, podług jednych umarł we Włoszech w Pieve di Sacco, podług drugich zabity d. 14 lipca 1663 w Węgierskim Brodzie w Morawii. Jawen M'zula Lemberg 1850. 8°

(tegoż autora:) Schaare Zijon t.j Słowniczek ~~wszelkiego~~ języka hebrajskiego z tłomaczeniem niemieckim, włoskim i łacińskim. Praga 1660. 4º K. 24; z dodaniem francuskiego Amsterdam 1701. 4º K. 32. – Lwów 1786. 4º

(tegoż autora:) Zbiór modlitw w rożnych okolicznościach Praga 1662. 4º 1688. 4º 1692. 8º – Amsterdam 1671, 1704, 1706, 1766; Dessau 1696, 1700; Venedig 1701, 1736; Frankfurt nad Odrą; Wilmersdorf 1690; Dyrenfurt 1705

Isaak ben Abraham z Trok Karaita (ur. 1533) Chizuk Emunah t.j Utwierdzenie wiary +1594 napisał (Obrona żydów przeciw Chrześcianom r. 1593 do której przedmowę napisał Józef ben Mardechaj Malinowski z Trok karaita jego uczeń. Dzieło to w tłomaczeniu łacińskim wydał Joh. Christoph. Wagenseil: (Fortalitium fidei) w dziele tegoż: Tela ignea Satanae Altorf. 1681. 4º (cf: Geiger: Isak Troki. Breslau 1853.)

tłomaczenia hiszpańskie r. 1621 przez Izaaka Athias – niemieckie 1624 w Hamburgu przez Gabriela Loria – tłom. angielskie 1731 Izraeli z Fez, r. 1085 w Toledo został Chrześcianem List do Izaaka rabbina w Marokku dotyczący męczeństwa; z hebrajskiego r. 1338 przełożony (przez Alfonso Buenhombre w Hiszpanii – tłomacz. na łacińskie) na polskie (w XVI i w XVIII wieku)

Juda (Judel) Klaykło w Wilnie wydał poezyje żydowskie w Wilnie 1838 i w Lipsku 1842 (ob Przyjaciel ludu 1839 Nr 18)

Sabb. ha-Kohen ben Me. z Wilna +1663 w Hollesham: Das fliegende Blatt. Ein Bericht über die Judenverfolgungen unter Chmielnicki, von Jul. Fürst in Haviche Jahrbücher 1842.

Korkum Er. Fr. v. Ueber Judenthum und Juden hauptsächlich in Rücksicht ihres Einflusses auf den bürgerlichen Wohlstand. Nürnberg 1795. 8º

Mard. Kremsier ben Naftali Hirsch w Krakowie: Elegia z powodu rzezi 10,000 żydów na Rusi b.m. 4º K. 4. (Amsterdam 1660)

Philipp Löbenstein (aus Brody): Galizisch-jüdische Zustände. Leipzig 1844 8º

Salomo Loria (ur. w Ostrogu 1515 + 1595 w Lublinie) eine biogr. Skizze von J. L. Fränkel in LB. d. Or. 1848. c. 568-570.

Salamon Maimon ben Josua ur. 1753 w Nieswieżu + 22 Novemb. 1800 w Neu-Siegersdorf na Szlązku filozof: opisał swój żywot: Lebensgeschichte herausg. v. Moritz. Berlin 1792. 2 Tle

Meir ben Jizchak Tarnopol eine biographische Skizze (LB. d. Or. 1848 c. 478-479.) von J. Fränkel. (Ten Meir urodz. 1636 w Tarnopolu, uszedł przed rzezią Chmielnickiego r. 1648 + 1696 w Fürth)

Nehemia ha Kohen z Polski talmudysta, kabbalista, znawca języków orientalnych najprzód Apostoł sławnego Sabbatai-Zebi potem sam udawał Mesjasza. (Ob: Joh. Evelyne: Historia de tribus impostoribus hujus saeculi, ex anglic. versum. s. l. 1669. 8z)

Ely. Carmoly: Tour du monde de Petachia de Ratisbonne, traduit en français et accompagné du texte et de notes historiques, géographiques et litteraires. Paris 1831. 8o (Ten Mojżesz Petachia z Ratyzbony żył w XII w. napisał podróż z Pragi przez Polskę, Kijow, Tartaryją, Chazarią, Syrią, Persją opisując obyczaje żydow. Podróż ta wyszła w Żółkwi 1792. 8o (przedruk) Ob. Dav. Ottenhauser: Die Reise des Petachja mit deutscher Uebersetzung und hebr. Comentar. Fürth. 1844. 8o - po łacinie J. Ch. Wagen: seu: Sex exercitationes. altorfii. 1687. 4o)

Joh. Bernh. de Rossi: Annales hebraeo-typograph. saec. XV-XVI. Parmae 1795. 4o

Historia de tribus hujus saeculi famosis impostoribus, das ist Beschreibung dreier unlängst betruffener Betrüger, nämlich des Patre Ottomanus, Mahommed Bei oder Joh. Mich. Cigala und Sabbatai Sevi (b.m.) 1669. 8o (Sabbatai-Zebi ben Mardoch. w Smyrnie ur. 16[illegible]; r. 1666 bawił w Konstantynopolu udając Mesjasza, został Turkiem + 10 Septembr. 1676 jego dzieła zebrane przez syna Natan Lewi Ghazzati wyszły w Żółkwi 1732. 4o i 1753. 4o

Meir ben Samuel z Szebrszyn wydał dzieło: Zuk ha-Ittim צוק העתים t.j. Burze czasów (Zbiór cierpień i prześladowania, rzezie i wygnania które dotknęły Żydów na Rusi, w Polsce i w Litwie r. 1648–1649. pod hetmaństwem Chmielnickim) Kraków 1650. 4° k. ii — Wenecyja (dr. Giov. Imberti) 1656. 4° k. 41

F przez Me. Szczebrzeszyn ben Samuel

Simcha-Izaak ben Może Lucki czyli z Lucka karaita napisał wiadomość historyczną o Karaitach i biografie uczonych Karaitów (pisał 1757 w Czufut-Kale) wydane w Wiedniu 1830. 4°

Creizenach: Geist der Pharisäischen Lehre. Mainz 1823. 8° (autor był rodem z Moguncji, nauczycielem w Frankfurcie nad Menem + 6 August 1842, urodz. 1789.

Mich. Dr. Steinberg Herm.: Versuch einer Geschichte der Juden in Polen seit dem IX Jahrh. bis 1848. I Theil (unter den Piasten) Wien (Lechner) 1860. pp. XIII. 117.

Mardochej Sultanski ben Jos. Karaita ur. 1785 w Łucku, rabin karaitów w Łucku i w Kozłowie wydał: Polemikę przeciw filozofii Rabbanitów i mistyce Chasydów. W Eupatoria (Kozłow) w druk. Abrah. Firkowicza 1858. 8° ff. 130.

Izak Serach ben Abraham z Frok karaita + 1594 napisał Chissuk Emuna i.e. Fortalitium fidei, apologia wiary żydowskiej przeciw Chrześcianom; które jego uczeń Józef Malinowski z Frok dokończył. (Ob: Abr. Geiger: Isaak Troki; ein Apologet des Judenthums am Ende des XV Jahrhund. Breslau 1853. 8°)

(Tłomaczył po hiszpańsku to dzieło Izak Athia 1621) po łacinie: Joh. Christoph. Wagenseil: Tela ignea Satanae. Altorfi 1681. 4°

R. 1389 w Pradze wygnięto i spalono wielu Żydów (wielu przeniosło się do Krakowa) R. 1391 Ruprecht II wygnał żydów z Pragi i z nad Renu

F (co tydzień 2 ark. in 4°) Literatur blatt des Orient 1840–1851 (Der Orient, Berichte, Studien und Kritiken für jüdische Geschichte und Litteratur herausg. von Jul. Fürst). F

Jak. Loria ben Jech. ben Ss. z Ostroga ur. 1515 rabin w Worms i w Lublinie gdzie † 15.. stawny pisarz hebrajski: (Ob J. L. Fränkel: Salomo Loria eine biogr. Skizze in Z. d. d. Or. 1848, c. 568–570 (colonne)

Grätz: Geschichte der Juden. 1853–1876. 8° 11 Bde.

Wolf Johann Christoph (prof. orientalnych języków w Hamburgu ur. 1683 † 1739): Bibliotheca hebraea sive notitia tum auctorum hebr. cujuscunque aetatis, tum scriptorum quae vel hebraice primum exarata vel ab aliis conversa sunt, ad nostram aetatem deducta. Hamburgi 1715–1733. 4°
Tom I pp. 1161 (alfabetyczny spis 2231 autorów tych dzieł) wyd. 1715.
" II pp. 1484 (o pismie św., Massora, Talmud, pisarze antyżydowscy, Kabała, katalog 784 dzieł żydowskich anonime wydanych) wyd. 1721
" III pp. 1226 (Dodatki do bibliografii Tomu I i s. II) wyd. 1727.
" IV pp. 1226 (Dodatki bibliograf do T. I i II — Cyrkuł Karaitów — nagrobki żydowskie w Fürth, Krakowie, Głogowie, Frankfurcie) wyd. 1733.

F wyjątki z Chissuk Emuna.

Rossi Joh. Bernh. de: Dizionario storico degli autori ebrei e delle loro opere. Parma 1802. 8°

Rossi: Historisches Wörterbuch der jüdischen Schriftsteller und ihrer Werke, übersetzt von Dr. C. H. Hamberger. Leipzig 1839. 8°

Rossi J. B. De hebraicae typographiae origine et primitiis commentatio. Parma 1776. 4° – 2a ed. W. F. Hufnagel. Erlangae 1778. 8°

Jolowicz Dr.: Ausführliches Sach- und Namensregister zu Rossis Historisches Wörterbuch der jüd. Schriftsteller, mit onomatologischen Bemerkungen. Leipzig 1846. 8°

Chajes: Wiadomość o drukarni hebrajskiej w Żółkwi. (po hebr.)

Ben-Jakob: Wiadomość o dziełach hebrajskich wydanych w Wilnie (po hebr.)

Löw-Arje; Hirsch-Zebi; Rose, Chasan, Darschan, nadzis, Letteris-zniona od zatrudnień;

Fürst Julius Dr.: (bez Jakób-Żółkiewa, Duertw. dziełku)
Bibliotheca Judaica. Bibliographisches Handbuch umfassend die Druckwerke der jüdischen Litteratur einschliesslich der über Juden veröffentlichten Schriften, nach alphabetischer Ordnung der Verfasser bearbeitet, mit einer Geschichte der jüdischen Bibliographie sowie mit Indices versehen. Neue Ausgabe. Leipzig (Engelmann) 1863. 8° 14 Rthlr. (28 Marek)
I Bd (A–H.) (1849) pp. 419. – II Bd (J.–M.) (1850) pp. 409 – III Bd pp. CIV. 664
(n-2) (Tomy I i II wyszły r. 1849 à 4 Thlr.)

Steinschneider M. Wydaw: Katalog Ksiąg żydowskich w Oxfordzie (Bodlejana) i w Leyden.

Jüdische Typographie und Jüdischer Buchhandel von Dr. (str. 53–58. 66–70. 92 o drukarniach w Żółkwi)
M. Steinschneider (ur. w Prost. r. 1816) und David Cassel (Allgemeene Encyklopädie der Wissenschaften und Künste von J. S. Ersch und J. G. Gruber. Leipzig 1851. Zweite Section H–N. 28ster Theil. pag. 21–54 (Leipzig 1850 (pag. 130–140 o Żółkwi) II Section) (27 Theil: Geschichte der Juden; und Jüdische Literatur (pag von M. Steinschneider pag. 353–471

W Lublinie od r. 1559 była drukarnia żydowska prowadzona przez familią Jafe (z których Mordechaj Jafe † 1592) i Kalonymos Abrahem Jafe – aż do r. 1685 w którym druk. Kowal Salman Torbin (z Turobina) ostatni raz. Drukarnia ta r. 1592 istniała w przyległej wiosce Bystrzycy, gdzie druk. Kowal Haggadę Kalonymos Abraham ben Mordechaj Jafe. Po śmierci Kalonymosa od r. 1602 prowadził drukarnię syn jego Zebi (Hirsch) ben Abraham Kalonymos Jafe do r. 1648. Potem używają tę drukarnię aż w r. 1665 do r. 1685 drukuje w Lublinie Salomon ben Jakob (z Turobina (Torbin) i Zebi ben Jacob (Hirsch) drukują jeszcze 1681 † 1685. 1684. 1681

Eliezer ben Isaak druk. 1572

Kalonymos ben Mardochaj Jafe drukował 1596.

Salman ben Jakob Kalmankas druk. 1680–1682 w Lublinie

Kalonymos* ben Mordechaj Jafe drukował 1595 (podobno syn rabina lubelskiego Mordechaj Jafe który żył 1561–1603 i był uczniem Mojżesza Isserles)

Mardochej Jafé drukował już w Lublinie 1544; syn jego (Abraham Kalonymos ben Mardechaj drukował w Lublinie odr. 1577–1597; tego-zaś syn Hirsch ben Abraham Kalonymos drukował w Lublinie od r. 1597–1637, po nim objął drukarnię syn jego Abraham ben Hirsch

Mardochej Jafe druk w Lublinie: 101 Decyzyi (Rechtsgutachten) Salomona Loria (ur. 1515 rabbi w Ostrogu, rabina w Wormacyi i Lublinie † 1575) 1544. 4to Kart 125 – i tamże 1588 fol.

(Biografia tego rabina S. Loria, przez J. H. Fränkel w Literatur-Blatt des Orients 1848 str. 568.

przeniesiona dla powietrza w Lublinie,

† druk. 1615.

† drukuje jeszcze 1661

drukowano jeszcze 1691

*) Kalman syn Mardochaja z Lublina dostał 1578 w Pigter przedwczoraj Lactare, w Warszawie przywilej na drukarnię od Stefana Batorego.

84

Żydzi polscy auctorowie

(podług dzieła bibliograf. Jul. Fürsta)

Abraham – Seeb ben Binjamin z Brześcia 1685.

Jakob ben Obadja ha-Lewi z Mordeweki 1750

Aron ben Natan z Trembowli 1755

Aleksander-Süsskind ben Mose z Zołkwi 1757.

Eliezer ben Chanina z Tarnogrodu 1698.

Josef Dajan ben Arje Löw z Lublina 1748.

Abraham Asch ben Josef z Poznania, rabin w Celle ~~1796~~ 1796.

Eliezer Aschkenazi ben Samuel Dajan w Opatowie wydał Objaśnienia do Traktatu Chullin. Lublin w druk. Zkhiah ben Abrah. Kalonymus 1661. fol.

Joh. Aschkenazi Dajan w Tykocinie, zwany Jehuda Fiktin, 1742

Hikel Aschkenazi ben Naftali Herz, rabin w Altonie, Wilnie + 1670 w Żołkwi mając 75 lat, pisał objaśnienia do dzieła Szulchan-Aruch.

Israel Aschkenazi ben Samuel z Sklowa + około 1860 w Safet.

Samuel Aschkenazi ben Eliezer z Opatowa 1618.

Zebi Aschkenazi ben Jakob ben Binjamin Wolf z Wilna, rabin w Budzie w Węgrzech 1686, w Sarajewo, we Lwowie, Amsterdamie, Altonie. (Biografia jego przez Jak w Fränkel w Literaturblatt des Orients 1846 Nr 47)

Averroes = Ibn Roschd.

Asriel ben Mose ha-Lewi, rabin Tarnogrodzie 1685.

Samuel Auerbach ben David rabin w Lublinie 1657.

Bär ben Samuel ha-Lewi szochet w Lincu: Cudowne historye o Israelu Báal Schem, zebrane z opowiadań jego uczniów. Berdyczów 1815. 4to (poprzednio wyszły w Kopust i w Żołkwi.

Israel Báal Schem z międzybo-rza bywał we Lwowie 1759 d. 16 Czerwca delegatem na dysputę z Kontratalmudyst-tów.

Nachman Báal-Schem (ben Simcha ben Nachman z Mordeweki) z Borzysławia wnuk sławnego Báal-Schem Israela zięć, 1806

Rafael z Jampola ben Secharja-Mendel, Dajan w Frankfurcie nad Odrą, później rabin w Białogrodu około 1767 wydał Komentarz do Księgi przewodniczącej przez Bechja ben Josef (Ibn Bakoda z Saragossy) pod tytułem: Chobot-ha Lebabot.

Isaias Bär ben Löw rabin w Wilnie 1796

Isaias Bär-Meseritz z Międzyrzecza 1804

Isaias Bär ben Naftali ha-Kohen z Szczebrzeszyna w XVI wieku (?) w Palestynie.

Isaias Bär ben Petachia (Mose) z Krzemieńca 1609.

Isaias Bär rabin w Złoczowie 1795

Sabbataj Bas czyli Bassista ben Josef ur. 1641 w Kaliszu, założył drukarnię hebrajską w Dyrhenfurcie r. 1689 + 1718 w Krotoszynie, bibliograf wydał Sifte Jeszenim, Amsterdam 1680. 4° i Żółkiew, druk. fol. Map. Rubinsteina Ukaz. 1806 2 tomy z Dodatkami Uri Hirsch Rubinsteina ze Lwowa.

L. w druk. Dawida Tartas

Talmud Kompletny wydany w Wenecji 1520–1530 fol. w Bazylei 1578, w Krakowie 1603–1606, w Lublinie 1617–1625, wszystkie in fol. — w Stawiszu 1829–1830 fol. i tamże 1832–1837 fol. (nie kończony), w Wilnie 1832–1846 fol., w Czerniowcach 1844–1847 fol.

Benisch (czyli Binjamin) ben J. Löw z Krotoszyna 1706.

Miszna (w 6 Oddziałach) w Lublinie 1596 fol., w Krakowie 1643. 4to, we Lwowie 1824. 8vo

Belazel ha-Lewi z Żółkwi 1781.

Elias z Bilgoraja 1782.

Binjamin-Wolf ben Sabb. z Pinczowa 1713.

Uri Phöbus ben Ahron ha-Lewi drukarz w Amsterdamie otrzymał przywilej Jana III Króla polsk. na druk. Książek tamże r. 1687 i drukował w Amsterdamie 1679. i 1681

Josef Bloch ben Abraham, Mag. w Satanowie 1792.

Simson Bloch ha-Lewi ben Isaak z Kulikowa 1809, wydał Geografię w Żółkwi 1822–1828. 8vo 2 tomy + 184. mając 60 lat.

Blumenfeld Bärisch z Brodów 1826.

Jakób Bodek ze Lwowa, wydawał pismo: Jerusalem 1843–1845.

Elias Borisowski ben Jakób Kohen 1804.

Briskes Ahron ben Meir 1792.

Abraham z Brodów 1802.

Salomon Brück ze Lwowa, wydał swój żywot w Altonie 1838. 8vo

Buchner Abraham nauczyciel Szkoły rabinów w Warszawie 1825–1841 wydał też po polsku Kwiaty wschodnie 184. (rodem z Krakowa)

Moses ben Jeh. Löw Jos. rabin w Bełzie i syn jego Dawid Buchsner ha Kohen Kaznodzieja w Bełzie w XVIII wieku.

Wolf Buchner ben David ha-Kohen z Brodów 1798.

Campensis (Van Kampen) Johannes: Grammatica hebraica Lovanii 1528. 8vo. Parisiis 1539. 8vo. - Parisiis 1543. 8vo — Collectio ex libris Grammaticis Eliae Levitae. Parisiis 1539. 8vo

Dawid Caro dyrektor szkoły w Poznaniu + 1839 ur. w Fordonie (Bb: Lippmann Natan Arzt in Posen: Biographie des Hrn. Dav. Caro. Posen 1840. 8°)

Hhjj Chajes ben Meir rodem z Brodów, rabin rządowy w Żółkwi 1836-1842.

Chajjim ben Sobulon-Jakób w Warszawie 1814 poeta.

Chajjim ben Zebi z Poznania 1692.

Izak Chajjut ben Abraham (rabin w Pradze 1584-1587) wydał: Objaśnienie do Haggada w Talmudzie. Lublin, druk Eliezer ben Izaak 1573. 4to Kart 52.

Chajjim Chaika ben Aaron z Zamościa 1770.

Chanoch ben Abraham z Gniezna 1659 i syn jego Jehuda Löw 1708.

Abraham Chasan ben Jeh. z Krotoszyna 1593

Hli Chasan ben Chajjim z Poznania 1709, drukarz w Wilmersdorf 1713.

Moses ha-Wilna ben Joel 1712.

Elch. Chefez ben Bezalel Uri Lippmann z Poznania 1612.

Sal. Chelmo ben Mos. rabin we Lwowie 1751 + 1777 w Sabinki.

Sam. Abigdor ben Abraham z Słonima w Swisłoczy 1839

Hli. Chotzch ben Jerachmiel z Krakowa, darszan, Kabbalista 1711.

Christian Paul wychrzta ur. 1599 w Brzesciu litewskim (jako zyd zwał się Mathja ben Mardochaj, wychrzczony 1621 wydał: Jüdischer Hferzklopfer. Braunschweig 1621. 4to (historia swego nawrócenia)

Jech. Mich z Krzyztynopola rabin rządowy w Brodach 1835.

Isr. ben Binjamin z Kromołowa 1730.

Chwolsohn J. z Wilna 1846 pisze po niemiecku.

Bez. z Kobrynia ben Sal. rabin w Lotzku 1665

Isr. Cohen ben Jos: Rozprawa o duszy. Lublin 1567. 8vo K. 16.

Mich. Creizenach z Moguncji nauczyciel w Frankfurcie nad Menem ur. 1789 + 1842 pisał po niemiecku i po hebrajsku. — Teodor Creizenach 1839.

Jos. della Crot ben Met. rabin w Szczebrzeszynie około r. 1640, urodzony w Ozonowie.

Joch. ben Meir z Międzyrzecza rabin w Krzemieńcu 1692.

Jos. z Krzemieńca (Kremnitzer) ben Mos.: dajan w Przemyślu 1605

Abraham Danzig M.Z. w Wilnie 1817.

David ben Hhiz z Poznania w Krotoszynie 1691.

David ben Jakob z Łomży: O Kalendarzu zydowskim, o układaniu Kalendarzy. Lublin 1614. 4to

David ben Jakob z Szczebrzeszyna ok 1537

David-Prostitz w Krakowie 1647.

Elias Deliatiz ben Abraham z Nowogródka 1833.

Moses z Drohiczyna ben Jak. Sal. 1745

Jakob z Dubna 1817 — 1837.

Josef z Dubna rabin tamże + 1900

Józef z Dubna w Sklowie 1783

Salomon z Dubna ben Joel ur. 1738 w Dubnie + 1813 w Amsterdamie. (biografia jego w Revue Orientale. Bruxelles 1843-1844. T. III pag. 310)

J. Löw Edel ben Mos. ha-Lewi, Mag. w Stonimie + 1827 ur. w Zamościu.

Sam. Els. Edeles ben Jeh. ha-Lewi rabin w Ostrogu, Lublinie 1598, syn jego Mose ben Is. Bunim z Krakowa, rabin w Lublinie 1670.

Hi. Edelmann z Swisłoczy (Chen-Tob) 1839.

Efraim ha-Kohen z Wilna rabin w Budzie (Ofen) 1688.

AK (ibn) Jak. Mos. Eger rabin w Poznaniu + 1837.

Jak. Eilenburg z Krakowa 1728.

Is. Eisak z Przemysla 1810.

Wle. Eisenstadt ben Isaak z Litwy, (od r. 1810 rabin w Eisenstadt w Węgrzech ur. 1670) (jego biografia w Literaturblatt des Orients 1847 № 12. 24)

Elchanan ben Menachem z Chełmu, wychrzcił się i nazywany Paulus de Praga: Mysterium novum hoc est Demonstratio cabbalistica R. Elchanan Pauli. Helmstadii 1580. 4° i inne.

Elchanan ben Samuel (Samuel Aschkenasi) ur. 1714 rabin w Gdańsku + 1781 (biografia jego w Liter. Blatt des Or. 1847. № 23)

Eljakim-Götz ben Meir, ben Josua z Krakowa, rabin w Poznaniu 1712.

Jeh. Bez. Eliasberg ben Wolf z Wilna 1834.

Abraham Ahron Broda ben Schalom. z Wilna 1838.

Elieser ben Jehuda z Pinczowa 1725.

Elieser ben Manele z Zamościa 1701.

Elieser ben Samuel rabin w Opatowie 1646.

Elija ben Abraham ha-Lewi z Bettingen, rabin w Węgrowie 1645.

Elija ben Asriel ben Moses Meisels z Wilna 1709

Abraham Löw z Wasyliszek 1834.

Elija ben Kalonymos z Lublina 1693.

Elija ben Löw z Kobrynia 1715.

Elija ben J. Löw z Wisnicza 1710.

Elija ben Meir z Wilna 1797.

Elija ben Menachem (Chalfan) z Krakowa 1640.

Elija ben Mose Gerson z Linzowa 1792.

Elija ben R. Wolf ben Simon ha-Lewi rabin w Tykocinie 1688.

Jak. Jos. Emden † 1776 w Altonie mając 78 lat pisał dzieło przeciw Sabbatyanom i Sabatnikom (Chasydymom sekty Sabbatai Zebi*) w Polsce. Altona 1758. 4to gdzie też historia tej sekty w Polsce. ✪

*) od polskich Żydów zwani Szapsaj Świątnikes.

Jech. Mich Epstein ben Abr. ha-Lewi ze Lwowa rabin w Proscejowie w Morawii 1685.

Isaac Erter WR. w Brodach wydawał satyryczne dzieła przeciw Chasidimom w Galicyi po hebrajsku 1828–1845 w Pradze i w Lipsku.

Dav. Sal. Eybenschütz we Lwowie 1818–1837.

Jonathan Eybenschütz ur. 1690 w Krakowie, rabin w Pradze, Metz, Altonie (Hamburgu) (+ 1764, sławny autor sekty Chasydymów (przeciw któremu Jak. Jos. Emden pisał): Zbiór Derascha'i miany w Kahale w Metz, wydany przez Dr. Gabr. Eybenschütz. Wiedeń 1818. 4to z portretem autora. +

Joscha (Josua) Falk ben Alex. ha-Kohen rabin we Lwowie † 1620 † 30 marca 1614

Josua Falk ben Jos. dajan w Lesznie.

Falkensohn J. Bär ur. 1746 w Salatin, lekarz w Hasenpot: Gedichte eines polnischen Juden, mit Anhang. Mitau 1771–1772. 8°.

Tob. Feder ben Zebi Hirsch w Warszawie 1798 pisał przeciw Chasidimom.

Chaim Feibel ben Israel z Tarnogrodu 1882.

Hirsch Hachm. Jos. Fischmann we Lwowie 1827 poeta.

Mëir Ibn Gabbai (ur. w Hiszpanii 1481): Dzieło Kabbalistyczno-filozoficzne w 4 oddziałach. Kraków 1578 druk Israel ben Aaron Prosnitz. fol. kart 137 (przedruk z edycyi weneckiej 1567) 2) Kabbalistyczne objaśnienia modlitw. Kraków, druk Jos. Prosnitz 1581. 4to K. 84.

Gabriel ben J. Löw z Krakowa rabin w Metzu i w Nikolsburgu 1715.

Gerson ben Binjamin z Wilna 1799.

Mardochaj (Markus) Ahron Ginzburg z Wilna 1823–1844. † 1846.

Samuel Löw Goldenberg z Tarnopola 1832–1843

Jakob Goldenthal z Brodów 1837–1845

Reuben Goldhar ben Mose z Wilna 1837.

A. D. Gordon z Wilna 1836 poeta.

Gotthieb ben Abraham Israel darschan we Lwowie 1628–1644.
A. Bär Gotthober ha Kohen 1833.
Samuel Götz ben Elj. rabin w Swarzendzu 1712 zwany Samuel Götz.
Hli. Grätz z Zerkowa, rabin w Krotoszynie.
Jos. z Grodna, w Berlinie 1789.
J. Löw Güntzburg ben Simeon z Słucka 1713.
Bär Günzburg z Brodów 1810. ur. 1796 + 1830.
Jos. Günzburg ben Mardochaj rabin w Brześciu litewskim 1688.
Tob. Gutmann z Piotrkowa 1794.
Jos. Sim. Halberstamm z Warszawy 1827.
Jechiel Heilprin ben Salom. ben Katriel rabin w Miińsku żył 1728 (syn rabina ze Szklowa) napisał Kronikę żydowskich dziejów i literatury, którą wnuk jego Löw Heilprin ben Eisak, rabin w Kojdanowie, wydał w Karlsruhe 1769. fol., przedrukowana w Żółkwi 1808. fol. i w Kopust, 1810 fol. w druk. Jehuda, Israel i Nachum Jafé. W części I historia od stworzenia świata aż do r. 1728, z spisem sławniejszych rabinów i uczonych (32 arkusze). W części II biografie tannaitów i Amorejczyków, których wspomina Talmud i Midrasch (19 ark.). W części III spis wszystkich hebrajskich autorów w alfabetycznym porządku z wymienieniem ich dzieł.
Baruch Heilprin ben Hirsch we Lwowie 1792.
Abraham Heilpron ben Moje w Lublinie 1639. + 1649
Jakob Moses Hellin ben Abraham rabin w Satanowie 1711.
Jehuda Israel z Chęcin ben Jakk. Dav. darszhan w Chęcinach 1651 (syn Jakóba Dawida Zausmer (z Kazmierza) ben Israel)
Zebi Hirsch ben Abraham z Wronek 1700.
Zebi Hirsch ben Asriel rabin w Oleśku na Wołyniu 1722.
Zebi Hirsch ben Gerson z Szczebrzeszyna 1710.
Zebi Hirsch ben Jonatan ha-Lewi z Pińska 1712.
Zebi Hirsch ben Izaak-Jakob z Krakowa 1631
Zebi Hirsch ben Menachem-Nachum z Wilna 1816.
Zebi Hirsch Reische (z Rzeszowa) rabin w Rzeszowie 1801.
Zebi Hirsch z Zimkowitsch (z Cimkowicz) 1738.
Jehuda Hirsch ze Lwowa 1831.
Moses Hirsch rabin w Grodnie 1737.
Zebi Hirsch ben Arje (Leb) Löw, zwany Hirschel-Löbel, ur. w Polsce, rabin w Londynie i Berlinie + 1800 przeciwnik Chasydimów.
Naftali Hirz ben Jonatan ha-Lewi z Pińska 1712.

Naftali Hirz ben Simson z Swarzędza 1692.

Hoga Stanisław z Warszawy, Żyd wychrzczony w Londynie wydał Grammatykę angielską w hebrajskim języku. London 1840. 8vo — Songs of Zion en Hebrew. London 1842. 12o i 3 pieśni niemieckie tamże (Missyonarz angielski) 1839–1842.

Mardochaj Holitsch ben Jehuda Löw ze Lwowa 1719.

Leon Hollaenderski w Łarjżu 1846.

Abraham Horwitz ben Sabbatai Schefftel (Schefteles) ha-Lewi w Krakowie 1577

Chaim Horwitz ben Jehoschua Moses Ahron ha-Lewi rabin w Grodnie 1690 zwany Chaika.

Hirsel Horwitz ha-Lewi ben Jehoschua Moses Ahron rabin w Samot (Zamościu?) 1734.

Jehuda Horwitz ben Mardochai ha-Lewi, lekarz w Wilnie 1765.

Jesaia Horwitz ben Abraham ha-Lewi z Krakowa, rabin w Frankfurcie nad M., w Pradze, Poznaniu, Krakowie, udał się do Palestyny w pielgrzymce i † 1629 w Syberiadzie, pisarz teologiczny.

Jesaia Horwitz ha-Lewi ben Jakob ben Jesaia Horwitz w Polsce † 1695.

Meschulem Phoebus Horwitz ha-Lewi z Krzemieńca 1796

Sincha z Hrubieszowa ben Efraim ha-Lewi 1824.

Hulewicz Al. Gabriel: Tractatus de notis characteristicis conjugationum linguae sanctae. Leyden 1733. 8o

" " " ~~[illegible]~~

" " " Synopsis chronologiae arenae annorum 4034. Francofurti ad Moenum 1757. 8vo

Elis. Lippman Hurwitz i Sam. Jos. Linn.: Kwiaty polowy (pismo literac. hebrajs.) z 2. Wilna 1841. – Tom II · 1844. 8vo

Elia Pinch. Hurwitz ben Menachem z Wilna 1797.

Löw Hurwitz rabin w Mińsku 1600.

Josef ben Gorion ha-Kohen: Kronika świata aż do zburzenia Świątyni w Jerozolimie, zredagowana przez Sam Ibn Jachja lekarza Konstantynopolitańskiego. Kraków (druk Izaak Prostnitz) 1589. 4to k. 134.

Israel Jafe ben Ahron rabin w Szklowie i Bełzie 1702. Sokłow

Mardochaj Mich. Jafe ben Men. Mendel w Krotoszynie 1834

Philipp Jaffe z Szwarzędza: Regesta pontificum.

Sim. Wolf Jäkel dajan w Pinczowie 1803.
Jakob-Abraham z Krakowa rabin w Lejpniku 1724. (lub Tittelbiner)
Jakob ben David ha-Kohen rabin w Tyczynie (zwanego Śpiła) w XVII wieku
i 1719
Jakob-Feiwel rabin i darszan w Złotowie 1784.
Jakob ben Jecheskel ben Josef ha-Lewi, rabin w Złotowie i Łobżenicy 1716.
Jakob-Jesaja ben Israel z Białegostoku 1834.
Jakob ben Joel z Tykocina (Tiktin) rabin w Brześciu litewskim 1722.
Jakób-Josef z Połonnej (Polnoj) uczeń i zwolennik sławnego mistyka Izraela
Baal-Schem założyciela sekty Chasidimów, wydawał wykłady swego mis-
trza do Ksiąg Mojżesza w Korcu 1780 i 1782 fol. i w Międzyborzu 1780 fol.
Jakob z Leszna ben Jakob Mose rabin w Kaliszu, Lesznie † 1833.
Jakob ben Mose-Abraham z Brześcia 1817.
Brześć = (Brześć litewski, Brestitzk) = Bresch =) Jakob-Mose ben Abraham z Wilna 1819
Jakob ben Naftali z Brodów 1808.
Jakob ben Naftali z Wilna 1690.
Jakob ben Pesach z Chojnic, rabin w Nikolsburgu 1763.
Jakob-Feiwel (Chwoos) ben Uri Schelaga rabin w Złotowie
Jakob ben Rafael ha-Lewi z Poznania 1641.
Jakob Samość z Frankfurtu nad Menem 1751.
Jakob ben Samuel z Krakowa 1784
Jakob ben Simeon z Tomaszowa 1669.
Jakob ben B. Wolf z Wilna 1709.
Daniel Jakob dajan w Grodnie 1825
Raf. z Jampola ben Jech. Mendel rabin w Białopolu 1774.
J. Löw Janowicz w Wilnie 1841.
Aaron Jarosław ben Zech. nauczyciel w Lwowie, 1783.
Wolf Jarosławer ben Samuel 1710.
Jecheskel ben Abraham dajan w Kaliszu 1695. (Ezechiel)
Jecheskel-Feiwel darszan w Dereszynie 1801.
Jecheskel ha-Lewi z Złotowa 1716.
Jechiel ben Hirsch rabin w Kowlu 1703.
Jechiel-Michael ben Hirsch rabin w Wilnie 1834
Jechiel ben Petachja rabin w Jaworowie 1751.

Żydzi polscy autorowie.

Jehuda ben Abraham-Jakob z Poznania 1650.
Jehuda z Dubna 1699.
Jehuda ben Jechestkel ha-Kohen z Leszna 1745.
Jehuda ben Israel Eybenschütz 1776.
Israel Samość ha-Lewi 1797.
Israel Izaak Satanow 1795.
Jehuda ha-Lewi syn Samuela z Kastylii około r. 1400 po Chr. napisał Księgę Kusari po arabsku, w której król Chazarów rozmawia z filozofem pogańskim (Grekiem), Chrześcianem, Mahometaninem i Żydem Izaakiem Sangari. Księga ta przełożona r. 1167 na hebrajskie wydrukowaną została w Fano 1506 w druk. Gersona Soncini, 4to, później kilka razy przedrukowana, w końcu w Sudylkowie, w drukarni chassydymskiej Js. Madfis 1833. 4to; w tłomaczeniu łacińskiem ogłosił ją Buxtorf Joh.: Liber Cósri. Basileae 1660. 4to, po niemiecku: Das Buch Kusari übersetzt von H. Jolowicz und Dav. Cassel. Leipzig, 1841-1842. 8vo
Jehuda-Löw ben Hillel rabin z Szwarzędza 1693.
Jehuda-Löw ben Joel dajan w Poznaniu 1698.
Jehuda-Löw ben Israel z Żółkwi 1780.
Jehuda-Löw z Krotoszyna, rabin w Hamburgu † 1693.
Jehuda ben Mose z Lublina 1737.
Jehuda ben Mose z Poznania 1741.
Jehuda ben Nissim w Kaliszu 1687.
Simon z Lyzdr (Leisern) ben J. Löw, w Lesznie 1728.
Jekutiel ben Mose z Poznania 1579 druk w Krakowie u Js. Schonitz. 4to k. 32.
Jeruham ben J. Bär we Lwowie 1797.
Jek. Jeruschalmi w Wilnie 1836.
Jeschu ha-Nozri = (Jezus Chrystus Nazarejczyk) najważniejsze pismo polemiczne napisał Js. Jerach z Trok ben Abraham pod tytułem Chrusk Emuna, ogłoszone w tłomaczeniu łacińsk.: Wagenseil: Sota ignea Satanae Altdorfii 1681. 4to)
Jos. Jessel ben Wolf ha-Lewi z Leszna 1736.

Mardochai z Nowatycz ben Jechiel Michel 1734.

Simon Wolf z Pinczowa ben Jäkel 1703.

Zochanan Salomo z Poznania, wychrzcił się w Gdańsku 1657, został profesorem języka hebr. † 1683 wydał 3 Tauffskie i z dzieł niemieckich w Gdańsku 1658–1681.

Szebrszyn

Zoel ben Mose z Szczebrzeszyna 1820.

Sech. Zes. Zolles ben Mardochai ha-Kohen we Lwowie 1834.

Zheym. Zolowicz rabin w Kwidzynie i Chełmnie 1840.

Zom-Tob ha-Mekkubal w Lublinie 1614.

Zona ben Jakob z Łosic założył 1710 w Konstantynopolu drukarnię żydowską we spółce z Naftali Zhirz ben Aoriel z Wilna, w której do r. 1754 drukował; po jego śmierci prowadzili dalej drukarnię synowie Ruben, Natan i Nissim.

Zona ben Mose-Wolf Aschkenasi rabin w Tartowie (Tarle) pod Lublinem 1694.

Zonatan ben Josef z Grodna 1720.

David ben Jakob z Szczebrzeszyna 1609.

Josef ben Abraham z Grodna 1798.

Josef-Jakob rabin w Olesku (Olex) 1794

Józef ben Jakob z Pinczowa rabin w Siedlcach 1717

Selz

Josef ben Izaak ha-Lewi z Litwy 1611.

Białoblotzky C. Hl.: The Chronicles of R. Joseph Ben Joschua Meir, the Sephardi. Translated from the Hebrew. London 1834-1836. 8° 2 Vol.

Josef-Jossel z Brześcia litewskiego, rabin w Woin(?) 1727.

Josef ben Mardechai z Berdyczowa 1817.

Josef-Izaschar ben Elchanan, rabin w Krzemieńcu 1701.

Josef ben Mardechai Malinowski z Trok Karaita wydał w Amsterdamie 1705 in 12° Kart 124 dzieło Chissuk Emuna t. j. Utwierdzenie wiary przeciwko Chrześcianizmowi napisane przez Karaitę Izaaka ben Abrahama z Trok † 1594. Poprzednio ogłosił to dzieło Joh. Christoph. Wagenseil: Tela ignea Satanae Altorfi 1681. 4to podług rękopisu, który przywiózł z Ceuty w Afryce.

Olianow

Josef ben Michel rabin w Ulanowie 1767.

Josef rabin w Podkamieniu 1767.

Josef rabin w Zamościu 1829.

Jossele z Ostroga 1830.
Josua-Eisak ben Jechiel w Warszawie 1842.
Isaak rabin w Trembowli 1682. Trembowl
Isaak-Aharon ben Jehuda Löw, maggid w Tyszyszkach 1843
Isaak ben Jakob rabin w Terespolu pod Brześciem litewskim, wydał (Speier)
dzieło Ss. Spira.
Isaak ha-Kohen z Ostroga 1604.
Isaak ben Samuel ha-Lewi rabin w Poznaniu 1628.
Issachar-Bär ben Ahron (ben ~~Isaak~~ Isaak) drukarz w Krakowie 1619
(syn drukarza Ahrona ben Isaak Prostitz)
Issachar ben David Kohen z Zamościa 1743.
Israel ben Eliezer rabin w Leśniowie 1694 (był w Ziemi św.) Leśnie
Israel ben Jonatan rabin w Sklowie 1657
Israel ben Josef ha-Kohen: Rozmowa nauczyciela z uczniem o duszy.
Lublin, 1567. 8vo K. 16.
Israel ben Juda-Löw magid w Nowogródku 1799. Nowordok
Israel ben Mose: Wykład Kabbalistyczny Psalmów. Lublin druk Kalonymos ben Mardochai Jafé 1592. 4to K. 80.
Israel-Mose ben Arje Löw, z Polski 1811
Israel ben Schechna rabin w Lublinie 1640
Jak. Israels z Temeswaru, rabin w Stucku, zabity od Kozaków 1649
jego Zbiór Derascha's dla Kaznodziejów. Lublin, druk Ithiels ben
Abraham Kalonymos 1648. 4to K. 139.
Wolf Isser ben Israel z Wilna 1831.
Jos. Juspa ben Samuel 1829.
Mich. Juspa z Krakowa 1694.
Mos. Mard. Juwel w Czerniowcach 1836.
Kaddisch rabin w Szamotułach 1682.
Bär Kaddisch w Wilnie 1836.
Kin Kaddisch ben Kin Kaddisch z Litawy, dajan w Krotoszynie 1764.
Abr. A. Löw Kahana rabin w Berdyczowie i Połonnem 1624 Polnoi
Bärisch Kahana w Warszawie 1822.
Elieser Kahana ben Ruben w Żółkwi 1805 i Wilnie 1822.

Kaliński Ł.: Vaticinia Habacuci et Nahumi illustr. Vratislaviae 1748. 4to

Samson Kalir lekarz z Polski 1862

Hh. Kalischer w Toruniu i Krotoszynie 1842.

Jechr. Mich. Kalischer, ben Arie Löw ha Lewi rabin w Kaliszu 1657.

Moses Kalischer ben Binjamin Wolf lekarz w Kaliszu napisał Księgę lekarską w żydowsko-niemieckim narzeczu. wydany w Frankfurcie nad Menem 1677. 4to K. 24. Części II^ga tamże 1679. 4to K. 16 – toż tamże 1710. 4to

Eisik Kandia w Warszawie poeta 1829.

Jakob Sal. Kaplan ha-Kohen z Mińska 1838. (z Pińska)

Ahron Karfunkel (ben J. Löw ha-Kohen w nachodzie) rabin w Gowarczowie, Łasku, Dasparschi(?), Widawie 1806.

Karlin

Jak. Karlin rabin w Karolinie pod Pińskiem 1838.

Josef Karo ben Efrajim pochodzący z hiszpańskich wygnańców (Sefardim) ur. 1488 (w Toledo), żył w Turcji, † 1578 w Safet w Palestynie. Jego kodex rytualny Schulchan Aruch z komentarzem Mojżesza Isserles. Kraków 1607. 4to, z komentarzami Mojż. Isserles, Mos. Ribkes, Jak. Rzeszowa i innych często drukowany za granicą i w kraju: Szkłów 1803. fol. – Połonne 1803 fol. – Lwów 1837 fol. – Wilno 1840 fol. – pojedyncze traktaty czyli części: Orach Chaim: Dubno 1820. 8vo – Jore Dea: Żołkiew 1733 fol. – Połonne 1804 i 1820 fol. – Lublin 1646 fol. – Wilno 1806 fol. – Żołkiew 1835 fol.

Jos. Chaj. Karo (ben Js. Seelig rabina w Pinne) rabin w Gnieźnie i w Pinne (Pniewy) 1847

Pinne

Abr. Katzenelnbogen Abr. ben Zewi Hirsch w Warszawie 1815.

Abr. Katzenelnbogen ben Simcha z Wilna 1846

Samter

Binjamin Katzenelnbogen w Szamotułach rabin 1752

Hirsch Katzenelnbogen ben Simcha z Wilna 1820.

Jecheš. Katzenelnbogen ben Abraham rabin w Kutnie i Altonie 1732.

Sam. Jeh. Katzenelnbogen ben Me, rabin w Wenecji ur. 1521 + 1597 wydał 12 mów pogrzebowych i pochwalnych (pomiędzy któremi jedna na Mojżesza Isserles którego był przyjacielem Kart 12) Wenecya 1594 4to Lwów 1798. 4to.

Moses Jeh. Kaufmann (ben Abigdor ha-Kohen) rabin w Kutnie 1693.

Arje Löw Kinderfreund poeta we Lwowie 1831.

Els. Lina Kirschbaum (ben Jeh. Löw) – później przechrzta Dr Med. w Krakowie 1820 – 1843 pisał po hebrajsku i po niemiecku.

Juda Klaczko – później Juliusz Klaczko, żyd z Wilna przechrzta wydał po hebrajsku: Pieśń do rodziców. Wilno 1838. 12° – 2) דְּלָיוֹת Zbiór poezyj. Lipsk 1842. 8°. (Fürst II pag. 191)

Kitzinger Jakob ben Jos. w Krakowie wydał Pesach-Haggada z Komentarzem. Kraków, Isr. Prosnitz 1593. 4to K. 31.

Kluger Sal. ben Jeh. dajan w Brodach 1825–1839.

Ab. Jos. Kohen ben Naftali Hirz z Zamościa 1792.

Hli. Kohen ben Ref. rabin w Krotoszynie 1816.

Jehojada Kohen dajan w Lesznie 1776–1789.

Josef Kohen ben Mardechej Gerson rabin w Krakowie

Josef Ascher Kohen rabin w Krinkach 1836.

Moses ha-Kohen rabin w Bełzie (w Bełzycach) 1776.

Naftali Kohen ben Israel rabin w Stefanowie (Stepanie), Ostrogu, Poznaniu 1741.

Rafael Kohen ben Jak. Süsskind rabin w Mińsku 1742, w Rakowie, Witkomierzu, Swisłoczy, Pińsku, r. 1753 w Poznaniu +1800 w Hamburgu. Swalawitz

Sabb. ha-Kohen ben Mo. z Wilna +1663 w Hoboszowie w Morawii wydał: Modlitwy pokutne podług rytuału litewskiego z powodu prześladowań Żydów na Ukrainie r. 1648. Amsterdam 1651 fol. – tamże 1631 fol. – Lublin 1673. 4to (Selichot) – 2) Megilla Afach (Karta ulotna – wiadomość o rzeziach na Ukrainie 1649 przedrukowana z powyższego dzieła, rymowaną prozą – tłomaczona po niemiecku: Das fliegende Blatt, przez Jul. Fürst w Slavische Jahrbücher I Jahrgang. Leipzig 1843. II es Heft pag. 102–110)

Sal. Salm. Kohen z Leszna, schochet w Poznaniu 1802.

Sam. Jos. Kohen: Wykłady Jezaiasza, Psalmów i Przypowieści Kremnitz (Krzemieniec?) 1805. 4to K. 56.

Abr. Kohn rabin w Hohenems, potem we Lwowie 1834 – otruty 1848.

Akron Sam. Koidenower z Wilna rabin w Pińczowie, urodzony w Kojdanowie był także rabinem w Krakowie, +1676 w Chmielniku pod Pińczowem, syn jego Zebi Hirsch Koidenower był rabinem w Frankfurcie nad Menem 1682.

Koppel ha-Kohen z Poznania 1718.

Jakob Koppel zwany Baal-Schem t.j. Święty z Międzyrzecza na Wołyniu, rabin Chassidimów tamże: Schaar Gan Eden (dzieło ascetyczno-mistyczne). Korzec 1803. fol.

Jakob Koppel ben Mose, dajan we Lwowie 1714.

Jakob Koppel ben Wolf z Jarosławia 1701.

Mose Koppel ben Jakób ze Lwowa rodem, rabin tamże.

Js. Eis. Korizer (z Korca) we Lwowie 1800.

Ela. Krakau ben Samuel z Krakowa + 1742 w Safet w Palestynie.

Mardochej Kremsier ben Naft. Hirsch z Krakowa wydał Elegią na wyrżnięcie 10000 Żydów na Wołyniu r. 1649. b.m.i r. (Amsterdam 1660) 4to k. 4.

Krisznopoli Israel Krisznopoli (z Krystynopola) 1799.

Chaim Krochmal z Krakowa 1650.

Nachman Krochmal ha-Kohen ur. 1780 w Brodach + 1840 w Żółkwi, rabin.

Jeh. Laz. Kron, ben El. ha-Kohen w Wilnie i Mitawie 1826-1840.

Sam. Kozelewski ben Jakób wydał Pieśń weselną po hebr. i po polsku. Wilno 1834. 8vo

Kupferstecher Bär Josef, rytownik wileński, wyrytował 5 ryzn alegorycznych przyozdób świątyni hebrajskiej podług Ezech. 40., wydał wnuk jego Jakob-Mose ben Abraham w Wilnie 1822. 8vo

Samuel Samuel rabin w Kupiszkach 1818.

Jos. Hirschel Kutner z Leszna 1847.

J. Lachmann w Wilnie 1822.

Nech. Mc Lachmann Zeiteles w Mohilowie: Księga lekarska zawierająca środki sympatetyczne i Kabalistyczne. Szklów, w druk. Aoriel Selig ben Jakob 1821. 8vo

Els. Landau rabin w Brodach 1889.

Jech. Landau ha-Lewi rabin w Jampolu 1745, od 1752 w Pradze + 1793.

Jeh. Landau we Lwowie 1831.

Jekobka Landau ben Jeh. w Brodach 1835.

Js. El. Landau ben Sam. w Wilnie 1844.

Zevi. Landau ben Sam. ha-Lewi w Wilnie 1821

Abraham Lask (z Łaska) ha-Kohen ✡ w Warszawie 1897.

Moses Lask w Warszawie, poeta 1840.

Abraham Bär z Wasyliszek, ha-Kohen w Wilnie. Pieśń na cześć hrab. Tyszkiewicza po hebr. i po polsk. Wilno 1822. fol.

Mich. Jos. Lebensohn ben Abraham Bär, w Wilnie, poeta 1849.

J. Bär Lediér (z Ładawy ?) ben Senior Salman, zwany także Bär Meseritz 1826–1824 autor wielu pism w duchu Chassydymów drukowanych w Szklowie (1817, w Kopysiu 1799–1816), Stawucie 1796, w Korcu 1797, w Mierzerowie 1794

Schn. Salm. Lediér z Lédie (Ładawa ?) pisarz sekty Chassydymowa na Wołyniu 1797 - 1838.

Isaak Lelewer (z Lelowa) i brat jego Jos darschan w Poznaniu 1639.

Abraham Heida Lemberger ben Sim. ze Lwowa, założył 1585 drukarnię hebrajską w Pradze w której do r. 1628 drukował.

Sal. Efr. Leniczyc ben Chaj. rabin w Pradze +1619. jego Homilie (Derascha) w Lublinie druk. Kalonymos ben Mardochej Jafe 1573 fol. i 1595. 4to

Gedalia Leoborchütz ben Salm. z Lublina 1618.

Els. Lippman Leszczyński ben Sim. poeta w Berlinie 1810–1838.

Meier Letteris ha-Lewi z Żołkwi ur. 1804, syn Gersona Letteris, drukarza w Żołkwi (potomek rodziny Uri Phöbos ha-Lewi ben Ahron drukarza w Amsterdamie, ur. 1623, który żył jeszcze 1713 mając lat 90 i osiadł w Żołkwi za Jana III założywszy drukarnię, – w Amsterdamie drukował 1680 i r. 1679) poeta, żył do 1824 w Żołkwi, 1827 we Lwowie, od 1828 w Wiedniu, żył 1845. (Biografia jego przez Jul. Fürst, w Literatur Blatt des Orients 1849 pag. 632)

Men. Mend. Levin z Satanowa, w Brodach 1789–1802

Isaak Bär Levinsohn ben J. Löw, z Krzemieńca, w Wilnie 1828 – wydał we Lwowie 1829 dramat hebrajski „Saul" w 6 aktach napisany przez Jos. Tropłowitz Efrati z Raciborza, drukowany pierwotnie w Wiedniu 1794. 8°. – przedruk w Krakowie 1822. 8vo (Fürst II pag. 238)

Abraham Levisohn ben J. Löw, w Wilnie 1843.

Elijja Levita ha-Lewi ben Ascher Aschkenasi ur. w Neustadt an der Aisch 1471, profesor języka hebrajskiego w Padwie 1504–1509, 1514 w Rzymie +1549 w Wenecyi, wydał Gramatykę hebrajską w Rzymie 1518. Wyciąg z takowej: Ex variis libellis Eliae Grammaticarum omnium doctissimi congestum est opera Joannis Campensis quidquid adsolu: tam Grammat. hebr. est necessarium Parisius, apud Christ. Wechel. 1539. 8°. k. 157.

Mendel Levita nauczyciel w Mińsku: Russkaja gramatyka (dla szkół żydowskich). Wilno 1847. 8vo str. 190.

Lewestamm

Lewi i Isaak rabin w Żelechowie, Pińsku, Berdyczowie 1818–1835.

Lewi ben Salomo z Brodów 1762.

Abr. Mos. Lewi rabin w Brahitowie 1790.

El. Libowitzer ben Chaj. ha-Kohen, w Koreu 1891.

Noach Libraitz (z Lubrańca) ben Simeon z Leszna 1830.

Abrah. Lichtenstein w Galicyi 1803.

Abr. Lichtstein, ben Elieser Lippmann, rabin w Włodzimierzu, Lidzie i Witkomierzu 1806–1832.

Abraham Jekl. Salm. Lichtstein, ben Mos. Jos. rabin w Płońsku z Witkomierza 1748 + około 1800 napisał komentarz do pierwszych Ksiąg Mojżesza, który syn jego Moses Lichstein rabin w Strykowie wydał 1819 w Radziwiłłowie, w drukarni Pinchas ben Ascher-Selig. fol.

David de Lida (z Lidy) ben A. Löw, rabin w Zwolenniu, Moguncyi, Ostrogu, Amsterdamie + 1719 w Polsce; – syn jego Jek. de Lida rabin w Jassach i Lakta 1819–1827.

Jeh. Edel Liebmann ben Jakob w Wilnie, poeta 1839.

Bar. Löw Lindau z Berlina רִאשִׁית לַבְּרוֹדִים. Pierwsze zasady fizyki i geografii. Kraków 1826. 8vo

+

Lev. Abr. Linder w Wilnie 1826.

Els. (Elieser) Lippmann ben Mannele z Zamościa 1725.

Elim. Lisensk rabin Chasydymów na Wołyniu 1817.

Ela. Lisser ben Salomo z Kletschowa 1892.

Isasch. Bär Litthauer ben Mard. w Pezuè 1827.

Littwack J.: Verhandeling over de proefgetallen van negen en elf. Amsterdam 1822. 8vo

Hli. Löbel z Litschkowa, poeta 1817.

Isr. Löbel ben Jeh. w Warszawie 1798 przeciw Chasydymom pisał.

Löbenstein Philipp z Brodów: Galizisch-jüdische Zustände. Leipzig 1847. 8vo

skod Abr. Loria ben Nissan rabin w Szkudach 1824

Efr. Ab. Loria z Połtki 1789.

Saul Loria ben Mos. Mischel rabin w Szawlowie 1841.

Löw z Ostroha, szochet w Ostrogu 1804.

A. Löw rabin w Krakowie 1736 (wnuk sławnego Joël Sirkes)

A. Löw rabin w Lublinie 1667.

Żydzi polscy autorowie.

A. Löw rabin w Stryszowie 1804.
A. Löw ben Ascher z Miñska, rabin w Metz 1739.
A. Löw ben Chajim chasan z Poznania 1724.
A. Löw ben Josef ha-Kohen rabin we Lwowie 1788.
A. Löw ben Meir, w Warszawie 1816.
Arje Löw ben Mose ha-Kohen 1787 w Nowymdworze.
Jeh. Löw ben Obadja z Brześcia litewskiego 1609.
Jehuda Löw Pinsk, lub Pinsker, lub Pochowitzer, rabin w Pińsku 1681, udał się do Palestyny 1692.
J. Löw ben Saul rabin w Krakowie 1640.
Löwe ben Bezalel rabin w Pradze 1573, od 1592 w Poznaniu, potem w Krakowie + 1609 w Pradze. Wydał: 1) O uwolnieniu Izraelitów z Egiptu z Komentarzem do Pesach-Haggada. Kraków, dr. Izaak ben Ahron Prossnitz 1582. fol. K. 93. — 2) Komentarz do Pirke Abot. Kraków, dr. Izaak ben Ahr. Prossnitz 1589. fol.
Löwe Heinr. Ge. Fr. (przechrzta): Der Schulchan Aruch oder die vier Gesetzbücher ins Deutsche übertragen. Hamburg 1837–1840. 8vo 3 Bde.
" " Babilon. Talmud übersetzt. I Traktat: Berachot. Hamburg 1836–1839. 8vo 2 Bde.
Chajim Löwenstam ben Arje Löw w Leszne 1812.
Chan. Sundel Lublin na Wołyniu 1869
El. Lublin z Lublina, rabin w Hebronie w Palestynie 1712.
Me. Lublin ben Ged. ben Ascher rabin w Lublinie + 1616.
Mos. Lublin ben Is. Bunem rabin w Krakowie 1734.
Chaj. Lubliner z Lublina 1702.
Hi. Lubliner w Krakowie 1604.
Lubliner Louis adwokat w Paryżu, pisał po francusku 1839.
Men. Mend. Lubliński w Wilnie 1806.
Mir. Lukatsch ben Sal. rabin w Białej (na Wołyniu?) 1825.
Samuel z Łuknik na Litwie (ben Jose) 1833.
Chaj. Lipschütz ben Is. chasan w Lublinie 1617.
Elieser Lipschütz ben Salman rabin w Ostrowie i Nieuwied, 1748.
Gedalia Lipschütz (z Mohilewa?) ben Israel rabin w Obrzycku 1788.

Jak. Koppel Lipschütz w Stawnicy 1804.

Mos. Lipschütz ben Noach Is. z Poznania, w Krakowie 1637.

Sal. Molcho z Portugalii, spalony w Mantui: Kabbalistyczne Homilie (Derascha). Kraków dr. Isr. Prossnitz 1570. 4°. K. 34 - drugą edycyą zrobił Jechiel ben Hirsch z Kowla. Amsterdam 1709. 4°

Menachem Rafael Krakovia rabin w Wenecyi + 1726. Na jego śmierć wydał hebr. poemat Moses Chaim Luzzato z Padwy, w Wenecyi 1726. 8°

Ab. Mos. Lwow ben Hi. ben Sam. sofer (notaryusz) dajan we Lwowie, zwał się też Aaron Moses Greiding 1765.

Sal. Maimon ben Josua ur. 1753 w Nieświeżu + 22 listopada w Freusiegersdorf na Szlązku, wydał wiele dzieł filozoficznych po niemiecku.

B. Hurwitz z Humania przełożył na angielskie dzieło Mojżesza Majmonidesa: Jad ha-Chasaka. London 1850. 8°. Tom I.

A. Löw Horwitz ha-Lewi ur w Sittel (?) rabin w Mińsku 1756.

Me. Lebusch Malbim z Sołotschinsk (Wołoczysk) w Rossyi, rabin w Kempnie (w poznań. drukował swe dzieła w Krotoszynie 1839-1849.

Is. Malet w Galicyi 1805-1826.

Men. Mannele ben Bar. ha-Lewi dajan we Lwowie 1730.

Sorbin = Turobin

[illegible]

Men. Manes ben Noach-Hirsch ha-Lewi rabin w Wrzesni.

Mardechai-Bär rabin w Wilnie 1832.

Mardechai ben Elieser-Jona ze Lwowa 1618.

Men. David Fiktin ben Israel z jego syn Ascher Fiktin, w Krakowie 1598.

Fiktin = Fyktain

Baruch ben David z Gniezna 1645.

Mardechai ben Jehuda Mardos z Polski w Krakowie 1584, wydał [illegible] Modlitwy pokutne dla Synagog z Komentarzem. Krakow 1584. fol., Lublin 1593 fol.

Mardechai-Bär rabin w Wilnie 1832.

Mardechai ben Elieser-Jona ze Lwowa 1618.

Mardechai Kohen ben Arje Löw, w Grodnie 1811.

Mardechai ben Nachman rabin w Brześciu litewskim [illegible] 1768.

Mardechai ben Sabbatai w Krakowie 1618.

Mardechai ben Elissar karaita w Krasno-Ostroh: Traktat o Karaitach, ich dziejach i starożytności napisany 1699 dla Jakoba Trigland z Leyden w 12 rozdziałach, wydał z tłomaczeniem Facinsk. Joh. Chr. Wolf: Notitia Karaeorum. Hamburgi 1721. 4°. i w tegoż: Bibliotheca hebraea. Hamburg 1714. 4°. — Oryginał hebrajski z listami do Trigland, wraz z pismami Simcha-Izaak ben Mose z Łucka, Jos. ben Mardochei z Trok i Izr. Maarabi. Wiedeń 1830. 4°. pod tytułem: Dod-Mardechai.

Mardechai-Seeb ha-Lewi w Wilnie 1839.

Ascher Sal. Margaliot ben J. Löw, rabin w Brosno (?) 1751.

Chaj. Mardechai Margaliot ben Menachem Mannes z Brodów, rabin w Dubnie i jego brat Efraim Salm. Margaliot w Brodach † 1828.

Mardechai ben Samuel rabin w Wielkich-Oczach 1774.

Jakob Koppel Margaliot ben Hh. darszan w Włodzimierzu 1662: Wykład do Biblii i Talmudu z Elegią na prześladowanie Żydów na Rusi. Wenecya 1698. 4°.

J. Löw Margaliot ben Ascher Selig, rabin w Buczniowie, Szczebrzeszynie, Połocku, Włodzisławiu i Frankfurcie nad Odrą 1751–1802. Busnow Lesla.

Mr. Margaliot ben Hirsch rabin w Ostrogu, Lwowie 1791

Arje Löbusch rabin w Stanisławowie 1791. Stanislaus

Selig Abiesri Margaliot ben Izaak z Połocka 1712.

Sam. Margalit w Porycku 1799.

Mos. Mat ben Abraham rabin w Przemyślu 1591–1611. Prensla

Josef Sal. del Medigo ben El. ur. 1591 w Kandyi (Kreta) syn rabina, kształcił się w Padwie, uczeń Galileusza, r. 1623–1624 bawił w Wilnie u Radziwiłła † 1655 w Pradze wydał w Amsterdamie 1629. 4°. uwagi astronomiczne, matematyczne, medyczne jako odpowiedzi na listy Kareńty Serach ben Natan z Trok (ur. 1581).

David Tevele z Poznania darszan (Vorbitter) w Hamburgu i Dessau 1702–1715 i syn jego Meir ben David z Poznania 1715.

Meir ben Elija zwany też Meir Lazar z Wilna 1836.

Meir-Hirsch ben Israel z Łokaz na Wołyniu 1703.

Meir ben Izaak z Tarnopola ur. 1636, uciekł podczas rzezi ukraińskiej 1648 do Lublina † w Fürth 1696 (biografia jego przez J. Fränkel w Literaturblatt des Orients 1848 s. 478.)

Meir ben Jechiel z Brodów 1632.

Meir ben Lewi z Żółkwi 1722.

Meir z Ostroh, rabin w Ostrogu 1799.

Szebrszyn — Meir ben Samuel z Szczebrzeszyna 1650.

Meir rabin w Szwarzędzu 1817.

Asriel Meisel ben Moses z Wilna z synem Elija 1704.

Asriel Meisels w Galicyi 1803.

Men. Nachm. Meisels ben Mose typograf w Krakowie od 1636 - 1656 drukował różne teologiczne hebr. dzieł z komentarzami Chr. Selij, Bened. Ruhselrad, Mos. Isserles, Jak. Ibn. Chabib, Sabb. ha Kohen, Mos. Cordovero, Jos. Chiquitilla, Sal. Loria.

Mos. Meisels ben Mardochei w Sklowie 1788.

Raf. Meisels rabin w Charkowie 1867.

Menachem ben Meir z Wilna 1669.

Menachem - Nachum Czernowle (z Czarnobyla) rabin Chassydymów 1800 - 1818.

Menachem Nachum ben Jekuthiel Sussmann ha-Kohen w Żółkwi 1861.

Mendel ben Aaron z Kamieńca 1840.

Mos. Mendel ben Meschullam - Salman dajan w Krotoszynie 1802.

Menachem Mendele rabin w Kamieńcu litewskim, później w Lakestynie, 1816.

Aaron ben Zach. Friedenthal zwany Jarosławer z Jarosławia nauczyciel we Lwowie 1784.

Jak. Menoch we Lwowie 1837.

Meschullam ben Israel, zwany Phöbus z Krakowa 1643+1652 w Amsterdamie

Meseritz — Schalom Meseritz (z Międzyrzecza) w Berlinie 1793.

Sal. Meseritzer ben Mardochei 1602.

Chr. Glo. Meyer z Poznania, wybrzta, proboszcz w Dassensee 1783, wydał niemiecki przekład dzieła El. Levita: Masoret. Halle 1772. 8°

Fr. Chr. Meyer wybrzta (jako Żyd galicyjski zwał się Jos. Meyer) wydał: Güldener Leuchter des Alten Testaments. Hamburg 1718. 4°. (Fürst II. 371)

Meyer Hirsch z Berlina, żyd matematyk 1838.
Ascher Lämmel Meyersohn: Gramatyka języka polskiego w narzeczu żydowsko-niemieckiem. Wilna-Grodno, 1834. 8vo
Nat. Michelbath ben Els. z Krakowa: Księgi Samuela żydowsko-niemieckiemi wierszami. Kraków 1593. 4to
Fab. Mieses (w Krakowie): Beitrag zur Würdigung der Mission im Judenthume. Leipzig 1845. 8vo
J. Löw Mieses (ze Lwowa): Krytyka żydowskiego Rabbinizmu. Wiedeń 1828. 8vo
Elj. Milsahagi (Mehlsack) rabin w Smitowie i Brodach, 1837.
Jeh. Judel Liebmann z Mińska, 1839.
Mos. Minsker ben Jehuda w Londynie 1772.
Jak. Mir, z Miru na Litwie 1834.
Jeh. Sal. Mirkes ben Löw z Miru 1771 w Krakowie.
Abr. Chajim Mohilewa ben A. Löw wydał Dramat o Józefie i jego braciach. Sklow 1793. 4to Mohilew 1798. 4to, Żołkiew 1806. 8vo, Wilna 1819. 8vo
A. M. Mohr ze Lwowa 1843 - 1848.
Jech. Mich. Morawczik ben Jedidja z Lublina: Komentarz do Pirke Abot. Lublin 1586. 4o; Kraków 1586. 4to K. 54.
Mos. Morawczik ben Aaron w Lublinie 1635.
Mos. Morawczik ben Els. rabin w Poznaniu 1686.
Mose ben Abrahamha Kohen: Talmudyczne objaśnienia. Sudylków 1836. 8vo
Mose ben Abraham z Planic (Płońsk?), kaznodzieja (Darszan) w Wierzbołowie Wetblowe 1792
Mose ben Daniel rabin w Żołkwi: Methodologia Talmudu. Żołkiew, druk.
Uri Phöbos ben Abraham 1693. 8vo K. 15.
Mose Premsla (z Przemyśla) ben Jesaja ha-Kohen, rabin w Międzybożu, Węgrowie, Brodach i Przemyślu, 1700. Premsla
Sabb. Premsla ben Jo. sofer (pisarz, notarjusz) w Przemyślu 1600.
Mose ha-Lewi ben Salomon z Żółkwi 1649.
Mose ben Mardechai rabin w Krotoszynie 1715
Mose ben Ruben dajan w Jurborgu 1790.
Mose ben Sebulun-Elieser Aschkenasi w Lublinie 1611.
Ged. Mose rabin w Janowo 1769.
Mardocheï Motel ben Naftali Hhiz dajan (sędzia, dyakon) w Turobinie 1682-1703.
Jos. Saul Natansohn ben Arje Löw ha-Lewi, we Lwowie 1839.

Abraham Sakkuto ben Samuel z Salamanki (w Tunis 1496 żyd portugalski):
Sefer Juchasin (Chronologia żydowska do r. 1500). Kraków 1580. 4to
(przedruk z edycji konstantynopolitańskiej 1566, z dodatkami Mojżesza
Isserles)

Nechemja ha-Kohen, talmudysta i kabbalista ~~sługa~~ z Polotki, uczeń i par-
tyzant sławnego fałszywego Mesyasza Sabbatai Zebi – w końcu sam udawał
Mesyasza

Nerol Sobija Nerol (z Narola) ha-Kohen ben Mose, urodzony w Metz 1652, został
Doktorem Medycyny w Padwie, lekarzem w Konstantynopolu +1729 w Jerozolimie.
Ojciec jego Moses Nerol (z Narola) ben Eliezer uszedł przed Kozakami 1648 i został
rabinem w Metz +1659 (jego ojciec zwał się Eliezer ben Schalom Wielozin,
z Wołożyna?) wydał Modlitwę z powodu nieszczęść r. 1648 w Polsce, z Komen-
tarzem 1699. 4to. – Syn jego Sobija Nerol wydał: Maase Sobijja dzieło
zawierające rozprawy z metafizyki, astronomii w którym zbija system Koper-
nika, i medycyny. Wenecja 1703. 4to z portr. autora. – Jesnitz 1728. 4to. – Ole-
szniec 1769. 4to K. 122.

Jeh. Mich. z Niemierowa, ben Elieser, rabin w Niemierowie, 1680.

Natan z Niemierowa ben Naftali Hirz 1821.

Me. z Obornik 1892.

Josef Jakob rabin w Plexincu 1794.

Olianow El. Olianow (z Ulanowa) Spiro rabin w Ulanowie 1728.

Jeh. Löw Olianow, rabin w Ulanowie 1691.

Josef ben Michel, rabin w Ulanowie 1867.

Onkelos ben Kalonikos napisał Targum babiloński (aramejski czyli
chald chaldejski przekład Pentateuchu)

Samuel ben Elieser z Bpatowa 1618.

Klematow Oser ben Meir rabin w Klematowie (Klimuntowie) 1842.

Aschel Anschel z Ostroga 1749.

Simson ben Pesach Mag. w Ostropolu gdzie r. 1648 w Synagodze zamordo-
wany został przez Kozaków.

Pesach ben Z. Bär ha-Kohen z Słucka 1715.

Mos. Petachja ben Jakob z Regensburga: Podróż z Pragi przez Polskę, Kijow, Tar-
tarią, Chazarią, Syrią, Persyą i t. d. Praga 1595. 4to. – Zółkiew 1792. 8vo

Hi. Philipowski ben Jecheskel, z Rossyi żyje w Anglii, gdzie wydaje po hebrajsku
i angielsku dzieła 1846–1855.

95

Samuel ben Phöbus z Warciszawa (Wrocławia) rabin w Fürth i w Szydłowie 1689.
Uri Phöbus ben Ahron ha-Lewi typograf w Amsterdamie 1673-1679.
Uri Phöbus ben David, rabin w Polnoh 1672.
Pin Samuel Josef w Wilnie 1836.
Pinchas ben Jehuda z Połocka 1809.
Pinchas Menachem Mag. w Tchernipol (Czarnobylu) 1818. Tschernipol
Pinchas-Selig ben Mose rabin w Łasku 1768.
Pinchas ben Simon-Wolf Auerbach, dajan w Krakowie, rabin w Frankfurcie nad Menem 1717.
Arje Löw Pinczow ben Mose 1812
Elija Pinczow ben Mose-Gerson z Pinczowa 1772
Elieser ben Jehuda z Pinczowa 1725.
Josef Pinczow ben Jakob z Pinczowa, rabin w Siedlcach 1717. Selz
Salomon Pinczow rabin w Pinczowie 1786.
Moses Pinner w Berlinie: Prospectus der der Odessaer Gesellschaft für Geschichte und Alterthümer gehörenden ältesten hebraischen und rabbinischen Manuscripte. Mit einem lithogr. Facsimile des Prophet. Habakuk aus einem Manuscript vom J. 916. Odessa 1845. 4to str. 92.
Bär Pinsker ben R. Natan z Pińska 1748.
Jo. Polak (Baal Schem): Księga lekarstw środkami sympatycznemi mistycznemi i Kabbalistycznemi. Lutko 1763. 8vo
Sch. Sinerer z Połągi 1709.
A. Löw Polno (z Połonny) 1802
Uri Polno ben David 1642.
Is. z Połocka 1778.
Pinchas z Połocka ben Jeh. 1799.
Jos. Porat z Tarnowa ben Sam. Z. Löw 1709.
Popper sprowadzony za Józefa II do Galicji
Hirz Lewi Posner we Lwowie 1792
Wolf. Posner czyli Pinner rabin w Gdańsku 1836.
Salom. Posner rabin w Warszawie 1836
Abraham ben Löw z Przemysla 1691.
Ascher Anschel ben Israel darszan w Przemyślu 1701. Premsla
Josef z Przemysla ben Mose 1699

Js. Premsla z rynem Hirschem 1827.

Mose Premsla (z Przemyśla) ben Jes. ha-Kohen, rabin w Międzybożu, Węgrowie, Prostach i Przemyślu 1701.

Sabb. Premsla ben Js. sofer w Przemyślu 1690.

Tob. Gutm. z Przedborza ben Zebi 1798.

Abr. Radomski ben Z. Löw 1818.

Jos. Rakower Bloch ben Dav. Tevele 1817.

Isaak Rapaport (syn Jehudy ha-Kohen z Lublina rabina w Jerozolimie i Smyrnie) ur. w Jerozolimie gdzie † jako rabin, zyt 1741.

Salomon J. Löw Rapaport ze Lwowa, rabin w Pradze 1827 – 1852 historyk, archeolog.

Simcha Rapaport ben Nachman ha-Kohen rabin w Grodnie 1703.

Jss. Senderlich ben Ahron Kalmankas rabin w Szklowie 1703.

~~Süsskind~~ Süsskind Raschkow ha-Lewi w Wrocławiu †1836 poeta.

Jakob Reifmann w Szczebrzeszynie 1842 – 1858.

Reischе

Jak. Reischer (z Rzeszowa) ben Josef rabin w Rzeszowie, Bambergu, Worms, Metz i Ansbach 1689

Moses Ribkes ben Naftali Zebi Hirsch, rabin w Wilnie i od 1654 w Amsterdamie.

Hli. Rosanes ben Bärisch rabin we Lwowie 1800.

B. Rosenblum w Warszawie 1841.

Wolf z Rosień ben Jehuda Löw 1697.

David z Rozwadowa ben Nat. 1746.

Roswidow

Mos. Rothenburg rabin w Włodawie i Kazimierzu 1820.

Ruben Rochkenasi Farlig z Zamościa, osiadł w Livorno 1777.

Ruben David Tevele ben Jechesckiel: Objaśnienia do Biblii. Kraków 1826. 4to K. 16. שִׁבְעִים פָּנִים.

+ Uri Feiwel Rubenka: Komentarze homiletyczne do Pentateuchu.

+ Leszczow 1815. 4to

Uri Hli. Rubinstein w Żołkwi 1806. wydał w Żołkwi bibliograficzną hebrajską: Sifte Jeschanim napisany r. 1680 przez Sabbataj ben Josef Bass czyli Baalsta (ur. 1641 w Kaliszu, r. 1655 śpiewakiem w synagodze w Pradze, r. 1689 założył w Dyrhenfurcie drukarnię hebrajską †1718 w Krotoszynie) z dodatkami i uzupełnieniami Uri Hirsch Rubinsteina w Żołkwi i tamże 1806 w 2 częściach in 4to drukowany w drukarni Mard. Rubinstein et Comp. (Obejmuje tytuły 2360 dzieł do r. 1805. (Pierwsze wydanie bez dopełnień wyszło 1680. 4to w 1 tomie w Amsterdamie.

Żydzi polscy autorowie.

Binjamin Wolf ben Sabbatai z Pinczowa, z synem Sabbataj ben Binjamin 1713

Sabbataj Zebi (zwy) ben Mard. ur. 1641 w Smyrnie, mistyk udawał w Palestynie fałszywego Mesiasza, zostawszy Muzułmanem † 10 Septemb. 1636, uczeń jego Natan Lewi Ghazzati zebrał jego ustawy przedrukowane później w Żołkwi 1732. 4to i tamże 1753. 4to. Zwolenników Sekty jego zwano Sabbatyjanami czyli Szapsajświrinikami, było ich dużo w Polsce, mianowicie między Chassydymami. Jednym z nich był Josef ben Mose z Krzemieńca r. 1700. Żywot jego opisany przez Jakóba ben Aaron Sasportas rabina w Amsterdamie wyszedł we Lwowie 1804. 4to i w Warszawie 1838. 8vo. – Peter Beer: Geschichte, Lehren und Meinungen aller religiösen Sekten der Juden. Brünn 1822-1823. 8vo. 2 Theile – J. M. Jost: Geschichte des Judenthums und seiner Sekten. Leipzig 1859. 8vo. III-ter Band pag. 153-184.

Mardochej Löw Bisseliches ben Mose z Brodów 1835 miał piękny zbiór dawnych rękopisów hebrajskich – sam wydał kilka dzieł.

Senior Sachs ben Zemach Kejdański z Kejdan, syn rabina z Brzeżan: garn 1850.

Abraham Sakkuto ben Samuel z Salamanki, rabin w Tunis 1496 napisał Juchasin t. j. Kronikę żydowską od Stworzenia świata do r. 1500 wyszła z dodatkami Mojżesza Isserles w Krakowie 1581. 4to K. 168.

Sal. Salm. Salkind nauczyciel w szkole rabinów w Wilnie 1842-1858

Sam. Salit rabin we Lwowie 1817.

Salomo ben Hirsch z Łokacza na Wołyniu 1702.

Salomo ben Zebi Hirsch z Dubna 1689.

Salomo ben Israel rabin w Żołkwi 1701.

Abraham z Zamościa ha-Kohen 1753.

Dávid Samość z Zamościa, wydał wiele tłomaczeń z Campego i poezye drukowane w Wrocławiu 1817-1843.

Hir. Zamość rabin w Altonie 1805.

Isr. Samość ben Mose ha-Lewi z Bobrki podlwowem 1741.

Natan Samość ben Alex. ha Kohen 1768.

Rub. Selig Samość ben Eliezer w Lwowie 1777.

Samuel ben Asriel z Szremu, rabin w Landsberg 1741.

Samuel (Schmelke) ben Chajim z Krakowa 1610.

Samuel ben Josef (Josske) z Lublina, rabin w Bunzlau 1609.

Salomo Salm. Hessel ben Jechiel Aschkenasi czyli Posner lub Merzbach 1727.

Samuel ben Mose Rabin z Swisłoczy (Szwiołowicz) 1699.

Samuel ben Mose schocheth (rzeźnik, Schlächter) z Leszna 1729.

S. Samuel ben Chanoch z Lublina rabin w Moguncyi 1678.

S. Samuel ha-Lewi z Krakowa 1691

Zs. Satanow ha-Lewi (Schönemann) w Berlinie 1793, urodz. 1732 w Satanowie, napisał Mischle Asaf. Berlin 1789. 8° (w stylu biblijnym)

Chajim Satanower w Brodach 1835.

Schalom. Schachna ben Aron rabin, z Krakowa 1640, i jego syn: wie Jakob i Israel 1640.

Selig Cassel: Der Brief Josefs des Chazarenkönigs an Chasdai übersetzt mit Anmerkungen (w jego: Magyarische Alterthümer. Berlin 1848. 8° (pag. 182–219).

Schebrschin — Meir ben Samuel z Szczebrzeszyna 1650.

Feiwel Scheffer z Szczebrzeszyna, poeta 1840.

Schemarja ben Jakob z Grodna 1640.

Jehuda Jüdel Scherschewski ben Binjamin nauczyciel w szkole rabinów w Wilnie 1848.

Abraham Schick ben Arje Löb z Szklowa, rabin w Wasyliszkach 1848.

Sigm. Schlesinger: Josef Gusikow und dessen Holz- und Strohinstrument. Ein biographisch-artistischer Beitrag. Mit Portrait Gusikows. Wien 1836. 8°

Jos. Mendel Schliffers z Horodyszcza, w Wilnie 1827.

Tobija Schlochow rabin w Zempelberg (Czaplinek ?) później w Krotoszynie [illegible] + 1831 i jego syn Gerson Schlochow rabin w Krenzlau 1833

Abraham David Schmolewitzer ben Izak Jakob, sofer (notaryusz) w Mińsku 1858.

Josef Schönhack ben Binjamin Bär z Tykocina, literat w Suwałkach 1841–1859.

Abraham Chajim Schor, Aschkenasi ben Naftali Hirsch w Lublinie 1624 i brat jego Efraim Salmon Schor w Lublinie 1615.

Brześć — Jakob Schor rabin w Brześciu 1693.

Osias H. Schorr w Brodach 1852.

Simcha Aschkenazi rabin w Dobromilu 1817.
Abraham z Szwarzędza ben Israel 1793.
Israel Schwersenz ben Mardochei 1770
Seeb (Wolf) ben Josef 1740.
Selig ben Joel-Phöbos z Ostroga 1733.
Samuel Sanwel Seligsohn z Samocayna, poeta 1845.
Bezalel z Siemiatycz ben Josef 1803.
Jehuda Gedalia z Siemiatycz podrozował do Palestyny, 1716.
Israel Senderlich Kalmankas ben Ahron rabin w Szklowie 1703.
Serach ben Natan Karaita ur. w Trokach 1580, żył jeszcze 1621; listy jego w przedmiotach matematycznych, astronomicznych i teologicznych pisane do sławnego lekarza Josef Salomon del Medigo, ogłosił tenże w Amsterdamie 1629. 4to.
Sr. Sieberberger ben David, w Warszawie 1840.
Eliezer Lippman Silbermann, wydawał tygodnik polityczno-kupiecki z feletonem, w Etku (Lyck) od 1857–1861 in fol. w drukarni Bl. Letzolt.
Simcha ben Josua z Dobrowicy 1753, opisał swą podróż do Palestyny wydaną w Grodnie około r. 1780. 8vo
Simcha ben Pesach z Brzescia, wydał swą podróż do Palestyny w Frankf. Briefe. furcie nad Menem (b.r.) 8vo
Simon ben Ephraim-Jehuda rodem z Eisenstadt, nauczyciel w Żółkwi 1687.
Simon ben Sl.-Herz rabin w Szwarzędzu 1708. Schwerin
Simon ben Johai z Galilei Tanaita † r. 170 w Meron, twórca Kabbali i mistycyzmu, napisał Księgę Sohar, przedrukował (po chaldejsku) Natan Spira w Lublinie 1623. fol. druk Lewi ben Karonymos, Kart 400. (z edycyi w Cremona 1560) później często przedrukowana n.p. w Żółkwi
David Lyria z Bychowa 1857 w Johannisburgu.
Moses Margaliot w Krakowie 1603.
Simon-Wolf ben Jäkel dajan w Pinczowie 1700.
Abu Ali el Hossein Ibn(syn) Sina (Avicenna) lekarz z Bochary ur. r. 980 † 1036, pisał po arabsku.
Jos. Sirkes ben Samuel ur. 1565 w Lublinie, rabin w Krakowie † 1640.

Salomo ben Löbusch z Lublina, rabin w Poznaniu 1582.
Ahron z Żytomierza 1817
Wolf Litomir rabin Chaszydymów 1796
Arje Löw Littel Hurwitz rabin w Mińsku 1756.
Baruch Sklower (z Szklowa) ben Jakob 1788.
Jakob Sklower 1789
J. Sklower 1842: Maximes et reflexions de Göthe. Paris 1842. 12º
Ss. Skod ben Hh. w Wilnie 1834.
Slawitic' Mardochei Slawitic ben J. Mich. (z Sławatycz) 1834.
Słonik Binjamin Ahron Słonik (ze Słonimk) ur. 1550 + 1620 w Krakowie
Eliezer Slominer ben Jakob 1819.
Chajim Sel. Słonimski 1851, wydał dzieło astronomiczne w Wilnie 1833.
Słotschow Izasch. Bär Słotschow (ze Złoczowa) 1795.
Moses Kerner ben Eliasar Chöbos z Słotkowa (Złotow?) 1830.
Ss. Sluzk 1797.
Chaj. Jak. Sluzki ben Jeh. Löw, w Wilnie 1836.
Hh. Sluzki ha-Lewi, w Warszawie 1793
Jeh. Löw Sluzki ben Josua Hlöschel 1820.
Smatritz Josua Smatritz (z Smotrycza) 1810.
Ah. Mos. Snatin (z Śniatyna) rabin w Jassach 1856.
Jak. Orenstein rabin we Lwowie + 1840
Soloschin? Moses Soloschin (?) ben Gerson 1826
El. Solowejczik (wnuk Chajima Wolozin) tłomaczył po niemiecku Majmo z Nidesa. w Tylży 1847 (po polsku wydał K. br. Brandt w Paryżu)
Spaun Franz v.: Der sarmatische Lykurg oder über die Gleichstellung der Juden. Nürnberg 1811. 8vo
Arje Löw Spira ben Ss. w Żółkwi 1741.
Ahron Sim. Spira ben B. Wolf ur. 1600 rabin w Frankfurcie, Lwowie, Brześciu, Lublinie, Krakowie, Wiedniu i od 1640 w Bradze, gdzie + 1679.
Elija Spira ben Binjamin Wolf rabin w Tykocinie + 1713 a żona jego + 1720.
Tiktin Jakob Spira ben Dawid rabin w Tyszynie ha-Kohen 1819.
Spier Jakob Spira ben Ss. ha Kohen w Krakowie 1616.
Izak Spira ben Natan z Grodna [illegible] 1586 w Lublinie
Natan Nata Spira rabin w Krakowie + 1386 1633 mając 48 lat.

Natan Spira ben Simson z Grodna, w Krakowie i Lublinie +1577.
Samuel Samuel Spira ha-Kohen ze Lwowa rabin w Grudziądzu 1719.
Moses Sprinz ben Israel z Krzemieńca, w Pradze 1689.
Stern Abraham.
Elieser Sterenburg (lub Strasburg) ben Men. Mannes z Krakowa, rabin w Żurobinie 1591. 1647
M. J. Porjes ze Lwowa 1850.
A. Langbank z Jarosławia 1850.
J. Bibrig ze Stanisławowa 1850.
J. Meller ze Stanisławowa 1850.
M. Bos z Słowitschina 1850.
Mardochei Strelisker ben David we Lwowie 1849.
Arje Löw Strischow 1804.
Elieser Fischel Strischow ben Israel 1800.
Chanoch Sundel ben Josef z Białegostoku 1838.
Zebi Hirsch Sundeles ben Chanoch w Lublinie 1571-1579.
Sr. Suson ben Arje Löw z Grodna 1859.
Alex. Süsskind ben Mose w Grodnie 1754.
Esra Sussmann ben Jekutiel w Mińsku 1802.
Sam. Swisłowitsch ben Mose z Litwy 1699 (z Swisłoczy)
Mose Swolyn ben Israel rabin w Zwolenin 1715.
Joel ben Mose z Szczebrzeszyna 1720.
David ben Jakob z Szczebrzeszyna 1609
Elieser Szebrszyn ben Josua rabin w Szczebrzeszynie 1718.
Mos. Tannenbaum w Warszawie 1838.
Jos. Tarnigorod rabin w Tarnogrodzie 1752.
J. Tarnopol w Odessie wydaje pismo rosyjsko żydowskie pod tytułem Światło. Odessa 1860-1861. 4° (razem z S. Rabbinowiczem).
Jos. Tarnopoler rabin w Tarnopolu 1829.
Jona ben Mose Wolf rabin w Tarle pod Lublinem (Aschkenazi) 1694.
Jos. Teomim ben Meir rabin we Lwowie później w Frankfurcie nad Odrą 1756-1867.
Abraham Terni z Małejpolski 1738.
Stern Mendel E. z Galicyi płodny pisarz, poeta w Wiedniu 1840-1861.
David Tevele z Poznania, w Hamburgu 1702.
Thiele A. F.: Die jüdischen Gauner in Deutschland, ihre Taktik, ihre Eigenthümlichkeiten und ihre Sprache. 2e Auflage. Berlin 1842-1843. 8vo 2 Bände.

Tiktin

Abraham Gedalia Tiktin (z Tykocina) rabin w Wrocławiu 1820. + 1821
Gedalia S. Tiktin rabin w Wrocławiu ~~1820~~ 1843.
Men. David Tiktin ben Is.
Moses Tiktin w Krakowie 1598
Salm. Abr. Tiktin ben Abraham rabin w Wrocławiu 1840.
Jak. Tirchwitz (w Tyszowcach) 1795.
Mikel Trzemeniz 1760.
Isaak Tobias ben Mose Israel z Poznania 1716.
Jak. Tomaschow ben Sim. rabin w Tomaszowie r. 1648 przed Kozakami uszedł do Wenecyj, z Kąd udał się do Palestyny 1667.
Noach Tomaschow 1810.
Schemaja Tomaschow ben Jonathan 1774.

Torbin

Salman Torbin drukarz w Lublinie (z Turobina)
Arje Löw Tortschiner ben Abraham 1720.
Mos. Reinhold z Brodów 1861.
Isaak Serach Trotki ben Abraham Karaita sławny w Trokach + 1594 napisał Chissuk Emuna i oddał 1593 uczniowi swemu ~~Josefowi~~ Josefowi ben Mardechai Malinowskiemu z Trok Karaicie. Wydał 1681 w Altdorfie Wagenseil. 4to (Tortahitum fidei)
Sal. Trotki ben Abraham Karaita.
Zefania Trotki ben Mardechaj Karaita, pisał o Kalendarzu.
Josef Trotki ben Mardechaj Malinowski (Karaita napisał wyciąg z Adderet-Eljachu i inne

Tschernoble

Men. Nachm. Tschernoble, 1858 (z Czarnobyla)
Zwi Hirsch Tuchführer ben Simson z Krakowa 1660.
Jak. Tugendhold cenzor w Warszawie wydał 1844 po polsku i Hebrajsku Zbiór z pism (gdzie o Frankistach także)
W. Tugendhold cenzor w Wilnie 1841.
Eis. Tyrnau (żył r. 1470). Rytuał na cały rok dla zborów polskich, ruskich, litewskich, czeskich, morawskich i niemieckich Żydów. Wenecya 1616. 8vo – Lublin 1571. 8vo – Kraków 1592. 8vo

Gabr. Warschauer 1798.
Abraham Löw Waszliszok ben Arje Löw z Szklowa rabin w Waszyszkach 1834.
Elija ben Abraham ha-Lewi rabin w Wengrowie 1705.

99

Mardochej Weissmann (Chajut): Talmudyczne przypowieści z wierszami. Tarnow 1860. 8°. (Auszug Specimen gedruckt." Fürst III p. 502.

Mose ben Jesaja z Węgrowa rabin w Międzyborzu, Węgrowie, Brodach, Przemyślu 1701.

Pinchas ben Asriel Wengrower ha-Lewi, w Węgrowie 1847.

Salomo Werblunet ben El z Rosień, urodz. w Kownie + 1854 w Pradze.

El. Mard. Werbel nauczyciel w Odessie, poeta 1853.

Wiener (ben David ha-Kohen z Głogowy na Szlązku): Regesten zur Geschichte der Juden in Deutschland während des Mittelalters. I. Theil. Hannover 1862. 8°.

Jehuda Wiga (w Polsce) w Lublinie 1599.

Karl Gli Willich (wychrzta z Sandomierza): Wahre Erleuchtung der gesegneten Kindschaft Abrahams und wahrer Weg zur Seligkeit. Halle 1729. 8°.

Elja Wilna ben Salman Salm. ha-Kohen (Gaon) w Wilnie, ur. 15 Nisan 1720 w Siedlcach koło Brzeźca litewskiego, sławny rabin i talmudysta + 19 Tischri 1797. (Jego uczniami byli Chajim Wolozin (1810) Salman Woltschin, Salman Wolozin, Salman Wilkomir, Hirsch Schemiatitz, Binjamin Sklower, Simcha Bunem (Sklower), Israel Aschkenazi (z Szklowa), Lazar Wilna (1802) wydał Komentarze i wykłady do Szulchan-Aruch, do Talmudu jerozolimskiego, do Miszny, do Jezira, do Pentateuchu, które jego synowie: Abraham (1800) i Aaron dów ogłosili. — Brata jego młodsi także autorowie: Abraham Wilna, J. Bär Wilna, Meir i Mose. Sela

Koppel Ben Mardechai ha-Kohen z Suwałk 1858.

Elija ben Asriel Meisels z Wilna 1709.

Mose ben J. Löw z Pińska (zięć rabina Elja Wilna) 1799

Hirschel Reines z Grodna 1822.

Israel Aschkenazi ben Samuel z Szklowa.

Sam. Abigdor ben Abraham z Słonima w Swisłoczy 1841.

Is. El. Landau z Wilna w Dubnie 1844.

Abraham Simcha Amzislaw 1819.

Joel Amtschislow ben Abraham Schem. rabin w Amtschislow 1830.

Mose-Wolf ben Elieser rabin w Białymstoku 1824.

Jehuda Löw Edel ben Mose rabin w Słonimiu 1802.

Josua Hirschel Lewin ben Elia Wolf ha-Lewi z Wilna 1856.

David Loria z Starego Bychowa 1797.

Hi. Wilna ben Asriel 1733.

Mardochei Bär z Wilna 1808.

Pinchas z Wilna, rabin tamże 1828

Saul ben Jose Katzenelnbogen z Wilna ur. w Brzasciu litewskim, wy-
dobyty w Połocku +1825 jako rabin w Wilnie.

Abraham Natan z Wiśnicza 1735.

Pinchas ben Samuel Wissoki 1788.

Jakob Wistinitz ben Chajim Phöbus ha-Kohen, w Wilnie 1800.

Hilel Witeboki ben Simcha 1802.

Elija ben Löw z Kobrynia 1715.

Elija ben Jehuda Löw z Wiśnicza 1710.

Joh. S. Witkower 1859.

Lewin Witkowski z Gniezna 1816.

Zebi Hirsch Wojdisław ben Jehuda Löw, dayan w Wodzisławiu 1801.

Wolf ben Israel Isser z Wilna.

Seeb Wolf z Żytomirza rabin Chasydymów.

Rebekka Wolf (geborne Heinemann): Kochbuch für israelitische Frauen.
2e Ausgabe. Berlin 1858. 8vo

Chajim rabin w Wolozin 1824 i jego brat Salman Wolozin w Wilnie +1792 ok.

Zebi Hirsch Wronke ben Abraham z Wronek 1700.

M. P. Young: Alphabetische Liste aller gelehrten Juden und Jüdinnen, Pa-
triarchen, Propheten u. s. w. von Anfang der Welt bis auf unsere Zeiten,
nebst einer kurzen Beschreibung ihres Lebens und ihrer Werke. Leipzig 1817. 8vo

Menachem Zijon ben Sal. Gewitsch, dayan w Krakowie +1683 w Altonie.

Eliesel Hilel Zwikel ben David ha-Kohen w Wilnie 1858.

Dzieje poezyj żydowskiej na ziemi polskiej.

Pomiędzy starożytnemi ludy wskazuj nam dzieje oszkolwiek mały jednak z wszech miar godny, sławny i wykształcony naród który najprzód z ciemnego i burzliwego morza niepamięci i dzikości wypłynął, i którego światło rozlało wcześnie rozżarzone całej niemal ziemi służyło za cel i latarnię morską. Był to naród żydowski mieszkający w przecudnej i żyznej krainie pomiędzy morzem śródziemnym i spiekłemi piaski Arabij. Wzrosła tedy na owej krainie cudna poezyja, zaszczepiona samą ręką Jehowy i żywiona rosą świętych dziejów, podań, i praw jego. Wzbujała aż do wysokości cedrów libańskiego. Jednakże burza od zachodu która cały dawny świat zwichrzyła, rozlała się i na małą krainę, a wyjrzawszy do szczętu naród, zmusiła wszystkich do ucieczki przytułku na cudzyźnie, smutne zaś lasy zwaliska rozstawiła dzikiemu i krwiożerczemu orszaki legionów rzymskich. Wtenczas to i na naszej ziemi usiadły się liczne tłumy tych wygnańców żebrzących z łzawem okiem pomocy. Te odnowili jej nasi przodkowie, wypędzili niepogwałconi na chwilę smutne czoła, a podczas gdy inne narody od innych narodów prześladowani byli, znaleźli u gościnnych Słowian schronienie i

*) Schroniło się r. 1097 wiele zabitych Żydów z Francyi Czech do Polski po niewoli im gwałtem wiary Chrześcijańskiej narzuconej †obrabiano tu najbardziej nauką praw swoich

zarskie Królewstwo [illegible] jak to arabscy pisarze Maqoudi i Ibn Haukal świadczą, w dzisiejszych w Kijowie owocznej stolicy całej Ukrainy, osiadających tych zmierzły handel prowadzących. W Polsce cześć udzieliła im Bolesław Krzywousty r. 1264 wielkie wolności które Król Kazimierz niepogardzający miłością owej polskiej Sulamitki: Esther Krzywousty r. 1341 potwierdził. Za osiedleniem się w Polsce naród ten liczący dziś jeszcze tamże do 2000000 duszy zaczął znowu ożywiać się i rozsiadły się także po Litwie.

†gdyż jeszcze r. 1112 za Władysł. Hermana przedaż niewolników się trudnili, a ślady że r. 1208 w Wrocławiu na Śląsku za Xięcia Henryka pobożnego mieszkali.

silniejszym dowodem prac umysłowych tego narodu są owe wielotomowe rękopisy, w rodzaju talmudycznych, które się wtedy tworzyły i owe olbrzymie dzieła literackie w przedmiocie ascetycznem które od najdawniejszych czasów do najnowszych na tej ziemi powstały. Litteratura hebrajska zaczęła i krajowców wabić albowiem mamy ślady że już na Rusi r. 1094 tłomaczenie Ksiąg Mojżeszowych było; a biblija polska ile się zdaje z hebrajskiego tłomaczona znajdowała się w jednem rękopisie z XV wieku literami hebrajskiemi przepisana jeszcze przed niedawnemi czasy w [illegible] Księgozbiorze sławnego orientalisty P. Rosi w Parmie. *) W tem stanie zastała i różne poezyj które z żydzi z błogiej swej ojczyzny wynieśli z sobą w czasie swego tułactwa krzepili, zieleniec; a lubo nie wrabiała do dawnej wysokości jednak zawsze nosiła piętno wyższości na sobie. Ustało już dokoła w innych krainach życie literackie narodu żydowskiego, w Niemczech tylko tegoż idąc równym krokiem z owocznem niejakim piśmiennictwem biorąc [illegible] swój początek od Prowencalów ograniczała się na powieściach zwanych Maase [illegible] tłomaczonych żydowsko niemieckim narzeczem z obcych języków jakoto: o Artusie, Amadysie, Sowiarale średnim wiekach rycerskich, Ryceru Zygmuncie i Magdalenie, hiszpańskim pogańskich, Sefer. ha Dabu i t.d. poezyj oryginalnie lecz luźno pisanych takiemi jak. Historya Króla Dawida i Goliata, Estery, Achaswera, Sikaron Purim, Spór wody z Winem przez Akiba z Frankfurta drukowany r. 1599 i t.p. W jednej jeszcze Polsce rosła poezyja pajtańska t.j religijne, liczne hymny które dziś dzień jeszcze bożą od zborów w Synagogach polskich śpiewane; a jeżeli [illegible] niedostaje nam wiadomości o nazwiskach ich twórców [illegible] przypisać to należy poezyi [illegible] okropności autorów dalekich od chciwości sławy literackiej wielkich piśmiennych pomników sprzyjała. Najwarzniejszym jednak dziełem z 16 wieku jest Księga Ben-Zijon Józefa ben Alimele z Torbynia wydana r. 1619 w Amsterdamie. Poezye w niej zawarte dzielą się na 6 części. Pierwsza zawiera w sobie poezyjne modlitewki przy rozmaitej roboty, w dniu

*) maja

giej opiewał autor Kaddasz, święta, uroczystości i uroczystości synagogalne wraz z opisem życia (przodków) ewrejskich; w trzeciej zawierającej uwagi nad Sarką t.j. gramatyką tyczno-mistycznym znaczeniem akcentów; w czwartej księdze opisuje on zarodzenie dobrego i złego w człowieku, walkę boską tych dwóch przeciwności pod obrazem wojny; w piątej księdze żywemi barwami maluje obrazy z swojej morskiej podróży. Reszta poświęcona więcej sztuce i wyrażowaniu zawiera różnorodne wskazówki: kombinacje liter. Pomimo poezyj wyżej wymienionych pisma święte. Drugim religijnym poetą owych czasów jest Efraim ben Józef z Chełma autor sławnych pieśni żałobnych wydanych w Krakowie 1668 pod tytułem: Sefer Ha-Zikaron. Pomimo, że sława zarówno Dawida ben Meir ben-Samuel z Szczebrzeszyna autora dzieła Zuk ha-Ittim (Kraków 1650) i wielkiego hymnu Sabatowego drukowanego w Wenecji r. 1639. Prócz tych poezyj pobożnej utrwaliły się także niektóre płody świeckie mające za przedmiot obrabiania podań żydowskich i ich narodowych. Wtedy pojawiła się także w Polsce poezja dramatyczna żydowska pierwotnie z mimicznie przyniesiona; na wzór dyjalogów i interludyjów polsko-łacińskich pisano sztuki teatralne wierszem r. p. Chajmerze które podług dnia jakiego święta Haman* po domach z upodobaniem wystawiane bywają.

Jedna epoka która całą owoczesną Polskę wstrząsła, zamąciła także spokój Żydów w Polsce i silny wywarła wpływ na ich poezyję. Było to powstanie Bogdana Chmielnickiego. Rozjątrzone na Lachów-Unitów pospólstwo mordowało najokropniej żydów dzierżawiących od Panów Polskich podatki i cła, męczyło lud ruski. Historyja owoczesnych prześladowań żydowskich przechowała nam niejeden bohaterski czyn tego narodu, jak nieraz otoczeni od nieprzyjaciół w swych świątyniach wierni ojców swoich wiarę umiano postanowili i ostatecznie męczeństwo znosili. Zbór żydowski w Polsce przechował pamięć tych okrucieństw w świecie które aż po granicę ze Śląsku dokąd się potęga Chmielnickiego rozciągała aż do Dniepru co roku potem i wielkiemi modłami obchodzi*). Wiele uczonych żydowskich stąd umknęło wtedy wiele kraje nieczujących się w Polsce pewnymi. Takim był Natan Natha ben-Mojżesz pospolicie Hanowerczykiem zwany który swemi oczami patrzał na morderstwa i zburzenie przybytków żydowskich w Zasławiu miasteczku na Wołyniu leżącem r. 1648 przez Kozaków i Tatarów. Schronił się do Włoch gdzie w towarzystwie sławnego Chaima Kohen, Benjamina Lewi i Mojżesza Zakuto trudnił się także Kabbalistyczną nauką. Przedmieścia Swoją która w Lève di Sacco nastąpi-

*) Święta Purim

*) Święta Męczeństwa.

Ta wydał w Pradze r. 1662 zbiór kabalistycznych Hymnów rocznych autorów pod nazwą
Bramy tęczy
Szaare - Lijon. Ładne elegie (kinot i selihot) przypominające zarówno lamentacje
F Hefshel Schorburg
jeremijasza powstały wtedy; najsławniejsze z nich są Petah Jeszuba Gabriela ben Jehuda
Drzwi pokuty
r. 1653 wydane w Amsterdamie opiewające zdarzenia r. 1648 i 1649 - zdrada
z Kobrzyna
Ku Chadasza" Józefa ben - Uri Szragowicza
autor
treny z powodu okrucieństw r. 1698 wydane we Frankfurcie nad Odrą r. 1699 - Jakób Krestali
z Gniezna napisał pięć Kinej elegij na żydów zamordowanych 1648 w Niemierowie
która ten w zbiorze poezyj „Nahalat Jakob" Melisot, w Amsterdamie r. 1652.
Lew
(urodzony w Zawoleniu województwie Sandomierskim pierwotnie rabin w Lidzie
późniejsi tego to wieku byli także Dawid ben-Arje
na Litwie następnie w Ostrogu, Zbarazu i Amsterdamie autor hymnu zwanego
Szir Hikulim w którym objawienie trzynastu własności boskich przychodzących w prawie starozakonnym opiewa; Jekutiel syn Salamona Sieso Kinda
pisał krótkie epigramatyczne poezyje na każdego z owych 613 przykazań Mojżeszowych wydane w Żółkwi r. 1696; Jonathan Eibeschütz
rodem z Polski hołdujący jednak Sabatejskiej urodzony 1696 zmarły 1764
rabin zboru Harburskiego autor poematu dydaktycznego zawierającego
w sobie wszelkie przepisy pisma świętego wydane r. 1759 w Pradze; Mordekai
Zolkiewicz z Lublina pisał wielki poemat narodowo religijny
podniesiony Tabernakulum Bajit na r. 1745 pod obrazem świątyni jerozolimskiej podzielony również jak ona na oddziały i bramy. - Juda ben
Mordekai ha-Lewi Hurwicz lekarz Wileński. Autor dzieła Amude Juda
r. 1765 wydanego w którym w osobie rozmówcy dowcipnie i humorystycznie zbija zasady Platonowskiej i Arystotelicznej filozofij opartej na prawie i podaniach
rabinizmu. - Niepospolitym poetą tego czasu był jeszcze Wolf Buchner z Brodów
w listach jego umieszczonych w Sefer Zahot pisanych klasycznym hebrajskim stylem
przebija się jeszcze charakter średnich wieków już z krzepkich swej Szkoły Jekila (1751)
obrabiał on starożytne podania narodowe; które mimo wielkich anagramatycznych
i arytmetycznych sztuk przesadzania liter bynajmniej na poetyczności nie traca.
Pisał także wiele hymnów na wiele dni tygodniowych pod tytułem Keter-
malkut w Altonie 1802 wydane.
Z końcem przeszłego wieku dorzuciła poezyja żydowska na ziemi polskiej znacznej

reformy przez trzech mężów którzy dotąd naukowe uprawiali w Polskiej ziemi:
którzy [illegible] dotąd [illegible] hurtem [illegible] poezyi hebrajskiej. Byli to:
Mozjesz Chaim ben-Jakób Luzatto włoch odbierający pierwsze swe nauki w Wilnie
u [illegible] Jekutiela*); Naftali Wesely urodzony w Danii z familii która w czasach
rozruchów Chmielnickiego r. 1648 z miasteczka Szaru wyszła. i Izaak ha-Lewi
za Satanowie r. 1793 urodzonego którym jako o Polaku tutaj wzgledzie mówić
będziemy. Poezyja hebrajska pod wpływem grecko-klasycznej [illegible] wzięła kierunek
pełna wymuskanej biblijnej rhetoryki, lecz z zarzutem [illegible] do powtórzenia poezyi
Europejskiej [illegible] obtarła jak motylek ozdobny nerwicą [illegible] Ponieca barwę
narodowości. Wszędzie i tez same przedmioty zapatruje się poezyja żydowska lecz już nie
z [illegible] stojąc na wzniosłej górze [illegible] przed tłumami [illegible] świątyni Jerusalem-
skiej ale bujając w przestworzu morzu powietrznym. — Najsławniejsza praca Izaaka
z Satanowa [illegible] przypowieści mądrości Asafa — Krotkość, trafny dobór obrazów, i podto
na wskroś mysl filozoficzna tak dalece to dzieło zalecają za wielu uczonych nie wachało
się uznać tę pracę za [illegible] zabytek świątych wieków: położyło obok biblijnej księgi mąd-
rości; dzieło to Izaaka służy podręcznikiem młodzieży hebrajskiej za księgę edukacyjną. —
Drugim dziełem jego są Zemirot Asaf t. j. psalmy Asafa 1792 w których bez
względu na narodowość jedynie jako filozof [illegible] wielki [illegible] poetyczno-
moralnych dzieła Sefer Chizajon i Igeret Eder ha-Jekar które [illegible]
jego pisarze były pracą [illegible] pisane za [illegible] : kwieciystym stylem wschodu pawe-
rowane mianowicie barwami: zawitemi Arabeskami. W [illegible] dzieła Zirke Szira
przerabiał przedmioty [illegible] n.p. optyke na hymny. Inne jego prace są: Sefer
Szfe Renanot — Sefat Emet — Igeret Bet-Tefile — Emek Josafat — Selihot
— Jai Midot — More Nebochim — Rozprawa o wierszu peret — pędzeniu wódz
— i [illegible] hebrajskie — Rozprawa o [illegible] poezyi hebrajskiej (Melechet-ha Szir) z
wstępnemi przykładami różnych gatunków poezyi wydana w Berlinie 1795.
za Rzeczpospolita sławę zarobił sobie także Juda Loeb Ben-Seew (Wolf) w Polsce r.
1763 urodzony. Pracowity ten [illegible] już w 21 pierwszym roku napisał godny
Komentarz do starego filozoficznego dzieła: Eminot wedeot (wiara i umie-
jętność) Rabina Sadia-Gaon; w kilka lat poniej ogłosił dokładną gramatykę
języka hebrajskiego pod tytułem Talmud Leszon Iwri (drugiej wydanie tej wyszło
w Wiedniu 1806 r. a czwarte 1818) i słownik hebrajski (Czar ha Szoraszim)
przystosowany się także przekładem niemieckim i hebrajskim tłumaczeniem z narzecza
[illegible] Aramejskiego który wraz z uczonym Komentarzem niezonym w

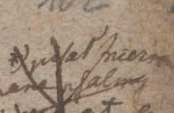

* Asaf 2 tomy 1788 i 1791

wiedniu pod tytułem: Chokmat Jofua-ben Sira wydał. Z poezyj jego te są
sławniejsze: Zoregilat Judit – Zoreliszat le-Purim (zbiór fraszek poetycznych)
i Bet-ha Sefer książka naukowa dla młodzieży w której 2 części same poezyje
autora dla młodzieży zawiera. Ben-Zew pracował gorliwie nad oświatą
swoich rodaków, zwłaszcza na polach umysłowemi pracami umarł 15 Lutego
1811 w Wiedniu w 48 roku życia swego, zostawiwszy ostatnie dzieło: Katechizm
wiary żydowskiej Jesod-ha-Dat. Do ziomków swoich wszystkich miał za kod-
łowość ciągłego pouczania się nauk zwykł mawiać: „Kochajcie naukę, myślcie czyść
obowiązani pracować nad sercem swego narodu jedni z mieczem, drudzy raz
zpiórem w ręku." – Z końcem zmarłego wieku wydało miasto Dubno niejaki
Samuel Leib Gordon sławnego także poetę żydowskiego Salamona Joelowicza. Żył on przez czas
Goldenberg niejaki w Berlinie w domu Mendelsohna, lecz wskutek niezgody między
i Zarnopol nim a Mendelsohnem zaraz tych opuścił go i do swojej ojczyzny nazad powró-
Kurc Heit cił. Dzieło jego Sefer Birkat Jozef w Dyrenfurcie r. 1783 wydane pokazało
Zolkiew go iż był gruntownym badaczem i głębokim znawcą pisma świętego. Niektóre z jego po-
Sprawy dramatyczne dzieła wydane w Dir Kure – Jolet (Amsterdam 1820) wydane zalecają się prawdzi-
Prof. wością narodowym wystawieniem i biblijnemi obrazami, w rymowaniu powoła-
Kaspar Argyr: sobie na wzory dawnych wieków, lecz co do treści można by im brak wyboru zarzucić.
Prof. Zeftak Naśladownictwo Szyllera które ostatniemi czasami powszechne było w całych Niem-
Ferd. Wolke czech wcisnęło się także nowszemi cechy i w poezyję żydowską. Wiele nie młodych
Zeitschr. nie bez talentów pisarzy zajmowało swe pióro na poezyjach Szyllera i Göthego a
Kinderfreund porzuciwszy nijaki i podanie ojczyste zapełniali tłomaczeniami i naśladowa-
Ps. w Brody niami poezyjami czasowe pismo Bikure ha-Ittim (owoce czasów) w Wiedniu
Wschod rzecz. Z tych znakomitszemi są Jakob Samuel Bik z Brodów
Zachmann Fr. Fischmann z Lwowa – Chajim Güntzburg, Moje Mordekaj
Jowel (autor fizyki hebrajskiej r. 1836 w Czerniowcach drukowanej) Mordekaj
Hielischkel Boas z Abraham Frochtenberg z Brodów – Abraham Gold-
berg z Sławy – Dawid z Zamościa tłomacz Robinsona: autor
poematów: Resise Jerelisa – Toar ha-Seman – Józef ha-Efrati Pro-
pelwicz który sześć tragedyjów w 6 aktach pod tytułem: Jmelukat Saul r.
1822 w Krakowie wydał; poezyje jego lyriczne zalecają się erudycją
(Jerachmit.) Dawid Karo z Poznania autor historyji Egipskiej i Mojżesz Lette-

rieszdwicza niegdyś niemieckie poezyje pisarcy - ~~[illegible]~~ pisze
znow narodowym językiem a zbiór poezyj jego ostatniego: Tibre Ibir z upodo-
baniem od wszystkich znawców hebrajskiego języka czytany bywa. Obecnie znajes Lelleri ostatniej
Jako najsławniejszego męża w ostatnich czasach godzi się tu wspomnieć Salamona Leona Bg. Rabbi Jakuba Zolkiewskiego. Rabbi Dawid
Juda Rappoporta z Lwowa. Wieloletnie wiadomości i gruntowna znajomość
historyi i piśmiennictwa hebrajskiego tego ~~skromnego~~ męża znajome są niemieckiej
publiczności; i wszystkiej nadto którą już wszystkie pochwały nie potrzebują.
Dramat jego: Sceerit Juda r. 1827 w piśmie Bikure ha Itim ogłoszony naj-
więcej przyniósł mu zalety; i starozakonnego którym by nie pogardziła
literatura żadnego narodu. ~~Artykuły~~ tej dramatycznej na podaniach narodo-
wych: treści biblijnej osnute, w prawdzie klasycznej wzorowej mowie
pisany starał się Rappoport inny smak w narodzie zaszczepić, do piękności
źródła zbliżyć; i liche Harlekinady i farsze ~~[illegible]~~ w czasie świąt Purim wysta-
wiane wypędzić. Akcyja dramatyczna i oryginalne myśli tej sztuki ją po mistrow-
ku oddane, a zaprowadzenie chorów Żydów dziwić hebrajskich pomysłowie użyte,
jednakowoż można by tylko ~~[illegible]~~ dramatowi owemu zarzucić tu i owdzie zapalczywość
się w wzory niemieckie: brak polotu poetycznego. — W prozaicznych swych pra-
cach ~~[illegible]~~ nie kościsto i ogładzenie lecz gruntownie, jasno: krytycznie Rappo-
port swój przedmiot rozbiera. Obecnie pracuje nad biografijami sławnych ~~[illegible]~~
hebrajskich (Anszel Szem) z którego to działa ogłosił już drukiem życie Sadji Gaon
Rabenu Nathan — Rabenu Hai Gaon — Eleazar Kalir — Rabenu Chananel — Ra-
benu Nisim ben Jakob. Inne prace Rappoporta tj. Piosnka wiosenna —
Obraz poranku podług Psyllera wierszem w piśmie Bikure-ha-Itim oraz Ob-
razy z historyi naturalnej — List o nauce ~~[illegible]~~ powołaniu, i celu ~~[illegible]~~ wyka-
dzania Talmudu — O wolnych żydach w Arabij i Etyjopij. — Samson Bloch
z Kulikowa autor starej jeografij Srebrne Blaszki hebrajskich jako też Samuel Leib Goldenberg z Tarnopola autor ~~[illegible]~~ dzieła poezyj
rego Bikure Ittim drukowanego w Złotkwi i gruntownej o gramatyce. — Józef Wolkenstein
starał się ~~[illegible]~~ Rapoporta w dziele: Rad jednak trafnie naśladować —
jest tow. Kinderfreund z Brodów ~~[illegible]~~ którego poezyje Szirim Szonim z upodobaniem czytane
bywają.

Złomaz pisma Mendelsona Manasse ben
Izrael (wybawienie żydów)

Tyerya by należało aby. poezyja żydowska porzuciwszy luke naśladownictwo obcych pieśni coraz bardziej się mrożące, więcej miała na celu swą dawną narodowość odbijającą w tyle barw poetycznych która by zdołała narodzić prawie smak rzucający się coraz bardziej do jakiego i ktoraby zmieszyła religijne moralną naroda żydowskiego z wiarą tego to kosztownego talismanu: narodowość nowemi czasy. naród żydowski w Polsce podupadł

Die Poesie in allen ihren Zungen
Ist dem Gemüthe nun verloren,
Die Poesie, die im Paradies erklungen,
Ist sie verwildert auf der wilden Flur.
Und wo sie nun auf ihr verworrenzartigen
Von ihrem Ursprung trägt sie noch die Spur
Und ob sie dumpf in Wüstenglut sind stöhnen
Ist sie auf ihr das Paradies ertönt.

F. Rückert.

Kraków (późn. Anzeiger für jüdische Literatur)
wyszło

104

Michał Józef Berdyczowski: Zbiór rozpraw i uwag rozmaitych autorów 1888. str. 112.

Chaim Nathan Dembitzer: Klilath Josi (Życiorysy rabinów lwowskich od r. 1493 - 1692) 1888. str. 312.

Juliusz Gurland: Przyczynki do historyi prześladowań Żydów 1888. str. 40.

drukarnie w Przemyślu 1889 – w Drohobyczu 1889 – w Warszawie 1889 – w Berdyczowie 1888.

Otrzymano dnia [illegible]

Dziś [illegible]

105

Aaron rab z Kapr
Sephir hemissoth (Talmud)
Krak. Helix 1541. fors

Abarbanel Kitaw Abarbanel
al Pirke Avot. Lublin 1604
4o

Cedeek Werescha dramat allegoryczny w 4 aktach przez Menachem Mendel (Emanuel) Silberstein. Kraków w druk. Rafaela Raftali Hertz i Arona Salomonowicza Kahane Spira 5582. (1822) 8°.
(Szapira) wiertzem

Beruch (Baruch) Bril Linde: Keisches Limidem.
Krakow w druk Rafaela Spira i Komp. 1821. 8°.

Metzdg Summ ausque

Hamburg 1856

107

Cewej Kodisch (Żywoty
Izraelitów na cmentarzu
starym
Simche Menachem Ot
syn Jochanana Dawida
2 Jony † 28 Adar 5462
lekarz Jana III miał
kamień Nr 19 na Ulicy
Mordechajowej

Bobrka

Alabaster, gips (Borzozdowce (Lwów)
marmur czarny (Dębniki; Czerwone
Galman, Cynk, Kadmium sferyt
Ołowiu (Kopalnia Katarzyny
Grudna (Tarnów) węgle
Skwarzawa, Kriaże węgiel brunatny
Ochra: Lichwin (Fredrow)
Podgorze gips
Horodenka vc
Skała Jazłowiec (Skałat) marmur
Mielnica marmur czarny

Dembitzer Chaim Nathan (Rabbinatsassesor der Cultusgemeinde in Krakau): Klilath Jofi enthaltend die Geschichte der Rabbiner der Stadt Lemberg vom Anfange bis auf die Gegenwart so wie der berühmtesten Rabbiner und Schriftsteller von Polen und Lithauen vom Jahre 1492 bis 1692, mit einer Abhandlung über die Synode der vier Länder in Polen und Lithauen. Mit kritischen Anmerkungen und einer Einleitung. (I Theil) Krakau, Druck von Josef Fischer - Verlag des Verfassers, 1888. 8° Kart. viel. 3, str. X. 312.

(II Theil): Klilath Jofi enthält die Geschichte der berühmtesten Rabbiner und Schriftsteller von Polen und Lithauen, nebst kritischen Anmerkungen. Krakau, Druck von Josef Fischer. - Commissions-Verlag A. Fanft, 1893. 8° K. n. 2, str. 312.

Historya rabinow m. Lwowa od r. 5278 do r. 5650 tudzież najsłynniejszych rabinow i autorow Polski i Litwy od r. 1492 do r. 1692, z rozprawą o synodzie „czterech krajów" w Polsce i Litwie. Z uwagami krytycznemi i wstępem przez Chaima Natena Dembitzera najstarszego członka Kollegium rabinackiego w Krakowie.

109

Schulchan Aruch (Zbiór prawa rabinów
dotyczącego obrzędów religijnych
Żydów w Polsce z objaśnieniami
i głosami Mojżesza Isserles
(nr. 1528 + 1593) Kraków 1607 f. 46

Dr. H. Kayzeling z Krakowa: Złomanzenie Rabi Nathana Neta Jawen Meculah 110

~~369 Lubowiecki~~

~~373 Konstytucye~~

~~2164 Mag[illegible] Indygenat~~

~~2375 [illegible]~~

Sefer Johasin 111

autor Abraham Zakuto

uwagi Moše Isserles

Ser. 1613 - 1013

Nr. 062282 - 062281

Majest (s pozvrtkem)

(faltrojce)

100 f.

Levi und Sara, Briefe 112
polnischer Juden. Ein
Sittengemälde von Julian
Niemcewicz. Aus dem Pol-
nischen übersetzt (von
Edvard Freiherrn von der
Oelsnitz) Berlin,
Ferdinand Dümmler,
1825. 8° XVI. 320

Levi en Sara, eene
joodsche Familiengesch.
in Polen, naar de hoogd.
vertaling. Amsterdam
1825.

Tygodn. Katol.
1831. 2. 3

113

Fürst Julius Dr.: Bibliotheca Judaica. Bibliographisches Handbuch, umfassend die Druckwerke der jüdischen Litteratur. Leipzig (Engelmann) 1863. 8°. 3 Bde.

Talmud

Żydzi którzy jeszcze r. 400 (przed Chrystusem) żyli pod panowaniem perskiem, dostali się r. 332 p. Chr. pod rządy macedońsko-greckie Aleksandra Wielkiego. R. 312 przed Chr. zawładnęli nimi władcy egipscy i aż do r. 204 przed Chr. rządzili Palestyną Ptolomeus I (Lagus), II (Philadelphus, za którego czasów Biblię przełożono na greckie, tak zwany przekład Septuaginta), III (Evergetes) i IV (Philopator). R. 203 przed Chr. dostała się Palestyna syryjskiemu królowi Antyochowi III. wielkiemu, za którego czasów Josua ben-Sirach napisał po hebrajsku „Księgę mądrości" która w oryginale zaginęła i tylko się w przekładzie greckim zachowała. R. 143 przed Chr. po walkach toczonych pod dowództwem Machabeuszów (czyli Hasmonejczyków) wydarli Żydzi niepodległość i utworzyli własne Księstwo Judei. R. 63 przed Chr. podbici przez Pompejusza, zamienieni zostali w prowincyę rzymską, rządzoną przez etnarchów (gubernatorów). W świątyniach czytano przez rok cały części Biblii hebrajskiej (to jest Pentateuch czyli 5 Ksiąg Mojżesza) którą ludowi tłomaczono w zrozumiałem narzeczu (chaldejskim) aramejskim (Targum (t.j. tłomaczenie) Onkelosa) z wykładami pod względem religijno-prawniczym (Halacha) i wykładem etyczno-moralnym (Hagada); wtedy też zaprowadzono modlitwy codzienne (Schema) i 18 benedykcyj (Tephilla); przez co wytworzył się Rabbinizm, rozszerzający przez wykłady coraz więcej zakres ustaw prawnych i ograniczający tako we w pewne mechaniczne formalności. Potworzyły się wtedy sekty, z których się później religia Chrześciańska (Chrześciaństwo). W skutek powstania r. 66 po Chr. wysłał Nero do Palestyny Wespazyana, którego syn Tytus zdobył r. 70 po Chr. Jerozolimę, wielką świątynię spalił i miasto zniszczył. Wtedy to rozpierzchli się Żydzi po całym świecie, przestali być narodem żydowskim, tworząc tylko religijne korporacye żydowskie. Pozostała część Żydów w Palestynie, gdzie się zorganizowali w niektórych miastach, mianowicie w Tyberiadzie. Mistrzów i nauczycieli prawa tych szkół zwano Tanaitami (t.j. uczeni) Jeden z nich Rabbi Jehuda ha-Nasi (t.j. patryarcha) zwany Świętym († r. 190 po Chr.) zebrał r. 220, z podań wszelkie tłomaczenia, uchwały i przepisy w jedno dzieło zwane „Mischnah" (t.j. nauka czyli drugie prawo) mające 6 oddziałów (Sedarim): Zeraim (o zasiewach), Moëd (o świętach), Naschim (ustawy

: Derascha = homilia :

: Targum t.j. wolny przekład. :

Hagiographa zowią Żydzi 3 Księgę z Biblii: Pieśń nad Pieśniami, Estera, Lamentacye, Ruta i Kohelet)

Haftara = Proroków Księgi.

Pijjutim = pieśni nabożne

małżeńskie), Nesikin (cywilne prawo kryminalne), Kodaschim (prawo o potrawach), Tohorot (ustawy o oczyszczeniach). Do tego dzieła spisał Rabbi Jochannan ben-Eliezer przełożony szkoły wykładowców prawa czyli objaśniaczy prawa (Amorejczyków) w Tyberyadzie r. 370 po Chr. dodatki pod tytułem „Gemara" (t. j. Uzupełnienie czyli Dokończenie). Oba te dzieła „Mischnah i Gemara" tworzą tak zwany „Talmud Jerozolimski" — jest on krótszy i zwięzlejszy od późniejszego babilońskiego. — Około r. 450 po Chr. Rabbi Aschi nauczyciel szkoły żydowskiej w Pombeditha w Babilonii, z pisarzem swym Rabina zajął się przerobieniem, uzupełnieniem i dopełnieniem jerozolimskich dzieł Mischnah i Gemara. Nową tę redakcyją, do której ciągle aż do VI go wieku po Chr. dodawano nowe ustępy, przykłady zowią Talmudem babilońskim w 12 tomach. Nie jest on właściwie dziełem całego zasobu umiejętności i nauki żydowskiej — jak pisze uczony rabin Dr. E. Schreiber w Bonn (r. 1800) — ale tylko dokumentem historycznym i objaśnieniem właściwego prawa (Thora) czyli Pięcioksięg Mojżesza. Talmud babiloński dziś powszechnie u Żydów używany, dzieli się podobnie jak jerozolimski na 6 takich samych oddziałów; każdy oddział na traktaty, a te zaś na rozdziały. Oddział I o zasiewach i owocach ma 11 traktatów — Oddział II o świętach ma 12 traktatów — Oddział III o małżeństwach ma 7 traktatów — Oddział IV prawo cywilne i karne ma 10 traktatów — Oddział V o potrawach i świętyniach ma 11 traktatów — Oddział VI o czyszczeniach i nieczystościach ma 12 traktatów. Oprócz tego istnieją jeszcze późniejsze apokryficzne Księgi dodatkowe do Talmudu. Massora zowią się Księgi traktujące o wymowie, pisowni i punktacyi Biblii. — Mała Książka: Jezirah, traktująca o Kosmogonii pisana w VIII wieku po Chr. mistycyzmem za pomocą symboliki liter i liczb stara się rozwiązać najszczytniejsze filozoficzne zadania. Na podstawie tej Książki napisał fanatyczny mistyk Moses de Leon z Guadalajara szczyt Sohar, Księgę Kabalistyczną Sohar (około r. 1300 po Chr.)*) obejmującą bombastyczno-mistyczny i alegoryczny Komentarz do Ksiąg Mojżesza, który to Komentarz pod fałszywem autorstwem Simona ben Jochai w świat puścił. Książka ta ma wielką wziętość u tak zwanych Chassydymów. — Autorem mającym wielką powagę u Żydów jest Joseph ben-Efraim Karo urodzony w Hiszpanii r. 1488 + 1575 jako rabin w Safet (w Palestynie), ułożył on pod tytułem „Szulchan Aruch" (Stół nakryty) dla Żydów kodex rytualny, którego się dotąd Żydzi trzymają, zebrany z Pentateuchu Mojżesza, Talmudu, Miszny, Gemary, z dzieł Isaka ben-Jakob Alfasi (+ 1103), Mojżesza ben-Majmon (Maimonides + 1204) i Ascher ben-Jechiel (+ 1327).

*) Księga Sohar wyszła: Mantua 1558. 4°, Cremona 1559 fol.; Amsterdam 1670. 8°. tamże 1728. 8°. Konstantynopol 1736. 8°. Jerusalem 1844. 8°.

„Szulchan Aruch" kodeks rytualny i prawny Żydów, dzieli się na 4 części czyli Traktaty: 1) Orach-Chajim (Ścieżka życia); 2) Jore-Dea (Nauka mądrości); 3) Chosen-Miszpat (Tarcza prawa); 4) Eben-Ezer (Pomnik zwycięstwa). Do tego Kodeksu pisali rabini objaśnienia, z których najznakomitsze i duchem postępowym tchnące są krakowskiego rabina Mojżesza Isserles (ur. 1520 + 1572)

Sławniejsi uczeni talmudyczni żydowscy w Polsce począwszy od XVI wieku są:

Löwa ben-Bezalel rabin w Pradze i w Poznaniu (ur. 1525 w Pradze + 1609) autor dzieł filozoficznych i matematycznych.

Izaak ben-Abraham z Trok ur. 1533 + 1594 karaita, autor sławnego dzieła Chiouk Emunah" (Utwierdzenie prawdy) przeciw wierze chrześciańskiej, tłomaczone na różne języki (na łacińskie przez J. Chr. Wagenseila: Sela ignea Satanae 1681, na hiszpańskie, angielskie, na niemieckie przez D. Deutsch w Schwan 1873) – w którem przytacza ustępy z Biels. kiego Marcina Kroniki świata 1554 i z dzieł Czechowicza Marcina.

Schalom Schachna w Lublinie (+ 1558) założyciel sławnej szkoły talmudycznej, przeciwnik dyalektycznej metody przy nauce Talmudu.

Salomo Lurja z Poznania (ur. 1510 + 1573) wydał: Schaalot ute-schubot (Responsa) i Jamschel Schelomo (Komentarz do Talmudu)

Meir z Lublina (Meram), ben Gedalie rabin w Lublinie + 1616.

Samuel Edels (Maharscha) rabin w Poznaniu, Lublinie, Ostrogu pisał nowelle do Talmudu. 1598 + 1640.

Joel Sirkes ur. 1560 w Lublinie, bawiąc r. 1628 w Krakowie, założył towarzystwo Talmud-Thora, wydał: Responsa

Sabbatai Kohen (Schach) rodem z Wilna + 1663 jako rabin w Holleschau na Morawie, mając 41 lat.

Gerson Aschkenasi Bulik rodem z Krakowa rabin w Prostiejowie w Morawii, w Wiedniu i w Metz + 1691 (czyli + 1694)

Abraham Abele Gumbinner (z Gąbina) + 1684

Jomtob Levi Heller urodzony w Wallerstein + 1654 w Krakowie, sławny matematyk, pisał Komentarz do Miszny, prześladowany dla swej otwartej prawości.

Jonathan Eibenschütz ur. 1690 w Krakowie, a podług innych w Pinczowie, rabin w Krakowie, Pradze, Metzu, Hamburgu + 20 września 1764, wydał: Bne Ahuba (objaśnienia do prawa małżeńskiego), Urim ve Thumim (rozprawy w przedmiocie prawa), Krethi u-Plethi (Komentarz do Traktatu: Jore Dea).

[redacted]

Zehuda Löb Ben = Seeb z Włocławka

Elia z Wilna (ben Salomon) (1720 w Sierdzie † 1797 w Wilnie) (1720-1797), potwarty talmudysta, nieprzyjaciel Chassidimów.

Jakób Lissaer, z Leszna (rabin w Kaliszu i Lesznie † 1833), autor dzieła: Chavot Daat.

Kohn rabin postępowy w Hohenems, później we Lwowie, otruty

Bibliografowie europejscy: Machado (w Portugalii), Antonio (w Hiszpanii) Tiraboschi (we Włoszech) Brunet (we Francji) Ebert i Grässe (w Niemczech)

Bibliografia żydowska. — Największy zasób książek żydowskich posiada Biblioteka uniwersytecka w Oxfordzie tak zwana Bodleyana [redacted] założona r. 1602 przez Th. Bodley † 1612), która według Katalogów: (Cathalogus impressorum librorum Bibl. Bodl. cura Th. Hyde. Oxford 1674 fol. — 2a pomnożona i edyc. cura Rob. Fysher. Oxford 1738 fol. 2 Tomy — 3a pomnożona nabytkami aż do r. 1847, cura Dr. B. Bandinel. Oxford 1835—1851 fol. 4 Tomy) liczyła r. 1851 hebrajskich dzieł drukowanych 4350 i 780 Manuskryptów. Główną podstawą jej jest Zbiór Książek hebrajskich po rabinie Dawidzie Oppenheimer z Wormacji (†1735) zakupiony r. 1829 (złożony [redacted] z 3476 dzieł drukowanych i 745 manuskryptów). Katalog dzieł hebrajskich Bodlejańskiej biblioteki wyszedł: Catalogus librorum Hebraeorum in Bibliotheca Bodleyana a. digessit M. Steinschneider. Berlin 1852—1860. 4to 132 Kolumn Wstępu 3104 Kolumn (1552 stron) tekstu i Index. Obejmuje on 7622 numerów, prócz spis drukarń i drukarzy. — Zbiór Książek hebrajskich w British Museum w Londynie obejmuje 3480 tomów hebrejskich. — Po nich jest największy zbiór książek hebrajskich w Akademickiej bibliotece w Leyden — Rękopisy Karaitów posiadają biblioteki w Leyden, w Odessie i w Petersburgu głównie przez uczonego chachama (rabina) Abrahama Firkowicza z Kozłowa (Eupatorii) r. 1839 zebrane. — Pomiędzy bibliografami odznaczają się: Jul. Bartolocci (Bibliotheca magna rabbinica. Romae 1675. fol. 4 Tomy), Sabbatai ben Josef Bass z Kalisza (†1718) wydał: Sifte Jeschenim. Amsterdam 1680. 4to i Żółkiew [redacted] 1806. 4o (2 Tomy) z dodatkami przez Uri Hirsch Rubinstein ze Lwowa. — Joh. Christoph. Wolff †1739 profes. w Hamburgu (Bibliotheca hebraea. Hamburg 1715—1733. 4o 4 Tomy) Joh. Bernh. de Rossi (Dizionario storico degli autori ebrei. Parma 1802. 8o — De hebraicae typographiae origine. Parma 1776. 4o, Erlangae 1778. 8o); Jul. Fürst: Bibliotheca judaica. Leipzig 1863 (3 Tomy). 82. Steinschneider

Gatunki liter żydowskich: 1) Wielkie stare (Quadratschrift) którem pisane są zwoje biblijne; 2) Mniejsze czyli tak zwane rabbiniczne (Raschi) używane zwykle w druku od XV wieku; 3) Zwyczajne (Weiberteutsch) używane w dziełach pisanych językiem żydowsko-niemieckim; 4) Kursywa żydowska (Currivschrift) weszła w użycie dopiero r. 1715 najprzód w Amsterdamie.

Żydzi wróciwszy z niewoli babilońskiej, przynieśli z sobą różne nowe pojęcia religijne wypożyczone od innych narodów wschodnich, mianowicie od Gnostyków orjentalnych i Filozofów greckich. Wytworzyły się różnorodne zdania, które dały początek trzem partyjom czyli sektom żydowskim, i które wpłynęły silnie na zmianę dawnego Mozaizmu. 1) Saduceuszowie trzymali się ściśle dawnych praw Mojżesza, odrzucali naukę o nieśmiertelności, twierdząc, iż takowej nie zawierają Księgi Mojżesza, i że dobre uczynki już w życiu doczesnem otrzymują swą nagrodę. 2) Faryzeuszę, protoplaści dzisiejszych żydów talmudycznych, uznawali władzę kapłanów jako najwyższą obok Boga, zasadzali swą powierzchowną pobożność na ścisłem i gorliwem wypełnianiu praktyk religijnych, nakazanych od ich Kapłanów czyli Rabinów, którzy chcąc utrzymać pomiędzy pospólstwem powagę swej świętości, ułożyli w swem gronie tajemniczą naukę Kabalistyki opartą na wschodnim Gnostycyzmie i na ideach Pitagorejskich. Owocem tej nauki był Talmud (t.j. Nauka). 3) Essejczykowie dalecy od politycznych zabiegów przyjęli za zasadę czystszą cześć Boga, i powszechną miłość bliźnich. — Rabini sekty Faryzeuszów przypisują autorstwo Talmudu Mojżeszowi, który na górze Synaj oprócz prawa wypisanego na Kamiennych tablicach (torah schebiktab t.j. prawo pisane) otrzymał od Boga ustnie prawo tradycyjne (torah schebeal peh t.j. prawo ustnie podane) obejmujące objaśnienia; — przytem powołują się na miejsce Exod. C. XXIV. 12: „Dixit autem Dominus ad Moysen: Ascende ad me in montem et esto ibi: „Daboque tibi tabulas lapideas et legem et mandata quae scripsi, ut „doceas eas." Pod wyrazem tabulas, rozumieją Rabini 10 Przykazań; pod

legem Pentateuch czyli Pięcioksiąg; pod mandata, Miszhnę; quae scripsi, ma oznaczać pisma Proroków i Hagiografów; a ut doceas eas, Gemarę. Dalej twierdzą Rabini, iż Mojżesz owe prawo tradycyjne czyli objaśnienia ustne udzielił Jozuemu; ten zaś Siedemdziesiąt Starcom; ci zaś Prorokom; Prorocy Synagodze wielkiej, która przekazywała te objaśnienia znakomitszym Rabinom, ci zaś takowe z biegiem czasu spisali podania. Rabinów którzy w 52 Kołach żydowskich (przed Chrystusem) wykładali Pismo święte i tradycyjne objaśnienia takowego zwano Tannaim (tannaim t.j. Doktorowie, autorowie Miszhny). Wykłady te notowali uczniowie na osobnych kartkach. W drugim stuleciu po Chrystusie r. 189 Rabin Jehuda zwany Rabbenu hakkadosch t.j. święty, aby prawo tradycyjne nie zaginęło zebrał spisane kartki, i z nich ułożył ułożył Księgę w sześciu częściach, zwaną Sepher Mischnaiot czyli Miszhnah (t.j. prawo powtórne - deuteronomium) stanowiącą podstawę główną całego Talmudu. Zaraz po śmierci Jehudy (+230) przyjęli Żydzi Miszhnę jako autentyczny kodeks praw i wykładali takową objaśniając w swoich akademiach w miastach: Sura, Pumbaditha, Nehardea w Babylonii, Tyberiada, Jamna, Lydda w Palestynie. Wykładaczy tych zwano Amorejczykami (Amoraim t.j. autorowie Gemary). Z tych wykładów (halakhoth - decisiones), zdań (halakhah - sententia) i objaśnień (agadah - expositio allegorica) powstała Gemara (t.j. uzupełnienie). - Miszhna i Gemara stanowią Talmud w ten sposób: iż pod każdą częścią Miszhny jako głównego kodeksu prawa, umieszczony jest wykład i objaśnienie Gemary. - Są dwa wykłady i objaśnienia Gemary: 1) Wykład czyli Gemara Jerozolimska, spisana r. 230 przez Rabina Jochanan w Palestynie, obejmująca komentarz na 39 traktatów Miszhny. Ta Gemara Jochanana wraz z Miszhną Jehudy stanowi Talmud Jerozolimski (Jeruschalemi), z powodu swej krótkiej zwięzłości i niejasności niemający wzięcia u Żydów. 2) Wykład czyli Gemara Babilońska przez Rabinów Aschi (r. 327), Marcemar (r. 427) Rabina (który dzieła dokończył r. 500) obejmuje komentarz 36 traktatów Miszhny.

Jochanan ben Napicha w Tyberiadzie r. 260-300. ed. Krakow 1609 fol.

Ta Gemara Babilońska wraz z Miszną Jehudy stanowi Talmud Babiloński (Babli) powszechnie od Żydów przyjęty i używany. – Dotej Gemary Babilońskiej dodano później jeszcze dodatki: Tosephoth (additiones) czyli Dodatki (marginalowe) obejmujące objaśnienia Miszny, spisane przez Rabina Chaja; Piskè Tosephoth (decisiones additionum) krótkie zdania; Baraiethoth (extraneae declarationes) objaśnienia nieznanych autorów; Tosephoth Rabbenu Ascher, t.j. objaśnienia spisane w XI stuleciu przez Rabina Ascher; Perusch, komentarz napisany przez Rabina Mosche ben Majmon czyli Ramban (Majmonides); i Raschi, komentarz napisany przez Rabina Schelomo Jarchi. – Tak więc więc prace: Mischnah, Gemara, Tosephoth, Rabbenu Ascher, Piskè Tosephoth, i Perusch hamischnaioth Majmonidesa w jedną całość zebrane stanowią obszerne dzieło Talmudu (babilońskiego). Cały Talmud obejmuje 6 Części (Schischah sedarim). Każda Część dzieli się na Księgi czyli traktaty (Massikkoth); Każda Księga na Rozdziały (Perakim). W całym Talmudzie jest 63 Ksiąg czyli traktatów, a 523 Rozdziałów. – Oprócz tego dodane bywają do Talmudu 7 apokryficznych Ksiąg czyli traktatów, których pierwotnie nie było przy Talmudzie, a które później dodane zostały. Są one następujące:

1) Piskè abhoth – Komentarz do Zdań Ojców w 41 rozdziałach; –
2) Massekheth sopherim – traktat o pisarzach (zwojów świętych) w 21 rozdz.; –
3) Ebhel rabbeti – żałoba wielka; czyli Massekheth semachoth, – traktat o uciechach zabronionych i o żałobach po zmarłych, w 14 rozdz.; –
4) Kallah – zaślubiona t.j. traktat o zawarciu małżeństw, w 1 rozdz.; –
5) Massekheth derekh ereto t.j. traktat o drogach ziemi czyli o obyczajach, podzielony na: Rabbach t.j. oddział większy, w 11 rozdz.; i Zuta t.j. Oddział mniejszy, w 9 rozdz.; –
6) Perek schalom – rozdział o pokoju.
7) Traktat zwany Światło Kabbalistycznej treści, napisany po aramejsku Simona ben-Jochai, jeszcze przed Talmudem.

Skrócenia i Podręczniki (Compendia) Talmudu:

A) Rabin Izaak ben-Jakob Alphasi (r. 1032) pod tytułem Hhalakhoth (Constitutiones) napisał Talmud mniejszy czyli skrócony, opuściwszy rozwlekłe uwagi, wybrał to tylko, co przydatne do zwyczajnego życia. Dla braku porządku dzieło to jednak nie przydatne.

druk. 1597 w Krakowie fol. w 3 Tomach – i w Lublinie 1619. 4°

druk. w Konstanty-nopolu 1509. 4°

B) Rabin Mosche ben-Majmon (Majmonides +1205) r. 1180 ułożył dzieło: Mischneh torah (Repetitio legis) czyli Jad chazakah (Manus fortis) obejmujące w 4 częściach czyli tomach i w 14 księgach czyli traktatach skrócony cały Talmud. Jednak dla wielu rozumowań filozoficznych, dzieło to mało używane.

ed. Lublin 1635 fol. – Kraków 1603–1615 fol. i tamże 1631–1639. fol.

C) Jakob ben-Ascher (r. 1340) ułożył dzieło: Arbaa turim (Quatuor ordines) po odrzuceniu wszelkich filozoficznych wywodów Majmonidesa, i po opuszczeniu dawnych zarzuconych praw, zawierające skrócony Talmud w 4 częściach następujące oddziały: 1) Orach chaiim (Semita vitae) o życiu codziennym w domu i synagodze. 2) Jore deah (Docens scientiam) o potrawach, oczyszczeniach i innych przepisach religijnych. 3) Choschen hammischpat (Pectorale judicii) o prawie cywilnym i kryminalnym. 4) Eben haezer (Lapis auxilii) o prawie małżeńskim.

Orach Chajjim Jore Dea. Lublin 1635 fol. Choschen Mischpat Kraków 1603 fol. Eben Ezer. Kraków 1610. 1614 fol.

ed. Kraków 1580 i 1597 (z Komentarzem Isserlesa)

D) Józef Karo rabin palestyński (ur. 1488+1538) wydał pod tytułem Schulchan Arukh (Mensa parata) sławny komentarz do powyższego dzieła Jakoba ben-Ascher: Arbaa turim. Ten podręcznik praw żydowskich w powszechnym jest dziś użyciu, i wielu uczonych Izraelitów wydało rozmaite do niego komentarze.

ed. Kraków 1580 fol.

E) Mosche Isserles rabin krakowski (ur. 1525+1573) wydał pod tytułem Darkhē Mosche (Viae Moysis) komentarz do dzieła Schulchan Arukh, zastosowany do życia i potrzeb Żydów polskich, i przetoż wielce przydatny.

Oprócz Talmudu doznaje wielkiej uczciwości u Żydów talmudystów dzieło: Zohar (Światło) obejmujące objaśnienie kabalistyczne Ksiąg Mojżesza czyli Komentarz do Pentateuchu (Edycya Amsterdamska z r. 1805 w 3 tomach 8vo maj.) Według podania niektórych Rabinów dzieło Zohar zawiera objaśnienia praw, które Mojżesz ustnie od Boga na górze Synaj otrzymał i takowe Aaronowi, ten zaś Eleazarowi udzielił, i tak dalej te objaśnienia tradycyjnie dopotąd u Rabin Schimeon ben-Jochai (+ ok. 120 r.) Rabina Akiby nie spisał około r. 120; lecz nowsze badania wykryły iż dzieło Zohar spisane zostało dopiero w XIII wieku pierwotnie w chaldejskim narzeczu, i z tego dopiero na hebrajskie przełożone.

Forma rodzaj Apokalipsy żydowskiej

ed. Mantua 1558. 4°
Kraków 1648. 4°
Brody 1820. 8°
Krotoszyn 1844 8vo
Żółkiew

Talmud żydowski obok wielu pięknych moralnych zdań i przykładów, odznacza się także wielką nienawiścią ku religii chrześciańskiej, nietolerancyją przeciw Chrześcianom, których na równi stawia z niewiernemi poganami i obrzydliwemi bluźnierstwami przeciw Chrystusowi, którego zowie Jezusem Nazareńskim (Jeschua hannotsri), bękartem (mamzer) i synem nierządnicy (ben niddah — Obacz traktat: Kallah i.b. fol. 1, column. 2. / 18. b. fol. 18 col. 2 edycyi Amsterdamskiej z r. 1644-1648 w 14 tomach), synem Maryi Magdala nierządnicy zbiegłej od męża (Stada = nierządnica; Magdala = trudniąca się trefieniem włosów. — Ob. trakt. Sanhedrin fol. 67 col. 1), batwochwalcą (Ob. trakt. Sanhedrin fol. 103 col. 1), wisielcem (Ob. trakt. Sanhedrin fol. 43 col. 1), pochowanym w nieczystem miejscu wraz z psami zdechłymi (Ob. Zohar fol. 282 col. 2). Krzyż chrześciański jako bożyszcze pogańskie wypada zniszczyć Ob. Jore dea fol. 141. [redacted] I Hagah). — Chrześcian zowie Talmud: Notsrim (Nazareni), Obhdê Abhodah zarah (Cultores idololatriae), Edom (Idumaei), Goi (poganin); — Kapłanów chrześciańskich: Komarim (wróżbity), Galachin (ogolona głowa); — Kościół: Beth tiflah (dom głupstwa); — Księgi chrześciańskie: Sipherê minim (Księgi heretyków). — Żydowi niewolno pozywać żyda przed sądy chrześciańskie (Ob. Choschen hammischpat 26, 1); niewolno nosić sukien na sposób chrześciański (Ob. Jore dea 178, 1.). Żydowi wolno oszukać Chrześcianina (Ob. Babha Kama 113, 2); wolno brać lichwę (Ob. Abhodah zarah 54, 1 — Jore dea 159, 1); na szkodę Chrześcian wolno żydowi użyć podstępu, kłamstwa i krzywoprzysięstwa (Ob. Babha Kama 113, 1 — Kallah 1, 2) —; wolno zabić Żyda chrzest przyjmującego (Hilkhoth Akum X. 2 — (Jore dea 158, 2, Hagah). — Wszyscy Żydzi obowiązani są starać się o zniszczenie Chrześcian, jeżeli nie czynem, to bogactwem na co wszyscy Żydzi powinni się składać (Ob. Choschen hammischpat 388. 16) =

Pranaitis Justyn Bonawentura kapłan dyecezyi rejneńskiej, profesor hebrajsk. języka w petersburgskiej katolickiej Akademii duchownej, w dziele: Christianus in Talmude Judaeorum sive Rabbinicae doctrinae de Christianis secreta quae patefecit J. B. Pranaitis. Petropoli, officina typographica Academiae Caesareae scientiarum, 1892 8°. k. n. 4, str. 130. 1, zebrał z Talmudu (z przytoczeniem tekstów w oryginale hebrajskim i tłomaczenia łacińskiego)

wszelkie miejsca pisane przeciw Chrześciaństwu.
Dla swej zgubnej dla Chrześciaństwa tendencyi, już r. 553 Justyn: an cesarz zakazał rozszerzanie Ksiąg talmudycznych w całem Cesarst: wie rzymskiem (Authenticae constitutiones. Novella 146). — W XIII wie: ku potępili Talmud i spalić takowy nakazali papieże Grzegorz IX i Innocenty IV. (Corpus Jur. Canon. VII. Decretal. lib. V. tit. IV. cap. 1, ad: notat.). Papieże Julius III., Paulus IV., Pius IV., Pius V., Grzegorz XIII., Clemens VIII., Alexander VII., Benedykt XIV, wreszcie Leon XIII (r. 1883) Talmud umieścili w Indexie librorum prohibitorum.
Cały Talmud z wszystkiemi miejscami przeciw Chrześciaństwu wy: dany został w Wenecyi r. 1520 w 12 tomach in fol. — Talmud r. 1578 w Bazylei wydany, ma już niektóre miejsca przeciwne Chrześciaństwu opuszczone. Dopiero r. 1631 Rabini zebrani z różnych stron w Piotrkowie uchwalili, aby niedrukowano nic takowego, coby mogło obrażać Chrześcian. Mimo tego jednak przedrukowano w całości w Amsterdamie r. 1644–1648 Talmud wenecki. W Polsce i w Rossyi dla omamienia czujności cenzury w wydaniach Talmudu (n.p. w Wil: nie r. 1873) opuszczono miejsca zakazane i zostawiono próżne, albo też w tekście w miejscu opuszczonem umieszczono wyraz: hajah t.j. było. Miejsca te opuszczone Rabini wykładając uczniom Talmud dyktują z rękopisu, omijając tym sposobem baczność cenzury rządowej.
= Inne Książki dotyczące treści talmudycznej, żydowskie są:
Biur (Elucidatio) wyjaśnienia na Komentarze, różnych autorów. — Halakhoth czyli Hilkhoth (Decisiones), rozprawy nad Księgami pojedyńczemi. — Sepher Juchasin (Liber progenitorum) historia Żydów do r. 1500 przez R. Abraha: ma Zakhuth (nagana) w Krakowie r. 1581 — Jalkut (Pera) Komentarz alegoryczny do Biblii, autor R. Schimeon Kazno dzieja frankfurtski: — Kad hakkemach (Cadus farinae) alfabetyczny spis cytat teologicznych, autor R. Pechai — Machzor (Cyclus) Księga modlitw. — Mikra gedolah (Convocatio magna) czyli Biblia hebrajska z Komentara: mi R. Salomona Jarchi (Raschi) i R. Aben Ezra. — Sepher ikkarim (Liber fundamentorum) artykuły wiary. — Schaare orah (Portae lucis) kaba: listycznej treści, autor R. Józef ben-Gekatilia. — Toldoth Jeschu (Genes rationes Jesu) żywot Chrystusa pełen bluźnierstw i kłamstw.
Do wyjaśnienia Talmuda wiele przydatne: Buxtorfii: Synagoga Ju: daica, Lexicon Talmudicum, Bibliotheca Rabbinica. Basileae 1648. 4°
Wolff Joh. Christoph: Bibliotheca hebraica. Hamburg 1715–1733. 4° 4 Tomy
Fürst Julius: Bibliotheca Judaica. Bibliographisches Handbuch. Leipzig 1863. 8° 3 Tomy. (Bibl. tr. VI 1061)

Abrah. Sakkuto z Salamanki (r. 1496)
*) ed. Krakow 1578 fol.
**) Simon ben Chel bo
***) Bachja ben Josef z Saragossy w XI w. ed. Kraków 1593. 4°
(†) Josef Chiquitilia ben Abraham w Hiszpanii w XIV w. ed. Kraków 1600. 4°

Treść i rozkład całego Talmudu babilońskiego (obejmującego VI części, podzielonych na 63 traktatów, czyli 523 rozdziałów).

I. Część: Zeraim (seminum) – o nasionach, owocach, ziołach drzewach, ich uprawie, modłach nad owocami i o ofiarach z takowych. Zawiera:

" 1. Traktat: Berachot (benedictiones) o modłach nad owocami – w 9 rozdziałach. (Tylko ten jeden traktat ma Gemarę czyli Wykład; resztę traktatów tej I części nie mają Gemary).

" 2. " Peah (angulus agri) – o rozmiarach roli i kawałkach pola zostawionych dla biednych – w 8 rozdz.

" 3. " Demai (res dubia) – o wątpliwościach dziesięciny dać się mającej – w 7 rozdz.

" 4. " Kilaim (heterogenea) – o różności nasion i nitek, które niemogą z sobą być mieszane – w 9 rozdz.

" 5 " Schebiith (septimus) – o przepisach co do roku siódmego czyli sabatowego – w 10 rozdz.

" 6 " Terumoth (oblationes) – o świętych datkach dla Kapłanów – w 11 rozdz.

" 7 " Maaseroth czyli Maaser rischon (decimatio prima) – o dziesięcinach składanych Lewitom – w 5 rozdz.

" 8 " Maaser scheni (decimae secundae) – o dziesięcinach składanych przez Lewitów Kapłanom – w 5 rozdz.

" 9 " Challah (placenta) – o kołaczach dawanych przez niewiasty Kapłanom – w 4 rozdz.

" 10 " Orlah (praeputium) – o korze i szczepieniu drzew i ich owocach w pierwszych 3 latach – w 3 rozdz.

" 11 " Bikkurim (primitiae) – o pierwszych owocach składać się mających świątyni – w 4 rozdz.

II. Część: Moed (festorum) – o Świętach jak ich zachowywać.

" 1 Traktat: Sabbath (sabbatum) – o święceniu Sabatu – w 24 rozdz.

" 2 " Erubin (commixtiones) – o wieczerzy Sabatu, jak dalekomożna podróżować i co wolno nosić w Sabat – w 10 rozdz.

" 3 " Pesachim (paschа) – o święcie Wielkonocnem, o baranku spożyć się mającym i o chlebie niekiszonym (macach) – w 10 rozdz.

" 4 " Schekalim (sicla) – o corocznych podatkach, wegach i wielkości – w 8 rozdz. (Ten traktat niema Gemary).

" 5. " Joma (dies expiationis) – o święcie Sądnego dnia – w 8 rozdz.

" 6 " Sukkah (tabernaculum) – o świętach Kuczek – w 5 rozdz.

II, 7 Traktat: Betsah czyli Bezа (ovum diei festi) albo Jomtob – o jaju czy może być pożywane w święto i o pozwolonych i zakazanych czynnościach w święta – w 5 rozdz.

" 8 " Rosch ha-Szana (initium anni) – o święcie Nowego roku – w 4 rozdz.

" 9 " Taanith (jejunium) – o postach – w 4 rozdz.

" 10 " Megilla (volumen libri Esther) – o święcie zapustnym Purim – w 4 rozdz.

" 11 " Moed-Katan (festum parvum) – o wolnych świętach między 1 a 8 dniem Wielkiejnocy i Kuczek – w 3 rozdz.

" 12 " Chagiga (festiva comparatio) – o zwiedzaniu świątyni w Jerozolimie podczas świąt Wielkiejnocy, Zielonych świąt i Kuczek. – w 3 rozdz.

III. Część: Naschim (mulierum) – o ślubach małżeńskich i rozwodach. Zawiera:

" 1 Traktat: Jebamot (fratrii) – o obowiązkach szwagrowstwa – w 16 rozdz.

" 2 " Ketubot (litterae) – o kontraktach i obowiązkach małżeńskich – w 13 rozdz.

" 3 " Kidduschin (sponsalia) – o zaręczynach i ich ważności – w 4 rozdz.

" 4 " Gittin (libellus repudii) – o rozwodach – w 9 rozdz.

" 5 " Nedarim (vota) – o ślubach Bogu, które obowiązują – w 11 rozdz.

" 6 " Nazir (Naziraeus) – o ślubach, które składali dla zwierzęcia poświęceni Bogu – w 9 rozdz.

" 7 " Sota (adultera) – o wiarołomstwie małżonki, jak ma być dochodzone przez picie gorzkiej wody – w 9 rozdz.

IV. Część: Nezikin (damnorum) – o szkodach wyrządzonych przez ludzi lub zwierzęta, jak mają być nagrodzone (praes gratuitae). Zawiera:

" 1. Traktat: [illegible] Baba Kamma (porta prima) – o szkodach wyrządzonych przez ludzi lub zwierzęta – w 10 rozdz.

" 2. " Baba Mezia (porta media) – o rzeczach znalezionych, depozytach, oszustach, lichwie, kontraktach, najmach – w 10 rozdz.

" 3. " Baba bathra (porta postrema) – o sąsiedztwie, spółkach, handlach, dziedzictwie, kupnie i sprzedaży – w 10 rozdz.

IV „ 4 Traktat: Sanhedrin (senatus major) – o sądach i sędziach, sprawach kryminalnych, świadkach, karze śmierci – w 11 rozdz.
„ 5 „ Makkhot (plagae) – o 40 uderzeniach którymi zbrodniarzy karano, o miejscach schronienia, fałszywych świadkach – w 3 rozdz.
„ 6 „ Schebuot (juramenta) – o przysiędze – w 8 rozdz.
„ 7 „ Edajoth (testificationes) – o świadkach w sporach – w 8 rozdz. (Ten traktat niema Gemary).
„ 8 „ Horajot (documenta) – o wyrokach sądowych i karach – w 3 rozdz.
„ 9 „ Aboda-Sara (cultus peregrinus) – o bałwochwalstwie, o obcowaniu z poganami, które potrawy w nich jadać można, o zakazanych obrazach, o piciu wina z niezydem – w 5 rozdz.
„ 10 „ Abot (patres) czyli Pirke Aboth (capitula patrum) – Wyrocznie Ojców, którzy prawo tradycyjne od Mojżesza przejęli – w 6 rozdz. (Ten traktat niema Gemary).

V. Część: Kodaschim (sanctitatum) – o ofiarach, rzeczach świętych, pierworodności, o budowie drugiej świątyni. Zawiera.
„ 1. Traktat: Sebachim (sacrificia) – o zwierzętach służących do ofiary, przepisy co do ofiar – w 14 rozdz.
„ 2. „ Chullin (profana) – o zwierzętach czystych i nieczystych, które z nich pożywać wolno – w 12 rozdz.
„ 3 „ Menachot (sacrificia) – o ofiarach wieczornych i z potraw – w 13 rozdz.
„ 4 „ Bechorot (primogenita animalium) – o ofiarach zwierząt i jak takowe pieniędzmi zastąpić – w 9 rozdz.
„ 5 „ Arachin (aestimationes) – o cenach rzeczy Bogu poświęconych – w 9 rozdz.
„ 6 „ Temura (permutatio) – o zamianach ofiar – w 7 rozdz.
„ 7 „ Meila (transgressio) – o przestępstwach w rzeczach świętych – w 6 rozdz.
„ 8 „ Keritot (excisio animarum) – o karach w przyszłem życiu i o grzechach – w 6 rozdz.
„ 9 „ Tamid (juge sacrificium) – o codziennej ofiarze z baranków rano i wieczor – w 6 rozdz. (Ten traktat niema Gemary).
„ 10 „ Middot vel Midda (mensurae) – o rozmiarze drugiej świątyni – w 5 rozdz. (Ten traktat niema Gemary).
„ 11 „ Kinnim (nidi) – o gniazdach i ptakach składanych w ofierze przez ubogich – w 3 rozdz. (Ten traktat niema Gemary).

VI. Część: Tohoroth (purificationum) – o oczyszczeniu naczyń sprzętów i innych rzeczy, o nieczystościach ludzi, zwierząt, potraw, o trędowatych, i o kąpielach. (Traktaty tej części, z wyjątkiem 7 Traktatu Niddach, niemają Gemary). Zawiera:

" 1. Traktat: Kelim (vasa) – o naczyniach, suknianch, sprzętach, mieszkaniach w których są nieczyste i jak je oczyszczać – w 30 rozdz.

" 2. " Oholoth (tentoria) – o namiotach i domach, jak je oczyszczać – w 18 rozdz.

" 3 " Negaim (plagae) – o trądzie – w 14 rozdz.

" 4 " Parah (vacca) – o zanieczyszczeniu się przez ciało zmarłego i o oczyszczeniu za pomocą popiołu z spalonej krowy czerwonej – w 12 rozdz.

" 5 " Tohoroth (purificationes) – o zanieczyszczeniu się innemi rzeczami i jak się oczyścić. – w 10 rozdz.

" 6 " Mikvaoth (balnearia) – o kąpielach dla mężczyzn i kobiet – w 10 rozdz.

" 7 " Nidda (menstruata) – o oczyszczeniu się kobiet po upływach miesięcznych i po porodzie – w 10 rozdz. (W całej części ten tylko traktat ma Gemarę).

" 8 " Makschirin (liquida) – o oczyszczaniu owoców służących za jarzyny i o nowych naczyń oczyszczeniu – w 6 rozdz.

" 9 " Zabhim (fluxus) – o oczyszczaniu się po pollucyach nocnych – w 5 rozdz.

" 10 " Tebhul jom (lotum diei) – o myciu się codziennem – w 4 rozdz.

" 11 " Jadaim (manus) – o myciu rąk i wodzie do tego – w 4 rozdz.

" 12 " Uketsin (pedunculi) – o szypułkach owoców, przez które się inne zanieczyszczają – w 3 rozdz.

Talmud. Po zburzeniu Jerozoliny, zebrał jeden z uczonych Tanaitów Jehuda ha-Nasi t.j patryarcha (syn Symeona urodzony r. 123 po Chryst. w Tabaryi † r. 190, a podług innych r. 230 w Zippori) około r. 189 wszelkie podania i wyroki rabinów w sprawach religijnych i socyalnych, który to zbiór przez siebie zredagowany nazwał Miszhna t.j. przekazane w podaniu prawa i przepisy, w 6 głównych Oddziałach, podzielonych na 63 traktaty czyli 523 rozdziałów. Zbiór ten przyjęty został od Żydów za Kodeks prawa. Gdy się z czasem objaśnienia i dodatki późniejsze namnożyły, spisał takowe r. 370 rabin Jochanan (syn Eliezera) czyli ben Napcha jeden z Amorejczyków czyli wykładaczy prawa szkoły w Tyberyadzie, owe objaśnienia i dodatki, które nazwał Gemarah (t.j. Uzupełnienie czyli Dokończenie). Oba te dzieła (Miszhna i Gemara) otrzymały nazwę Talmudu jerozolimskiego czyli palestyńskiego; jest on krótszy i zwięzlejszy. — Około r. 450 po Chr. zajął się Rabbi Aschi przełożony szkoły żydowskiej w Sora w prowincyi perskiej Babilonii, wraz z uczniem swym Rabbi Abina, przerobieniem dawnej Miszhny i Gemary do której powzięli nowe dodatki; pracę tę uzupełnił i dokończył na początku VI go wieku po Chr. Rabbi Jose przełożony szkoły w Pompeditha. Nowa ta i obszerniejsza redakcyja zowie się Talmud babiloński. Przyjęty za zasadę jest on obecnie w powszechnem używaniu u Żydów. Talmud babiloński podobnie jak i jerozoliński składa się z 6 Oddziałów głównych (Sedarim), z których każdy dzieli się na Traktaty, a te zaś na Rozdziały (Perakim). Treść ich następna.

I) Oddział: Seraim - o zasiewach, rolach, owocach, dziesięcinach, ofiarach, ma Traktaty: 1) Beracchot, 9 rozdziałów; 2) Pea, 8 rozdz.; 3) Damai, 7 rozdz.; 4) Kilajim, 9 rozdz.; 5) Schebiit, 10 rozdz.; 6) Terumot, 11 rozdz.; 7) Maasrot, 5 rozdz.; 8) Maaser scheni, 5 rozdz.; 9) Challa, 4 rozdz.; 10) Orla, 3 rozdz.; 11) Bikkurim, 3 rozdz. — II) Oddział: Moëd - o świętach uroczystych, ma Traktaty: 12) Sabbat, 24 rozdz.; 13) Erubin, 10 rozdz.; 14) Pesachim, 10 rozdz.; 15) Schekalim, 8 rozdz.; 16) Joma, 8 rozdz.; 17) Sukka, 5 rozdz.; 18) Jom Tob (Beza), 5 rozdz.; 19) Rosch ha-Schana, 4 rozdz.; 20) Taanit, 4 rozdz.;

21) Megilla, 4 rozdz.; 22) Moëd Katan, 3 rozdz.; 23) Chagiga, 3 rozdz. — III) Oddział: Naschim — o małżeństwie, ślubach i rozwodach, ma Traktaty: 24) Jebamot, 16 rozdz.; 25) Ketybot, 13 rozdz.; 26) Kidduschin, 4 rozdz.; 27) Gittin, 9 rozdz.; 28) Nedarim, 11 rozdz.; 29) Nazir, 9 rozdz.; 30) Sota, 9 rozdz. — IV) Oddział: Nesikin — o prawach cywilnych, skargach, processach, ma Traktaty: 31) Baba Kamma, 10 rozdz.; 32) Baba Mezia, 10 rozdz.; 33) Baba Batra, 10 rozdz.; 34) Sanhedrin, 11 rozdz.; 35) Makkot, 3 rozdz.; 36) Schebuot, 8 rozdz. (bez Gemary); 37) Edujjot (Bechirta), 3 rozdz.; 38) Horajot, 14 rozdz.; 39) Aboda Sara, 5 rozdz.; 40) Abot, 6 rozdz. (bez Gemary). — V) Oddział: Kodaschim — o ofiarach, o zwierzętach czystych i nieczystych, ma Traktaty: 41) Sebachim, 14 rozdz.; 42) Chullin (Schechitat Chullin), 13 rozdz.; 43) Menachot, 9 rozdz. 44) Bechorot, 12 rozdz.; 45) Arachin, 9 rozdz.; 46) Temura, 7 rozdz.; 47) Meila, 6 rozdz.; 48) Keritot, 6 rozdz.; 49) Tamid, 6 rozdz.; 50) Middot, 5 rozdz. (bez Gemary); 51) Kinnim, 3 rozdz. (bez Gemary). — VI) Oddział: Tohorot — o oczyszczeniach, kąpielach i myciu, ma Traktaty: 52) Kelim, 30 rozdz.; 53) Oholot, 18 rozdz.; 54) Negaim, 14 rozdz.; 55) Para, 12 rozdz.; 56) Tohorot, 10 rozdz.; 57) Mikwaot, 10 rozdz.; 58) Nidda, 10 rozdz. 61) Jebul Jom, 4 rozdz. (bez Gemary); 59) Machschirin, 6 rozdz. (bez Gemary); 60) Sabim, 5 rozdz.; 62) Jadajim, 4 rozdz.; (bez Gemary); 63) Uktzin, 3 rozdz. (bez Gemary). = Cały Talmud babiloński ma więc 6 Oddziałów, 63 Traktatów i 524 Rozdziałów.

Oprócz tego zaliczają niektórzy jako dodatek do Talmudu babilońskiego (nebo ha-Talmud) 7 apokryficznych traktatów: 1) Komentarz dowyroczni Ojców, 41 rozdz.; 2) Traktat o pisaniu Tory, 21 rozdz.; 3) O zaślubie, 14 rozdz.; 4) O wyprawie panny zaślubionej, 1 rozdz.; 5) O przyjęciu ziemskim 11 rozdz. i 9 rozdz.; 6) O czasie pokoju, 1 rozdz.; 7) Światło, traktat kabbalistyczny pisany po aramejsku (chaldejsku) którego autorstwo przypisują: Simonowi ben Jochai rabinowi galilejskiemu z szkoły Tanaitów, twórcy Nauki Kabbalistycznej + 170 r. po Chr. w Meron, lubo niektórzy twierdzą, iż tę Księgę mistyczną Sohar zawierającą Teozofię, napisał około r. 1300 po Chr. Moses de Leon z Avila.

Późniejszemi Komentatorami do Talmudu czyli Mischny byli: Mosche ben Majmun (Majmonides) ur. w Kordowie 1135 r. + 1204 w Kairze. — Salomon Jizchaki syn Isaaka ur. 1040 w Troyes, rabin w Lotaryngii + 1105, zwany Raschi albo Jarchi. — Obadia di Bertinoro z Włoch + 1530 w Jerozolimie. — Jom Tob Lipmann Heller urodz. 1579 w Hellerstein Księstwie Anspach, rabin w Pradze, Wiedniu, od 1634 w Włodzimierzu, a od 1643 w Krakowie, gdzie umarł r. 1654.

Mišna wyszła w Neapolu 1492 fol. (z Komentarzem Majmonidesa), w Riva di Trento 1549 fol. (z Komentarzem Bertinoro), w Dublinie 1596 (z tymże) fol., w Krakowie 1643. 4to (z Komentarzem Bertinoro i Jom Tob Lipmann Heller; we Lwowie 1824. 8vo z glossami Eliasza z Wilna), w Grodnie 1792. 12o (z Komentarzem Elischa ben Abraham rabina z dzisiejszej) = Traktat Abot w tłomaczeniu żydowsko-niemieckiem. Kraków 1586. 4to w druk. Is. Prosnitz, i tamże 1617. 4to

Talmudu babilońskiego edycye kompletne: w Wenecyi 1520-1530 (u Dan. Bombergo) fol. — w Wenecyi 1540-1550 (u Marco Antonio Giustiniani) fol. — w Bazylei 1578-1580 u Ambros. Froben fol. — w Krakowie 1603-1606 u Izaaka ben Ahron z Prosnitz, fol. w XIII tomach. — w Dublinie 1617-1628 u Zebi (Hirsch) ben Abraham Kalonymos Jafe, fol. — w Amsterdamie 1644-1647, fol. u Immanuela Benveniste — w Frankfurcie nad Odrą 1697-1699 u Michała Gottschalk fol. — w Frankfurcie nad Odrą i w Berlinie (wspólnie) 1715-1721 u Michała Gottschalk i Jabłońskiego, fol. — w Stawucie 1824-1830 fol. — w Stawucie 1832-1837 (niedokończony) fol. — w Wilnie 1832-1846 fol. — w Czerniowcach 1844-1846 fol. — w Warszawie u Brgelbranda

Pojedynczy Traktat Berachot wyszedł w Soncino 1484 fol.

Prawa i przywileje

Pierwszy przywilej swobody Żydom w Niemczech biskup Rüdiger w Spirze r. 1084 udzielił, który król Henryk IV r. 1090 dla Spiry potwierdził, lecz przywileje te niemiały wpływu na późniejsze. ~~Tego~~ naśladował ten przywilej także cesarz Fryderyk II cesarz r. 1238 (in officina (privil.)) dla Żydów w Wiedniu.

Pierwszy przywilej dla Żydów, który stanął za wzór późniejszym jest: Fryderyka xięcia ~~austr~~ rakuskiego dla Żydów w Austryi dany apud Starchenberch 1244 Calend. Julii; Secundae Indictionis w 31 §. wydany przez v. Meillera w Archiv für Kunde österreichischer Geschichts-quellen X p. 146-148.

Zupełnie zgodny z tym jest przywilej Ottokara króla czeskiego dla Żydów w Czechach z r. 1254 w 32 §. znany z potwierdzenia Karola IV druk. w Rößler: Das altprager Stadtrecht (1845) p. 180-186. F. Deutsche Rechtsdenkmäler aus Böhmen und Mähren I Bd:

Drugi raz tenże sam przywilej ogłosił Otto-kar r. 1268 dla Żydów czeskich i morawskich z niemi odmianami, druk. w Boczek: Cod. dipl. Moraviae T. IV. Nº 16 p. 17.

Polski - Węgierski (podobne)

Dla Żydów w Szląsku nadał Bolko r. 1328 który potwierdza przywilej Bolkona I z r. 1295 w którym mowi iż tylko jest potwierdzeniem przywileju brata swego Henryka i wuja Henryka - druk w Sommersberg Scriptores Silesiac. Successiones Lipsiae 1732 p. 91-94.

Podobny przywilej nadał Henryk illustris xiąże
Missnii (druk. w Georg Fabricius: Annales
urbis Misn. Lib I. ad an. 1265 p. 40.)
przywilej ten dany in Misna 1265 – w 15§.
leży odmienny od wyżej tu co do treści i wyrażeń.
Ob.: Stobbe Otto: Die Juden in Deut-
schland während des Mittelalters. Braun-
schweig 1866. p. 294

Dla żydów w Węgrzech nadał przywilej Bela IV
dat. Non. Decembris 1251. (druk. w Stephan.
Katona: Historia critica regum Hungariae stirpis
Arpadianae Tomulus VI. Budae 1782. 8vo pag.
158–164) przywilej ten zgodny z Kazimierza W.
tylko dodano w końcu w polskim więcej paragra-
fów.

F: w Endlicher Rerum hungaricarum monumenta Arpadiana. St. Gallen 1849. 8vo p. 473–487.

Dla żydów w Morawie: Otakarus rex Bohemiae
et Marchio Moraviae jura et leges Judaeorum
praesertim Brunensium renovat. Actum apud
Brunam A. D. 1268. X Kalendas Septembris
(druk w Anton Borzek: Codex diplomaticus
et epistolaris Moraviae. Tomus IV. Olomucii
1845 4to pag. 17–21 Nr. 16 druk też w Hermann:
Gesch. der Israeliten – Senkenberg)

Wandel = niu Mongol, niu Hessen; in gleichem Sin Bruch
Busse. (p. 688 Wenig Ch.: Grundwörterbuch der deutschen
Sprache. Zweite Auflage. Köln 1854. 8vo)
Wandel = 1) poena, satisfactio publica judicii et magistratui debita
2) delictum leve mulcta luendum 3) Jurisdictio circa delicta
laeviora (p. 2027 Haltaus Christ. Gottl. Glossarium ger-
manicum medii aevi. Lipsiae 1758. fol. tom II.)

Die Juden in Deutschland während des Mittelalters in politischer, socialer, und rechtlicher Beziehung von Otto Stobbe. Braunschweig (Swetschke) 1866. 8° pp. 312.
(Kammerknechtschaft - Judenschutz ein Regal - Steuern - Zoll - Handel - Geldgeschäfte - Gemeinde und Gerichtsverhältnisse - Beweis und Eid - Strafrecht - Soziale Lage - Beschränkungen in religiöser und socialer Beziehung - Verfolgungen - Privilegien)

Neumann Max: Geschichte des Wuchers in Deutschland 1865.

Fryderyk II cesarz nadał r. 1238 datum in obsidione Brixiae przywilej żydom wiedeńskim (druk. przez Meiller w Archiv für Kunde österreichischer Geschichtsquellen X Bd. pag. 127) który ma dosłowne wypisy z przywileju dla Żydów w Spirze (danego przez biskupa r. 1084 a potwierdzonego przez króla Henryka IV r. 1090) z dodatkami i opuszczeniami. Tylko ten raz był użyty przywilej spirski - później nie zwracano na niego uwagi - gdyż dla późniejszych przywilei żydowskich służył za wzór przywilej Księcia Fryderyka austryjackiego z r. 1244 dla Żydów wiedeńskich.

Przywilej cesarza Fryderyka II z r. 1238.

§.1. Domy żydowskie wolne od kwaterunku. (§. 26 Kazm.)
§.2. Jeżeliby rzecz kradzioną znaleziono u Żyda, a ten poprzysiągł że ją kupił, ma pokrzywdowany zwrócić Żydowi cenę za którą kupił Żyd. (§.6. Kazm)
§.3. Niewolno gwałtem krzcić dzieci żydowskich pod karą.
§.4. Niewolnik żydowski wykrzczony nie może być zmuszany do robót niewolniczych
§.5. Żyd ma pozywać chrześciana i dowodzić podług swego prawa; a chrześcianin żyda podług swego.
§.6. Żydzi są wolni od dowodzenia przez ordalia.
Żyda można tylko przekonać świadkami żydowskiemi i chrześciańskiemi
§.7. Żydzi pozwani przed cesarza mają mieć fryszt.

§. 8. Gdyby kto stał się powodem do zabójstwa żyda, ma doredza i zabójca zapłacić 12 funtów złota do skarbu cesarskiego; gdyby zaś żyda ranił ma zapłacić 1 funt złota. Gdyby sługa zabił żyda lub ranił, odpowiada pan za niego.

§. 9. Żydzi mający proces między sobą mają być sądzeni od własnego sędziego

§. 10 W sprawach mniejszych mają być żydzi sądzeni od własnego sędziego; w sprawach większych od cesarza.

§. 11. Wino, konfekta i lekarstwa Żydzi mogą przedawać chrześcianom.

125

Kraszowski Zenobius: Vindex theologicae virtutis mucro. Cracoviae 1679. fol.

Judex primi (Henri Amers 8.)
K. Friedrich II alle Wedno 12[illegible]
H. Friedrich II 1244
K. Ludwig 1272

Bela 1251

Judaeis univerſis in regno noſtro conſtitutis haec jura ordinavimus ipsis inviolabiliter obſervanda

§. 1.

Statuimus itaque primo ----- aut in cauſa querimoniali -- perſonam aut res Judaei .... admittatur, niſi factum adeo ſit notorium et manifeſtum, ut in dubium nequat revocari, et nulla egeat probatione: et iſtud temperamentum in quolibet capitulo hujus privilegii volumus obſervari.

§. 2. impetit ---

Item ſi Chriſtianus ... ſua pignora obligavit, et Judeus haec diffitetur: ſi Chriſtianus ... verbo fidem adhibere voluerit ... jurando equivalenter ſibi obligato ſuam ... et tranſiet ..

§. 3.

Item ſi .... pignus Judaeo affirmando ... Judaeo pro minori obligaverit, quam dicat: jurabit ... ſuper pignore ſibi obligato, et quod ... probaverit, ei ſolvere ne recuſet.

Item §. 4.

Si Judaeus Chriſtianum ... ſe pignus ſuper hoc obligaſſe ... Chriſtianus ſui ſolius juramento ...

§. 5.

Item Judaeus ... nomine pignoris omnia quae ſibi fuerint .. nulla de hoc requiſitione ... exceptis indumentis eccleſiaſticis, niſi obligantur per prelatum eccleſiae, et veſtibus ſanguinolentis et madefactis, quas ...

§. 6.

Item ſi ... habet, furtim aut per violentiam (sit) ... quod quum recepit, furtim eſſe ablatum aut raptum ignoravit ... implicito, quanto ſit pignus ... ſic probatione facta Chriſtianus debitum, pro quo obligatus, ſine diminutione perſolvat.

§. 7.

Item ſi aut .... ſibi pignoretis amiſerit, et hoc confitetur, et Chriſtianus qui obligavit, nihilominus eum impetit ... juramento propriis abſolvatur.

§. 8.

Item ſi ... ſed noſ aut ſummus noſter cancellarius judicium exercebit; .... perſonam ſoli noſtrae perſonae hic caſus ...

§. 9.

Item ſi ... nobis ſolvat poenam ſecundum conſuetudinem regni, vulnerato duodecim marcas argenti et expenſas, quas pro ſuimet curatione expenderit medicinae.

§. 10.

Item ſi ..... Judaeum interemerit .... puniatur, et omnia ejus mobilia .... in noſtram tranſeant ..

Ottokar 1268

... eorum ſtatuta et privilegia, quae a nobis noſtrae juventutis tempore emanaverint, de verbo ad verbum, ſicut in ſubſequenti ſerie continetur, taliter duximus renovanda.

§. 1.

Primum quidem ſtatuimus ... aut in cauſa criminali ... perſonam aut res Judaei ..... admittatur.

§. 2.

Item ſi Chriſtianus ... impetierit .... pignora ſua obligaverit et Judaeus de hoc diffitetur: ſi Chriſtianus ... verbo fidem noluerit adhibere ... jurando ſuper equivalente ſibi obligato pignore ... et tranſeat ....

§. 3.

Item ſi .... pignus Judaeo, affirmans, ... Judaeo pro minori pecunia obligaverit, quam Judaeus confiteatur: jurabit ... ſuper pignore ſibi obligato et quando ... probaverit, Chriſtianus ei ſolvere non recuſet.

§. 4.

Item ſi Judaeus Chriſtiano ... ſe pignus mutuaſſe .... ſuper hoc Chriſtianus ſolius ſui juramento ...

§. 5.

Item Judaeus .... nomine pignoris omnia, quae ſibi fuerint ... nulla de hiſ requiſitione ... exceptis veſtibus ſanguinolentis et madefactis, et ſacris veſtibus, quas ...

§. 6.

Item ſi ... habet, furtive vel per violentiam ſibi ſit ablatum vel raptum ... quod cum recepit, furtim ablatum vel raptum ignoravit ... implicito, quanto ſit ei pignus .. ſic expurgatione facta, Chriſtianus ſortem et uſuras ei perſolvet, quae medio tempore accreverunt.

§. 7.

Item ſi aut .. ſibi pignoribus Judaeus amiſerit, et hoc confiteretur, et Chriſtianus qui haec obligavit, nihilominus eum impetit .... juramento proprio ſe abſolvat.

§. 8.

Item ſi .... ſed rex aut dux aut ſummus terrae vel regis camerarius judicium exercebit ... perſonam ſoli regi ſive duci hic caſus ....

§. 9.

Item ſi ... regi ſive duci ſolvet XII marcas auri ſuae camerae deferendas et XII marcas argenti et expenſas quas pro ſuimet curatione impenderit medicinae.

§. 10.

Item ſi .... Judaeum occiderit .... puniatur, et omnia rei mobilia ... in regis tranſeant

Bolko 1295.

quaedam jura in literis et privilegiis praedictorum fratris noſtri et patruelis dilectorum, inventa, de verbo ad verbum, duximus renovanda quaedam capita noſtrae definitioni ad tempus aliquod reſervanda, et quaedam alia de majori conſilio concedenda, ſicut in ſpecie praeſentis pagina liquido apparebit

§. 1.

In primis quidem volumus: ut pro pecunia aut pro re mobili vel immobili ſeu in cauſa criminali ... perſonam aut res Judaei .... admittatur.

§. 2.

Item ſi Chriſtianus .... impetit ... ſua pignora obligavit, et Judaeus hoc negat: ſi Chriſtianus ... verbo noluit fidem adhibere ... jurando ſuper equivalente pignore ſibi oblato, quam ... et tranſiet ....

§. 3.

Item ſi ... pignus Judaeo affirmans, quod pro minore pecunia obligavit, quam Judaeus confitetur: jurabit ... ſuper pignus ſibi obligatum, et quod ... probavit, Chriſtianus ei ſolvere non recuſet.

§. 4.

Item ſi Judaeus Chriſtiano ... ſe pignus mutuaſſe ſeu recredidiſſe ... ſuper hoc Chriſtianus ſe ſui ſolius juramento ....

§. 5.

Item Judaeus .... nomine pignoris omnia, quae ſibi fuerint ... nulla de hiſ in quiſitione ... exceptis veſtibus ſanguinolentis et madidis, et ſacris veſtibus, quos

§. 6.

Item ſi ... habet, ex furto aut violentia ſit oblatum ... quod cum recepit, furtim ablatum vel raptum ignoravit .... implicato, in quanto ſit ei pignus .... ſic expurgatione facta, Chriſtianus ſortem et uſuras ei perſolvet, quae medio tempore accreverunt.

§. 7.

Item ſi aut .... per violentiam ... ſibi pignoribus amiſit, et hoc conſtitit, et Chriſtianus eum impecierit, nihilominus pro pignore obligato ... juramento proprio ſe abſolvet.

§. 8.

Item ſi .... ſed non tantummodo, aut noſter palatinus vel ejus judex judicium exercebit; ..... perſonam, nobis tantummodo hic caſus ....

§. 9.

Item ſi .... nobis poenam ſolvet, ſecundum quod gratiam noſtram poterit invenire noſtrae camerae deferendam et vulnerato ſatisfaciet pro curatione vulneris et expenſis, ut juſta terrae noſtrae exigunt et requirant.

§. 10

Item ... [illegible]

(brak)

Fryderyk II czesz 1238

Fryderyk 1244.

judaeis universis et in districtu Austriae constitutis haec jura statuimus ipsis inviolabiliter observanda.

§. 1.

Statuimus itaque .... causa querimoniali .... admittatur.

§. 2.

Item si Christianus .... obligavit ..... super equivalente sibi oblato ... et transfet absolutus.

§. 3.

Item si .... affirmans ... Judaeo pro minori pecunia obligavit ... confitea-tur .... sibi obligato ... ei solvere ...

§. 4.

Item si .... Christianus sui solutis .....

§. 5.

Item Judaeus ... quos sibi fuerint ... de hiis requisitione facta .... et madefactis, quas ....

§. 6.

Item si .... quod tamen recepit, furtivum esse ablatum .... ignoravit ... impliito, quanto ... et sic probatione facta ... et usuras ei persolvet, medio tempore accrescentes.

§. 7.

Item si ..... nihilominus eum impetit .... absolvatur.

§. 8.

Item si .... sed ipse dux aut fumus terrae suae Camerarius judicium exercebit. Si autem vergebit in personam soli ducis hic casus observabitur judicandus.

§. 9.

Item si ... reus duci solvat XII marcas auri rus Camerae deferendas, vulnerato XII marcas argenti et expensas, quas pro suimet curatione impenderit medicinae.

§. 10.

Item si ..... interemerit, morte digno judicio puniatur et omnia rei mobilia ... in ducis transeant ....

§. 6 (2)

Si autem apud eos res furtiva inventa fuerit, si dixerit judaeus se emisse: juramento probet secundum legem suam, quantum emerit et tantundem recipiat, et rem ei, cujus erat, restituat.

§. 11.

Item si ..... Judaeum occiderit .... sanguinem ejus non effuderit: solvet nobis judicium secundum consuetudinem regni: percussor quatuor marcas argenti; si pecuniam habere non poterit, alia poena, quo nobis videbitur, puniatur.

§. 12.

Item ubicunque .... nec molestiam praestabit aut inferret; sed si aliquas merces vel alias res duxerit, de quibus tributa debeant provenire, per omnia tributorum loca non nisi debitum solvat tributum, quod solveret unus civium illius civitatis, qua Judaeus eo tempore denorebatur.

§. 13.

Item si .... duxerint ... nihil ab eis a tributariis nostris volumus .... Si autem tributarius aliquis extorserit: ut praeda mortui puniatur.

Item si aliqua

§. 14.

Item si aliquis ... scolas Judaeorum: judicii Judaeorum marcam et dimidiam volumus ut persolvat.

§. 15.

Item si ... in poena pecuniali reus inventus fieret: nonnisi duodecim denarios solvat.

§. 16.

Item si ..... sui judicii primo et secundo non venerit: pro utraque vice solvat judicii quatuor; quod judicii memorato, si ad tertium edictum non venerit solvat viginti sex.

§. 17.

Item si Judaeus Judaeum vulneraverit: suo Judicii marcam et dimidiam in poenam solvere non recuset.

§. 18.

—

§. 19

—

§. 20.

Item ... ut nullus Judaeus juret pro re modica supra librum Moysi qui podale apellatur: nisi ad nostram fuerit vocatus maiestatem.

§. 21

—

§. 22.

Item si ... ut per testimonium constare non posset amicis suis, quis eum interemerit; si prius (per) inquisitionem factam aliquem suspectum reppererit, et justas ac probabiles suspicionis causas ostenderit: hujusmodi negotium duello volumus terminare.

§. 23.

Item si Christianus alicui Judaeo .. violentam: poena condigna quo quodammodo truncatori manus correspondeat, volumus condemnare.

§. 11

Item si ... Judaeum occiderit ... sanguinem non effuderit: solvet regi IV marcas auri suae camerae deferendas, percusso seu laeso IV marcas argenti; si vero pecuniam habere non poterit, per detruncationem manus satisfaciet pro commisso.

§. 12

Item ubicunque ..... nec molestiam inferret nec gravamen. Sed si aliquas merces aut alias res duxerit, de quibus muta debeat provenire, per omnia mutarum loca non nisi debitam solvat mutam, quam solveret unus civis civitatis illius, in qua Judaeus eo tempore commoratur.

§. 13.

Item si .... nihil ab eis per mutarios volumus .... Si mutarius aliquid ab eis extorserit; ut praedo qui vulgariter Beraubber dicitur puniatur.

Item si Christianus cimiterium eorum quacunque temeritate diripuerit aut invaserit, in forma judicii moriatur, et omnia sua perveniant camerae regis sive ducis, quocunque nomine nuncupentur.

§. 14

Item si aliquis ... scolas Judaeorum: judicii Judaeorum duo talenta volumus ut persolvat.

§. 15.

Item si ... in poena pecuniaria, quae Wandel dicitur, reus .... nonnisi XII denarios ei solvat.

§. 16.

Item si ..... pro utraque vice judicii IV denarios solvat. Et si ad tertium edictum non venerit, solvat 36 denarios judicii memorato.

§. 17

Item si ..... vulneraverit: suo judicii in poenam, quae Wandl dicitur, duo talenta solvere non recusset.

§. 18.

—

§. 19.

—

§. 20.

Item ... juret super Rodale, praeterquam ad nostram praesentiam evocatus.

§. 21.

—

§. 22.

Item si ... et per testimonium constare non posset amicis suis, qui eum interemerit; si post inquisitionem factam aliquem suspectum habere coperint; nos Judaei contra suspectum pugilem volumus exhibere.

§. 23.

Item si Christiani alicui Judaeo .... violentam; manum illorum volumus detruncari.

§. 11.

Item si ... Judaeum cecidit .. ut sanguinem non effundat: poena requiretur secundum terrae nostrae consuetudinem ab eodem et percusso seu laeso faciet satisfactum. Si vero pecuniam habere non poterit pro commisso, sicut postum fuit punietur.

§. 12.

Item ubicunque ... nec molestiam inferret aut gravamen. Sed si aliquas [illegible] merces aut aliquas res duxit, de quibus [illegible] mutata debeat pervenire, per omnia mutarum loca non nisi debitam solvat mutam, quam solvet unus civium civitatis illius, in qua Judaeus eo tempore commoratur.

§. 13.

Item si .... nihil ab eis per mutarios nostros volumus .... Si autem mutarius aliquid ab eis extorserit, ut praedo qui vulgariter Robber dicitur puniatur.

Si Christianus cimiterium eorum quacunque temeritate diripuerit, aut violaverit, volumus ut secundum terrae nostrae consuetudinem et jura graviter puniatur et omnia camerae nostrae perveniant, quocunque nomine nuncupentur.

§. 14.

Item si aliquis .... scolas Judaeorum: nostro palatino, judicii Judaeorum duo talenta volumus ut persolvat.

§. 15.

Item si ..... in poena pecuniaria, quae Walder dicitur, reus inventus fuit, poenam quae ab antiquis est posita ei solvet.

§. 16.

Item si .... primo et secundo et non venerit: pro unaquaque vice poenam, quae ab antiquis est solvet. Si ad tertium edictum non venit: poenam quae sequitur solvet judicii memorato.

§. 17.

Item si .... vulneraverit: poenam secundum terrae nostrae consuetudinem suo judicii solvere non recusset.

§. 18.

—

§. 19.

—

§. 20.

Item .... ut nullus Judaeus juret .... Rodale ipsorum, nisi sit pro magnis causis, quae se extendunt usque ad 50 mero. argenti, vel sit ad nostram praesentiam evocatus. Pro minoribus vero causis jurare debet ante scolas ad hostium dictae scolae.

§. 21

—

§. 22.

Item si .... ut per testimonium constare non posset amicis suis, qui eum interemit, si post inquisitionem factam aliquem suspectum habere coeperit: nos Judaei contra suspectum pugilem volumus exhibere.

§. 23.

Item si Christiani alicui Judaeo .... violentam: secundum [illegible] quod jus terrae nostrae exigit, punietur.

§. 11

Item si Christianus Judaeum ceciderit ... sanguinem ejus non effuderit: sed vel duci IV marcas auri, percusso IV marcas argenti. Si pecuniam habere non poterit: per detruncationem manus satisfaciat pro commisso.

§. 12.

Item ubicunque .. impedimentum praeparabit, nec molestiam inferat nec gravamen; sed si aliquas merces aut alias res duxerit, de quibus muta debeat provenire: per omnia mutarum loca ... debitam solvat mutam quam ... civium illius civitatis ... Judaeus eo tempore demoratur.

§. 13

Item si ... ad civitatem .... terra in aliam .... ab eis a mutariis nostris ... Si autem mutarius .... ut praedacio morthuigri vulgariter Reraub dicitur puniatur.

Item si Christianus cimiterium Judaeorum quacunque temeritate dissipaverit aut invaserit, in forma judicii [illegible] et omnia sua proveniant camerae Judicis quacunque nomine nuncupentur.

§. 14.

Item si ... Judaeorum: Judia Judaeorum duo talenta volumus ut persolvat.

§. 15.

Item si ... poena pecuniali quae dicitur Wandel ... fuerit: nonnisi XII denarios solvatei.

§. 16.

Item si .... judicis vocatus primo ... vice solvet judici IV denarios. Si ad tertium edictum non pervenerit, soloat XXXVII denarios judici memorato.

§. 17.

Item si .... vulneraverit: suo judici duo talenta in poena quae Wandel dicitur solvere non recuset.

§. 18

—

§. 19

—

§. 20.

Item .... ut nullus Judaeus juret super Rodali, praeterquam ad nostram praesentiam evocatus.

§. 21.

—

§. 22.

Item si Judaeus dampno fuerit interemptus ut per testimonium constari non posset amicis suis .... si post inquisitionem factam aliquem .... exhiberi.

§. 23.

Item si ... alicui Judeae ... violentam: manum illius volumus detruncari.

§. 24.

Item Judex Judaeorum nullam causam ortam inter Judaeos, in judicium deducat: nisi per querimoniam fuerit invitatus.

§. 25.

Item si Christianus a Judaeo pignus suum absolverit ita, quod poenam impositam non persolverit, si eidem poenam infra mensem non solverit: illis poenis increscant pene.

§. 26.

Item in domo Judaei nolumus hospitari.

§. 27.

Item si .. super posesionem .... magnatum regni ... et hoc per suas .... nos Judaeo posesionem assignabimus obligatam et eos contra violentiam defensabimus, et faciemus eum percipere fructus provenientes, donec Christianus apparcat, qui velit redimere vel omnes posesiones taliter obligatas; super Christianis tamen in eisdem posesionibus existentibus, Judaeum aliquam jurisditionem nolumus exercere.

§. 28

Item si ..... aliqua puerum abduxerit: ut fur volumus condempnetur.

§. 29.

Item si Judaeus receptum .... pignus per spatium anni tenuit, si .... pecuniam et poenam non exceserit .... demonstrabit et prius ea vendendi habeat libertatem. Si quod pignus peranum et dum ultra terminum conventionis apud Judaeum absque ulla protestatione remanserit: nulli super hoc postea respondebit.

§. 30

Item volumus ... Judaeum super solutione pignorum in sua feriali die audeat coercere.

§. 24.

Item Judex Judaeorum nullam causam inter Judaeos ortam ad judicium deducat: nisi per querimoniam fuerit invitatus.

§. 25

Item si Christianus a Judaeo pignus suum absolverit ita, quod usuras non persolverit; easdem usuras si infra mensem non dederit: illis usuris accrescant usurae.

§. 26.

Item nullum in domo Judaei volumus hospitari.

§. 27.

Item si .... super posesiones .... magnatum terrae .... et hoc per suas .... nos Judaeo jure aliorum pignorum posesiones assignabimus obligatas et eas contra violentiam defendemus.

§. 28.

Item volumus si ... aliqua puerum Judaei abduxerit: ut fur condempnetur.

§. 29.

Item si Judaeus receperit ... pignus et per spatium anni tenuerit; .... pecuniam non exceserit .... demonstrabit, et postea habeat vendendi libertatem. Sed postquam pignus apud Judeum diem et annum remanserit, nulli postea super eo respondebit.

§. 30

Item volumus ... Judaeum super solutione pignorum in sua feriali die audeat coartare.

§. 24

Item Judex Judaeorum nullam causam ortam inter Judaeos deducat in judicium: nisi per querimoniam fuerit invitatus.

Item si Judaei circa scolas vel ubi degerint debent judicari.

§. 25.

Item si a Judaeo Christianus pignus suum absolvit ita, quod usuras non persolvit; easdem usuras si per mensem non solvit: illis usuris accrescant usurae.

§. 26.

Item nullum in domo Judaei volumus hospitari.

§. 27.

Item si .... super posesiones .... magnatum terrae, aut aliorum cujuscunque conditionis fuerint, pecuniam mutuavit et per suas ... sigillum mutuum probavit: nos Judaeo jure aliorum pignorum posesiones assignabimus obligatas, ei easdem contra violentiam defensuri: non inficians debitum contra suas literas audietur, sed condemnabitur ad solutionem ejus quod invenitur expressum, nec nisi suo juramento poterit se purgare, quin ad solutionem debiti contenti in literis teneatur.

§. 28.

Item si .... aliqua puerum Judaei abduxit: ut fur volumus condemnetur.

§. 29.

Item si Judaeus receperit ... pignus et per spatium anni tenuerit; si .... pecuniam non exceserit .... demonstrabit. Si vero pignus benum fuit palatino nostro vel suo judici pignus ostendat et postea vendendi habeat potestatem et libertatem. Si idem pignus antequam annus transierit Judici demonstrabit, si quod pignus apud Judaeum per diem et annum remanserit: nulli super hoc postea respondebit.

§. 30.

Item volumus ... Judaeorum super exemptionem pignorum in suo feriali die audeat coercere.

§. 31.

Item quicunque ... Judaeo per vim abstulerit pignus suum, et ut violente in domo sua exercuerit: ut disipator ..... puniatur.

§. 32.

Item contra Judaeum super causis inter se exortis, nusquam per suum judicem in judicio proceditur.

Statuimus etiam quod si Judex civitatis, in qua Judaei morantur, noluerit eosdem secundum tenorem hujusmodi nostri privilegii judicare; sed contra statuta consuetudines et libertatum ipsorum hactenus observatas aggravare volcerit: priusquam nobis per ipsos innotuerit, removeatur, et aliis de nostra licentia constituatur.

Datum Anno ab Incarn. 1251. Non. Decembr. regni autem nostri anno XVI (recte XVII)

p. [illegible] 158-164.

„Judaeis universis in regno nostro constitutis, haec jura ordinavimus ipsis „inviolabiliter observanda". (ut sup)

§. 31

Item quicunque Christianus per vim abstulerit pignus suum, aut violentiam in domo sua exercuerit: ut disipator ..... puniatur.

§. 32.

Item contra Judaeum nonnisi in scolis procedatur, nobis exceptis, qui eos posumus ad nostram praesentiam evocare.

§. 33

Item juxta constitutiones papae in nomine sancti Patris nostri districtus .... in nostro dominio constituti, culpari debeant, quod ... sanguine se Judaei contineant universi.

Item statuimus, ut quicquid Judaeus mutuaverit, sive aurum fuerit, denarii vel argentum, idem ipsi solvi et redi debeat cum usura debita quae accrevit.

Nullus Judaeus moram traheat in civitate Brunecasi pignus quodcunque post occasum solis a personis quibuscunque notis vel ignotis recipiat, etiam de die nec de equis bobus vaccis seu rebus aliis, de quibus suspitio subtractionis habetur, se nullatenus intromittat, nisi sub duorum civitatis testimonio juratorum

Judaei etiam pro reparatione murorum et fossati civitatis debent contribuere quartam partem.

Actum apud Brunam A. D. 1268 Decimo Calendas Septembr. Indictionis XI Coronationis nostrae Anno octavo.

(p. 17-21 Nr. XVI)

„Judaeis nostris per districtum nostri dominii „constitutis ... cum ad nostram cameram pertineant „eorum statuta et privilegia ..."

§. 31

Item quicunque Christianus per vim abstulit pignus suum Judaeo, aut violentiam in domo sua exercuerit: ut disipator .... puniatur.

§. 32.

Item contra Judaeum nonnisi in scolis vel ubi judicantur omnes Judaei in judicio procedatur, excepto nobis et nostro palatino, qui eos posumus ad nostram praesentiam evocare.

§. 33.

—

Item statuimus ut quicquid Judaeus mutuavit, sive argentum sive aurum, vel denarios idem ipsi solvi vel reddi debet cum usura debita quae accrevit.

Item volumus ut Judaei

§. 24

Item Judeus Judaeorum nullam causam ortam inter Judaeos in .... deducat, nisi per querimoniam fuerit invitatus.

§. 25.

Item si Christianus a Judaeo pignus absolverit ita.....

§. 26. (1)

Praeterea statuimus, ut in domibus ipsorum absque eorum consensu hospites non recipiantur.

§. 26.

Item in domo Judaei nullum volumus hospitari.

§. 27.

Item si .... et hoc per judex ... nos Judeos possessiones assignabimus .. et ei eas ... ... defendemus.

§. 28.

Item si .... Judaei abduxerit .... condempnari.

§. 29.

Item si .... receptum a Christiano ... pignus per spacium unius anni .... perceperit et usuram non excesserit ... demonstrabit et postea ... libertatem. Si quod pignus ... et diem remanserit, nulli super hoc postea respondebit.

§. 30

Item volumus ..... super solucione pignorum in fest feriali die audeat coherceri.

§. 31

Item quicumque Christianus Judaeo per ....

§. 32.

Item contra Judaeum nisi coram suis judicis nusquam in judicio procedatur, nobis exceptis qui eos proscribimus ....

Item statuimus, ut et Judaei de talento per singulas ebdomadas non nisi octo denarios participiant in usuris.

Datum apud Starchenberch Anno 1244. Kal. Julii Secundae Indictionis

§. 34 (Przywilej ten czesto potwierdzany w latach 1254 - w innych brak.

Sed si aliquis ... fuerit inculpatus, tribus Christianis et totidem Judaeis convincatur debet; et postquam convictus fuerit, tunc ipse Judaeus tantummodo poena qua sequitur, puniatur crimine pro commisso. Si vero ipsum testes supradicti (non convincant), et sua innocentia expurgabit, poenam Christianus quam Judaeus pati debuerat, non immerito sustinebit.

Bolesław Książe wielkopolski r. 1264 nadał Żydom wielkopolskim przywilej w 36 §§. Źródłem pierwotnem tego przywileju jest przywilej cesarza Fryderyka II dany w lipcu 1238 podczas oblężenia miasta w Brescii Żydom wiedeńskim w 16 §§. do których Fryderyk bitny Książe austriacki dodał nowych 14. §§. traktujących szczególnie o pożyczkach na zastaw, w przywileju Żydom r. 1244 który przywilej ma 30 §§. – Przywilej ten Fryderyka bitnego zastosował Bolesław Książe wielkopolski dla Żydów wielkopolskich r. 1264 (wyjąwszy z przywileju Fryderyka bitnego 29 §§. i dodawszy nowych 7 §§ czyli ostatnie sześć §§.) – Podobne zastosowanie przywileju Fryderyka bitnego powtórzył z małemi odmianami r. 1251 Król Bela węgierski (skąd pewnie dostał się do Polski – ob. Katona Hist.), Henryk landgraf turyngski r. 1245 i w Miśnii 1265. Sam przywilej Bolesławowski zastosował z małemi odmianami Ottokar w Czechach r. 1269, Henryk r. 1269 i Bolko r. 1295 Książęta Śląscy. – Przywilej Bolesława potwierdził Kazimierz wielki r. 1334 dla Żydów wielkopolskich, co znowu Król Aleksander r. 1505 kazał wciągnąć do statutu Łaskiego. – Jan Wincenty Bandtkie w Jus polonicum wydrukował inny przywilej Kazimierza W. dany Żydom bez daty, a potwierdzony przez Kazimierza Jagiellończyka, który można uważać za odrębne nadanie, albowiem jest obszerniejszy, mający paragrafy uzupełnione i wykończone, nadający wolność przesiedlania się, wolność handlu w całym kraju, uwolnienie od sądów duchownych, wolność brania w dzierżawę i w zastaw dobra ziemskie i intromittowania się w takowe – słowem najliberalniejsze prawa dla Żydów polskich, których w reszcie Europy Żydzi wcale nie mieli.

Ludwik Gumplowicz w rozprawie: O przywileju Bolesławowskim z r. 1264 i o Prawach Kazmierza W. z r. 1356 (w lwowskim Dzienniku literackim 1860 r. Nr 85 p. 678-679 i Nr 86 pag. 684-686) twierdzi iż ten drugi poprawny przywilej nadał Kazmierz W. r. 1356 Żydom na prośbę Estery - opierając się na słowach Długosza pod r. 1356 „ad praeces quoque praefatae Esther Judaeae et concubinae, exorbitantes praerogativas et libertates... quibus divina majestas contumeliatur et offenditur, concessit, quorum foetor olidus etiam in hanc diem perseverat." i na słowach Jaruszewicza który o tych nadaniach z r. 1356 mówi: „Nie wiadome nam są te wolności Żydom nadane na prośbę Estery. Były one musiały inne od tych, które nadał Bolesław Kaliski a Kazmierz potwierdził."

Zdanie to p. Gumplowicza jest mylne albowiem nie ma na to dyplomatycznego dowodu, aby Kazmierz Wielki nadał Żydom inne przywileje, jak ów Bolesławowski którego approbacyja dla Żydów wielkopolskich z r. 1334 i druga approbacyja dla Żydów małopolskich z r. 1367 w odmiennej nieco redakcyj dotąd się dochowały. — Przywilej ten przerobiony i rozszerzony większemi swobodami podsunęli Żydzi wielkopolscy po pożarze Poznania w r. 1447 Kazmierzowi Jagiellończykowi do potwierdzenia r. 1453 - o czem ślad w Długoszu, który pod r. 1454 (Lib XIII Ed. lips. p. 158) wspominając o nim, przypisuje mu za karę niebios klęskę pod Chojnicami „Libertates insuper in fidei sanctae decus per regem et consiliarios concessae Judaeis, pro quibus a Sbigneo Cardinale et episcopo Cracoviense, et fratre Joanne de Capistrano, divo homine, Casimirus rex publice arguitus et correptus, illas revocare distulit, provocaverunt iram Dei in regem et populum." i powtórne pod r. 1455 przypisując mu za

F Karę pożar Krakowa (Lib. XIII. Ed. lips. p. 171) „Eventum est a plerisque tam crudele incendium ob injuriam nominis Dei: vini in libertatibus Judaeis concessis, irrogatam accidisse."

13B

Privilegium Judaeorum Dni
Svidnicensi 1295
Sonnefberg

Personaliter constituti
Judaei nostri de terris
Poloniae videlicet de
Posnaniensi, Calisiensi,
Siradiensi, Lanciciensi,
Brzestensi, Vladislaviensi
palatinatibus Cracoviae
1447 (mylnie) Posnaniae
Posnan Apud 1447
Slaz D. 29.

In Niepawa 1454 die
Sabbato proxima post fest
S. Elisabeth

Literas etiam quascunque
super libertate ipsis per
nos & post diem Coronationis
nostrae concessas et jura
divino ac constitutionibus
terrestribus contrarias penitus
revocamus

Bandtke Jus
p. 290.

Żydzi wypędzeni zostali w Hiszpanii w XV wieku, we Francji 1395, w Anglii 1290. – r. 1454 palono Żydów w Wrocławiu.
Na Rusi mieli Żydzi w Kijowie siedliska gdzie trudnili się handlem soli, którą przywozili z Halicza i Przemyśla; r. 1112 żołnierze ruscy zrabowali ich składy, Włodzimierz monomach wypędził ich z Kijowa gdzie mieli osobną dzielnicę. W Wilnie siedzieli już za Giedymina. Witold dał r. 1388 Żydom w Trokach przywilej, później dał Żydom w Litwie i na Wołyniu ogólny przywilej (na wzór tego jaki mają we Lwowie) czyli statut w Łucku d. 1 lipca 1388 (ob. Dzia: Tyński: Prawa litew.) potwierdzony przez Zygmunta I r. 1507 i 1514 z dodatkami.

Ob. Kamporys Kazm. W.

R. 1407 za podburzeniem x. Budka zrabowano Żydowską ulicę w Krakowie (Dług.)
R. 1423 na zjeździe Wartzkim zabronił Jagiełło aby żydzi nie pożyczali na wszkrypcyje (Ob. Statut.)
Kazmierz Jagiellończyk w Krakowie d. 14 sierp. 1447 potwierdził Żydom wielkopolskim dawniejszy statut nieco rozszerzony (druk. w Bandtk. Jus polon. mylnie + Łukaszewicz Obraz I p. 73) potwierdzony przez Zygmunta Aug. Stefana, Zygmunta III Władysława IV i Jana Kazmierza. Brogniat wynalazł w archiwum synagogi poznańskiej Perles (Geschichte der Juden in Posen w Monatschrift 1864. p. 291.) z porównego oryginału paragraf: Item statuimus ne de caetero aliquis Judaeus sit inculpandus ab aliquo Christiano pro re sic dicente (zam. docente), quod ipsi Judaei de necessitate uterentur sanguine Christianorum annualim (zam. animante) aut etiam Sacramenty ecclesiae Christianorum, ex quo statuta

papae Innocentii et constitutionej (zam. propiae Innocentiae nos edocent et institutionej) nos edocent, quod in talibus rebus non sunt culpabiles, quod hoc est contra legej ipsorum. – odnosi się to do bulli Innocentego IV w Baroniuszu) Jan Kapistran w liście z d. 28 kwiet. 1454 r radzi Królowi aby odwołał przywilej Żydom nierozważnie udzielony (Wading Annal. min T. XII p. 195). O tej samej karze Zbigniew Oleśnicki Krola w maju 1454 (Wiśniewski Pomniki IV. p. 84. Dziedyczyki Zbigniew II p. 481 + Dług. T. II p. 153) – R. 1454 odwołał Kazmierz Jagiellończyk statutem Nieszawskim nadania udzielone Żydom (Bandtkie Jus p. 289)

R. 1455 w Krakowie lud rzucił się na Żydow (Długosz T. II p. 153)

Bolesław xiąże Warszawski i Czerski r. 1446 potwierdził żydom mazowieckim przywilej Kaliski z r. 1264 (ob. Helcel Starodawne prawa pol. pomn. I p. 291)

Bolesław II Xiąże mazow. r. 1461 wzbronił Żydom osiedlać się na Mazowszu (ob. Sobieszczanski Dzieje hist. warsz. p. 15)

W Czechach Przemysł Ottokar idąc za śladem Innocentego IV nadał Żydom r. 1268 przywilej (podobny do Bolesławowego) drukowany w Senkenberg

W skutek pożaru d. 29 czerw. 1494 zrabowano Żydów w Krakowie, którzy się na Kazmierz przenieśli (ob. Miechovit. Lib IV. p. 349. – Kromer – Bielski)

R. 1500 Krzyżownicy zrabowali Żydow na Kazmierzu (Neugebauer p. 349 – Albertrandy)

R. 1506 Król nadaje dożywotnie pensyją Izaakowi fizykowi i doktorowi z wpływów pobieranych przez Żydow (Kraushar II p. 113)

ob. Dziadyn. p. 110

R. 1506 ustanowiony Michał Ezofowicz z Brześcia Seniorem Żydów na Litwie (na wzór jak w Niemczech)
na Litwie żydzi posiadali dobra ziemskie

R. 1519 Senior synagogi żydów polskich w Krakowie Oszar Rachle (a po jego śmierci mianował Król 1532 Mojżesza Fiszel z prawem administrowania i karania) – Seniorem synagogi czeskiej w Krakowie r. 1519 Leretz. – Podobni seniorzy byli w Wiel: Kopolsce i Litwie – nad niemi wojewoda.

R. 1540 Żydzi krakowscy spiegowali dla Turków (ob Gwagnin p. 298)

R. 1542 Synod Jarrata ogranicza żydów (Vezyk Constit. IV p. 263)

Szkoły w Brodach, Lwowie, Lublinie, Krakowie.

Drukarnie w Krak. od r. 1530 – Pawła Helizy 1540.

Przywilej dla Żydów

Bolesława Księcia Kaliskiego 1264 d. 16 Sierp.
Vol. leg. I 309 – Jus pol. p. 1. – Cod. Wkp. I Nr 605 (412 a.)
Kazimierza W. 1334 d. 9 Łazdz.
Vol. leg. I. 309. – Cod. Wkp. II Nr 1135.
" 1360 d. 15 Lipca
Hube Bibl. Warsz. 1880 I str. 429.
" 1367 d. 25 Kwiet.
Jus pol. p. 1.
Kazimierza Jagiellońs. 1453 d. 13 Sierp.
Liske Akta grodz. K. X. Nr. 107.
" " 1453 d. 24 Sierp.
Liske Akta grodz. K. X. Nr. 108
Alexandra. 1505.
Vol. leg I. 309.

Bolka I Ks. Świdnick. 1295 d. 7 Sierp.
Sommersberg Script. III. 91.
Henryka III Ks. Głogow. 1299.
Sommersb. III. 105.
Bolka II Ks. Świdnick. 1328 d. 6 Grudn.
Sommersb. III. 91.

Witolda dla Żydów Trockich 1388 d. 24 Czerw.
Balińsk. Hist. m. Wilna I. 225. Berezadzki: Przyw. litewsk. Żydów I Nr 2.
Witolda dla Żydów litewsk. 1388 d. 2 Lipca.
Działyńsk. Zbiór pr. str. 202 – Gołębiowsk. Dzieje Pol. I. 562.
Akty wileńsk. archeogr. Komis. V. str. 133 – Akty zapad. Ros. I Nr 9 – Berezadzki I Nr 3

Witolda dla Żydów grodzieńsk. 1389 d. 18 Czerw.
Bersadzki: I str. 26.

Witolda dla Żydów litewsk. 1408 d. 1 Lipca
Gołębiowski Dzieje pols. I str. 562.

Kazimierza Jagiel. dla Żydów trockich 1441 d. 23 Marca
Bersadzki I str. 28.

Alexandra dla Żydów trockich 1492 d. 18 Grudn.
Bersadzki I str. 28.

Item volumus prohibentes quod apud Judaeos nemo quaerat furtum vel aliquas res furtivas vel suspectas, nisi deponet marcam auri pro poena nostra et si furtum non invenerit vel ~~illlt~~ suspectum (wdnqim: suspectas) Judaeus quaerenti marcam auri exsolvat et pro furto poenam solvat reservandum quod gratiam nostram poterit invenire.
Item prohibemus ut monetarii

Actum et datum Cracovia ipso die Conductus Paschae, sub Anno Domini Millesimo Trecentesimo sexagesimo septimo presentibus Johanne castellano, Januario cancellario cracovienbus, Petro Sandomiriensi, Andrea cracoviensi palatinis, Dobeslao visliciensi, Stanislao malogostiensi castellanis et aliis pluribus fide dignis

Et nos Casimirus rex prefatus juribus prescriptorum Judeorum auditis

eisdem Judaeis in Cracovia Sandomiria Leopoli et aliis Russiae ac Lublinensi et Sandecensi terrarum in civitatibusque et oppidis earundem terrarum habitantibus nunc presentibus et aliis undecunque in proscriptas terras advenientibus

Actum Cracovia ante festum Assumptionis gloriosissimae Virginis Mariae proxima Anno Domini Millesimo Quadringentesimo quinquagesimo tertio

Oblatum per Jacobum Lissowati olim Moysis divitis filium et Samuelem Smolk Judaeos seniores crac. fer. 5ta post Dominicam conductus Paschae 1573. pag. 201–205. Nr 273. Na Koniec: Sigismundus rex Lot. Et nos haec privilegia ut praedecessores nostri servare volumus Sigismundus Augustus Rex Lot.

sub uno actu pag. 206-210 Nº 274.

Transcriptum hoc privilegium Sigismundus I rex Polon. Cracovia fer. 6ª ante festum S. Elisabeth 1531.

et sub uno actu pag. 210 – 215. Nº 275

Transsumptum et approbatum Sigismundus Augustus Petricovia in Conventu regni generali fer. 4ª ipso die Cinerum 1559.

Alexander alias Witolderus Magnus Dux Lithvaniae haeres Grodnensis omnibus Judaeis in dominijs suis confert privile. quàm. In Luczko, in Octava S. Joannis Bapt. 1388 Praesent. Fedoro palatino Lucensi (po ruskii – v wtom czasie Tatarsk.

Sigismundus I rex ad preces Judaeorum de Brzesie, Troki, Grodno, Lucko, Wolodimir approbat hoc privilegium. In Mielnik, ante Epiphanias 1507

Zbiór praw litewskich od r. 1389 do r. 1529. Poznań 1841. 4° Str. 102–109.

nie ma daty Kazimierza Jagiellończyka

B. II Codex 1450 – 1498 przywilej Kazimierza Jagiellończyka o Żydach z r. 1334 ~~nie~~ dany przez Kazimierza Jagiellończyka bez daty pro Judaeis Cracov. Sandomir. Lamberg. na przywilej Bolesława pobożnego z r. 1264 i Kazimierza W. 1334. (na 36 artykułach jak w Łaskim) 140

B. III Codex. przywilej Kazimierza Jagiellończyka pro Judaeis Poznan, Calis. Sirad. Lancic. Brestens. Vladislavien palatinatuum Datum Cracoviae feria secunda ante fest. Assumpt. Marie 1447 J. (w kodexie 1440?) nie ma daty potwierdzenia Kazimierza W przywileju obszerniejszy pisany po r. 1493 na 44 artykuły

Cracov. 1453 / 1440 feria 2a ante Assumpt. Marie

Kazimierz Jagiellończyk r. ~~1447~~ dał Żydom przywilej wielkopolskim obszerniejszy tejsamo wielkopolskim krótszy.

(Laski Joannes): Commune inclyti Poloniae Regni privilegium constitutionum. Cracoviae in aedibus Johannis Haller 1506. XXVII Januarii. fol.

(Registrum (sign. ppp iiij) „Judaeorum Statuta per Alexandrum Regem non confirmata solum pro scientia Christianorum inserta. Folio 164 et tribus foliis sequentibus."

(fol. 163 verso) „Privilegium libertatis et juris Judeorum per Boleslaum Ducem Maioris Poloniae prothaunum Kazimiri magni Poloniae regis in Calisch, in Crastino assumptionis Virginis Mariae Anno Domini 1264 editum. Tandem Cracoviae in die beatorum Dyonisii et sociorum eius Anno Domini M.CCC.xliij. (1343) per dictum Magnum Kazimirum Regem Poloniae et eiusdem Boleslai pronepotem confirmatum. Quod nos Alexander Rex non confirmando confirmatione speciali, sed ad cautelam defensionis contra Judeos privilegiis Regni in istum codicem congestis ascribi mandavimus: sic ut eius sequitur tenor.

(fol. 164) Boleslai ducis pro Judeis.

In nomine domini Amen: Ne decreta regia cum fluxu temporis a memoria deciderent hominum, digne prudentum ratio stabilivit ea apicibus futurorum notitiae voluit inniter commendare. Quapropter nos Kazimirus Dei gratia Rex Poloniae nec non terrarum Cracoviae, Sandomiriae, Siradiae, Lanciciae,

Cuyaviae, Pomeraniaeque dominus et haeres, Notum facimus universorum tam praesentium quam futurorum praesentibus declaramus: Quod cum nostram, nostrorumque baronum praesentiam accedentes viri idonei, nostrique fideles Judei terrarum nostrarum nobis privilegium Ducis Boleslai divae memoriae quondam Ducis Poloniae, prothavi nostri charissimi, super iuribus suis ostenderent, supplicaverunt humiliter, ut ipsum privilegium nostro regio insignio innovare et confirmare dignaremur. Privilegii autem eiusdem de verbo ad verbum tenor talis extat:

In nomine Domini Amen. Humani generis actiones nisi vigeant voce testium aut testimonio literarum, celeriter transeunt et prorsus a memoria relabuntur. Igitur nos Boleslaus Dei gratia Dux Maioris Poloniae notum facimus tam praesentibus, quam futuris, ad quorum notitiam devenerit praesens scriptum: Quod Judeis nostris per totum districtum nostri dominii constitutis eorum statuta et privilegia, quae a nobis obtinuerunt, de verbo ad verbum [illegible] in sequenti serie continetur, taliter duximus declaranda.

Christianus non debet ... (tytuł rozdziału)

Primum quidem statuimus ut pro pecunia aut pro quacunque re mobili vel immobili, aut in causa criminali . . . . . .

Item statuimus ut quicquid iudeus mutuavit sive aurum fuerit denarii sive argentum, idem sibi solvi vel reddi debet cum usura debita quae acreuit.

Et ut omnia quae praemissa sunt perpetuae robur obtineant firmitatis praesens instrumentum cum testium annotatione ipsis pro cautela dedimus cum sigilli nostri munimine roboratum. Huius vero rei testes sunt: Comes Arbeldus palatinus Calissien. Comes sil' castellanus Gnezzen., Comes Janikralis, Comes Mathias castellanus Lendzen. Comes Czhoslaus pincerna Calissien. Comes Berslaus venator Lodzen. et alii quam pluribus Baronibus terrae nostrae. Actum in civitate Calisch in crastino die Assumptionis beatae Mariae Virginis Anno domini 1264 Octavo Kalendas Septembris.

Nos igitur iure ipsorum diligenter considerato et inspecto statuta praedecessorum nostrorum confirmare eo magis quam monere aliquatenus decernentes benemeritis ipsorum desideriis favorabiliter inclinati: Ea nunc praedicta omnia innovamus, roboramus et ratificamus in titulum perpetuae firmitatis. In horum autem evidentiam praesentes sunt nostro sigillo insignite. Actum Cracoviae die beatorum Martirum Dionisii et sociorum eius Anno D' 13 tricesimo quarto. Praesentibus his nobilibus nostris Spicimiro castellano Cracovien. Andrea venatore Krzywoszanide Succemerario Crac. et aliis multis fide dignis. Datum per manus Sbignei praepositi et Cancellarii nostri Cracovien

Olbrich Inowrocław Kujawien

Pelcznio (Mstigneo) Jaxlowit (1334) — 1232-1350 1235-1336 1333

(329) -13

Prawa Żydów w Polsce przez L. Gumplowicza. Jutrzenka tygodnik dla izraelitów polskich 1861. Nr. 19.

Fryderyk bitny Książe austriac nadał przywilej Żydom 1244
potwierdził Bolesław książe Wielkopolski 1264.

1) przywilej: Fryderyk II cesarz w obozie podczas oblężenia Brescii 1238 nadał prototyp Żydom w 16 punktach – z małemi odmianami ten przywilej powtórzył Bela Król węgierski 1257
Bolesław pobożny książe wielkopolski dodał ostatnich 6 nowych 99. ten z małemi odmianami powtórzyli Otokar w Czechach 1268, Henryk Śląski 1269 i Bolko Śląski 1295
przywileju Henryk landgraf w Turyngii 1245 i w Miśni 1265

Żydzi do Polski 1096 podczas wojen krzyżowych z Niemiec

Rabi Mosek Izerles z Krakowa + 1573 mając 33 lat jego dzieła posiadają największą powagę – wtedy żydzi golili swe dopiero z rozszerzaniem się dzieł kabalistycznych i wykładów talmudycznych które w Polsce zaprowadził rabi Jakób Polak 1540 to upadło

1144

Zbiór przywilejów, statutów, swobód i t.d. nadanych Żydom przez Królów polskich.

Dyplomataryusz polsko żydowski (Cod. dipl. Polono Judaicus)

Wyjątki z Akt Metryki Koronnej polskiej dotyczące Żydów (dopełnienie zbioru)

Akta w metryce Koronnej, w metryce litewskiej, w sigillatach, w księgach kanclerskich, grodzkich, ksiąg trzymujących się w Warszawie

Wzmianki w przedmowie o kwestyi żydowskiej pomijając jako rzecz błahą

Spis chronologiczny aktów z treścią ich ogólną znajdujących się w metryce Koronnej.

89 całych dyplomatów
i przeszło 200 wypisów

Tom 45 ark. i 12ie arkuszy pisanych

pod r. 1539 Zygmunt I nadaje braciom Nechrianom (Helicjowie) wolność sprzedawania Ksiąg żydowskich

pod r. 1659 Obszerny przywilej dla Żydów włoskich (po włosku)

Vielseitigen Anfragen entsprechend, habe ich zu

„Die Oesterreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild"

Sammelkästen

in Buchform

angefertigt, die nach nebenstehender Abbildung mit reichem Gold- und Schwarzdruck ausgeführt, eine Zierde jedes Salontisches bilden und durch alle Buchhandlungen zum Preise von fl. 1.25 zu beziehen sind.

Notatki do historii

Żydzi

w Kazimierzu

i Krakowie

Cinq Années de Voyage en Orient 1846-1851 par Israel-Joseph Benjamin II voyageur et auteur demeurant à Jassy (Moldavie). Paris chez Michel Levy Frères. 1856. 8° pp. XXVIII. 240 (autor przybrał nazwę na wzór sławnego podróżnika żydowskiego Beniamina z Toledo +1172) |: autor wydał poprzednio część w Algierze 1854)

Opisuje tu grobowiec sławnego uczonego Rabbi Jakob Bal Hatturim urodzonego w Tykocinie zmarłego w miasteczku Jakir koło Smyrny, autora Komentarza nad Talmudem. (w Jerozolimie żydzi pochodzą z Portugalii mówią zepsutem francuskim)

Dalej stan żydów na wyspie Rhodus, w Jeruzalimie, w Zephad, w Damaszku, Aleppo. – W Armenii: Diarbekir (gdzie powiada iż jest Ghetto, których zwyczaj dla lepszej dogodności kultu przybył do Europy z Wschodu z Żydami) p. 56. w Kurdystanie, w Mosoul. (Żydzi w Kurdystanie nie umieją prawie czytać a całą ich istotę Żydowstwa stanowi kilka praktyk tradycyjnych połączonych z zabobonem – trudnią się rolnictwem, tkactwem, handlem – nieznają Talmudu) w Arabii Bagdad, Bassora. = W Indyjach wschodnich w okolicach Bombay jest znaczna osada Żydów których zowią Bené-Israel (dzieci Izraela) mowią oni pomiędzy sobą językiem tamulskim pomieszanym słowami hebrajskiemi, a z obcemi rozmawiają językiem indyjskim; trudnią się zaś rolnictwem i handlem. Z religii żydowskiej zachowują tylko obrzezanie, święcenie Sabatu i rozaftiwy Żydom sposób zarzynania zwierząt na Kuchnię (chekhita) i przechowują u siebie starożytny hebrajski Zwoj prawa (Pentateuch), którego czytać nie umieją – zresztą nie mają z innemi Żydami nic wspólnego i uważają siebie za oddzielną sektę. Kolonie tych Żydów są w Malabar i Cochin-chinie oraz w Kalkucie, razem około 2000 familii. Według rękopiśmiennej

Kroniki u nich przechowywanej, są oni potomkami owych 10 pokoleń które za czasów Ozeasza przez Asyryjczyków wygnane, przesiedliły się nad Ganges. (p. 99) — Oprócz tej sekty jest jeszcze do 2000 Żydów czarnych prawdziwych w Kochinchinie (Bralabarze). = W Chinach nad rzeką czerwoną mieszkają Żydzi zwani Hawaia czyli Hawaiści (t.j. czciciele Wiekuistego), siedziba ich jest Kai-fang-fou w prowincyi Ko-Nanri; Chińczycy zowią ich: Tan-Kyao-Kian (religion des arracheurs de veines) jest ich w Kai-fang-fou około 10,000; w Kang-Tchou (w prowincyi Che-Kiang) do 2,000; w Arnoy (w prowincyi Fo-Kien) przeszło 2000 — mieli dawniej synagogi, rabina, Księgi hebrajskie — lecz już dzisiaj czytać nie umieją (p. 114) — Sążeż Żydzi w Arabii i Abissynii, w Bucharyi (około 2500 familii) w Persyi (w Maskat, Abéchour, Sziras, Ispahan, Téhéras (500 familii) Hamadan

Aus der Petersburger Bibliothek. Beiträge und Dokumente zur Geschichte des Karäerthums und der karäischen Literatur, von Adolf Neubauer. Leipzig (Oskar Leiner) 1866. 8°. pp. XII. 150 i k. 32 (dwa karaickie pisma dogmatyczne): Schriften herausgegeben vom Institut zur Förderung der israelitischen Literatur. XI Jahrgang./

Kara = czytać. Krym od najdawniejszych czasów miał mieszkańców żydowskich; nagrobki ich sięgają 6go roku po Chrystusie; a najdawniejszy zwój pergaminowy Thory, właściwie Deutronom z r. 489 pochodzący z synagogi w Tmutorokaniu (Tamatarka) jest w cesarsk. bibliotece w Petersburgu pod Nr. 6. Drugi zwój tamże pod Nr. 8 z r. 639 pochodzi z Czufut-Kalek. Trzeci pod Nr. 9 z r. 764 z Czufut-Kaleh. – Czwarty pod Nr. 13 z r. 781 jak przypis świadczy darowała pani Oto córka Arona potomka Chazarów synagodze gminy Tocht (Tokat) w Matarka – Piąty pod Nr. 14 z r. 789 darowali Chazary wyższej gminy w Krymie; podpisany na nim David ben Izak Sangari – Szósty Nr. 15 z r. 709 pisany w Kaffie dla Beg'a przełożonego miasta, syna Juldugans'a; podpisany na nim również David Sangari. – Zwój pod Nr. II pisany na skórze ma dopis opowiadający iż Karaimy uciekając przed przemocą Księcia Gatam narodu Tatarskiego (tatarskiego) weszli do Chazarów którzy zostali Żydami i których Księciem był Nibsam. – Firkowicz odkrył zwój z r. 986 z dopisem: „Ja Abraham ben Simcha z miasta Sephard (Kerez) w państwie nawróconych naszych braci Chazarów, w roku 1682 naszego wygnania to jest r. 4746 stworzenia (986 po Chryst.) właśnie gdy posłowie moskiewskiego Księcia z Kijowa do naszego Księcia Dawida przybyli

w celu powzięcia wiadomości o jego wierze, wysłany zostałem do Persyi i Medyi dla zakupienia dawnych zwojów Ksiąg Proroków i pism świętych dla gmin chazarskich"... (W Persyi w Schuschan (Hamdan) zwój ten odpisałz najstarszego exemplarza. (p. 34) – Oprócz gmin w Kaffie, Tmutorokaniu, Mangup, Solchat (gdzie była główna gmina) a później w Kalah, Kozłowie, Jenikale, Sephard (Korcz) – byli jeszcze Karaici w Jeruzalimie, Konstantynopolu, Egipcie, Algierze, Maroko. – W Rossyi uwolnita ich cesarzowa Katarzyna od poboru wojskowego, od połowy pogłownego i pozwolita im wszędzie osiadać.

Do Litwy przybyli Karaici do Trok z miasta Solchat sprowadzeni przez Witolda. Jeden rękopis karaicki w Trokach wspomina iż rabi Mosche syn rabina Samuela urodzony w Trokach r. 1400 dostąpił nawet godności rotmistrza na dworze króla Kazmierza Jagiellończyka w r. 1446 który u króla wyjednał potwierdzenie przywileju Witolda. Później potwierdzili też przywileje Alexander, Stefan Batory r. 1576. Naczelnik Karaitów w Trokach miał tytuł Schofet t.j. Sędzia. Jan III na prośby sędziego (Schofet) Karaitów trockich r. 1688 pozwolił im wszędzie osiadać i wtedy powstała kolonia w Kukizowie. Syn tegoż sędziego Abraham syn Jozyasza ha schofet był nadwornym lekarzem Jana III + 1688 pisał on w języku talmudyckim o medycynie i w hebrajskim. Głowniejszym pisarzem Karaitów w Trokach był Izaak ben Abraham z Trok († 1594) którego pisma wydał Wagenseil, a którego rękopisma religijnej treści są w bibliotece petersburskiej. Rowniezesny jemu był Rabi Joseph syn Mordekaj hakadosch pisarz religijny – Rabi Zerach ben Nathan poeta (1600-1648) stał w korrespondencyi z Józefem del Medigo. – Rabi Zephaniah

Krauzhar (Hist. Zydow II p. 45) mowi że Witold sprowadził z wyprawy na Wołyń 383 rodzin Karaickich do Trok i później nowe Kolonie do Łucka i Haliza.

syn Mordechai Hachafan z Trok pisał o kalendarzu –
Jehuda ben Aron z Trok teolog – Mordechai ben Samuel
hymnolog – Rabi Józef ben Samuel Chafan (Śpiewak)
w Haliczu † 1700 pisarz teologiczny, gramatyczny i hymnolog
– Mordechaj syn rabina Nissan z Kukizowa odpowiadał r.
1698 profesorowi Jakubowi Trigland na jego 4 pytania co
do Karaitów pod tytułem: Dod Mordechai, pisał to dzieło
w Krasnym Ostrowie r. 1699, prócz tego zostawił kilka innych
dzieł – Salomon syn Arona z Pozwola rabin w Trokach
umiał po łacinie pisał: Migdal oz (rozmowy przeciw wierze
chrześciańskiej), Rachwatob (dzieło gramatyczne) Lachem
Schearim (kontrowersja między Karaitą a rabbanitą) Apirjon
(dzieło prawne w 2 częściach – rękopis w Petersburgu nie cały)
– Simcha Jizchak syn Mojżesza z Łucka na początku
XVIII w. osiadł w Krymie i r. 1740 pisał homilie oraz wiele in-
nych dzieł umarł po r. 1756 w Łucku –
Na Litwie potwierdził Jan Kazimierz d. 10 lipca 1665 na-
dania Karaitom w Trokach. Główne ich gminy były w Trokach,
Łucku, Haliczu i Drezna w którem to miejscu r. 1650
Kozacy wybili Żydów

Ch: Lickute Kadmoniot. Zur Geschichte des Karaismus
und der karäischen Literatur, bearbeitet von S. Pinsker.
Leipzig
Fürst. Geschichte des Karäerthums. I. II
Linker Dr.: Prospectus

Żydzi w trzecim wieku po Chrystusie w Krymie siedzieli.

Krausshar Alexander (Historia żydów w Polsce II Warszawa 1866) twierdzi (str. 22) że pierwotni Żydzi w Krymie są potomkami osobnej gałęzi, która się oddzieliła jeszcze przedniewolą babilońską i przez Kaukaz na północ się poruszała. Nie byli oni ani talmudystami ani rabbanitami, lecz podobnie jak dziś Żydzi w Chinach i Tybecie, prócz biblii żadnego innego religijnego źródła nauki nie posiadali. Rozpoczęty się szeroko, w VIII wieku po Chr. (około r. 740) nawrócili oni na wiarę Mojżeszową tatarskie plemie Chazarów, w czem miał największy udział Izaak Sangari naczelnik gmin żydowskich w Krymie + 767 którego nagrobek uczony Firkowicz odkrył. Państwo Chazarów które około r. 700 i Krym zajęło miało własną dynastyją panujących, wyznających wiarę Mojżeszową. Uczony Izraelita Abu Juśuf Chasdai Ibn-Szaprut czyli Sprot lekarz i minister Kalifa (Abd-al-Rahmana III w Hiszpanii, r. 960 korespondował z jednym z żydowsko-chazarskich władców Józefem. — Dopiero gdy r. 760 pod naczelnictwem Anana wyrodziła się opozycyja przeciw Talmudyzmowi krzewiącemu się w Babilonie i Tyberiadzie i w skutek tego oddzielna sekta Karaitów powstała, zaczął się Karaitzym około r. 958 pomiędzy Żydami w Krymie i w Chazaryi rozszerzać. W skutek tej fuzyi religijnej, część Chazarów w XIII wieku przeszła do Krzyża, a część do Mahometanizmu); gminy w Solchat, Kaffie, Mangup zostały przy Karaityzmie. Abraham Firkowicz r. 1836 (zaczął) 1869 się z badaniem pomników grobowych i z kopijów 51; najdawniejsze przez niego odkryte napisy grobowe są: Buki syna Izaaka Kohen z r. 702 wygnania z Samaryi czyli r. 6 po Chrystusie; drugi Mojżesza Lewi nosi datę r. 726 wygnania czyli 30 r. po Chryst. dziś w Petersburgu; dalej z r. 180, 305, 625, 670, 678, 719 po Chrystusie. Nagrobki te znajdowane w Czufut-Kale, Karasou-Bazar, Teodozyi. Rękopisów znalazł 51 z r. 640 - 1839 po Chr. składających się wyciągnie z biblii (Pentateuchu) oddzielnych ich części i fragmentów oraz z przekładem Onkelosa. Punktowanie i akcentowanie tekstu wskazują na źródła ze szkoły babilońskiej. F

* Po Firkowiczu, zajął się r. 1842 Sztern badaniem pomników żydowskich w Krymie. Odkrył on w Czufut Kale z nieznanych dotąd napisów grobowych (z r. 598, 818, 877, 992, 1027 i 1509) oraz w Chersonie, Karasou-Bazar (Armeński Bazar) i Sewastopolu 13 z kopijów (z r. 847, 965, 1343, 1623, 1720 i 1817) - jakoteż w synagogach w Teodozyi i Karasou-Bazar 4 napisy ścienne (z r. 1310, 1509, 1691 i z XIV wieku)

Chassidimów (t.j. pobożnych albo pietystów) sekta ży-
dowska bierze właściwie swój początek od rabina Izaaka Louria
Aszkenazi urodz. roku świata 5246 (z ojca Louria z Polski
który umarł r. 5248 w Zephad) który oddawał się głównie zgłębie-
niu Kabali i mistyczmowi, umarł r. 5284 w Zephad w ziemi
świętej mając zaledwie 38 lat w mniemaniu świętobliwości
jakoby cuda czynił. Pozostawił wiele uczniów. — Wtego ślady
poszedł na początku XVIII wieku rabbi Israel (syn Eliezera) żyjący w Mię-
dzyborzu na Podolu. Trudnił się nauczycielstwem i miał za żonę
siostrę rabina Giersona z Kitew na Bukowinie. Był nader po-
bożny lubił samotność, ubrany w Taleth i Tephilin przebywał
w odludnych polach, modlił się ustawicznie i kąpał się często
dla oczyszczenia z grzechów w rzece, oddawał się przytem głów-
nie Kabalistyce i wyznawał zasady rabina Izaaka Louria z
niejakiemi odmianami. Świętobliwość ta zjednała mu wielką
sławę; zewsząd zjeżdżali się rabini dla podziwienia i narady
u pobożnego który miał nawet cuda czynić i który uzyskał
imię Rabbi Israel Baal-Sem-Tow (t.j. rabin Izrael czło-
wiek na imię szczęśliwy. Był on założycielem sekty Hassi-
dimów t.j. pobożnych, i napisał Hodogetykę tejże sekty
która wyszła w Żołkwi r. 1784-1795. Żywot i cuda tegoż
rabina Israel Baal-Schem (ben Elieser) wydał Bär
ben Samuel ha-Lewi w Berdyczowie r. 1815. Sekta ta
wyrodziła wielkie przeciwieństwo mianowicie na Litwie. Stron-
nicy i zwolennicy starego rytu unikali styczności z sekcia-
rzami, niechcieli razem z nimi chodzić do synagog i nie za-
wierali małżeństw z rodzinami Chasidimów, którzy znowu
owych prawowiernych zwali Peruszim (t.j. odseparowańcy) lub
Misnagdim (t.j. przeciwnicy). Israel Baal-Schem zmarł z końcem
zeszłego wieku pozostawiwszy 2 córki. Miał on 12 uczniów z tych
najsłynniejszy rabbi Beer z Międzyrzecza wołyńskiego, który
jako następca stanął na czele sekty i wyuczył na tę przez znowu
uczniów: 1) Rabbin Salomon z Lady na Ukrainie, biegły talmudysta

i w Kabale autor kilku dzieł i nowej gałęzi zwanej Chabad. Prześladowany przez Peruszimów skazany został od cara rosyj. Pawła na wygnanie, później ułaskawiony, przedstawiał się osobiście cesarzowi Aleksandrowi w Petersburgu. Umarł około r. 1851 zostawiwszy synów. 2) Rabbi Salomon z Karolina pod Pinskiem utworzył nową gałąź. 3) Rabbi Noah z Lahowic twórca gałęzi Chasidimów ruskich 4) Rabbi Israel wnuk Beera utworzył nową gałąź w Rożynin, miał do 80000 zwolenników, przed prześladowaniami rosyjskiemi uciekł do Galicyi gdzie zmarł bardzo bogaty. Są także Chassidimowie na Litwie w Starym Sielcu, w Serocku, w Warszawie, w Galicyi. Wogóle dzielą się żydzi na 4 odcienia religijne: 1) Peruszim (sekta dawnych Faryzeuszów) trzymają się prawowiernego rytuału niemieckiego; są rygorystą, miłosierni i gościnni. 2) Seifardim (Żydzi portugalscy od słowa Seifarat = Hiszpania) mniej uczeni, oddają się mistycznej nauce Kabbali, żyją także w Polsce. 3) Chasidim podzielem na kilka frakcyj, oddają się Kabbali i czytaniu Księgi Zohar, przestrzegają ściśle obmywania i kąpania się. – Wszystkie te odcienia różnią się tylko w niektórych formułach modlitw i zwyczajów religijnych lecz nie naruszają dogmata tak iż ich właściwie jeden z drugimi zwać nie można.

Żydzi w Polsce pojawili się około r. 1096
gdy w Czechach ich prześladowano. W Kijowie
byli już r. 1112 Bolesław xże Wielkopolski
r. 1264 nadał im przywileje które Kazimierz
W. potwierdził r.

Sabbatai Zavi mesyjasz żydowski za
Jana Kazimierza w Stambule
Heuberi Dissertatio de academiis Hebraeorum
w Ugolinie t. XXI p. 1087. Thesaurus antiquitatum
sacrarum
również we Krakowie, Poznaniu, Lublinie,
Lwowie, były sławne akademie żydowskie

1238 August 11 in obsidione Brixiae

Schutzbrief für die Juden in Wien, pium desiderium

(Hormayr Wien Nr. 94)

1348 od listopada ~~św.~~ Jana Chrzciciela prześladowanie Żydów w Niemczech poczęło się od Kolonii aż do Austryi tracono wszystkich żydów ponieważ ich posądzano o zatrucie studzien trwało to do października 1349.
(Böhmer Regesta Tom VIII. Frankf. 1877 str. 532.

Źródła do prześladowania Żydów w średnich wiekach, nie-
kiedy upatrywać trzeba w antypatyi religijnej i fanatyzmie:
główną przyczyną było iż Chrześcijanom, prawa kościelne zakazy-
wały się trudnić pobieraniem procentów czyli lichwy; przez to
cały obrót pieniężny, to jest wypożyczanie pieniędzy na procenta
czyli lichwa i cały handel pieniężny zostawał w ręku Żydów. A po-
nieważ nie było prawa regulującego stopę procentową, której
Żydzi po największej części nadużywali (jak tego dowód w
przywileju Kazimierza W. dla Akademii krak. z r. gdzie
tak zwanym kamporom czyli uprzywilejowanym lichwiarzom
żydowskim dozwolone było brać po odsetków rożnie): nie
dziwota iż ubogi mieszczanin i lud jęczący pod brzemieniem
pracy i długów, spoglądał z zazdrością na lekkozarobione
bogactwo Żyda i na takowe nieraz się targnął. Do prześladowań
Żydów pomagały więc oprócz religijnego także głównie powszech-
no-polityczne motywa.

W najdawniejszych czasach posiadali Żydzi w Krakowie włas-
ności leżące (realności) w różnych ulicach; nie było jeszcze oddzielnej
ulicy Żydowskiej (dawniej zwana Spieglergasse – platea Speculato-
rum); mieli synagogę, łaźnię, miejsce pogrzebu (na Kawiorach)
Później uchylali się Żydzi od wszelkich obowiązków gminy,
wyrabiając sobie exemcyje, gonili tylko za zyskiem własnym
– fruges consumere nati.

Do Krakowa napłynęło wiele Żydów z Czech i z Wrocławia gdzie
ich r. 1360 zabijano (Ranitz ap. Somersb. I. 31. Klose II. 1. p. 216)
Gmina żydowska składała się z rabina, szkolników (sług synagogi,
woźnych), nauczycieli (doctores) i rzeźników. – Później w czasach rab-
bińskich ważniejsze miejsce od biblii zajął talmud; całe studium
teologiczne zasadzało się na dowcipnej grze słów a nie na pilnem badaniu

Do przesladowania Żydów w r. wynowny zajął głównie ziarno podczas bytności swej w Krakowie (Franciszkan Jan de Capistrano Włoch nieprzebłagany nieprzyjaciel Turków, Hussytów i Żydów (dla których Polska istotnym była rajem, zwłaszcza że institut Inkwizycyi św. w Polsce przy wrodzonej tolerancyi nie osobliwego doznał przyjęcia i rozkrzewienia). Główne prześladowanie Żydów w Wrocławiu r. 1453 i wygnanie ich z tamtąd r. 1455 przez Króla Władysława, dostarczyło znaczny kontyngens i do Krakowa.

Żydzi w średnich wiekach uważani byli za „więźniów cesarza rzymskiej" i za niewolników podanych Komory książęcej (servi camerae duali)

Po zburzeniu Jeruzolimy przez Tytusa (w 70 roku po Chryst.) znaczna część ludności żydowskiej osiadła nie tylko we Włoszech ale i w Gallii, Hiszpanii Niemczech. – Przed zburzeniem Jerozolimy rozpoczęła się emigracyja żydów na wschód do Chin, małej Azyi, Grecyi, na Ruś i t. d. – Były to 2 prądy emigracyjne, z tą różnicą, iż ich na wschodzie uważano za ludzi wolnych (gości) – a na zachodzie za niewolników czyli więźni, którzy stali pod opieką panującego. Aż do XIII wieku mało mamy o żydach w Niemczech wiadomości. – W mieście Spirze r. 1084 mieli żydzi odrębną własną dzielnicę murami obwiedzioną dla ustrzeżenia się od napadów pospolstwa (Ghetto), a biskup tamtejszy Rüdiger udzielił im przywilej oddzielny r. 1084 obejmujący w streszczeniu też same swobody, które żydzi posiadali w państwie frankońskiem za czasów cesarza Ludwika pobożnego (w IX wieku, to jest dozwolony im był handel, oddzielny cmentarz, własne sądownictwo, sprzedaż mięsa którego sami jeść nie mogli, Chrześcianom i. t. d. Przywilej ten potwierdził Król Henryk IV r. 1090 bawiąc w Spirze, którym to przywilejem wziął ich pod opiekę Królewską, dozwolił im wolność handlowania; w sporach z Chrześcianami mieli dowodzić podług swego prawa, również i przysięgę podług własnego prawa składać. (Oba te przywileje drukowane w Remling: Urkundenbuch zur Geschichte der Bischöfe zu Speier Nr. 52 i 67) – Prawa te streszczone weszły potem do późniejszych przywilejów. – W średnich wiekach wyrodziło się mniemanie, iż Żydzi są poddanemi samego cesarza (Kammer Knechte) (servi camerae) z czego powstały osobne regale (Judenschutz) i opłata skarbowi panującego za opiekę żydów.

(Czas osiadania niewiadomy)

W Niemczech było położenie Żydów nierównie gorsze a niżeli w Polsce; albowiem panujący w krajach niemieckich uważali częstokroć majątek żydów za swoją własność, po którą w razie potrzeby sięgali, czego u nas nie było. Żydzi w Polsce mieli własną autonomię i stali pod opieką panującego. (Prawo rozrządzania majątkiem żydowskim.)

W średnich wiekach uważano przywilej tylko za dar i nadanie wystawiającego, które za życia jego tylko obowiązywało; a następny wcale się nie dotyczyło. Dla tego też odnawiano przywileje

Kościół zakazywał wychodzące z zasady moralnej i biblijnej lichwy. Żydom zakazywał Pentateuch Mojżesza brać lichwę od braci (2 Mos. 22 v. 25 – 3 Mos. 25 v. 36 – 5. Mos. 23 v. 19.) – od obcych zaś dozwalał brać lichwę: „Od obcego możesz brać lichwę lecz nie od brata aby cię Pan Bóg twój błogosławił we wszystkiem, co przedsięweźmiesz w kraju do którego przybędziesz. (5 Mos. 23. v. 20) Teologia talmudyczna tak sobie to miejsce Mojżesza wykładała iż Żyd od każdego obcego (Goj) a zatem i od Chrześcianina koniecznie powinien brać lichwę. (Stobbe: Die Juden in Deutschland während des Mittelalters p. 106) Kościół katolicki zakazując brać lichwę Chrześcianom jako grzech, nie troszczył się o to iż Żyd brał ten grzech na siebie. W średnich wiekach brali Żydzi w lichwie 22–86 % – wysoka ta lichwa była głównym powodem do nienawiści Żydów.

Prawa załogi (Recht fürlegen – Interessenvertretung) zdaje się iż Żydzi nie mieli.

Żydzi po miastach tworzyli gminę religijną, której punktem środkowym była synagoga, ale i odrębną gminę cywilną (komunalną) która miała własną zwierzchność i wyjęta była z pod Urzędu miejskiego

Żydzi przysięgali na Rodał (rotulus) a podług Schwabenspiegel cap. 263 stojąc na wołowej skórze („er sol uf niuwe schuon siutr stan") a podług glossy do Weichbild (cap. ult. Swer sich sol reinen eyd thun, wenn er dyemandem, wen dem thorninck, so man zer dyemandes eyd thun, man sal zu nemen, und sal sich sollen barfuss setzen uff nun schonnd=fruet" – ob. Jaskier – Szczerbic) – Formuła przysięgi była już w niemczech znaną w X wieku – ktoś ona w Jaskim Weichbild

Koncylium lateraneńskie z r. 1215 nakazywało aby się Żydzi podczas wielkiego tygodnia nie pokazywali – później to rozszerzano jeszcze.

Papież Innocenty III nakazał na 4tym lateraneńskiem Koncylium r. 1215 aby się Żydzi strojem różnili – poźniej nakazano im nosić żółte kapelusze lub kołka żołte na futrze.
Synod wrocławski z r. 1266 nakazywał aby żydzi razem mieszkali (Ghetto) – co nawet Żydzi dla własnej obrony woleli
jedyne stanowiska Żydów między Chrześcianami były: finansowe (dzierżawcy mennic: cet) i doktorów, ponieważ pomiędzy Żydami dłużej kwitnęła tradycyja doświadczeń lekarskich i tej umiejętności.
Prześladowania Żydów są świadectwem nietolerancyi, dzikości (barbarzyństwa) chciwości i zabobonów. Na pochwałę Rządów polskich powiedzieć musimy, iż pochop do takowych nie wychodził nigdy od panującego, jak w Niemczech
Król Henryk II wypędził r. 1012 Żydów z Moguncyi. – Pierwsze główne prześladowania Żydów w Niemczech w czasie 1ej krucyaty gdzie krzyżowcy tysiące żydów zabili; podobnież i za 2ej krucyaty około r. 1146 – wierzono że Żydzi używali krwi chrześciańskiej przy uroczystościach religijnych i jako lekarstwo – lubo papież Innocenty IV bullą swą z r. 1247 zakazał z tego powodu żydów prześladować. (Baronius Annal. ad a. 1247 Nr. 84). Lecz i bula niepomogła na wytępienie głęboko zakorzenionego przesądu, który się do dziś dnia utrzymuje (świadkiem tego zabarzenia w Damaszku r. 1842) – R. 1298 wielkie prześladowanie w Niemczech, Frankonii, Bawaryi, Austryi – a r. 1336 i 1338 w Alzacyi, Szwabii i Frankonii – r. 1348 i 1349 z powodu powietrza (czarnej śmierci) że truli studnie, w Strasburgu ubito 2000. – R. 1420 wypędzono ich z Moguncyi, r. 1420 z Austryi, r. 1424 z Fryburga i Zurychu, r. 1426 z Kolonii, r. 1432 z Saxonii, r. 1435 z Spiry, r. 1438 z Moguncyi znowu, r. 1439 z Augsburga, r. 1450 z Bawaryi, r. 1453 z Wrocławia, r. 1454 z Berna i Ołomuńca. (Vid: Grätz: Geschichte der Juden Bd. 4-8 Zweite Aufl. – Depping: Les Juifs dans le moyen âge. Essai historique. Paris 1834. 8°. – Wiener: Regesten zur Geschichte der Juden in Deutschland während des Mittelalters. I. 1862 – Fürst: Urkunden zur Geschichte der Juden. Leipzig 1844.)

R. 1098 Krzyżacy zmusili Żydów do Krztu w Pradze, zagrożeniu ich katowaniem, mnóstwo żydów uciekło do Polski i Węgier, a Książe Przetysław posłał swe urzędniki z zbrojnemi aby ich na granicy przytrzymali i co z sobą unosili im zagrabili. (Cosmas) – R. 1298 zaszli Żydzi z Czech uchodzić, Król Wacław II zabrał im wiele pieniędzy (Franciscus)

Podług ustawy Władysława Jagiełły z r. 1386 powinni Żydzi Żydowki dla oznaki nosic ego kołko z czerwonego sukna na piersiach - a podług ustawy Zygmunta I z r. 1538 wszyscy Żydzi wyjąwszy tych którzy się w podróży powinni nosić żółte nakrycie głowy.

Żydzi opłacali studentom danine Kazakat; z domów swoich opłacali żydzi: Donatywę (koronacyjny podatek) szos (pogłowne)

Żydzi w Polsce mieli najgłowniejszą instancyję: Synod czterech miast (ארצות ועד ארבע) na który się zjeżdżali rabini i deputowani z miast Krakowa, Poznania, Lwowa i Lublina periodycznie podczas jarmarków w różnych miastach odmiennie, i gdzie urządzano uchwały w przedmiotach religijnych i gminnych, które obowiązywały wszystkie gminy (kahały) w Polsce. Ta władza centralna czyli czteromiastowy Synod trwał od XVI wieku aż do rozbioru Polski. Taki synod odbył się r. 1607 w Krzemieńcu, r. 1713 w Jarosławiu - najczęściej zaś odbywały się Synody 2 razy do roku w Jarosławiu i Lublinie, raz w czasie między świętami Purim i Pesach, a drugi raz w miesiącach Ab i Elul. Nawet żydzi z innych krajów niepolskich apelowali do tych Synodów. - Drugą instancyją był w każdej z 4 prowincyj starszy (rabin prowincyonalny

władze miejscowe: Rabin, Darszchan (szkolnik?) (mianował Kazania w szabaty i święta w bożnicy) Dajjan (śpiewak

Dochody gminy żydowskiej w Poznaniu stanowiły r. 1753 opłaty 1) Krupka (podatek od kupców) 2) Krupka od mięsa, Krupka odjedzie rabinu, Krupka od soli, Krupka od papieru, podatek od futrów, od sukna, pogłowne - wydatki: Pogłówne krajowe, dodatek do pogłownego dla wojewody, podwojewodzego, relicya kwaterunkowego do magistratu,

Korzenie dla urzędow, pensyje dla sędziego żydowskiego, rebina, żydyka, pisarza kahalnego, służącego synagogi, rzeźników, stróżow, na ubogich, szpitale, [illegible] od wiederkaufów.
Żydzi w Polsce mają osobne modlitwy za męczenników w Sochaczewie (4 osób) Gąbin (2 osoby), Płock (1), Lenczca (6) Nowydwor koło Krakowa, Lwów, Lublin (2 osoby r. 1636) za męczenników na Ukrainie r. 1648, za męczenników w Poznaniu r. 1716 (18 mężczyzn, 11 kobiet, 4 dzieci) i r. 1736 (2 osoby)

nieco poprawniej, z potwierdzenia Jana Kazmierza da=
nego w Krakowie d. 13 Lutego 1649. (Confirmatio ge=
neralis jurium Judaeis Posnanien=ibus) – Przywilej
ten Kazmierza Jagiellończyka (Cracoviae fer. 2a ante
f. Assumptionis gl. V. Mariae 1453) potwierdził Sigis=
mundus Augustus (Petricoviae fer. 3a post f. Concepti=
nis gl. V. Mariae 1548) i Stephanus (Varsaviae d. 2
mensis Januarii 1580. Transsumpt tych to potwier=
dzeń wyjęty ex Actis Castrensibus Gostinen=ibus (fer.
2a Rogationum 1580 w aktach gostynskich oblatowa=
ny, potwierdzili a) dla Żydów Wielkopolskich:
Sigismundus III Varsaviae d. 12 Octobr. 1592 – Vladis=
laus IV Cracoviae d. 11 Martii 1633 – Joannes Casi=
mirus Cracoviae d. 13 Februarii 1649. – b) dla
Żydów Małopolskich (gdzie obowiązywał oddzielny
przywilej Kazmierza Wielkiego z r. 1367) po zasto=
sował pierwszy raz i potwierdził tenże transumpt
gostyński dopiero Sigismundus III (Varsaviae d.
12 Aprilis 1588) na prośbę Żydów miasta Olkusza.

untenstehendem Zettel aufgeben zu wollen.

Hochachtungsvoll

25V

Bei der Buchhandlung von .....

bestelle ich:

Der Welthandel, Heft 2 und Folge.

Name: Ort: Strasse:

Strehlke Tabulæ ordinis
theutonici Berolini 1869
2 Thlr. od r. 1153

La Science du blason par
Mr L. de Magny
Paris 1860. 8. 20

157

Statuta szkolne

Buch Inn Protokoll
Buche der Thalmud-
Thora-Vereins
in Krakau (1551-
1639)

R. 1595 Statuta
gminy ne Kazimierzu
okalne

Konsystat z zgrodet
polskich

Wiadomość o przybyciu
Chasydów do Krakowa
w r. 1786

Hangminy żydowskie
r. 1726

Nie podlega wątpliwości iż Żydzi głównymi byli sprzymierzeńcami Szwedów w czasie napadu Karola Gustawa na Polskę, mianowicie r. 1655 podczas zajęcia Krakowa trudnili się szpiegostwem i naprowadzaniem nieprzyjaciół, od których nabywali zrabowane rzeczy i od których wielkich doznawali względów. – Z Kopii Tajńskiego opisującej zajęcie Krakowa przez Szwedów r. 1655, z ~~[illegible]~~ (z którego przed kilku laty poczynione notaty) przekonywa mianowicie wiele świadectw tej zdrady żydowskiej. D. 26 września 1655 polny marszałek szwedzki Arfwid Wittenberg przeszedłszy Wisłę i zdobywszy opuszczony bramę wielicką zajął Kazimierz, pozwolił przytem wojsku rabować miasto z wyjątkiem Żydów (praeter vicum Judaeorum). ~~[illegible]~~ Stefan Czarniecki chcąc ukarać zdradę żydowską wysłał (d. 29 września z Krakowa podjazd pod komendą Krzysztofa Warowicza i Konstantyna Brzyny, aby na Kazimierzu podpalili miasto żydowskie (vicum Judaeorum tanquam proditorum patriae") lecz podjazd ten dla licznego przy wojsku nieprzyjacielskiego rozlokowanego pocztem Kazimierza z wyjątkiem żydowskiego miasta nie był w stanie dotrzeć do domów żydowskich

1656 Abraham Lisskind starszy żydow
niemowit kultajstwo iż Kamienia na
Żydowskiej ulicy zrabowali Bernarda
z Kuwelk Galaratego

" " Brzesko Gorne miasteczko Mikołaja
Drzewskiego zrabowali dzwcz
za namowy Żydów mianowicie
Izaaka Abrahamowicza.

" " Żydzi zrabowali Kamienicę Szarh
Zebrzydowskiego mieszk. Kor.
i Akta wojewodzkie Krak skrzynie
1659 fer. 6a ipso die S. Petri in Vinculis Lublini
trybunał skazuje Żydów per contumaciam
in poenam infamiæ et colli
1659 d. 16 Febr. Kielcz. - Król daje żydom
salvum conductum na 6 miesięcy
1662 fer. 6a post domin Rogationum. Lublini
Trybunał ponawia wyrok pierwszy
(ten nie był exekwowany)
1663 Sabbato ante f. S. Catherinæ - Rozruch
w Krakowie wyrabowanie i burzenie
domow żydowskich na Kazmierzu. porabia.
10 wiele żydow.

14.

1659 fer 5ª post dom. Oculi –
Franciscus Gogolinski canon cracc. custos
lucor. fer. reg. nomine Capituli
Crac. citat Communitatem Jud. Crac.
quia 1655 cum. cath. cum Victrio comendan
invaserunt et inter alia altare argent.
S. Stanislai
altare argenteum consecratum sive
Martyrium divi Stanislai affabre raro
opere factum valoris 40000 talerr.
imper." rapuerunt, concuserunt et
fregerunt (cit ad tribunal Regn.
Lib. Relat. Fol. 86.

1661 d. 16 Febr. in oppido Kielce Joannes
Casim ad 6 menses Salvum Conductum
depraedatio auri argenti, clenodiorum
vasorum sacrorum ornamentorum
alt S. Stanislai
ad Contumaciam ad poenam infamiae
et colli condemnat.

161

Les Nouvelles de Marguerite Reine de Navarre.

Berne Nouvelle Société typographique 1792. 8°

3 Vol.

od r. 1518-1890

Kilath Josi zawiera Historyą Rabinow miasta Lwowa od r. 5278 do r. 5650 (vom Anfange bis auf die gegenwärt) t. j. dzieje najsławniejszych rabinow i autorow Polski i Litwy od r. 1492 do r. 1692 z rozprawą o sprowadzie ostatnich Krajow w Polsce i Litwie. Z uwagami Krytycznemi i wstępem przez Chaima Natana Dembitzera najstarszego rabina

Kollegium rabinackiego w Krakowie.
Kraków drukiem Józefa Fischera
Nakładem autora 1888. 8. IG

Tom II 1893

die deutschen Juden haben in religiösen
Einrichtungen mit den polnischen. Wie sie
denn sich [illegible] unterscheiden sie sehr
in Zwey Stücken, gebräuchen [illegible] die
von einander, die nehmen beyde, die selben
von den Lehrmeistern, wann sie reisen
Absehen die in Gränzen gleich die Religion
ausüben, und sich, ganzen einen Lehr
meister andern Religion, verbinden
wünschen um sich beyzutreten, so nehmen
sie deutsch ab in ihren religiösen
ceremonien, und in der art lernen den
Talmud zu studiren, haben

Der Zweck einer Zusammenkunft, und
über die deutschen Juden mit den
polnischen seyen:

So als der Rabbi mit seinen gelehrten
Rat zu sich die Rabbiner einer gemeinde
als die Aeltesten als die Vorsteher

Gründe meine Lehre gleich.

Dieses gründet sich auf mein Religions
gesetz. Im 4te Buch Mosis Cap: 14. Vers
26: Der selbst die von dem 4 Grade denen
Kindes Kindern tragen" d. Juden
also die gnugsame die Sachen in der Liebe
wandeln und beobachten, bis nicht mehr
dessen Gebiet, und dieses alles auf
mangelhaft Traditionen gründen, mögen
sein Recht so, dass wenn mein Kind
am 4 Jahren Jahr, Geschwister derselben zu
mehr wachsen müssen und wenn mein
100 selbst Kinder von Fleisch, Knochen
mein eigen selbe Kinder nicht eigen 4
Jahren so wären eigen gewerden dass
Spitz dass Kinder gewerden eigen 4
Jahren, so wären es gewerden nicht mehr
als 4 mit 4 Jahren eingeschlossen
sein sind so eingeflich in ihren Gebeinungen
dass die gleichen von mein seine [illegible]
wenn 4 eigen Kinder einbringen

die Gürtel bringen wenn nicht, daß die ~~Polnischen~~ Juden in Galizien ihren ~~Kleidern~~ neuen Kleidern beybehalten. Weil nun die Juden in d. Synagog nicht ohne ihren Kleidung beybehalten dürfen? dürfen sie auch Gürtel? Sowie nicht ~~um~~ über den Oberkleid. Auch d. J. in P. dürfen nun Oberkleid über welchen sie keinen Gürtel tragen.

Eine ist zu bemerken, daß falls d. J. in P. die Kleidung mit die 5 Decret nicht recht gründet sind (sie müß beybehalten werden; d. Tuzlik, Kaftan, Szlafrock etc. neu; d. Bekesza, Radzimyka, Talus, etc. nennen.)

d. J. in P. dürfen Juden in ihren Bekeszen Juden keinen Bart, und dürfen dies für einen großen Sünd, wenn nun die Kleinen Bärte ungebräuchlich wären, die gehingen auf ihren Bekleidern in den Kleidlichen wegen dieser Bärten, darfen den Schmieren:

Dalej żyd Leiber", weil die

Saul Wahl

Jeden z literatów niemieckich przysłał do Krakowa celem historycznego sprawdzenia następującą wiadomość wyjętą z rękopisu hebrajskiego z XVII wieku zawierającego genealogiczne notaty o żydowskiej rodzinie Katzenellenbogenów:

„Książe Mikołaj Radziwiłł odbywając pielgrzymkę, zapoznał się w Ladwie z tamtejszym uczonym i bogatym rabinem honorowym Samuel Juda Katzenellenbogen zwanym, [illegible] właścicielem obszernej drukarni hebrajskiej. Pomieniony rabin pożyczał Radziwiłłowi gdy mu pieniądze wyszły, potrzebne summy; za co tenże odjeżdżając obiecał się wywdzięczyć a mianowicie [illegible] zająć się protekcyją ([illegible] rabinowego syna Saula mieszkającego na owczas w Brześciu litewskim (w oryginale złoi: Brisk). — Książe dotrzymał słowa: Saul został w krótce ulubieńcem [illegible] Radziwiłła, przyszedł do wielkiego znaczenia i majątku i pozyskał oraz względy Jana Zamojskiego. Podczas bez-

konwokacyi
~~Królewa~~ po śmierci Stefana Batorego
w Warszawie, gdzie się takie Saul na
tenczas z swym protektorem znajdował,
gdy stany niemogły się zgodzić na obiór
jednego z pomiędzy ubiegających się o
Koronę polską, ~~[illegible]~~ prezydujący ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ Radziwiłł uczynił wniosek w
senacie, aby ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ pamiętnego, dla zaradzenia Krakowi ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ rządy państwa podczas bezkrólewia
powierzono jego przyjacielowi Saulowi.
Zebrani senatorowie rozdwojeni w
obiorze, mając prym rozgrzane winem
umysły zgodzili się na wniesiony projekt,
a Saul objął przez noc jedną rządy króle-
stwa czyli raczej jak inna relacyja
mówi prezydencyją w senacie i kazał
w akta prawodawcze wpisać ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ zaszczytną dla
współwyznawców swoich wydaną
przez siebie ustawę: aby zabójstwo
na zjeździe dokonane, również śmiercią
było karane. Niezajęty gdy Zygmunt
III Królem polskim obwołano, złożył
Saul rządy swe wręce takowego i to-
warzyszył nowoobranemu Królowi do
Krakowa na uroczysty akt koro-
nacyji"

Chcąc bliżej źródło podania o mniemanym Królu Saulu
Wal poznać, postaraliśmy się o wypis z książki Gedulat
Schaol (Wielkość Saula) wydanej w Londynie 1854, do
której p. L. R. Frankl odsyła (Ob Nr. 99 czasu 2 r. b.).
Wydawca tejkowej Hirsch Edelman opiera całą wiadomość
na następującym wyjątku z dawnego rękopisu żydow-
skiego zawierającego genealogiczne notaty o rodzinie
Katzenellenbogenów:

(The greatness of Saul and progeny of David being a byography of the eminent Saul Wahl ... compiled and edited by Hirsz Edelman. London 1854.

„Książe Mikołaj (wydawca pisze z angielska: Nichols)
„Radziwiłł odbywając pielgrzymkę, zapoznał się w Ladzie
„z tamtejszym uczonym i bogatym rabinem honorowym
„Samuel Juda Katzenellenbogen zwanym, właści-
„lem obszernej drukarni hebrajskiej. Pomieniony ra-
„bin pożyczał Radziwiłłowi, gdy mu pieniężne zasoby
„wyszły, potrzebne summy (?); za co tenże odjeżdża-
„jąc obiecał się wywdzięczyć, a mianowicie zająć się
„protekcyją rabinowego syna Saula, mieszkającego
„na ówczas w Brześciu litewskim (w oryginale błę-
„dnie Brisk). — Książe dotrzymał słowa: Saul został
„wkrótce ulubieńcem Radziwiłła, przyszedł do wiel-
„kiego znaczenia i majątku, pozyskawszy oraz także
„względy sławnego Jana (wydawca pisze: John) Zamoj-
„skiego. Podczas konwokacyi (po śmierci Stefana Batorego)

Józef Salomon del Medigo tłumacz Radziwiłła za Zygmunta III

„w Warszawie, gdzie się też Saul na ten czas z swym pro=
„tektorem znajdował, gdy zgromadzone stany nie mogły
„zgodzić się na obiór jednego z pomiędzy kompetentów o
„Koronę polską, prezydujący w senacie Radziwił uczynił
„wniosek, aby dla zaradzenia brakowi panującego rządy
„państwa podczas bezKrólewia powierzono jego przy=
„jacielowi Saulowi. Zebrani senatorowie rozdwojeni w
„obiorze, mając przytem rozgrzane winem umysły, zgo=
„dzili się na wniesiony projekt; a Saul objął przez
„noc jedną rządy Królestwa, czyli jak inni twierdzą,
„prezydencyą w senacie i kazał w akta prawodawcze
„wpisać tę pamiętną i dla współwyznawców swoich
„zaszczytną ustawę przez siebie wydaną: aby zabojst=
„wo na żydzie dokonane, również śmiercią było ka=
„rane. Nazajutrz gdy Zygmunta III Królem polskim
„obwołano, złożył Saul rządy swe w ręce takowego, i
„towarzyszył nowoobranemu monarsze do Krakowa
„na uroczysty akt koronacyi."

Jego to Saula – powiada wydawca Edelman – wychwa=
lają hebrajskie panegiryki i mowy pogrzebowe jako
dostojnego Księcia i możnego pana zowiąc go Wol, Wahl,
Wals, Walisch, co wskazuje na włoskie jego pochodzenie.
Z amożności jego i dobroczynności świadczą do dzisiejszego
na Litwie liczne jego fundacyje jakoto: domy dla ubo=
gich i kalek, szpitale, łaźnie, synagogi i kollegia. Wty=
wem swym wyjednał to Saul u Zygmunta III, iż księgi
hebrajskie drukowane w ofijnie jego ojca, a przez ów=
czesnego papieża na zniszczenie przez ogień skazane, w
Polsce były wolne. Pamiątka panowania Saula pozostała

dotąd w przysłowiu pomiędzy żydami, którzy chcąc wyrazić krótki termin, mówią: To tak długo trwały jak rządy Saula Wala. Dotąd jeszcze – mówi dalej hebrajski genealog – [illegible] książęce potomstwo rodziny Katzenellenbogenów używając w familijnym swym herbie lwa trzymającego w jednej łapie koronę po nad głową i orła tuż obok siedzącego z dewizą:

Każda gwiazda ma swą planetę.

Niepotrzeba tu długich objaśnień, aby bajeczność i [illegible] niezgrabność powyższej żydowskiej tradycyi okazać i zarazem [illegible] oszczędzić mozolnych zachodów dla wyszperania w aktach śladu panowania Saula Wola w Polsce, za którą to kwerendę – jak nam ks. Krzepicki w Przeł. roku donosi, – 500 talarów nagrody (nawet wyznaczono. Mamy współczesnych historyków Reinholda Heidensteina, Jana Dymitra Sulikowskiego, Pawła Piaseckiego, Joachima Bielskiego (Dalszy ciąg Kroniki) którzy dość szczegółowo bezkrólewie po śmierci Stefana Batorego i obiór Zygmunta III sprowadzonego dopiero po obwołaniu ze Szwecyi opisali i którzy by

167

Statut litewski stanowi karę na śmierć żyda.

eil von

hael Hirsch,

inde zu Frankfurt am Main.

---

zen Zeit ihres Erscheinens bereits die Aufmerk-
t in weiten Kreisen auf sich gezogen, ist der
dischen Lebens" bestimmt.

Das Interregnum Polens im Jahre 1587 und die Parteikämpfe der Häuser Zborowski und Zamojski, nach den Quellen bearbeitet von Dr. J. Caro. Gotha Verlag von Friedr. Andreas Perthes 1861. 8°. SS. 148.
(Druck v. F. A. Brockhaus in Leipzig) 28 Sgr.

autor na str jak się zdaje na końcu w dodatku I str. 128-135 zbija gruntownie podanie w dziele H. Edelmanna: Gedulath Saul. London 1854 przytoczone, które ma za źródło podanie ustne z r. 1734 jakoby Saul Wahl przez noc jedną r. 1587 został obrany Królem.
Jakoż nie bezpodstawnie się buntuje Rzeczywistość, ten krainy zmyślonej, kruchość bezwątpienia zmienia fantazyi

Samuel Juda Rabbi w Padwie. Którego syn Saul opisał w Bretnie litewskim – powrócił w Padwie Radziwiłłowi wicekrólowi pieniędzy nadrodze – za wpływem Radziwiła gdy się szlachta nieboga zgodzić obrano Króla Saula którego odtąd nazwano Wahl. t. j. obrany
Mikołaj Krzysztof Radziwiłł Sierotka wracając z ziemi św. niepotrzebował – obrabowany niedaleko Lercara leg gubernator w Lankonie pożyczył mu 100 Koron czyli szkudów za nim dostał pieniądze na wezel z Wenecyi.

Wolf II p. 1097. 169

R.(abin) Schemuel Jehuda Rav Synagogae Venetae wydał 12 kazań panegirycznych na śmierć rabinow Venet. 1588 Bato

locius
a pod Judaeis - Rab. Samuel Juda ben Meir Katzerelbogen Pataviensis wydał to dzieło w Wenecji 1594. 4º str. 66

Wolf II p. 1096.

R. Schemuel ben Jehuda wydał Sermo intellectus (wykład Dekalogu) kabalistyczny i filozoficzny. Cremonae 1557. 4º str. 54.

III p. 75.3

R. Meir Katzenelbogen Profes academiae Patavinae † 1558 autor: Quaesita et responsa juridica Venet. 1553. 4º Cracov. 1660.

Radziwiłł r. ~~17~~ 1575 d. 2 Augusta miał
26 lat, r. 1576 usus thermis Jaworowianis
1580 profectus in Italiam bawił w Neapolu
i w Wenecji w linie
r. 1581 wrócił do Polski
r. 1582 d. 8 Decembris przybył do Wenecji
i dnia Nicolao de Lonte oddał list od
Króla polecający wtedy był w Rzymie
Georgius Ticinus Scholasticus Vilnensis
agent Króla pol.
1584 przybył nazad z Niemiec do Wenecji

d. 11 Marca 1584 zwiedził Radziwił grób
Borny w Bar. legata w zakrystyi Kościoła ka
tedralu. w grobie przykrytą czarnym zasłoną
bo niemiała grobu jeszcze była cała tylko
górnej wargi część nieco nadgniła
1584 zabity Jakób Podlodowski od trucicieli
Simon Albinovanus w tem br.
Fabianus Quadrantinus
II Epistolii Thomæ Freter 1601. fo
ryina M

Książk: dedykacje, panegirycki mowy pogrzebowe
rowie Saula Wol, Wal, Wahl, Wals, Walis
Walisch, Wolisch Żołnkowie Księcin wielkim, fundatorem
Wiśtyc Rodzina Katzenellenbogen żyje
używa w Lebie Lwaw Klory jedna ~~rzeka~~ Tapa
trzyma korone nad glowy a poboku mu hed ji
onet dewiza Kajda gwiazda na swej planecie
Ze Saul był bogatym, dobroczyn. Obogactwie
mozności i dobroczynności Saula świadczy
dotychczas wystawione przez niego liczne domy
dla ubogich szpitale, i łaznie synagogi Kollegia
przez Wpływ jego wyrobił u Zygm III iż Książk
Lebrajskie drukowane u jego ojca w oficynie
które pierwej owszem wyrzekł na palenie
nie były palone. Dotąd jeszcze pozostała tradycja
o zgodach między Żydami bo ~~ff~~ chcąc oznaczyć
krótki termin mówią: Bis Saul und Wi Königstein - Od krain urodzenia
albo Saul Wi Königstein - Od krain urodzenia
skrzyżowali Saul regus Wiśtyc, Wel, Wels, Wal
przekręcenie Walis - Zamoyski mógł Saula poznać
gdy był rektorem w Padwie.

12 Novembris

feria 6a.

[illegible]

1781

II
22

Eibenschütz Jonatan ur. 1690 w Krakowie
cztery ziemstwa.
Synody żydowskie czterech prowincji
~~Polski~~ Państwa polskiego (Wielko- Mało
Polski, Rusi Czerwonej i Litwy) -
Kwestie rytualne - Obierano prezesa
w synodzie na 3 lata

Żydzi 1) Konserwatyści (Talmudyści)
2) Postępowi (mendelsonści)
3) Mistycy (Chassydzmowie)

Gmina obiera z radców

Rabin - Dajan sędzia (dyjakon)
Bożnica (Beth ha Kenesses) (Synagoga)
Dom rozpraw naukowych (Beth hamidrash)
czyli Dom modlitwy w nich
przełożony akademii talmudycznej
(Rosz jeszywah) jeszywa = akademia

Bractwa: 1) Talmud Torah (nauka zakonu) uczy
mające bezpłatnie elementarne dla biednych
2) Gemiloth Chasadim - pożyczek bezprocen-
towych na fanty
3) Hachnasat Kalah - wydanie za mąż
ubogich

Brackie pomerańskie (OS Ker
Nr 192 193 Cholim)
Żydzi Krakowscy
Bożnica p. poż. Lepkiego
Kl. Zbiorowa (z wyr. Kazim.
Wiel. – data r. 1406 rejestr.
Bożnica wyższa 1558
Popr. r. 1615
nowa mozaika Izaak
Kopka XIV w.
Cyfyka r. 1644
Kasa nowa
Cmentarz żydowski (tab 2
Wkopanie z XV w.
około 1530 druki w Krak.
żydowskie
wiz. Prostym 1550

~~Lublin~~

Nahum Mojżesz Nejfeld
1642.
Kraków 1643

Lublin Kalonymus ben
Mordechaj Jafe

Maria Krajecka + 1855
Maria Krajecka + 1855
Maria (córka Edmunda
~~Xawerego~~ Anieli Bron
towskich - wnuczka
Xawerego) + 31 Lipca
[illegible] 17 lat

Zygmunt III na prośbę Izaaka
Jakubowicza Seniora gminy
żydowskiej Krak pozwala
na Kazimierzu na ulicy
żydowskiej wystawić nową
Synagogę pomiędzy domami

Kazimierz – /stare żydowskie miasto:/

Bożnice

1. Stara bożnica /: alte schul :/, utrzymują jednogłośnie że jest najdawniejsza na Kazimierzu /: gdyż w Krakowie miście była jeszcze starsza :/ ma być 600 lat stara – nigdzie w hebrajskich ani żydowskich Księgach niema wzmianki o jej zbudowaniu. Pięć sklepieni na dwóch filarach. O tem że jest na Kazimierzu najdawniejsza bożnica to niema wątpienia.

Na odobie Kamiennej, gdzie osadzona Karbonka, wykuty rok 5167 (1407); na drugiej Karbonce r. 1570 a na zworniku sklepienia: Matheus Gucy Florentino. – odnowiona 1860

pomalowana r. 1863

2. Wysoka bożnica /: hohe schul :/ wystawiona kosztem Kahału przed 300 laty /: mniej więcej :/

3. Nowa bożnica czyli bożnica RMU'a /: Neue schul, RMU's spel :/ wystawiona r. 1553 kosztem ~~—~~ Kosztem życia starego rabina Krakowskiego i wielkiego uczonego R(abbi) M(oses) U(isserles), który darował Kierkow :/ ~~Dom~~ 2 piętrowy 16 wieku /: wtedy żyli RMU i ojciec jego :/ takie ogród swój koło bożnicy ~~ij~~ najdujący na Kierkow /: stary

r. 1553

Mojżesz Isserles ur. w Krakowie 1525, fundował synagogę 1553 + 1573.

4 Bożnica Rabbi Eizika /: Reb Eisig schul :/ Wybudowana kosztem zbudowana przez Izaaka Jakubowicza i żonę jego Orelindl r. 1644.

Tego Rabbi Eizika z 200 lat stara

5) Zbudowana kosztem Wolfa Zipperi żony jego Izrael r. 1798

5. Popra – (wg. mapy Bożnica) /: Popes-schul :/ – 6 Kiper – schul – nie dawna. Bożnica Kupa zbudowana ze składek 1647

Z aktu r. 1596 :" Rayce miasto Kazimierza uskarzają się przed Biskupem Krak. na X Podwizyta Conventu B.C. o rozmaite niepraworności przez tego popełnione, między innemi: Iż X Prob. przeciw ko kontraktom które na Mieście z żydy dopuścił żydom przy murze miejskim y przy Cmentarzu Kościoła Ś. Wawrzyńca zbudować szachtur do swego prawa żadnego nie miał szkarta i Mieszczanowi nie szkodzi.

Stary Kierkow przy ~~bożnicy~~ RMU'a założony r. 1551 jak to dowodzi Książka ~~[illegible]~~ węgrzynowa utrzymywana w dobrym stanie do dziś dnia /: wyjąwszy tam zapisane że „nowy Kierkow" (wtedy nowy, dzisiaj stary) zaczyna się od r. 1551 :/ Pytanie: gdzie chowali na Kazimierzu przed r. 1551? Oto we środku wyj. ulicy (8.) jest najdawniejszy Kierkowek Kazimierzki który zdaje się wyraźnym był od przeniesienia się żydów na Kazimierz tj od 1496 do 1551. W tych dniach znaleziono tam ~~kamień~~ nadgrobek jeden z napisem roku 1549 a więc przed założeniem starego Kierkowu.

Irrer Veheter (von Zoeller)
Lublin. Hegmania
2 Auflage (1e in Venedig)

176

Franco.

oo

glo-austrjackiego

we

Lwowie.

Die alte Krakauer Synagoge auf dem Casimir von Mathias Bersohn (Anzeiger für Kunde der Deutschen Vorzeit XVI Jahrg. 1869. Nr 5 pag. 145)

W Bożnicy tej w napisie przy skarbonie rok 5167 (czyli 1407) |: nad z starej bożnicy przeniesiona) — na ścianie rok 1570. — Na zwierniku napis: Matheus Guty Florentino.

licząc. Jako zaliczkę przyłączam 10 % t. j. . . . . zł. w. a. Zarazem oświadczam, iż zatwierdzonym przez c. k. rząd statutom tego Towarzystwa się poddaję.

Imię, nazwisko i godność subskrybenta

Miejsce zamieszkania

Ostatnia poczta

Z drukarni K. Pillera 1866.

177

Knita Jan Achacy † 22 Sierpnia
1624 30 Jezuitek

Krnk w złotej klatce albo Żydzi
w swiebodnej wolności Korony Polsk.
(b.m.) 1648. 4to kart 12
ma się znajdować w Bibliotece Ossolińskich
we Lwowie.

A. Sozlanski w Samborze
do Robta
10/III 1891.

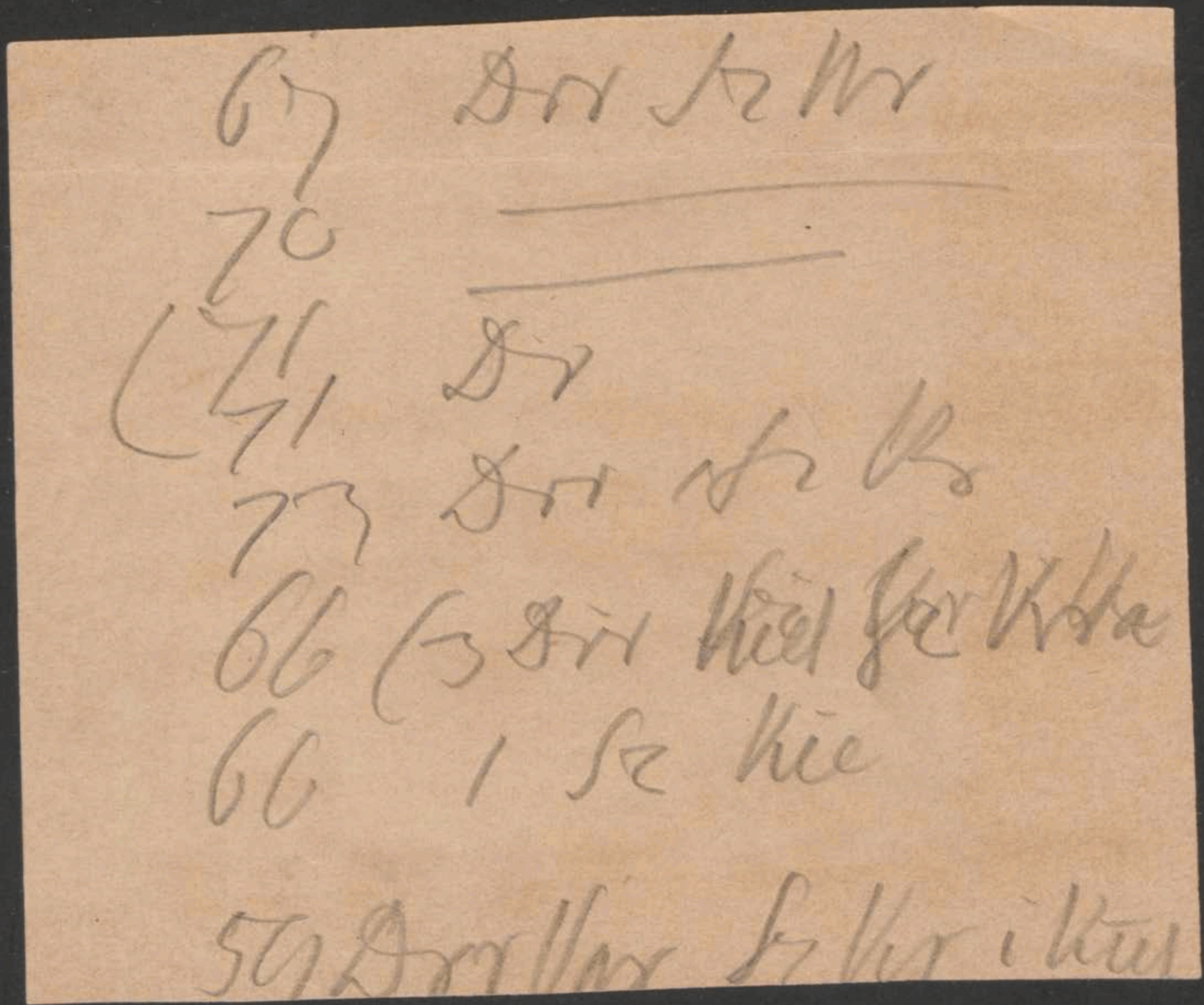

u. Königl. polnischer

Wertheimer Samson Kais. Oberlandrab Wien (1684–1724) ur. Prowadził układ o posag córy d. 15 Grudn. 1701 Xiężnej (Tarnow) Karol Filip późniejszy Kurfürst Pfalz-Neuburg (szwagier cesarza Leopolda) w Krakowie zaślubił Teresę Katarzynę Lubomirską. R. 1712 Żydzi Krakowscy mianowali go rabinem. Jego Komperiorem był Samuel Oppenheimer

178

Żydzi w Polsce; — „Polonia: Paradisus Judaeo-
„rum, pressura Clericorum, libertas prodigorum, pro-
„stitutio morum, pincerna potatorum, perpetua pere-
„grinatio, assidua hospitatio, pauis inquietatio, legum
„variatio, quod videt omnis natio. – Ubożi nie rajem
„Żydom Polska i Litwa? innym Królestwom obrzydły
„ten sprosny narod, naszym panom nic milszego nad
„Żyda. Kto arendarzem? Żyd. Kto wiernym doktorem?
„Żyd. Kto w tyny, karczmy trzyma? Żyd. Kto mytnikiem
„i celnikiem? Żyd. Kto najstarszym sługą, faktorem,
„ekonomem? Żyd. Kto przystęp ma najstarniejszy do
„Pana? Żyd. Kto wiekszą na ochronę prywatnę ma rej-
„mikach, sejmach, trybunałach? Żyd. Kto przez sprawę
„nę niesłuszną wygra? Żyd. Kto za największą zbrod-
„nię karania rychlej ujdzie? Żyd. Kto prawi przywi-
„lejów na sprzedaż promocyę na aktach Koronnych?
„Żyd, nieprzyjaciel główny chrześciańiski, bluźniercia
„bezwierny, a czem Polskę i Litwę na raj przerobili?
„Żydzi..... Czego chce tego Żyd złotem u nas dokaże,
„tylko że jeszcze Żyd nie był królem polskim, a wszak-
„że rządzi Królami samemi, bo ich Konstytucye sejmowe
„pod laską chowa." (Dowiata Alexander dominikan prow.
lit.: Kajdan żelazny dowiecznej niewoli przerobiony
od Boga na łańcuch złoty wiecznej wolności ofiaro-
wany, przy pogrzebowym akcie Stefana Morozowicza Sokie-
tara aktualnego J.K.M. Wojta wileńskiego, z drukarni
wileńskiej S. Dwka R.P. 1786. Vilnae typis Gymnasialibus.
4to Sig. A–H2 – dedykacya zmarłego Jadwidze Paskie-
wiczowej Morozowej) na karcie D. 4. – Konstytucya r. 1565
zakazała Żydom wypędzać zup i cet. – r. 1562 zakazała aby
Żydzi kupiectwem nie bawili się, aby Karczmarzy panów pod swym
cudzym nazwiskiem nie trzymali, – r. 1565 aby Chrześcianie i Chrze-
ściańki u Żydów nie służyli pod karą 100 grzywien na Żyda

Karty do gry wynalezione zostały w Chinach pierwotnie; stąd przeszły do Indyj wschodnich; następnie dostały się do Arabów. Abel Rémusat pisze, iż Karty do gry wynalezione w Chinach w r. 1120, rozszerzyły się, w Indyi, Persyi i od Arabów, którzy owe karty zwali Naib, r. 1398 dostały się do Włoch; arcykolwiek Merlin R. (Origine des cartes a jouer, recherches nouvelles sur les Naïbs, les Tarots et sur les autres espèces de cartes. Paris 1869. 4to z 74 tabl.) twierdzi iż karty do grania są wynalazkiem europejskim a właściwie włoskim albowiem Sandro Pipozzo, w dziele Il Governo della famiglia, z r. 1299 wspomina już grę w karty o pieniądze; – i Statuta stowarzyszenia wojskowego de la Bareda w Hiszpanii wydane r. 1332 przez Alfonsa XI Króla Kastylijskiego zakazują gry w karty. Zresztą zaś Jan de Covelluzzo w Kronice miasta Viterbo (Istoria della città di Viterbo. Roma 1742 fol. pag. 213) wspomina iż r. 1379 zaprowadzoną została w Viterbo gra w karty powszechnie od Saracenów którzy je nazywają Naïb. – Pierwotne karty do gry były od ręki malowane, albowiem Karol Rompart podskarbi Karola VI Króla Francuskiego [illegible] pisze w swej Księdze rachunkowej, iż d. 1 Lutego 1392 wypłacił malarzowi Jacquemin Gringonneur za 3 talie kart malowanych złotem i farbami 56 soldów paryzkich. Takie malowane karty pojawiają się r. 1388 w Norymberdze, r. 1393 w Ulm, r. 1400 we Francyi, przyczyna za pomocą patronów; r. 1418 wyrznano już te patrony do kart na drzewie w Augsburgu 1418, we Włoszech 1419, w Szwajcarii 1430, w Anglii 1463, w Polsce w XV w. Niemczech zwani wyrabiacy kart Briefmahler, Karten Maler, którzy tworzyli osobne cechy. Pierwsze karty [illegible] przez Bazilio Bellini pojawiły się r. 1470–1485. Są to Karty Tarokowe (Tarocchino) – Karty zwyczajne Trappola używane dawniej we Włoszech i Niemczech miały 32 kart w 4 kolorach: 1) Coppe, franc. Coeurs, angiel. hearts, niem. Herzen, polsk. Czerwień. 2) Danari, franc. Carreaux, angiel. diamonds, niem. Schellen, polsk. Dzwonki. 3) Spade, franc. Piques, ang. spades, niem. Eichela (Eickern), pol. Wino. 4) Bastoni, franc. Trèfles, ang. clubs, niem. Schippen (Kreuz), polsk. Żołądź. W każdym kolorze były karty: As (Taus, Daus, Tuz), Król (re, Roi, König), Wyższy lub Pamfil *) cavallo, (Ober, Dame) Rycerz (Valet, Bube, Unter), potem włoska talia ma kart (sette) 10–2, a niemieckie 10–2. Francuskie Whistowe karty mają 52 kart: t. j. król, dama, walet i od 10 do 1 (As) – Tarokowe karty mają 78 kart to jest 52 kart zwyczajnych, 4 Cavalli, 21 Tarokow (czyli Trumfow I–XX) i 1 Skuś bez numeru. Numer tarokowy I zowie się Pagat, a Nr. XXI Mond. Króle w kartach wyobrażone są zwyczajnie na Koniach (Cavalli).

Fwyczytat w chinskiej encyklopedyi: Ching-tsze-tung, wydanej r. 1678, jakoby

Tak zwane Mantegna

*) we Szwecyi zamiast wyższka, ustanowiono Damę.

**) Dziesiątka w Kastach (ze znakami) polskich miasta nazwę, Królki; dziewiątka zo: Tydna = Karka; ósemka wi: = dola; Król (rycerzowy = [illegible]; Wyższy [illegible] Dama Hierowa = Kinal (Guinola).

Studziński

180

Stefan Studziński (syn Adama i Ewy z Wychowskich) dziecię mające lat 3½ zostało we wsi Markowej Wolicy (w wojew. Kijowsk.) d. 20 Kwietnia w Wielki Piątek 1753 przez Żydowskich Arendarzów tejże wsi porwane i w Wielką Sobotę w nocy d. 21 Kwietnia 1753 w Markowej Wolicy w karczmie w celach rytualnych dla wytoczenia krwi zamordowali. Morderstwem tem kierował Semajer rabin z Zawołoczy. Za staraniem x. Kajetana Sołtyka biskupa emauseńskiego koadjutora kijowskiego zostali obwinieni żydzi w grodzie żytomierskim uwięzieni i d. 26 Maja 1753 na śmierć skazani: Z tych 6 wyprowadzeni z miasta Żytomierza z obwinionemi klatkami i smołą rękami zapalonemi po wdarciu z nich 3 pazurów, zostali żywcem ćwiertowani drudzy zaś 6 żydow zostali ujęci: 2 zaś wolno puszczono. Z tych Żydow 3 się ochrzciło. (Ob. Dekret o zamordowanie przez Żydow dziecięcia Katolickiego ferowany w grodzie Żytomirskim 1753 d. 26 Maji fol. K. 4. i przytem Kopia listu Kajetana Sołtyka do Arcybiskupa lwowskiego w tem przedmiocie

181

Memoires pour servir a l'histoire
des Juifs convertis au Chri-
stianisme en Pologne l'année
1759. 8° (str XIV 32) Lissa 1759. 8°

Kat 8 (obejmuje prośby żydów chrześcijańskich przyjęc Chrzt
do Lubierskiego arcyb. gnieźn. i do Augusta
III r. 1759 – do historyi Anti-Talmudistów czyli
Frenkistów)

Memoires pour servir a l'histoire des révolutions de Pologne
particulièrement à celle de 1794, par un Citoyen polonois. Paris
(de l'imprimerie de Belin) l'an III (1795) 8° str. VIII. 88. (pruss Korlowi)

Tarnazon przez Autora powieść

Tadarna części 2gie

Lwów 1844 / K. Sabłonski / Zł. 4

Taryffa

Żydow w Województwie Krakowskiem
spisana d. 25 Lutego 1765
(w celu pobierania Pogłownego uchwalonego)

Powiat Kazimierski (4 Kahały)

I Kahał Kazimierski przy Krakowie ma w 33 miejscach 1802 Żydów 1908 Żydowek 94 Synów 93 corek
Pomiędzy temi pojedynczo:

Kazimierz	1583	żydow	1725	żydowek	65	synow	85 corek
Browar Królewski	37	"	35	"	2	"	1 "
" Herszinski	12	"	9	"	—	"	— "
Smoleńsko	12	"	11	"	—	"	1 "
Wygoda	23	"	22	"	—	"	1 "
[illegible] Gaj	9	"	9	"	—	"	— "
[illegible] Rajsko	4	"	1	"	2	"	— "
[illegible] Borek	3	"	1	"	2	"	— "

Lusina
Prokocim
Gaj, Rajsko, Borek, Zelazyna, Zielonki, Raciborsko
Garlica Jurczyce, Luzanowice, Kosmyrzów, Pleszów, Kosice
Ochojno, Czatkowice, Krzyszkowice, Binczyce

II Kahał Olkuski ma 31 miejsc 190 Żydow 206 Żydowek 15 Synow 12 corek
między temi
Olkusz (m) 72 Żydow 79 Żydowek 6 Synow 3 corek
Trzebinia (m) 25 " 29 " 3 " 2 "

III Kahał Chrzanowski i miejsce (Chrzanow)
Chrzanow (m) 137 Żydow 150 Żydowek 9 Synow 14 Corek

IV Kahał Będzinski (5 miejsc) 251 Żydow 264 Żydowek 17 Synow 17 corek, między temi:

Będzin (m)	204	"	211	"	15	"	16 "
Modrzejow m	14	"	11	"	—		—

Powiat Proszowski (1 Kahał)

między temi:

I Kahał Działoszycki 30 miejsc 332 Żydów 319 Żydówek 15 Synów 2 Córek

Działoszyce (m) 233 Żydów 243 Żydówek 14 Synów 17 Córek

Powiat Xięzki (3 Kahały oprócz miasta Xięża)

I Kahał Żarnowiecki 9 miejsc 171 Żydów 184 Żydówek 12 Synów 13 Córek

Żarnowiec (m.) 142 " 156 " 10 " 13 "

II Kahał Wodzisławski 108 " 806 " 832 " 43 " 34 "

Wodzisław (m.) 449 " 504 " 27 " 20 "

Oksza (m) 2 " 3 " — " 1 "

Sienko (m) 7 " 5 " 1 " — "

Proszowice (m) 5 " 3 " — " 1 "

Słomniki (m) 2 " 4 " 1 " — "

III Kahał Wolbromski 3 miejsc 149 " 154 " 9 " 12 "

Wolbrom (m) 145 " 149 " 9 " 11 "

Powiat Lelowski (6 Kahałów)

I Kahał Lelowski 33 " 223 " 245 " 19 " 19 "

Lelow (m) + 101 " 114 " 8 " 8 "

Krumelow (m) 46 " 52 " 4 " 3 "

II Kahał Pakielski (1 miejsce)

Pakło (m) 46 " 52 " 3 " + "

III Kahał Janowski 45 " 329 " 294 " 10 " 20 "

Janow (m) 141 " 128 " 5 " 11 "

Częstochowa (m.) 18 " 17 " — " 2 "

Wojtostwo Częstochowskie (m) 22 " 26 " — " — "

IV Kahał Pilecki 22 " 301 " 305 " 23 " 22 "

Pilica (m) " 221 " 245 " 19 " 21 "

Ogrodzieniec (m) 2 " 3 " — " — "

V Kahał Szczekociński 21 " 258 " 262 " 18 " 13 "

Szczekociny (m) 196 " 206 " 16 " 12 "

VI Kahał Żarecki 14 " 429 " 464 " 37 " 22 "

Żarki (m) 368 " 401 " 30 " 15 "

Mrzygłod (m) 23 " 23 " 5 " 1 "

Olsztyn (m) 12 " 13 " — " 1 "

Włodowice (m) 6 " 4 " 1 " — "

Xięstwo Zatorskie (ma i Kahał)

I Kahał Zatorski i miejsce

Zator miasto 45 Żydow 47 Żydowek 5 Synow — Corek

Xięstwo Oświecimskie (ma i Kahał dla

I Kahał Oświecimski 2 miasta 45 wsi 396 Żydow 369 Żydowek 21 Synow 29 Corek

Oświecim (m) . . . . 65 Żydow 58 Żydowek 3 Synow 7 Corek

Biała (m) . . . 97 " 97 " 11 " 3 "

Wsie: Skidzień, Wilamowice, Hecnarowice, Brzeszcze, Jaju=
szowice (51 żydowstwa) Kanców, Dankowice, Komorowice
(37 żydowstwa), Bestwina, Starawieś, Kozy, Nowawieś,
Pawlowice, Nidek, Giełartowice, Witkowice, Łodygowice,
Łazy, Brzezinka, Charmęzy, Kamieniec pod Oświecimem
Dwory, Monowice, Spytkowice, Kluczarnia, Brzeznica,
Porąba, Łatanice, Kopytowka, Przytkowice, Wysoka,
Lgota, Babica, Rokow, Kleczа, Staniszawie, Barwałd,
Sosnowice, Wilamowice, Polanka, Radocza, Lenesze,
Zaryce, Bielany, Łęki (w tych wsiach siedzieli arendarze
żydowscy)

Razem 12 638 Żydow

Coram Judicio Nicolai a Dembowa Góra Dembowski Pars III De Decisoriis Processus inter infideles Judaeos diocesis Camenecensis in materia Judaicae eorum perfidiae aliorumque mutuo objectorum A. 1757 expedita. Leopoli typ. Confrat. S. Trinitatis 1758. 4° 22 art.
Cert.

Processus iudiciarius in causa inter infideles Judaeos diocesis Camenecensis Podoliae in materia Judaicae eorum perfidiae aliorumque mutuo objectorum per Nicolaum Dembowski episc Camenecen. nunc demum per Casimirum Franc. Kleyn U.J.D. et Canon. cat. Camenec. d. 3 Octobr. 1758 publicatus. Leopoli typ. Confrat. S. Trinitatis. 4°

Icek Szlycharz Żyd z Zołkwi za fałszowanie monety 1768 stracony. 185

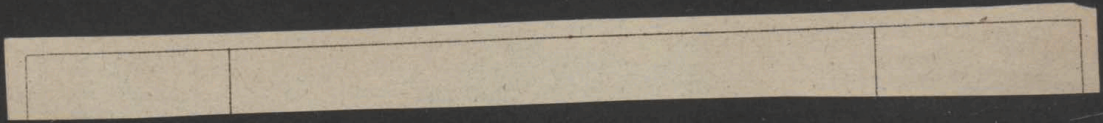

Opolski Antoni. O ~~narodzie~~ zabobonach narodu ziydowskiego Warszawa 1786.

186

187

Zwierciadło polskie dla publiczności
choć nie kształtne, ale w reprezen-
tacyi rzetelne, w którym widzieć moż-
na różnych ludzi, i wielorakie ich defekt,
ta a osobliwie Żydów rzeczgulności
i powszechności szkodliwych d. 19
Lazdziernika 1789 r. zrobione a teraz
.... d. 10 Listopada 1790 r. od Kryte.
Warszawa 1790. 4°. str. przeszło 54.
(o Żydach: Frenkistach)

Ben-sew Juda Löb ur. w Lelowie nad Białą 18 Aug. 1764 †
w Wiedniu 15 lut. 1811.

188

nem

nterzeichne

ädte- u

zettel zu

egt.

W dniu 5 tygodnia dziesiątego miesiąca Sierpnia 1865 roku stwarzania 5626 po stworzeniu według liczenia w tej naszej wsi mówił pan J. syn sławnego Rabina p. S... s.p. do tej wdowy Sz. R. corki zmarłego S. L. duchownego: Bądź moją żoną według praw Mojżeszowych w Izraelu; a ja cię będę obstugiwał, pożywał, karmił, żywił wedle zwyczajów mężów hebrajskich, którzy uczciwie obstugują swoje żony, je żywią i karmią. Chcę ci dać także posag t.j. daninę dla wdowy, mianowicie 100 zł. w srebrze, należących tobie według urządzenia rabinów, także twoję żywność, odzież twoją i wszystkie potrzeby, i chcę z tobą spać według zwyczajów każdego kraju. Ta wdowa Sz. R. ma także chęć zostać jego małżonką. Cała jej wyprawa tak pieniądze w srebrze, złoto i klejnoty dające się nosić, jak suknie i wszystko co tylko należy do mieszkania i łóżka (t.j. ruchomości i pierzyny) wszystko to przyjmuje p. J. ten narzeczony za 100 zł. czystego srebra. Do tego chce p. Jacob jej dodać z swego mienia jeszcze 100 zł. czystego srebra. Narzeczony p. J. mówił także tak: Przyjmuję na siebie i na moich odziedziczających po mnie rękojmię co do wyprawy ślubnej i co do listu mnożącego majątek i mienie tak żeby to było wypłacone najlepszemi mojemi dobrami i posiadłościami,

które to do mnie należą pod całem niebem, temi które
już zarobiłem, i które jeszcze na przyszłość będę
zarabiał sobie w ruchomościach i nieruchomościach.
Wszystkie te rzeczy mają być zagwarantowane i
zabezpieczone, żeby odemnie były wypłacone, ta wy-
prawa ślubna i ten list mnożący, a nawet i płaszcz
który noszę na sobie, ~~[illegible]~~ należy do tego, tak w
życiu mojém, tak po zgonie od dziś na wieki. Co już
mię co do wyprawy ślubnej i listu mnożącego nazwany
p. J. wziął na siebie według ważności i znaczenia wszystkich
powinności które są w używaniu między córkami w Izraelu
i według urządzenia naszych Rabinów ś.p. a nie jako
kopia listowa mogąca ulegać wątpliwości. To przyjęliśmy
od p. Z. tego nazwanego i daliśmy wdowie M. R. córce
p. S. L. według wszystkiego wzwyż wspomnionego i
objaśnionego pod ceremonią uroczystego dotykania
płaszcza ugruntującego to wszystko. Wszystko ma być
potwierdzonem i zabezpieczonem. Jakob syn p. Abrahama
Abe ś.p. jako świadek – Samuel syn Kalmana
jako świadek

190

Berek Joselowicz szef szwadronu lekkiej jazdy przez Anton. Wieniarskiego

Bibl. warszew. 1861 II. 73.

Kmita Piotr 1852 IV. – 1865. II.

Żyd galicyjski zasiada do stołu dopiero wieczorem bo przez dzień zajęty sprawami w sobotę podług zasad religij całkiem jeść nie gotują, pod nazwą czystości i ochędóstwa wielce jest w potrawach niechlujnym je rzodkiew, cebulę rożnek, twardo zgotowane jaja w czasie postów mdleje z osłabienia bo i ust wodą nie płócze; strój ich polski ten sam daje się widzieć na obrazach z czasów Władysława Łokietka, bo Polacy później nie pozwolili żydom naśladować się w modach. Nie lubią roboty, z rzemiesł ury się samych łatwych krawiectwa, szmuklerstwa, blacharstwa, malarstwa pokojowego, szklarstwa, kontrolizatorstwa rzadko trzewstwa mnóstwo jest jubilerów, wekslarzy, faktorów, handlarzy bo tam są w prawdziwej sferze. Znaki chętnie wielkie obelgi, hańbę nawet i bicie byle mu za to dawano pieniądze; wzajemnie współbraci są bardzo czuli na nędzę. Żyd unika się przed chrześcijanem póki go potrzebuje w duszy swej zaś go nienawidzi. Wiele trudni się szachrajstwem kradzionemi rzeczami i kontrabandą, ogółem bardzo są przemyślni. Każda gmina ich składa się z następujących: Kupców, liwerantów, plenipotentów, Komisjonerów, lichwiarzy i biedniejszych rzemieślników, faktorów i wyrobników z resztą z tłumu prawdziwych żebraków. Każde zgromadzenie (kahal Kedosza) ma swego rabina (rabbanim) który obok władzy duchownej miał i sądową dawniej większą bo dziś niemoże rozsądzić sprawy przewyższającej 10ft bez pozwolenia rządu nie może ślubów dawać ani rozwodzić nie ma prawa nakładać kary lub rzucać klątwę ani rozdzielać majątku 2) podrabinek (mhorra) mieszka kilka razy karania oraz rozwiązuje wątpliwe religijne 3) sędzia praw (dajonim) 4) kantor (charonim) zaczyna śpiew w zborach jest ich szkoła podróżują oni i śpiewają w synagogach lub domach zarabiają pieniądze 5) rzeźnik (szochtim) obziera bydlę czy z niego krew wyciekła czy nie bo nóż nie musi mieć szczerby 6) sługa bożnicy (szamaszym) oświeca i opala synagogę 7) podskarbi (habaim) zbiera pieniądze należące synagodze 8) poborca (hoba) uryszkuje remanenta 10) rachmistrz (roja cheszbon) buchhalter 11) plenipotent (nejeponim) dzierżawca kosztownego

Ob: O żydach w Polsce zamieszkałych w: Wizerunki i rozbrajania nowe. Zbiór nowy drugi. Wilno 1838. Zeszyt IV str. 5–90

Grudnienie się lichwą u Żydów zasadza się na słowach Deuteronom. cap. XXIII v. 20. 21. „Nie będziesz brał lichwy od twego brata ani w pieniądzach, ani w rzeczach potrzebnych do życia. Od obcego możesz brać lichwę; lecz od brata nie powinieneś żądać lichwy." – Levit. cap. XXV. v. 35. 36 „Niemasz brać lichwy od brata i powinieneś się bać Boga a brat twój powinien żyć z tobą."

prócz tego mają wiele towarzystw świętych żydzi naj-
sławniejsze we dworcu Chebra Kadesza towarzystwo
grzebiące ubogich które ma swą dawną kroniką (pomiarnik)
często się dają widzieć między żydami tak zwani Jeru-
szaliny w zawoju i tureckiej odzieży pochodzą z Jero-
zolimy i zbierają jałmużnę dla ubogich żydów którzy
mieszkając w Jerozolimie na cmentarzu świętym Sala-
mona modlą się za żydów zachodnich oraz za utrzyma-
nie wiecznie gorejącej lampy przy grobie rabina Mejera
cudownego tam pochowanego oraz sprzedają ziemię
świętą gdyż żyd posiadając takową wolny jest od kary
chibut-ha-keber której wszyscy za granicami swoiej
ziemi mieszkający podlegają t. j. do nieboszczyka przycho-
dzi anioł śmierci uderza zelaznym łańcuchem o
trumnę robiąc ją mocny trupa odzywającego się pyta
o imię i na sąd prowadzi. Zbierają oni pieniądze na
opłatę rządowi tureckiemu aby dozwolił utrzymywać
swoją i odprawiać modlitwy w jaskini Mambrej gdzie
mają być pochowani Adam i Ewa, Abraham, Izak, Ja-
kób i ich żony; lecz za to jawni obrzezki.
Sekty religijne żydów w Galicyi są główniejsze: 1) Tal-
mudyści zwykli 2) Karaimy 3) Chasidymy czyli Zoha-
rysci pietyści co tyle znaczy co prawowierny enotliwy
do talmudu łączący zawsze kabalistyki zaczynając od
Zohara księgi, modlą się wcześnie śpiewając śmiejąc się klas
kając i skacząc bo wierzą że tym sposobem duszą się z swo-
towych marności otrząsa.

Imber Schreiber lat 63
ur w Preßburga syn
mad rabina Mosesa
Sofer (Schreiber) mając
lat 17 ożenił się z
Mirjam Sternberg z
Nagy-Karoly, mając lat
22 Zoffat rabinem w
Mattersdorf (w Węgrzech)
a r 1858 w Krakowie

671.

Fil. f

Glogoviensis

Johannes

Exer

statu

Colo

66

Geschichte der Juden in Lemberg von den ältesten Zeiten bis zur Theilung Polens im Jahre 1792 aus Chroniken und archivalischen Quellen bearbeitet von Dr. Jechiel Caro Rabbiner und Gemeinderath in Lemberg. Im Selbstverlage des Verfassers. Druck von Josef Fischer in Krakau 1894. 8vo k. 2 (tytuł i przedmowa) str. 181.

Autor mniema, iż Żydzi już za czasów Książąt ruskich mieszkali we Lwowie, zwłaszcza Karaici, których zowie „Saraceni" (jak twierdzi N. Sokołow w dziele Sinat-olam. Warszawa 1882, Goldmanna nakład). We Lwowie mieli Żydzi 2 główne bóżnice, jedną w mieście, która już r. 1567 istniała a którą r. 1581 Izaak Nachmanowicz murowaną odbudował; drugą zaś na przedmieściu. — R. 1463 kusili się zaciągnięci Krzyżowcy w liczbie 12,000 o zdobycie miasta i wymordowanie Żydów; lecz nic nie skórawszy odciągnęli do Krakowa, gdzie zabili 30 Żydów i ich mieszkania na Św. Anny ulicy wytrupili. — Za Zygmunta I. napłynęło do Lwowa wiele Żydów wygnanych z Czech i z Niemiec. Żydzi lwowscy trudnili się też gorzelnictwem: już r. 1558 wydzierżawił Izrael Jonaszowicz na 3 lata wyłączne prawo wypalania i szynkowania gorzałki. — Pierwszym urzędowym rabinem lwowskim był r. 1518–1560 Kalman z Wormacyi. Żydom wiodło się dobrze we Lwowie, dopiero od r. 1592 z zaprowadzeniem Jezuitów zmienił się ich dobrobyt. R. 1603 darował Zygmunt III Jezuitom żydowską bóżnicę w mieście, którą jednak Żydzi za 40,000 zł. odkupili. — R. 1614 d. 30 Marca umarł we Lwowie uczony talmudysta Josua ben Alexander Falk Kohen, autor kilku dzieł teologicznych, mianowicie Komentarza do czwartej części Kodexu rytualnego (Schulchan-Aruch) ułożonego przez Józefa ben Efraim Karo t. j. do Księgi Eben-Ezer. Jemu Falk wraz z uczonym rabinem lubelskim Mordechai Jaffé, r. 1611 zaprowadzili tak zwane żydowskie Synody czyli zjazdy, z których pierwszy odbył się r. 1611 w Jarosławiu.

R. 1632 była bitka we Lwowie pomiędzy studentami jezuickiemi a szkoły miejskiej (Kolonii Akademickiej) przyczem kilku z młodzieży zginęło. – D. 3 Maja 1664 r. w dzień Znalezienia św. Krzyża rzuciło się we Lwowie pospólstwo podbechtane przez studentów jezuickich na Żydów przedmiejskich, zabiło przeszło 100 Żydów i zrabowało ich mienie (Józefowicz Kronika Lwowa, str. 272). Rozruch ten ponowił się d. 12 Czerwca, w mieście, przyczem znowu 75 Żydów zabito, domy ich i bożnicę wyrabowano. Rozruchy te trwały od 3 Maja do 18 Czerwca 1664, przyczem zginęło przeszło 200 Żydów i szkoda przez rabunek przeszło 200,000 złp. wyniosła. – R. 1728 spalono publicznie i ćwiertowano 2 Żydów brani Chaim Izakowicza kaleki Reizes i Josua za to iż wyrzekłszy się wiary chrześcijańskiej znowu do przejścia na Mozaizm nawrócili. – R. 1710 święto we Lwowie Żydowskie Adel z Drohobycza za to iż chrześcijańskie dziecię dla krwi zamordowała. – R. 1759 d. 16 Czerwca odbyła się w Katedrze lwowskiej dysputa Kontratalmudystów (Franciszkanów: Leb Krysa rabin z Nadworny, Salomon Schorr z Rohatyna i rabin z Buska) z Żydami prawowiernemi (Chaim Kohen Rapaport rabin lwowski, Ber z Jarosława i Izrael Międzyboż założyciel sekty Chasidimów) która się na niższem skończyła.

W dodatkach str. 113–181 umieścił autor: Poczet rabinów lwowskich od r. 1518 – aż do r. 1882. Ostatnim rabinem (był Salomon ben Moses Charach rodem z Zamościa, który r. 1773 opuścił Lwów udając się do Palestyny, zmarł r. 1785 w Sfolonichi – Poczet uczonych Żydów lwowskich – Opis najdawniejszych nagrobków kamiennych żydowskich we Lwowie jakoto: młodzieńca Jakoba z r. 1348 – żydowki Mijam czyli Maryja bat Samuel † 1378 – nagrobku zabitych r. 1664 Żydów we Lwowie (obaw. rękopismem Jeronika czyli Pinax bożnicy lwowskiej) odr. 1632 bożnicę przedmiejską we Lwowie wymurowano r. 1632.

Dzieła odnoszące się do historyi Żydów w Polsce:

Grätz H.: Geschichte der Juden 3e Aufl. 1886. 8° 11 Bände.
Sternberg Hern. Versuch einer Geschichte der Juden in Polen I. Bd. Wien 1860. 8°
(Steinberg?)
Perles: Geschichte der Juden in Posen
Kraushar Al. Historia Żydów w Polsce
Russbaum: Historia Żydów w Polsce.
Dembitzer J. Kilas-jofi. 2 Tomy
Zunz Zur. Jr. Hazedek. Lemberg 1874.
Buchastow: Mazewet-Kodesch. (Nagrobki żydowskie we Lwowie
Fin S. Kirja Nemana (Historia Żydów w Wilnie) Wilno b.r. 8°
Jr Zeborim (Historia żydów w Grodnie) Wilno 1880.
Jr Jehila (Historia Żydów w Brześciu litewskim). Warszawa 1886.
Jewnin J. (Nagrobki żydowskie w Warszawie) 1882.

Kohn Abraham urodz r. 1806 w Zalu-
żanach w Czechach; po ukończonych naukach gimna-
zyalnych i filozoficznych, został r. 1833 rabinem
w Hohenems w Vorarlbergu, od r. 1843 rabinem
obwodowym we Lwowie, otruty d. 6 Września 1848
arsenikiem wsypanym do potrawy przez fanatycznego
Chasydejczyka z nagrany rabina starowierców Jakóba
Ornsteina i jego krewnych Herszk'a Ornstein, Ja-
kóba Herz Bernstein, zmarł d. 7 Września 1848
we Lwowie, z dzieckiem.

Obwieszczenie c. k. Namiestnictwa tyczące się zarządzenia prowadzenia metryk urodzin, zaślubin i zmierć Izraelitów w Galicyi, z dnia 14 Września 1876 l. 42884, którym ogłasza się rozporządzenie Ministerstwa Spraw wewnętrznych z d. 15 Marca 1875 l. 12944 dotyczące prowadzenia metryk Izraelitów w Galicyi.

(Dziennik ustaw i rozporządzeń Krajowych dla Galicyi Rok 1876 Części XVII z d. 10 Października 1876 str. 137.

§. 3. prowadzący metryki powinien władać dokładnie językami Krajowemi – pierwszeństwo ma mieć rabin

Krakow, Podgorze, Chrzanow, Trzebinia

(Okręgi metrykalne)

Nauczyciele żydow w Galicyi Friedenthal, 196
Lewinski, Grünbaum, Popper, Turnau
Todesco, Herz, Oesterreicher, Herzberg

~~Franzeck Marx J.U.Dr.~~

~~Joseph Karl Niemetz J.U.Dr.~~

Joseph Edler von

Geschichte der Juden in Posen, von Dr. J. Perles. (Separatabdruck aus Frankel's Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judenthums.) Breslau 1865. Verlag der Schletter'schen Buchhandlung (H. Skutsch). Druck von Grafs, Barth et Comp. (W. Friedrich). 8° pp 155. 1 Thlr.

Polska od najdawniejszych czasów była najbezpieczniejszym przytułkiem Żydów. Rabin Meisterlin (w XV w.) pisze „iż Żydzi od najdawniejszych czasów uważali „Polskę za swój przytułek, gdzie się bezpiecznemi czuć „mogli od napaści nieprzyjacielskich." — Rezony rabin Mojżesz Iserles (w XVI w.) pisze do jednego z swych przyjaciół, który się starał o posadę rabina w Niemczech: „Możeby lepiej było dla ciebie żyć u nas „w Polsce, chociażby nawet o suchym chlebie, jednak „bez strachu i obawy. O Polsce bowiem można powiedzieć słowami Pisma świętego: „albo pod opieką „Boga, albo pod opieką synów Esaú'a"; albowiem „u nas w Polsce nie widać tej bezwzględnej nienawiści „ci do Żydów, jaka jest w Niemczech. Dałby Bóg, aby „zawsze tak pozostało." (Respons. Mos. Iserles N°95) Dawne łacińskie przysłowie już mówi iż: Polska jest to raj niebem dla szlachty, czyścem dla mieszczan, piekłem dla chłopów a rajem dla Żydów. W Polsce brali w opiekę Żydów Królowie i szlachta, a przywilej nadany przez Bolesława pobożnego Księcia Kaliskiego

Żydom wielkopolskim r. 1264 wyraźnie świadczy.
Żydzi mieszkali w Poznaniu od najdawniejszych
czasów, pierwotna ich synagoga miała być zbudowaną
r. 1367; lubo akrostichon i Serat na napisie dzisiej-
szej najdawniejszej bożnicy objaśniają rok 1564.
O Żydach w Polsce ob: Lubliner: Les Juifs en Pologne
– H. Sternberg: Versuch einer Geschichte der Juden
in Polen – Kraushar: Historia Żydów w Polsce – Czacki
– Steinschneider: Hebraische Bibliographie, Calalogus
libl. (bibl.) Bodlejana – Wolf – Fürst – Graetz.
Akta Gminy żydowskiej w Poznaniu (po hebrajsku pisane pozy-
skują się z r. 1621
Żydzi polscy mieli w Polsce niektóre odmienne obrzęd-
ki religijne od Żydów w Niemczech, świadczy o tem
uczony rabin Mojżesz Menz który r. 1474 z Bambergu
schronił się do Poznania; między innemi był ritus poznański (minhag Posen)
Gminy żydowskie (kahały) w Polsce miały wielkie długi
bo pożyczały u Chrześcian summy na mały procent (3, 6
lub 7) i obracały je znów na większy lichwę.
O kłótni hołtyi przez Żydów w Poznaniu r. 1399 ob.
dzieło Trekera i dzieło Kantego Kowalskiego z zakonu
Filipinów r. 1840 w Poznaniu wydane o tychże cudach.
A. 1447 d. 3 Sierp. śpodczas bytności Kazimierza Jagiel-
lończyka w Poznaniu, zgorzała większa część miasta,
przytem (cf. Długosz) przytem i przywilej Kazmierza
Wielkiego z r. 1334 dany Żydom wielkopolskim i ofiuty
na tle przywileju Bolesława pobożnego. Z tego powodu
tenże Kazmierz Jagiellończyk wydał żydom Wielkopolskim
nowy przywilej w Krakowie d. 14 sierp. 1453 drukowany
mylnie w Bandtkie: Jus polonicum i w Perlesie p. 129-145

Jahrbuch für Israeliten 5619 1858 - 1859 herausgegeben von Joseph Wertheimer. Wien 1858 Verl. Leopold Sommer. 8°

Żywot Filippa Jaffé'ego ur w 17 lutego 1819 w Swarędzu kształcił się w Poznaniu: Berlinie r. 1840 wydał: Historią państwa niemieckiego za Lotara saskiego (1843.) Hist. państw. niem. za Konrada III 1845 - Regesta pontificum romanorum ab condita ecclesia ad annum post Christum natum 1198 edidit Philippus Jaffé. Berolini (Veit) 1851. 4°. od tego roku zaczynają się regesta papieskie treść z przeszło 11000 dokument. papiesk. otrzymał podziękowanie Pius IX r. 1852. Od r. 1853 został w Berlinie Dr. med. wykształcił się i w Wiedniu poświęcił się od 1850 jedynie wydał: Geschichte der deutsch. Kaiser unter Lothar dem Sachsen. Berlin 1843. Gesch. d. Deutsch. Kaiser unter Conrad III. Hanover 1845 - Regesta 1851. De arte medica saeculi XII dissertatio Berolini 1850. (J. Salvai) 8. 1855 przejął do Monumenta Germaniae historica (Pertz) XVIII

Übersetzung der Jahrbücher des Königin Mathilde Quedlinburger Annalen I Wüstenfeld 8° 16 Gerson 1858

Galizische Zustände von Leon Hirschberg v. Fränkel. ---

Jüdische Zustände in Krakau Einst und jetzt von Gumplowicz 178 - 186

na początku tego wieku wypędzono żydów z landami w Ghetto tam pozostał im tylko jeden sposób zarobkowania wyłącznie ponieważ nie miał konkurencyj chrześcijańskich

Ghetto 7 synagog i 3 Bethhamidrasch - edukacja żydowska w ręku 70 rabin. W niedziele i święta wolno wchodzić do miasta kto tam wszedł był w niebezpieczeństwie utraty życia

na domiar nieszczęść dla narodu żydowskiego w skutek traktatu kongresowego wiedeńskiego w którem Kraków Wolnem miastem ogłoszono wówczas „ten fatalny republikanischen Wirthschaft zgubny. Republika krakowska była to relikwia dawnej polski ostatni przytułek ducha polskiego ... Ubodzy nad wszystkim żydów do Polaków że ich nie uważano za naród braci - tylko Kazimierz W. Czackiego i Stan. hr. Wodzickiego wyjęcia jako tych co nie dzielili

prefydow narodu – z rokiem 1846 z upadkiem Rzeczypospolitej zacyna
się życie umysłowe pomiędzy żydami w Krakowie rozwijac podróże
kilkokrotne co roku na jarmarki do Lipska wpływały dobroczynnie
na ~~rozp~~ oświatę zaczęto czytać klasyków niemieckich o czem wa-
żnie świadczą podane exemplare tego: Schillera w czytelni
niemiecko francuskiej założonej przy Kupcu rydowsk. „Wiedzieć należy
między innemi iż w całem Krakowie niebyło Żydka
który by znał Schillera. Gethego."
Nadszedł r. 1846. W nader grożącym niebezpieczeństwie wydali
Polacy proklamacyą do Żydów „Braci Izraelitów." Wchwili
ostatniej stron mówił jeden Polak nazwał jeszcze żydów braćmi
Dopiero od r. 1846 pod wpływem panowaniem poprawił się
los żydów Krak. handel wzrósł pięknie – świadczy bankructwa
pozwolono im z handlami opuścić Kazimierz: do miasta
się przenosić udzielono prawa obywatelstwa które za niemi
pospolitej ledwie kilku pojedyńczych bardzo wielom dozwolono
ruinowej domy pomiędzy chrześcianami. Zakupy które
za czasów rzeczypospolitej zrobiły tamże w mieście teraz
krótkim czasie bardzo się zmniejszyły znaczniej zniżono – nieruchomości w
zdatnych: dobrych rzemieślników mamy tego dowodzą
coś, 24 rzeźników, 242 złotników, 25 piekarzy, 26 czapni-
ków, 12 parasolników, 10 parasolników i t. p.
Co do życia umysłowego podczas gdy w ostatnich
wolnych republiki w liceum Krak. gdzie mówiło na wiasem
niczego nieuczyć się niebyło można zaledwie 4-6 żydów uczyło
a na uniwersytecie zaledwie 2-3 było rocznie
z każdym rokiem liczba
Dalej mówi i rzuca aby był ten kwestyi wielkiej
ogólniejszy znaczenia przy tem.

Abonnementserklärung.

Allgemeine österreichische Bibliographie.

Dr. Constantin Wurzbach

Die Unterzeichneten ersuchen hiermit die Buchhandlung von
(Verlagsort) (Name der Buchhandlung)
um gefällige Zusendung des (Titel des Werkes)
(Anzahl der Exemplare) (Preis)
(Ort) (Datum) (Unterschrift)

21

199

Majzels Mojżesz Baer rabin w
Warszawie † 1870 w Marcu.

narbit o Lyganach

Różności narodów.

Lyganie weszli najprzód do Wołoszczyzny r. 1501 Zygmunt I dał im opiekę lecz podług konstytucyj 1557-62-1607 powinni być wygnani. Trudnią się kowalstwem Polacy stanowią ludność wieśną miejską i szlachecką w zachodniej części, szlachecką i miejską w wschodniej części Rusini wieśną ludność w wschodniej części Niemcy są po części urzędnikami lub do ich familij należą rzemieślnikami i kupcami po większych miastach. lub osadnikami we wsiach i małych miasteczkach w kupie mieszkającemi. Żydzi we wszystkich częściach po karczmach a nadewszystko po miastach

Niemcy już Kazimierz W. ich zaprowadził do miast urządzając je na niemiecką głowę. Józef Cesarz w r. 1782 i 1786 z kosztem koło 3,000,000 z minuty Żydom resztę sprowadził więc część ich ewangielicy Wirtenberczyki i reformowani z Palatynatu (z Szwabij) chodzą w japonie białych spencerach. zapałach. chodnie żółte skórzane, trzewiki: pończochy zamienili na buty, nosza kapelusze, zaprowadzili: rozszerzyli chów janym, lepsze rolnictwo lepszy chów bydła.

Ormianie mówią po ruskiu polsku, wołosku jak gdzie tego potrzeba. wazą się ziemią z Ormianami wiec mają orjentalny układ twarzy odznaczają się ryżawemi

Żydzi prowadzą handel płótnem w Lisiankowicach, Bobowie, Zamiegrodzie Dukli, Wiśniczu Robczycach, Dynowie, Gorlicach prowadzą handel winem konopiem zbożem okrom wapnem drzewem, końmi, bydłem bronią żydzi woskiem, miodem, łojem, futrami, skórami suchtami rzeźbowaną robią sadnicy ze złego złota i kamieni fałszywych rzeczy. Józef II zakazał im oprócz wina bydłem handlować gorzałami napojami, chrześciańskie sługi trzymać, rozdzielił dobre grunta aby się z nich opatrzyć mogli rzemiosłami: bydłem zobowiązał gminy żydowskie aby pewną ilość biednych z pomiędzy siebie nasiedlenie wyszukały to dalej nie.

Podług Gubern rozkazu 22 Marca 1825 roz. 11 zakazano cygarów wałęsających się nie żeniąc się

Samych kolonistów niemców r. 1811 Brodecki rachował 20,000

Podrasz żydzi bielonych chłopi polscy w bocherskim wieczór oblatują swe pola z zwierzą na której się wiechcie słomiany pali mówią że to strzeże wsie od spalenia (Turmd) i nieurodzaju.

Niemieckie osady stare które stracily swą narodowość: w okolicy Krosna, Gorlic, Łancuta, Żołyni

Za czasów Kromera Ormianie na Rusi mówili po polsku: ruskiu a żydzi po niemiecku.

Żydzi dzielą się na Rabbanitów na Chasideów Chorite znaczy gorliwca zagorzałca pietyzmu. Jekie dał początek przed 80 laty pewien rabin Izrael Ziszowicz który grał rolę proroka a Utrzymywał że umie leczyć wszystkie choroby, zaś Tzadik wielkimi cudami rabbi. Kalmanowski wzmiankuje o nim wiadomości obu: Kalmanowski Essai sur l'état actuel des Juifs de Zolkiew chap. 1 §. 2.) Drudzy tej sekty opierają się na księdze Zohar ułożonej przez rabinów w pierwszym wieku ery chrześciańskiej oraz na Kabale. Żydzi w ogóle wiele zabobonni i zagorzali w rytuałach i po rabini którym wiarę dają, opisują robienia cudów.

Niemcy Kolonista przez Józefa cesarza z okolic
reńskich sprowadzeni z (Mainz) Mogunckiego i który
jest Trewirskiego państwa. Przy osiedleniu otrzymu
wał każden pomieszkanie, narzędzia rolnicze, krowę
2 konie, wszystko co potrzebne było do gospodarstwa i 19
Korcy (około 3344 □ sążni) wysiewu pola. Kolonisci upra
wiają koniczyny wiele bo oni karmią bydło w stajni (Stall-
fütterung) najlepsze jarzyny mają, pola ich najlepiej upraw-
ne a masło słabe kadne krowy mają przed domkami
mają maleńkie ogrodki, mają w pomieszkaniach kuchnie
piwnicę, sień, stajnie, izbę mieszkalną. Kolonie stawiane
rzadko w jeden rząd tworzą ulicę.

Menonisci rodzaj Anabaptystów którzy dla wiele-
nienstwa z Münster w XVI wieku wygnani uciekli do
J. Hollandyi gdzie ich od jednego Fryzlandczyka Meno
Simonis Menonistami zwano. Sam wydali swą konfe-
sią w której wielożeństwo za niepozwolone a wojnę
za porządek boski trzymają. Do Galicyi przyszli w 30 familij
za Józefa II który pozwolił im się do 100 familij rozmno-
żyć. Z tych 30 familij poszło 10 do Prus
w państwie Szereseckim. W r. 1803 liczono ich 20 rodzin
i 128 dusz z tych było w Linsiedel 12 rodzin, w Sal-
kenstein 4 rodzin w Rosenberg 3 rodzin w Szerenec 1 ro-
dzina r. 1795 rząd ich uwolnił od władzy duchownej lu-
terskiej nie przyjmują żadnych urzędów, nie mogą przysięgać
i w wojsku służyć są to cichy dobry robocy naród sługi
traktują jak swe dzieci wystrzegają się od namiętności dlatego
też lepiej z twarzy i z ubioru wyglądają niżeli inni osadnicy
Menonistki zeniąsię także z Lutheranami. dzielą oni się
na dwie sekty 1) Häfftler są ostrzy, pochodzą ze Szwaj-
caryi noszą brody i nienawidzą guzików tylko haf-
tek u futki ~~[illegible]~~ z tych tylko jedna familija
jest w Galicyi 2) Knöpfler chodzą jak inni niemcy z gu-
zikami: golą brody. Trzymają się zasad religijnych
zawartych w małej książeczce z Postylli wydr Kurzyn
und nützlichen Glaubensbekenntniß Menno Simons
Postylla in zwanych kleinöpfen, fainfiches und Christliches
Lehrbuch von Menno Simons. Aus dem Niederländischen
Grunnau in Preussen. Elbingen, gedruckt bei J. L. Hart-
mann 1767. 8° stron 94.

Religija.

Katolicy w Arcybisk. Lwowskim za Jana D. Solikowskiego byty dziekanie: Lwowska miata Kochotow 26 grodecka 14 Dunajowska II rohatynska II ~~[illegible]~~ zydaczewska 8 tr= bowelska 8 uscianska 25 nieliczac wto Klasztorow. Kapituta fkladata fie z XVI Kanonikow. Biskupstwo Tarnopolskie wo= tockie w Czerecie takze bakonskim zwane zalozone przez Wladyslawa Wojewode wolosk za namowa macochy Klary Biskupstwo nalezato do metropolii Gnieznienskiej Biskupem Chrzcicielskim byt Andrzej, ktory byt na Synodzie unijo wskim. Greko unici maja 1400 parafi, 16 Klasztorow meskich. Katolicy rzymscy 600 Klasztorow bo Klasztorow meskich i 10 zenskich - Greko orzentalisi na Bukowinie pod biskupem Czernowieckim 100 parafij 20 Klasztorow Zydzi 30 Synagog 6 przelozonych jednego Wielkiego ra= bina na caty Kraj Protestanci 22 jednost nad Super= intendentem w Lwowie

Zydzi dzieta fie na Mojaiestow czyli Karaimow w Starozakonnych i Zotkiewskim obwodzie odrzucaja Talmud: fa pracowici. Karaimy czyli Karaici okolo 12 wieku za uftkodu przybyli do Krymu juz Witold w 13 wieku osadzitich na Litwie Przywileje dat Kazimierz Jagiellonczyk Karaitom w Trokach i na Litwie Stefan Batory zas tym w Lucku i na Wolynin Imie maja od Stowa Kara (pismo) zarzucaja catkiem pozniejszy Talmud z wielkiemi komentarzami i wykladami bez wy= jatku. Rozniaja fie co do obyczajow zwyczajow, zycia i ubioru od innych zydow. Bic jedno razem z takim ktory by nie byt z ich sekty, fa prokopni, skromni, bogobojni, przedsiebiercy pracowici czyfciefi i pilniejfi niz drudzy zydzi y sami oprawiaja pole pryczem im ony i dzieci pomagaja, fa= daleko otwartfi mniej ofuftni: nie tak prodli ubierajafi fie pojedynczo krojem wfchodnim kobiety najczefciej biato w innych barwach. Jezeli ktorien z nich umrze w obcemfci dunich to lecz zaraz do neki gdziefi wzyg tru= pow kazq innym zydom myc ubrac w fmiertelna kafzule i na osobnym cmentarzu chowac. Zaczerpny w fpisytom rofa rabina ktorego mqdrcem tylko zowiq nichodza za fluh w Galicyi zyjq z rolnictwa, rzemiesinictwa i z handlu bydtem i Konimi najwiecej ich w Tysmienicy, w Halicyu gdzie

A. 1804 Evangelische Muttergemeinden: 16
Laubuny, Reichenau, Brzigidow, Podgorze, Stadto, Neu-Sandetz, Biata, Zaleszczyki, Dorn= feld, Rankochau, Reuchau oder Bazna Bandron, Hartfeld, Ugartsthal a w Bukowinie Zoile schitz i Czernowitz
A. 1804 w Oppelizim reformirte Muttergemeinden 5
Wiatowice, Skzepanowice, Josephberg, Konigs= berg, Gielarow.

Za czasow Dlugofzego byto w dyecezyi Lwowfkiej Kochiotow parafi: Tacinfkich Wolekanacie a) Lwowfkim 20 b) Grodeckim 11 - c) Zydaczewfkim 11 d) Zuieckim lub Halickim 21 e) Rohatynfkim 10 f) Tlocrowfkim lub Dunajowfkim 9 - g) Czrzbowefkim 16 Razem 10 2.

Zalozycielem Karaitow byt 750 po Chrystufie Anan syn Dawida zamiaft fwiqt dwa dni trwa 19 ych fwiqt 1 dzien now maja dzien wprzody

R. 1782 byto zydow 172424 a r. 1790 = 188002

Karaimi od kara pismo, Kfiega i mistra zwiaty bo fii trzymaja pisma fwiatego fiifte fa oni pogardzeni od Rabi= nitow i na zawfze prekli. Zaden talmudyfta niemoze uczyc ciego Kolwiek Karaitow Nauczyc talmudyfte u Karaitow nie wolno oraz wzbronione fa wfelkie zwiazki z rabbanitami ktorzy im narzuq wiele im krzywd czynic nadaja, niemi fii brzydza wiele im krzywd przypisuiac. Sq przemyfini porzetni, gofcinni, fnarowani od fafiadow ubiori ich profty, nowy wienie fkromnefa udzielonego tylko dla oddalonq podlug woli mqza) Rabini (nauczyciele) Karaimow kazq im co fiabafi: ani hoiq tezne z tekstow moralnych Rabbanici czynic to tylko dwa razy do roku) W XII wieku ofiedli w Krymie gdzie otrzymali od Chana pewne przywileje Srodnia fii fukmanka, handlem koza uprawq roli mowiq jezykiem tatarfkim i z ruska po polfku i nofq fwoj kra= jowy. Sq obyczajow profty ch i fagodnych niezmiennie przywiqzani do wiary ojcow.

R. 1759 było oprócz Zakonnych Kościołów parochialnych 103 w Arcybisk. Lwowsk. 96 w Biskup. Krakowsk. a podług Załuskiego 1018 — w Łuckim biskup 185 — w Przemyskim biskup 158 — w Chełmskim biskup 81 w Kamienieck. 40 plebanij

W Biskupstwie Chełmskim były 10 Dekanaty, Sokalski, Bełzki, Zołyiecki które dziś do Galicyi oderwany.

W Polyecezyi Kamienieckiej było 4 Dekanaty tych Dunajowski (?) Satanowski, Jazłowiecki do Galicyi należą

Collegium pontificium we Lwowie 1784 ustanowione

Ormiańskie Kościoł składa się z Arcybiskupa: Kanonikow dwu grzbst; Domdechant, Archidiakon, Scholast. Custos, Primicerius i Poenitenciarius)

Dyzunici mają biskupa w Czerniowcach Filadelfi mandryta Konsystorialnego 4 assessorow Konsystoryalnych: potrzebne osoby Kancelaryi Konsystorialne. Prowostwa pod 10 Protopopostwami 4 Klasztory ~~Cztery~~ męskie

Augsburskie wyznania ma w Lwowie podde- nego ciężyn Superintendenta, diakona przy Senioratze, 3 Seniorow: potrzebnych pastorow

Mahometanie mają mołłow: nauczycieli

Żydow dosyć

na osobnej ulicy mieszkają swoją bożnicę i mędrcow swych mają

Panującą religiją w Galicyi katolicka obu rytuł Kościołow krajowo do Kto ręj się stanie urzędnicy woyskowi ściśle mianowani wyznaje jest rzymsko katolicka która znaczne dobra posiada: prócz tego pobiera wsparcie z funduszu religijnego uiwo nego z dóbr po skasowanin Klasztorow przez Józefa II. Tolerowane religije w Galicyi grecko wschodnia (Cyzunici) której duchowieństwo rząd uregulował: wpisana wyznanie Augsburskie: helweckie których na 500 osob wolno mieć zbór, szkoły Kościoły bez dzwonow i wchodu z ulicy, do urzędu kupne dobr, domow obywatelstwa: nieszczerania dispensando mogą być przypuszczeni. Duchowieństwo rzymsko katolickie dzieli się na 1) Arcybisk-Lwowskie należy trzymać Arcybiskup w Lwowie ma w konsystorzu Dziurzbsz, Domdechant, Dom kustosz, Dom Scholastyk, 4 prezbendowych 6 honorowych kanonikow kilka innych konsystorjalnych referentow kancelaryi: potrzebne osoby kancelaryjne także jest Arcybiskupskie Seminarium: Dziurzbsz w Dyecezyi jest 14 Dekanatow z prowostwami: Lokalijami (?) 26 męskich 7 żeńskich (między temi 5 miłosierz panien) Klasztorow 2) Biskupstwo Przemyskie ma Konsystorz Dziurzbsz, Domdechant, Dom scholastyk 2 prezbendowych 5 honorowych kanonikow kilka innych referentow i potrzebne osoby kancelaryjne, biskupskie Seminarium. Dekanatow 21 Klasztorow męskich 2 żeńskich 2 3 Biskup w Tarnowie ma Konsystor, Dziurzbsz, Domdechant, Dom scholasticus 4 prezbendowych 3 honorowych kanonikow kilka innych radzcow Konsystorialnych i referentow: potrzebne osoby kancelaryjne, biskupskie Seminarium Dekanatow 18 Klasztorow męskich 1 żeńskich 2.

B.) Grecko Katolicki Ritus 1) Arcybiskup metropolita we Lwowie ma Konsystorz Dziurzbsz, Domdechant, Domkustosz, Dom Scholastyk, Dom Archidiakon, Primicerius, Poenitencyarius, 3 prezbendowych 13 honorowych kanonikow, osoby kancelaryjne metropolitalne generalne Seminarium Dziurzbsz, 73 Dekanatow 7 Klasztorow Bazylianskich 1 żeńskich Bazylianek 2) Biskup w Przemyślu ma Konsystorz Dziurzbsz, Domdechant, Dom kustosz 3 prezbendowych 10 honorowych kanonikow osoby kancelaryjne Dekanatow 39 Vicedekanatow 24 Klasztorow Bazylianskich 6 żeńskich 1.

C.) Ormiańsko katolicki Arcybiskup, Dziurzbsz, Domdechant Archidiakon, Domkustosz (Pfarrkenner) 3 prezbendowych i żeński Klasztor Kościołow parafij

Karaici vel Karaimi

Żydzi w Galicyi

Karaici. – Zdaje się iż są zabytkiem sekty Saduceuszów czyli czysto rozsądnych, która powstała za czasów Ezdry. Są to rauyonaliści podobni do tureckiej sekty Szyitów; oni wraz się odłączyli i mieli wielką pnewagę w Krymie gdzie tak zwani Chazarowie byli jak się zdaje ich wyznania, z nich wyrodziła się rossyjsko chrześciańska sekta Sabatników przez żyda Zachariasza około 1470 w Nowogrodzie utworzona.

Talmudyści. – Są zabytkiem sekty pietystycznej Faryzeuszów, tyle co u Turków sekta Sunnitów. Zowią ich także Rabbanitami. U żydów polskich

wielka skłonność do mistycyzmu

Chasydzi. – Sekta mistyczna i zagorzała pietystyczna, zwana Szabatnikami albo Szabatyani od Księgi Sohar (mistycznej części Talmudu) wzięła swój początek r. 1666 od głównego reprezentanta Sabbataj-Lewi (Szabse-Cwi) czyli nowego Mesyjasza urodzonego w Smyrnie 1625 wielkiego znawcy Kabbalistyki który miewał objawienia, r. 1649 ogłosił się za Mesyasza; w Kairze r. 1662 pojął Sarę córkę polskiego rabina majera który uszedł z Polski za rozruchów Chmielnickiego r. 1648; r. 1666 ogłosił się Królem żydowskim. Ciągnęli na odgłos jego cudów żydzi różnych krajów mianowicie z Polski, lecz osadzony w więzieniu przyjął (wiarę Mahometan) r. 1666 roku lecz później (pozornie) zdjęty w więzieniu w Dulcigno umarł r. 1676; sekta jego istniała w Polsce a 120 osób z nich pod dowodztwem rabina Judy Chasid (nabożnego) r. 1700 wyniosła przez Nikolsburg (gdzie się do 1500 zebrało) do ziemi świętej zwanych Chasidim (nabożni); ci co wrócili z ziemi świętej do Polski (Domnich) rozkrzewili tę sekte mistyczną. W Turcyi sekta owa zwie się Dolmachi. R. 1740 powstał w Polsce nowy pietysta żydowski Izrael (urodzony w miasteczku Tustem na Podolu około 1740) zwany Baalszem czyli Beszt zwany który udawał proroka i cudotworcę, ten umarł r. 1760 i na nowo w Polsce sekta Chasydów rozkrzewił, których naczelnik zwie się Ladyk zawsze.

(Księga Sohar utworu rabina Szymon ben Jochaj czyli jak niektórzy chcą Mojżesza Dżurana; wydana w Żółkwi 1754 właściwie napisał ją Mojżesz de Leon około r. 1300

w Polsce nauczał teoryi Sabbatianów Chajim Malach który r. 1710-1715 z Salonik przybył

Frenkiści. – Jakób Frank urodzony w Polsce 1712 włóczył się w Krymie i Turcyi gdzie dostał nazwisko Frank, r. 1750 osiedlił się na Podolu i rozszerzał naukę kabalistyczną podług sekty Sabbataj-Lewi. Prześladowany od żydów przyjął z swemi zwolennikami katolicyzm przez co ich zwano Kontratalmudystami – bo się Frenk czerwonogłowi)

(Adamici – Edomici – Antytalmudyści – Kontratalmudyści (Edom = hebr. czerwony

nauka Frenka - jest zupełnie taka jak Sabbatianow, tylko zamiast tureckich w chrześciańskie przybrana. Frenkiści r. 1768 pozornie chcieli także przyjąć Wyznanie.

Osadzony w fortecy Częstochowskiej dla niewiary gdy przez wojska rossyjskie wypuszczony został osiadł w Offenbach podimieniem barona Frank gdzie żył dworsko i d. 10 grudnia 1791 zmarł jako wyznawca Christianizmu. (Sekta ta istnieje potajemnie w Polsce.) R. 1780 liczyła ta sekta w Warszawie 6000 a r. 1790 w Polsce było Frenkistów 24000 tak iż się niemi sejm zajął zapobiegając wywozowi pieniędzy z kraju. Chodzą po francuzku i wyznają na pozor chrześciaństwo. Jest to sekta Messianizmu, a zowiańsku r. 1841 ma być Frenkistą z dittery

(Ob: Das Leben Christi von Dr. Joh. Jos. Seppo. mit einem Vorwort von Jos. Görres. Regensburg (Jos. Manz) 1843–1846. 7 Bde)

Beer Peter: Geschichte, Lehren und Meinungen aller bestandenen und noch bestehenden religiösen Sekten der Juden. Brünn 1823. 2 Bde (Schariten)

(Calmanson Jakob: Uwagi nad nieszczęśliwym stanem Żydow polskich (tłomacz. przez Juliana Czechowicza) Warszawa 1797. 4°

De deductis processus inter infideles Judaeos dioecesis camenensis in materia eorum perfidiae A. 1757 expedita. Pars III Leopoli 1758. 4° ark. 22.

Dwedyk Konstanty: Opisanie wszystkich dawniejszych okoliczności nawrócenia do wiary S. Kontra talmudystow albo historia krótka ich początki i dalsze sposoby przystępowania do wiary Św. wyrażająca. Lwow w druk. Soc. Jes. 1760. 8° str. 121 i 5 k. 2a edyc: Dwedyk K: Kazanie po dysputach Contra-Talmudystów w Lwowie w Kościele Katedralnym Lwowskim; przy tem Historia o Contra-Talmudystach. Lwow w druk. Soc. Jes. 1763.

Zbiory z historyi o Kontra-Talmudystach przez pewnego wydane. Zamość w druk akad. 1761. 8° Część I (Litr. A – M2)

Kleczewski Stanisł. reformat: Dissertacya albo mowa o pismach żydowskich i Talmudzie podczas walnej dysputy Contra-Talmudistów z Talmudystami na sessyi 4 publico ore miana. Lwow 1759. 4° str. 76.

Zwierciadło polskie dla publiczności, w którym widzieć można różnych ludzi defekta a osobliwie Żydow d. 12 paźdz 1789 zrobione. Warszawa 1790. 4° str. 32 wiersz.

Pikulski Gaudenty (bernardyn † 1763): Złość żydowska przeciwko Bogu i bliźniemu, prawdzie i sumieniu. Lwow w druk. J. Szlichtyna 1760. 8° str. 836. 30½ 3 tryan. (Dwie edyc jednego roku)

Kurjer polski 1759 Nr 14 Nr XXIV (44); Nr 48 – R. 1760 Nr 8.

List przyjaciela Polaka niegdyś w Warszawie a teraz w Wrocławiu mieszkającego do obywatela warszawskiego wyjawiający sekreta neofitow pisany d. 2 kwiet. 1790 przez D. J. 8° str. 33.

Dwór Franka czyli polityka nowochrzeńców od Krytą przez neofitę jednego. Warszawa 1791. 8°

Odpowiedź zazdrośnemu cudzego dobra i szukającemu sławy dla siebie z powodu krzywdzenia honoru bliźniego przez wydanie o Neofitach i Dworze Franka pisma (Warszawa) w drukarni wolnej 8° str. 32 (r. 1791)

Karaici, sekta Żydów pierwotnych, nieuznających powagi Talmudu, ma swe nazwisko od słowa „kara" t.j. czytać, Czytelnicy Pisma św. Karaici wyszli z Ziemi świętej jeszcze przed zburzeniem Świątyni, z powodu przeludnienia i jako Kolonisci osiadali w Chinach, Indyi, Abissynii, i w różnych stronach Azyi; później dopiero przyłączyli się do nich zwolennicy sekty Saduceuszów, której twórcą był Anan: co było powodem, iż Żydzi Rabbanici wiodący swój początek od Faryzeuszów nazwanych później Talmudystami, twierdzą jakoby Karaici byli sektą Saduceuszów. W Krymie, jak widać z nagrobków, mieszkali Karaici już w VI wieku po Chrystusie (Ob: Mélanges asiatiques w Bullet. de l'academie de St. Petersburg Tom V. pag. 119 artykuł Adolfa Neubauer); przynajmniej zapiski na zwojach Thory, zebrane przez uczonego Abr. Firkowicza dowodzą, iż już r. 489 w Symferopolu (Tamantarka, Matarka), Czufut-Kale (Czufut-Kaleh) r. 639, w Kaffie, Teodozyi (Dora), Manguf, Kertsch (Sepharad), Sulchat, Jenikale, Koztowie istniały siedziby Karaitów. Dawid ben Zizchack Sangari r. 789 jako Książe Chazarów był wyznania Mojżeszowego. R. 986 Włodzimierz wielki Książe Kijowski wysłał swe posły do Dawida władcy Chazarów, zgadając od niego wyjaśnień religijnych i Thory żydowskiej. Sami Karaici twierdzą, iż ich przodkowie nie należeli do uczestników umęczenia Jezusa i zwalają całą winę na Żydów Rabbanitów (Talmudystów, Faryzeuszów). Do Halicza sprowadził Lew Książe halicki w XIII wieku Karaitów z Sołchatu. Do Trok na Litwę i do Łucka na Wołyniu przybyli r. 1398 Karaici z Sulchatu na wezwanie

Witolda wielkiego Księcia litewskiego, jak świadczy zapiska na rękopisie w Trokach (Bb. Neubauer Adolf: Aus der Petersburger Bibliothek: Beiträge und Documente zur Geschichte des Karäerthums. Leipzig 1866. str. 70). Witold i późniejsi Królowie polscy nadali Karaitom w Trokach i Łucku znaczne wolności. Autorowie Karaici polscy: 1) R. Schlomoch hazaken Troki ben Abraham napisał: Charoch lanaar (Poświęcenie dla chłopca). 2) R. Izchak Troki sławny polemik XVI wieku napisał: Chizuk Emunah (Utwierdzenie wiary) w którym walczy przeciw zasadom Chrześciaństwa (Bb. Geiger: Izak Troki. Breslau 1853). Traktat o 10 artykułach wiary w Adereth – Komentarz (ustawień czyszczenia do rozdziałów) Księgi Adereth – Homilia w Trokach r. 5337 (1578) w rękopiśmie biblioteki petersburskiej. 3) Rabbi Joseph Troki syn Mordechaja hakadosh napisał modlitwę złożoną z 1000 słów, z których się każde od litery hē zaczyna – Księga o zasadach rzezi bydląt – Komentarz do Księgi Adereth – Minhag podług rytuału Karaitów. 4) R. Zerach ben Nathan, uczeń powyższych, korespondował z uczonym Józefem del Medigo, który wydał jego dzieło: Elim. Napisał też elegią na śmierć R. Dawida Jeruschalmi 1648 i żył w przyjaźni naukowej z x. Adrianem Cholińskim kapelanem Krzysztofa Radziwiła wojewody wileńskiego. 5) R. Zephaniah Troki syn Mordechaja hachasan napisał Księgę o nauce kalendarza (Kiddusch hachodesch) w 2 częściach. 6) Jehudah ben Ahron Troki napisał Komentarz na Księgę Minchath Jehudah (pod tytułem: Kibbuz Jehudah). 7) Mordechaj ben Samuel napisał Księgę hymnów (Abkath Rochel). 8) R. Joseph ben Samuel Chasan w Haliczu († 26 Febeth 1700) uczeń R. Nissana, pisał Komentarz do modlitw (Net chochmach), Grammatykę, Mowy i Hymny, oraz Odpowiedzi na pytania uczonego profesora Friglanda r. 1698. 9) Mordechaj syn Rabina Nissana, żyjący Krasnym Ostrowie r. 1699 pisał Odpowiedzi na pytania Friglanda (Dod Mordechai), Różnicach między Karaitami a Rabbanitami pod tytułem Sebach Malchuth (Królewska rzeźnia), Grammatykę, Elegie i inne dzieła.

10) R. Schlomo Troki, syn Arona, napisał: Polemiczne dzieło przeciw Chrześciaństwu (Migdal oz), Grammatykę (Rak watob), Polemiczne dzieło przeciw Rabbanitom (Lachem Schearim), Ustawy prawne (Apirjon) w których polemizuje przeciw Chrześcianom i wykłada pedagogikę z spisem autorów Karaickich na Litwie. Posiadał on także znajomość języka Tatińskiego.

11) Simcha Jizchak Luzka (z Łucka) syn Mojżesza jeden z najuczeńszych Karaitów, urodzony w końcu XVII wieku, napisał najprzód Komentarz do Modlitw (Reschith chochma), Księgę o stworzeniu świata (Halicholh Olam). Przeniedliwszy się następnie do Czufut-Kale w Krymie był tamże nauczycielem, skąd około r. 1740 wrócił do Łucka. Tu napisał: Cztery Homilie o podstawach wiary (Arba Jesodoth), Komentarz do dzieła Kol Jehudah (Kiach Jizchak), Komentarz do Księgi Ruchath Jehudah (Beer Jizchak), Ustawy prawne w 2 częściach (Meirath Enaim) z spisem autorów Karaickich i ich dzieł; Komentarz do Księgi Haelef (Kebod Elohim 1751), Historia stworzenia świata (Sepher Tapuach) 1751), Komentarz do Księgi Ez hachaim (Or hacham 1757), Bibliografia dzieł Karaitów (Zgereth Sofrim Kodesch) 1756). Simcha Jizchak z Łucka umarł w Łucku.

Najważniejszym pisarzem i najgłośniejszym jest wspomniony pod 2) Izak Abrahamowicz Trok urodzony 1533, uczeń Zefaniasza Ben Mardochejа z Trok, zmarły r. 1594 (a podług niektórych dopiero 1617 r.; dzieło jego „Chizuk Emuna" tłomaczono na język łaciński, hiszpański, angielski, niemiecki (Chizuk Emuna übersetzt von D. Deutsch. Schrau 1823) (po łacinie: J. Chr. Wagenseil: Tela ignea Satanae 1681) — W dziele tem Chizuk Emuna str. 129 (Utwierdzenie w wierze) cytuje Izak z Trok Kronikę Marcina Bielskiego. Kraków 1554 fol. Wydanie drugie (u Wagenseila str. 452). Znane mu też były polskie dzieła Marcina Czechowicza mianowicie: O dziecinstwie Chrześciaństwa. Cosk 1578. 4to

Król Jan Kazimierz d. 10 Lipca 1665 potwierdził Karaitom w Trokach przywileje nadane przez królów Aleksandra, Zygmunta I, Zygmunta Augusta, Stefana, Zygmunta III i Władysława IV. – Król Jan III r. 1683 pozwolił Karaitom wszędzie osiadać, mianowicie to na prośbę lekarza swego Abrahama syna Joschiahu haschofet który † 1688 mając 52 lat i który wydał medyczne dzieło w języku łacińskim, oraz dzieło hebrajskie Pas Jada. W całej Polsce były 4 gminy urzędowe karaickie r. 1647: w Trokach, Łucku, Halicza i Drezna (?) które to ostatnie miejsce r. 1650 przez Kozaków zniszczone zostało. W XVIII wieku głównym punktem Karaitów na Litwie był Nowogródek, albowiem Troki r. 1702 wiele od Szwedów ucierpiały przez nałożenie wysokich kontrybucyj. R. 1764 pozwolił biskup wileński Ignacy Massalski Karaitom w Trokach odbudować synagogę za miastem. (Neubauer Adolf: Aus der Petersburger Bibliothek. Beiträge und Documente zur Geschichte des Karäerthums und der karäischen Literatur. Leipzig, (Oskar Leiner) 1866. 8°)

Die Juden und die slawischen Sprachen von Albert Harkavy. Vilna, gedruckt bei Romm 1867 (Gojegudim u sefat gaslawim to jest Żydzi i słowiańskie języki) 8°. str. 136. (całe to ciekawe i uczone dzieło pisane po żydowsku.) str. 67–75 traktuje o monetach polskich z napisami hebrajskimi)

The Travels of Rabbi Petachia ed. A. Benisch. London 1856)

Serbówka arkan w którym fiskiery nacają
przysiadam

Instrumenta Skrzypka, Skrzypce dudka
(dudelsak) Rebbeto (Żydowskie) Cymbały, basy
Kobza (Zitter mit 12 Saiten nicht)

Do Austryi z Odessy, przez Nowosielice
idzie rocznie 40,000 do 50000 łajdaka.

II. 25 Baty Cham sprowadzi 40 rodzin
do kraju Karaitów Dżufut kale (Żydowskich)
Dżufutkale. 1500
Kozłow Eupatoria 800 do 4000
Odessa — — 200
Theodosia 10 familij
Tytowno 25 głow
Konstantynopel 30 fam
Kairo 200 głow
Jerusalem 4 fam
Zlot miasto w Azyi 250
i w Krakowko

Gen

Gentilis Franciszkan S. R. E. Cardinalis de Monte Florum in Hungaria, Polonia partibusque conterminis Sedis Apostolicae legatus 1308.

Filippus Franciszkan Episcopus Firmanus Sedis Apostolicae in Hungaria, Poloniaet aliis finitimis partibus legatus 1278 Papież kazał mu in partibus Tartarorum creari episcopum ex provinciis apostolica Sedis

~~Mart~~ Dominicus Gentilis tituli S. Martini al. S. Marini in montibus Presbiter Cardinalis Apostolicae Sedis legatus in partibus Regni Hungaria, Polonia, et partibus conterminis Franciszkan.

Pieczęć Bogdana Chmielnickiego r. 1656. Kozak na głowie czapka z piorami na ramieniu trzyma Jamopał.

Podatki z Księstwa Oświecimskiego: Katorskiego z r. 1717 pogłowne 51680 złp.

Liberna 14665

Poseł wenecki był w Warszawie na weselu Wład. IV z Maryją Ludwiką 1646.
Ślub dawał Nuncyusz papieski

Dziennik przyjazdu do Polski: poselstwa po Maryję Ludowikę r. 1646
kart 16 in fol p. 168–199 w Rękopisie Sanguszkiego: Zbiór Rękopismy
I. I albo VIII zaczynający się od Exorbitancyi Pana Zamoyskiego

Z. Z. Kohl Reise in Südrußland 2 Bde
Druck bei Arnz in Leipzig 1841.
tańce Wołoszów dziś z śpiewem męzczyzn: kobiety wraz w lewo wraz w prawo drobnym krokiem. Hollandra chłopcy dziewczęta w koło czasem wieńcu rozpinają: prawie Tacca tańcu rycerskim męzczyźni dziś z. tupiąc

Na cmentarzu Karaitów Żydów w Dżufut-kale (t.j. Zamek Żydowski) znalazł Firkowicz Abraham nauczyciel gminy nagrobki starożytne kamienne tej formy 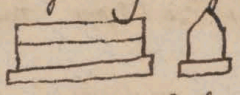 mające napisy hebrajskie w kwadratowem piśmie. Lata na nich podane od Stworzenia świata lub od czasu wygnania (t.j. wydaleniu dziesięć pokoleń z Samaryi w roku 696 przed Chrystusem). Najdawniejszy jest nagrobek Rabina Mojżesza Lewity z r. 30 po Chryst. syna jego Zadoka z r. 89 po Chryst. Parlak'a z r. 179 po Chryst. pobożnego Tochtamisch z r. 687 po Chr., Tochtamisz'a syna Bachochi z r. 262 po Chryst.

F kapłana (kohen) Burki syna Izaaka z r. 6 po Chrystusie

Na tych nagrobkach przychodzi aera, od stworzenia świata która o 151 lat jest dłuższą od dziś używanej od Żydów

Karaici przybyli do Krymu z Persyi i Medyi przez Kaukaz i byli potomkami 10ciu pokoleń wydalonych przez Asyryi: czyków z ~~Palestyny~~ Samaryi za czasów króla izraelskiego Ozeasza a judejskiego Ezechiasza (w r. 696 przed Chrystusem), r. 740 po Chr. nawrócili Chazarów

Ob: Chwolson D: Achtzehn hebräische Grabschriften aus der Krim (aus den Mémoires de l'académie impériale des sciences de St. Pétersbourg. VII Série, Tome IX N:o 7) Peterfburg 1865. 4°

Dorn B: Drei in der kais. öffentlichen Bibliothek zu St. Petersburg befindliche Astronomische Instrumente mit arabischen Inschriften. (Mémoires de l'acad. imper. des sciences de S. Petersbourg VII Série Tome IX № 1.) Petersburg 1865. 4°

Znane najdawniejsze narzędzia astronomiczne z napisami arabskiemi (kuficznemi) w Europie mosiężne

a) Globy

w zbiorze kardynała Borgia w Velletri z r. 1225.
w obserwatorium drezdeńskiem z r. 1289
w towarzystwie azyjatyckiem w Londynie (u Sir John Malcolma) z r. 1275.
w cesarskiej bibliotece w Paryżu z XIII wieku

b) Astrolabia (shafiah)

w cesar. bibliot. w Petersburgu z r. 1333
(tamże) kwadrant z r. 1333
w Norymberdze z XIII w.
w Berlinie w król bibliotece z r. 1029 (420 heg.) robione w Toledo
w cesarsk. bibliotece w Paryżu z r. 905
" " " " " z r. 1218 robione w Sewilli
" " " " " z r. 1337
barona Larrey z r. 1218
w british Muzeum w Londynie z r. 1235
profesora Wilson z r. 1270

Skazanija o nasielennych mjestnostjach Kijewskoj Gubernii ili statisticzeskija, istoriczeskija i cerkownyja zamjetki o wsjech derewnjach, selach, mjesteczkach i gorodach w prodjelach Gubernij nachodja szczeho. Sobrał L. Pochilewicz. Kijew 1864. przeszło 500 str.

Karaimów pomniki w Czufutkale (pred
niejsze Bakczyseraju) i Mangup.
nagrobki niektóre z lat 1249 i 1252.

Ibn Haukal w X w. i Masudi, tegoż wieku o żydowskiej sekcie Karaici czyli Karaimy niezliczonej w Egipcie, Litwie, Wolynii, Polsce. Jeszcze w XVII wieku fakta te rozniące się od żydów rabbanitów zwróciły na siebie uwagę uczonych europejskich. Jakob Trigland Hollandczyk badając ich zasady religijne i polityczne zasięgał w tej mierze rady od Mardochei Ashkenazego w Kukizowie oraz od innych rabinów w Kalicu i Łucku r. 1699 Mardochei odpisał mu obszerną notitia Karaeorum ex Mardochaei Karaei recentioris tractatu hebraeo, quem ex MS. cum versione latina notis et praefatione de Karaeorum rebus scriptisque edidit Joan. Christoph. Wolfius. Accedit in calce Jacobi Triglandii Dissertatio de Karaeis. Hamburgi et Lipsiae 1714. 4° — R. 1690 Salomon syn Aarona z Zoswola litewskiego wykładał w Upsali zasady religijne Karaitów i opisał w rękopiśmie Argyrion który Czacki posiadał. Karaa znaczy pismo stąd Koran. Niektórzy wywodzą ich od sekty faryzeuszów rabbanitów i zowią ich szydelnie Kittheami, Epikurejczykami, lecz Karaici w tym się różnią od Saduzejczyków iż wierzą w nieśmiertelność duszy. Żydzi rabbanici mówią iż Karaici wzięli początek od Anan w Babylonii uczonego żyda około r. 750 po Chryst. — Według Tryglanda pochodzą od Symeona Ben Schetach około r. 166

Różnice Karaitów są: nie przyjmują talmudu tylko 4 Księgi Mojżesza, do których używają objaśnień Eliasa ben Mosej, małżeństwa u nich ścisłejsze, rozwody trudniejsze, inny sposób obrzezania, inne przepisy w jadle to krowa tylko trefna która ma ranę i ciężka

Postnica od 40-80 dni niczego dotykać się nie może, mają inny kalendarz, inny podział czytania pisma wszystkie. Karaitów w XVII wieku było 4430 t.j. w Polsce 2000, w Krymie 1200, w Kairze 300, w Damaszku 200, w Jerozolimie 30 w Babylonie 100 w Persji 600 Rabin Petachiasz z Ratysbony podróżnik XII wieku mówi że w Krymie nie było innych żydów tylko Karaici. Karaici w Łucku mają przywileje od Zygmunta III I w Haliczu od Stefana Batorego w Trokach od Kazimierza Jagiellończyka. Cracki Rozpr. p. 263 mówi że Witold wielki xiąże litewski z Krymu najprzód 383 familij do Trok sprowadził a w powtórnej wyprawie nowe kolonije do Łucka i Haliza przeniósł. – Mówili oni tatarskim językiem

W Trokach sławny był karaicki lekarz Ezrasz Nizonowicz który żonę Jana III uleczył i przeto wielkie dożywocie otrzymał. – Używają modlitw nie żonych w XVI w. przez karaitę Aarona mają drukarnię w Czufut-Kale; piszą bibliję dla chrześcian drukowanych – R. 1790 było ich w Polsce i Litwie 4296 Cracki p. 266 mówi o nich: „Akta świadczą, że Karaita o zbrodnia przez cztery wieki nie był w naszym kraju przekonanym. Największe nagrody i postrachy, nie wymogły na którymkolwiek z nich aby był świadkiem. Furmanka, mały handel, jest zwrodzonem ich zwyklów. Ubodzy ale pracowici, w pracy rąk szukają funduszu do życia." „Nieszukajmy w społeczności karaitów nauk, ale naśladujmy tych prostaków cnoty." Rozprawa o żydach przez Tadeusza Czackiego. W Wilnie 1807.

Karaici żyją w Rosyi a) w gubernii Wileńskiej w Trokach blisko 100 rodzin i kilka rodzin w Wilnie b) w Gubernii Kowieńskiej w miasteczkach Nowe-miasto 60 rodz. w Poniewieżu kilka rodzin (r. 1836 w obu tych gubernijach było dusz 402 dusz. Żyją się litewscy Karaimi tylko starcy noszą brody ubierają się po polsku, są greczni trudnią się ogrodnictwem, handlem c) w gubernii wołyńskiej 80 rodzin w Łucku noszą brody pejsy chodzą po polsku trudnią się ogrodnictwem rzeźnią, furmanką) w Gubernijach 2 nowotaurydzkich i chersońskiej 885 rodzin mieszkają w miastach (najwięcej w Eupatoryi bo 400 rodzin w Czufut-kale przedmieściu Bakczysaraju 150 rodzin, na przedmieściu Bazar Arnehski miasta Perekopu 100 rodzin i t. d.) chodzą po tatarsku i mówią trudnią się ogrodnictwem handlem mają winnice (r. 1836 było ich w Krymie 1437 dusz w gubern. Chersońskiej 223 dusz w krajach zakaukazkich 133 dusz w ogóle w Rosyi 2195 dusz.) Prócz tego mieszkają Karaici d) w Galicyi w Halicyu gdzie podobni do wołyńskich trudnią się handlem koni mówią dyjalektem tatarskim zwany nazywają Czagataiskim (może Czagataiskim) podobnie jak Karaici w Rosyi b) w Konstantynopolu mówią po Grecku c) w Kairze i w Gicie nad Eufratem mówią po arabsku. — Dawniej byli Karaici na Litwie w miastach Birze, Słoty, Łozwol; w Galicyi w Kulikowie (zwanem niegdyś wyspą murowaną) — w Krymie: Taman Sołhata (stary Krym) Czufut-kale i Mangup-kale — w Bułgaryi: Warna i Prawody (u karaitów zwane Parwata) — w Romanii Adryjanopol, Silistria Gallipoli — na Archipelagu wyspa Negroponte — w Anatolii: Nikomedya, Smyrna — w Syryi: Jerozolima, Damaszek — w Babilonii Izraelczycy — w Afryce północnej Kairowan Arhilan (Algier?) i Draha w puszczy Sagiel. —

Karaimowie mają osobne ceremonije w nabożeństwie, osobny sposób obrzezania, osobną rachubę czasu, osobne przepisy obchodzenia świąt uroczystych, używania pokarmów, liczenia stopni pokrewieństwa które stanowią przeszkody w zrzywaniu i zawierania małżeństw i tak Karaim nie może się żenić z wdową po bracie (a u żydów innych powinien) Karaitom pozwolone wielożeństwo mimo tego po jednej żonie mają.

Karaimowie są zabytkami pierwotnych żydów z czasów Mojżesza od których się żydzi podzaś niewoli babilońskiej a mianowicie między 135 i 740 po nar. chrześ. odłączyli. Anan r. 750 po chrześ. pierwszy zorganizował ich w sekcie opozycyjną która prześladowana w Syryi schroniła się do Egiptu. — Karaimowie krymscy pochodzą z Perzyi i należą do potomków 10 pokoleń izraelskich które uprowadzono w niewolę przybyli oni przez Kaukaz i morze czarne do Krymu jeszcze przed odłączeniem się żydów talmudystów. Już w VIII wieku oża-

(zwalczali handlem)

dy żydowskie w Krymie były liczne podbili oni moralnie hordę Chazarów którzy wiarę żydowską przyjęli. Nawrócenie to przypisują do brzegów Dniepru i Oki Izaakowi Sangari zmarłemu 767 po Chr. (czyli 4727 świata) któ-rego nagrobek znaleziono w Czufut Kale. Najdawniejszy pomnik piśmien-ny Karaimów w Krymie sięga r. 640 po Chrystt. Kodeksy biblijne mają tam nawet z IX wieku (a więc oryginalniejsze niż talmudzijni) w X wieku dopie-ro w Krymie dowiedzieli się ~~żydzi~~ Karaici że utworzono talmudy są więc Karaici krymscy zabytkami czysto biblijnych żydów podobnie jak żyj-dzi w Chinach w Tybecie którzy nieznają talmudu. Karaici nawrócili Chazarów którzy mieli synagogę w Sołkacie (ob. Włodzim. Wielki.) Epoka w której talmud zawitał do Krymu była epoką odpadnięcia Chazarów od judaizmu. Karaici krymscy, litewscy, wołyńscy, galicyjscy są potomkami osobnej gałęzi żydów oddzielonych od swoich współbraci jeszcze przed niewolą babilońską, idąc z Persji przez Kaukaz przyjęli język tatarski ocaleli oni od skażenia swego wyznania przez talmud i od moralnego i towarzy-skiego zniekształcenia; stosują się oni do obyczajów narodu z którym żyją, i przejmują ubiór miejscowy, żywot nie moralny.

Odrycia te zrobił Abraham Firkowicz kazan towarzystwa Karaimów w Eupatoryi który 1844 zebrał piśmienne i kamienne pomniki Karai-mów w Krymie. Ob: O żydach Karaimach Biblioteka Warszaw-ska Tom II maj r. 1844 str 413 – 424.

Karaici mieszkają w Halicu, Kukizowie i Tyomienicy prosto
20 familij w niektórych miejscach brzeżańskiego, samborsk. Żołkiew-
skiego obwodu ogółem r. 1817 wszystkich 57 familij
20 rewindykacyi Galicyi zwano ich żydami tureckiemi bo oni
sami mówili iż przyszli przed 200 laty z Konstantynopola. Ubiór
polski głowę golą, nosą brodę, świętą nieszej ozdabiają jak inni
żydzi są spokojni cnotliwi, pracowici domy mają czyste każda
rodzinę ma dom i ogród niektórzy mają pola i łąki inni dzier-
żawią takowe od miasta i mieszczan w Halicu mają jedną
ulicę, trudnią się takie handlem bydła, koni, wosku, soli i fur-
manką, fryzkiem. Rabina swego zowią mędrcem w Halicu
mają bożnicę. Mężczyźni żenią się w 29 do 30 roku a kobiety koło
20 Przywileje im dał król Stefan r. 1578 (potwierdził to
Zygmunt III 1590 i Jan III r. 1666) w którym pozwala im w
Halicu jak chrześcijanom gospodarować, handlować bu-
dować i fryzkować (I Zb. p. 184)

Za polskiego panowania i z początku Austryjackiego płacili
Kuźbyrnel 47 fl podatki płacą jak chrześcijanie.

Wersdellung ihrer gottesdienstlichen Verrichtungen, dann gali-
zischen Judenschaft Vorsteher von Michael Stöger. II Thl.
Lemberg 1833.

r. 1836.
Karaimow w gubernij wileńskiej 402 w gub. tauryckiej 1437 w gub chersońskiej 223. w
zakaukaskich guberniach 133 dusz razem w Rossyj 2195 dusz.

Karaitów w Rosyji europ r. 1843 było 4106 dusz 212 bez Polski
t. j w guberni Wołyńskiej 232, gub. Kowno
344, gub. Chersoń 150, gub. taurycjskiej
3380.
Żydów talmudystów w Ross. europ. bez
Polski 1, 132331. roku 1843.

R. 1843 w Królestwie polskim było
~~talmud~~ żydów 455, 330 a Rosyji
azyjat 7670 i 5330 Razem było
żydów obojga wyznań 1 604767.

Wiadomość historyczna
o Karaitach w Galicyj.

„Zapisano to będzie późniejszym pokoleniom by wyznawali
łaskę Boga przedwiecznego ~~które~~ (których) nam wyświadczył.
W roku 5003 od stworzenia świata, podług liczby Izraelitów
zaś od ery chrześcijańskiej 1243 a Hegiry 655 roku, pod-
czas gdy pokój zawarty został między królem Tatarów Bah-
thi-Chanem i królem Chrobacyj w Haliczu rezydującym
Danielem, na ówczas kiedy Tatarowie plondrowali ruskie
i polskie ziemie, ci dwaj króle zawarli między sobą pokój,
a podczas układu pokoju ze strony króla halickiego
był jego syn Wielki Kniaz Lew i brat jego Kniaz Waśko
i ci umieścili do kondycyji pokoju, ażeby król tatarski
pozwolił stu domom (familiom) Karaitom w Krymie
zamieszkałym sprowadzić się do Halicza rezydencyo-
nalnego miasta Królewskiego, których na od granicy
na swój expens przyjąć, wybuduje im domy i dopomoże
im handel prowadzić położony między wschodem i
ziemią Ruską czyli Chrobacyj *) i na tym fundamencie
kazał król tatarski ogłosić w Krymie, że kto będzie z
Karaitów mieć ochotę przejść do ziemi halickiej, bę-
dzie mu nadano z skarbu królewskiego transport
i expensa aż do granicy ruskiej, zaś z tamtąd rus-
kie ludzie ich przyjmą i ich przyprowadzą do miejs-
ca, gdzie sobie upodobają siedzieć. Zatym pobudziło

*) Uczony nasz Chacham robi na tem miejscu uwagę, że w owym czasie w całej tej okolicy niebyło jeszcze żydów Tal-
mudystów, co potwierdza podróż w XII wieku pisana uczonego
żyda Beniamina z Tudeli (umarł r. 1172) który objechawszy
większą część świata wyliczając oraz wszystkie synagogi
żydowskie, niewspomina aby ~~na~~ Rusi galicyjskiej takowe
na ówczas były. Dawniejsze osiedlenie Karaitów dowodzi także
cmentarz takowych nad samym brzegiem rzeczki Lwi leżący
do którego cmentarz Żydów Talmudystów poźniej dopiero przyparty
został.

serce 80 domów narodu Karaitów, między któremi było 4 domy kapłańskiego pokolenia 6 Lewitów a 70 Izraelitów większa część była z miasta Solchat*) reszta z Mangup Kaffe i t. d. i w r. 5006 od stworzenia świata podług Izraelitów, zaś do liczby Chrześcijan 1246 a Hegiery 658 roku zebrali się razem i ich Tatarowie odprowadzili do granicy swojej furami i expensą króla Tatarskiego a z tamtąd przyjęli ich ludzie króla halickiego i na jego expensie i jego podwodami przywieźli ich do Halicza.**) Przyjął ich król i jego urzędnicy i pobudowali im domy przeciwko zamku królewskiego którem stoi na górze na brzegu rzeczki Łuków - gdzie stoi murowana bóżnica tychże, gdzie dawniej odprawiały służbę Lek Oryng ***); na cmentarz dali im miejsce na wysokim brzegu nad rzeczką Czew przeciwko bóżnicy dawnej zwaną Lelom polelom, każdemu darował król po 100 grzywien srebra, nadał im przywilej prowadzenia handlu wolnego "w całej ziemi ruskiej i że wolno im trzymać i szynkować w ich domach wszelkiemi trunkami, tudzież nadał im grunta na górze i pola między rzeczką Łuków i rzeką Dniestrem. Na tym przywileju podpisał się król Daniel i jego brat Wasko Kniaz i biskup Petro."

Solhat dziś Eski Krym stąd r. 1399 Witold przesiedlił Karaimów do Litwy dawniej Karea czyli Karaeorpolis Solgati Sorgat Sudak stare miasto Roma nów w Gruzinie zwane. Sugdaja w XIII wieku Soldaja Soldadia w VIII wieku żydowy swój (biskupstwo) wcześniej Genueńczykowie

Od tego to czasu rachują tak Karaicy w swoich Kalendarzach Epokę przybycia do Halicza następującą rok 5599 od stworzenia świata jest 5929 - jak siedzieli w Halicu a jak w Łucku osiedli to 361 i t. d. 1536

Wiadomość o przybyciu Karaimów do ziemi ruśko-halickiej wyciągniona z dawnej ich Chroniki na pergaminie od Leonowicza teraźniejszego rabina Karaimów w Halicu.

1246
592
1838

5599
5006
593

1246
592
1838

1837
361
1536

1. Wstęp
2. Sam. Zborowski
3 Do Matki . . . .
4 Leśnik w rodzaju gminnych
5 Usprawiedliwienie
6. Kwiatki pamięci
7 Gołąbek dumka
8. Wilja W. Świętych
9. Bądź zdrowa
10 Jak się masz
11 Skarb ducha
12 Ogrodnik
13. Do Troku
14 Wiadomości o zamku Odrzyk
15 Młodość
16 Uczta Kasztelana
17 Do Miny z Szyllera
18 Tryoletty
19 } Skarb Kozaczy
20 }
21. Obraz Kochanki
22 Ustęp z Zmii
23. Trofki Łowickie

24 Pieśni Słowaków
25 Przegrana w Szachy

Zaraszczyc mz im Glauben

W odpowiedzi na zapytanie w liście z d.
wyrażone, mam zaszczyt niniejszem WW Panu donieść
iż Kronika na którą się odnosi Karaita Szaka
Abrahamowicza z roku powstaje jest to
dzieło „Chizuk Emuna" powstałe

Nom. Chizuk „übersetzt v. D. Deutsch Schrau 1873.

d Karaitach J. Fürst., Abr. Geiger, H. Grätz Jagiellonowie papiesz w Czasie i ruble

Bielski Marcin

Napis

Ostrycznik

List 464 verso Sigism. Aug. I (ta ki sam)

List 421 Sigismundus Augustus D.G. rex Poloniae Anno 1563 Aetatis 43 w całej sig. w zbroi w koronie z jabł. krzyż i berłem - ramki z herbami ziem pośród nich monogram: IB (Cztery J.B. pod nami) fol.

Teka Nro	Bież. Nro

Ros: * 10. III 1845.
od 13. marca 1881.

MALARZ	RYSOWNIK

CA

y

sposób

Rzadkość

Wydania

miejsce	rok	Ilość kart

Cena

antykwarska					handlowa	
Nazwisko Ant.	miejsce	rok	Złr.	gr.	Złr.	gr.

Odpis: d. 18 Lutego 1890

1)

217

A. Mittelmann
Cand. phil. et theol.
(Kandydat Rabinatu)

Berlin
Neue Friedrichstr. 72.

W odpowiedzi na zapytanie w liście z dnia 10 Lutego 1890 wyrażone, poczytuję sobie za obowiązek niniejszem WWPan donieść, iż Kronika polska, na którą się uczony Karaita Izaak Abrahamowicz z Trok w swem polemicznem dziele „Chizuk Emuna" powołuje,

/.

to wstępnie

jest (Bielskiego Marcina (ur. 1495 (+1575): „Kronika wszyt-
kiego swiata na sześć wiekow a na czworo Księgi
takież Monarchie rozdzielona. Drukowano w Kra-
kowie przez Yeronima Scharffenberga 1554." fol.
Kart nieliczb. 4 (tytuł, dedykacyja i wiersz), Kart liczbow.
czyli listow 1–324 (tekst Kroniki) i Kart niel. 7 (rejestr).
Exemplarz tego nader rzadkiego drugiego wydania
znajduje się w bibliotece Univers. Krakow. Jest to
toż same wydanie którego używał Izaak Abrahamowicz:
albowiem J. Chr. Wagenseil (Tela ignea Satanae 1681 str. 452)
w Tomaszewiu dzieła Chizuk Emuna podaje, iż Izaak Abra-
hamowicz na stronnicy 129 Kroniki wielkiej w języku polskim
wyczytał podanie o Szymonie czarnoksiężniku; – jakoż
rzeczywiście wydanie drugie Bielskiego Kroniki swiata
z r. 1554-ma na tejże karcie czyli stronnicy 129 verso
powieść tę o Szymonie czarnoksiężniku: „Gdy już rosła
krześciańska wiara, a przychodziła w posłuch wiele
ludziom, Czart będąc z tego zawiśny, pobudził Szymona
Samaryjskiego czarownika, aby szedł do Rzymu... i t. d.
(Księgi wtore, Rozdział szósty, list 129 verso). Miejsce to
w Edycyi trzeciej Kroniki swiata z roku 1564 jest na
str. 142; z czego na pewne wnieść można że Izaak Abraha-
mowicz używał drugiej edycyi M. Bielskiego Kroniki swia-
ta z r. 1554. Zresztą w owym czasie prócz M. Bielskiego
niebyło żadnej innej Kroniki w polskim języku wydanej.

2) Co się tyczy wiadomości o samym Izaaku z Krok, to prócz
znanych pewnie W. Panu dzieł niemieckich J. Fürsta, Abr. Geige-
ra, H. Grätza, ile mi wiadomo po polsku jeden tylko Kra-
bar Aleksander: Historia Żydow w Polsce. Warszawa 1866, Tom

II str. 266–273, podał wiadomość o Izaaku z Trok i o jego dziełach, gdzie przytacza różne wydania księgi „Chisuk Emuna" i tłomaczenia takowej na języki łacinski, hiszpańs: ki, angielski, niemiecki; tylko tłomaczenie niemieckie przez D. Deutsch'a wydane w Lohrau 1873 byłoby mu wtedy jeszcze nie= znane.

3) Dzieł Czechowicza Marcina, mianowicie: a) Krzy= dziowa rozmowa o dzieciokrzcieństwie, dodana do dzieła tegoż Czechowicza: O dzieciokrzcienst= wie krótkie wypisanie, o zeszciu sporu i polerowania około pierwszego sakramentu to jest S. Pomurzania w Xię= stwie litewskim a potym i w Polsce. W Łosku, w Drukar= ni Kiszki Krajcego W. X. Lit. przez Jana Karcana Wieliczki 15[illegible] 4to. Dodany jest skrypt Marcina Czechowicza Krzechdniowa rozmowa o dzieciokrzeństwie W Łosku, w drukarni Jana Kiszki Krajcego W. X. L. przez Jana Karcana z Wieliczki 1578. 4to nie posiada żadna biblioteka, tytuł tylko znany z Bandtkiego Histo= rya drukarn w Król. Pol. T. I str. 429. b) i c) Odpis Jakoba Żyda z Belżyc na Dyalogi Marcina Czechowica: na który zaś odpowieda Jakobowi Żydowi tenże Marcin Czechowic. (W Rakowie) w drukarni Teofila Adamowi= cza (Alexego Rodeckiego) 1581. 4to Kat mielisz. 4, str. 316 dedykowane Andrzejowi Lasocie z Łopiennika Łowczemu ziemi lubelsk. – jedyny znany exemplar tej książki znajduje się w Bibliotece Książąt Czartoryskich w Krakowie. – Biblioteka Uniwersyt. krakowsk. nie posiada tych dzieł Czechowicza.

4) Dzieł dotyczących ruchu dyssydenckiego w Polsce w XVI wie= ku spory jest przecz

Regenvolscius Adr. (Węgierski Andr.):
Systema historico-chronologicum ecclesiarum
slavonicarum. Trajecti ad Rhenum 1652. – 4°
– tegoż: Slavonia reformata. Amstelodami
1679. 4°

Lubieniecki Stan. Historia reformationis polonicae
Freistadii 1685. 8°
Bock Frider. Samuel: Historia Antitrinitariorum
maxime Socinianorum. Regiomonti 1774. 8. 3 Bd.

Friese C.G. Kirchengeschichte des Königreichs
Polen. Berlin 1786. 8° 3 Theile.
Krasinski Valerian: Geschichte der Reformation in
Polen, aus dem engl. übers. v. W. A. Lindau. Leipzig
1841. 8°
– tegoż: Histoire religieuse des peuples
slaves. Paris 1853. 8° Hist. 408.
Łukaszewicz Józef: O kościołach braci czeskich w dawnej
Wielkiej polsce. Poznań 1835. 8°
– (tegoż) Dzieje kościoła wyznania helweckiego w
Litwie. Poznań 1842. 8° 2 Tomy
– (tegoż) Dzieje kościołów wyznania helweckiego w
dawnej Małej polsce. Poznań 1853. 8°
Fischer G.W. Versuch einer Geschichte der Reformation in
Polen. Grätz 1855. 8° 2 Theile
Zakrzewski Wincenty: Powstanie i wpływ reformacyi w
Polsce. dzieje 1870. 8°
Bukowski Julian: Dzieje reformacyi w Polsce. Kraków
1883. 8° 2 Tomy.
Lubowicz N. Istorija reformacii w Polsze, po neizdannym
istocznikam. Warszawa 1883.
Karsejew . . .

Kara = czytaj Czytel
niy Libna św
pierwsze wyprawy
później zbliżyli się do nich
Sadurenpa jeden który
twierdzą był Aman F
to było powodem [illegible] powstań
Karaitów od jakiś sadnen
szyw wywodzą

F Który uważał przy [illegible]
Salomona

Samaritarka, Matarka 489
Szufut Kaleh 639

David ben Zizchark Sangari 789 nazwisk
Chazarów
Kassa 709 Schumlak u Chazarów
Dora Theodosia
Manguf
Sulchat
Sephard (Kercz)
r. 986 Kijowski Książe Ole posły
do Davida Chazarów

Kozlow
Jenikale

Dynastia Chazarow była turecką
około r. 700 zajęli Krym gdzie ich jest około
r. 740 przeszła na wiarę żydowską przez Izaaka Sangari
Żydzi w tym wieku po Chrystusie
siedzieli w Krymie. Najstarszy nagrobek
bez możności Lewi pochodzi z 226 wygnania
(30 lat po Chrystusie) żyje w Zoarbergu
Samarytański Exil
najstarszy nagrobek: Buki syn
Izaaka Kohen r. 702 wygnania z
(Samarji) (t. j. 6 roku po Chryst.)

Żydzi zaszli do Krymu r. 89 po Chrystusie używali
Ery od stworzenia świata.
nagrobki z r. 780, 805, 825, 870
878, 919 po Chrystusie &c
W Tschufut-Kale, Karasru-Basar,
Theodosia odkryto 58 nagrobków i 51
rękopisów z r. 640 - 1679
Abraham Firkowicz.

24 / 7 / 17 / 24

12 / 4 / 13

Billige Offerte
von Festgeschenken für Damen.

Des
Mädchens Wunderhorn.
Lieder-Album
aus Deutschlands lyrischen Dichtern.

= 7. Aufl. 1860. =

Neu gebunden, in engl. Leinwandband mit Goldprägung und Goldschnitt.

(1 Thlr.) **für 12½ Ngr. baar.**

6/5 Exemplare für 2 Thlr. baar.

Das
Mädchen aus der Fremde.
Lieder-Album
aus des Ausland's Dichtergärten.

Neu gebunden, in engl. Leinwandband mit Goldprägung und Goldschnitt.

(1 Thlr.) **für 10 Ngr. baar.**

6/5 Exemplare für 1⅔ Thlr. baar.

☞ **Beide Werke zusammengenommen für nur 20 Ngr. baar.**

Von **Friedrich Voigt** in **Leipzig** verlange baar:

Mädchen's Wunderhorn. Min.-Ausg. gbdn. für 12½ Ngr. — 6/5 für 2 Thlr. baar.

Mädchen aus der Fremde. Min.-Ausg. gbdn. für 12½ Ngr. — 6/5 für 1⅔ Thlr. baar.

1 Exempl. beider Werke für 20 Ngr.

Firma:

Franciści

Wiadomości o Jakobie Franku i jego sekcie.

Jakub Frank (która to nazwę dostał w Turczech gdzie Europejczykow Frankami zowią) urodził się w Polsce około 1712 w młodości trudnił się pędzeniem wódki, potem przemieszkał lat kilka w Krymie, Multanach, i Wołoszczyznie; zjednał sobie wielką sektę, rabini polscy obawiając się schizmy (gdy się Frank z uczniami swemi chciał udać do Saloniki do uczonego rabina Berachejach) oskarżyli go jako zbiega w Kamieńcu, lecz znalazł Frank w biskupie Kamienieckim protektora który mu pozwolił zawiązać sektę Sabarytów czyli Kontratalmudystów bo odrzucał talmud a Księgę kabalistyczną Sohar za zasadę wyznania swego przyjmował. gdyż księga ta była najdokładniejszym wykładem pisma św. Wierzył w trójcę jedno bóstwo. Quartum, wierzył że oczekiwanie Mesyjasza jest mylne, sekta więc miała wielkie zbliżenie do chrześciaństwa. Żydzi polscy zazdrośni [illegible] szukali wsparcia u hr. Brühl ministra Augusta III i u nuncyusza, po śmierci biskupa Kamienieckiego zaczęto Frenkistów prześladować. Postanowiła jedna część osiąść w Chocimiu [illegible] w Turczyznie, lecz przybywszy tam oskarżeni od drugich żydów zostali złupieni od Turków i ledwie uciekli. W Polsce przedsię wzięli przezwisko Frenkistów połączyć się z Kościołem chrześciańskim, lecz gdy ich przekonano że pod maską chrześciaństwa byli żydami ogolono im pół brody (że nie żydami ani Katolikami) i odesłano do robót fortecznych w Kamieńcu podolskim i do Częstochowy. Franka więziono w Częstochowie, zarzucając mu iż skłaniał do sekty swej chrześcijan. R. 1778 Frenk [illegible] gdy mógł zbiegł z Częstochowy wypuszczony udał się do Wiednia, gdzie żył z przepychem gdy niemógł policyi źródła dochodów jego odkryć, kazano mu opuścić w Berlinie gdzie Frank kilka lat żył również z przepychem; obrządki religijne odprawiał za miastem na czystym polu wyjeżdżał w pysznym powozie otoczony 12 jeźdźcami w zielonych i czerwonych kutańskich mundurach z dzidami na których były orły pozłacane za pojazdem jechał inny jeździec dzwonkami okryty i miał pęcherz z wodą którą wylewano tam gdzie się nabożeństwo odprawiało. – Kilka lat wrócił Frank do Wiednia, tuchcząc się że go pewne północne mocarstwo utrzymuje gdy tego niemógł dowieść został od Józefa II z kraju wygnany. Objadł w Offenbach 1788 gdzie Frank przyjął tytuł barona i gdzie mu Książe Isemburg swój pałac wynajął. Dwór jego składał się z przeszło 1000 osób; [illegible] modlitwy odprawiał wewnątrz, polu albo słuchał mszy św. w Kościele katolickim w Bergel ¼ mili od Offenbach leżąc rozciągniony na kobiercu. Domownicy jego odbywali w ogrodzie ćwiczenia wojskowe i pracowali w laboratoryjum chemicznem. Frank był niedaleko pryw pokoju. Frank prowadząc życie mistycznie umarł apopleksyją d. 10 Grudnia 1791 pochowany wspaniale po katolicku (nie zamierzał on świat zreformować) Po jego śmierci ustały już przysłyki, przekl: mające synów jego w tej mierze do innych żydów była nadaremna. Sekta Sabarytów w Offenbach się rozpa pała. Jeden z synów Franka miał być oficerem w wojsku rossyjskim i r. 1814 z wielką czcią od Sabarytów w Lwadze przyjmowany, los córki Franka również niepewny pokrywając swe urodzenie wydawała się za księżniczkę z panującej familii – Sekta Sabarytów dotąd w Polsce istniejąca ma wielkie podobieństwo do sekty wolnomularskiej.

Raczyński Wspomnienia Wielkopolskie T. II.

Sabbatianie czyli Szabsaewijanie sekta żydowska tak zwana od żyda tureckiego Szabsa Lwi (Sabatai Zewi) w Smirnie około 1625 urodzonego który w Tessalonice i Jeruzalimie ogłosił się za Mesyjasza, był biegłym talmudystą miał swą partyją lecz przez polskiego żyda Nechemia który został Turkiem oskarzony ratując się został rownież muzułmanem i Kapidżi baszy odesłany do fortecy w Bośnii tam umarł 1676. Sekta jego na której czele stanął jego szwagier Jakób Filozofus polski żyd przyjąwszy muzułmańską wiarę, pod pozorem była turecko-żydowskim tajnym wyznaniem i kwitła tylko w Turcyi. W Polsce zaś chrześcijańsko wyznanie żydowskie. wyznanie czyli Frenkistów wznowił Jakób Frenk który według Sugenholda (Przegląd naukowy 1844 Tom II Nr. 16 str 227) lecz mylnie miał się urodzić 1745 za Mesyjasza w Polsce ogłosił i miał sektę lecz jego przewódcy rabini zaskarzyli go przed biskupa kamienieckiego że nauka jego dla chrześciaństwa i żydowstwa jest szkodliwa gdy go biskup kamieniecki faworyzował udali się do Brühla ministra żydzi ter pisał do papieża który nakazał aby Frenkiści przyjęli wiarę chrześciańską lub za heretyków uznani byli musiał więc Frenk pod pozorem przyjąć naukę chrześciańską. Frenk zostawił synów Rocha i Józefa oraz córkę Ewę która została nierządnicą.

Jakob Józef (Jankiew) Leybowicz zwany Frenkiem w Turcyznie czyli Frankiem urodz. około 1727 (czyli jak niektórzy piszą: r. 1712) we wsi Korolowce (czyli jak K. Likulski twierdzi: w Buczaczu) z ojca rabina, który później zamieszkał w Czerniowcach i w końcu w Bukareszcie trudniąc się handlem wołów i gorzelnictwem; pozznawszy się w Salonice z Sabatystami czyli Szabsacwinnikami (Sabatianie = Żydo-Turcy) przyjął ich sektę, trudniąc się zarazem handlem w Smirnie, Nikopolis i Giurgiewo. R. 1752 ożenił się w Nikopolis z 14to-letnią Hanną (Anną) córką Tobiasza (Towia) Frenka. R. 1754 przyjąwszy pozornie mahometanizm zaczął rozszerzać naukę Szabsa-Cwi gruntując się na mistycznej Księdze Sohar. R. 1755 przybył na Podole gdzie w Zezierzanach, Kopyczyńcach, Buśku, Rohatynie, Podhajcach, Dawidowie rozpowszechniał naukę. Wszedłszy w zatargi z Talmudystami, znalazłszy protektora w Biskupie Dembowskim biskupie kamienieckim, udając Mesiasza z zwolennikami swemi r. 1757 oświadczył się przyjąć Chrześc. R. 1759 przyjęło we Lwowie do 1000 jego zwolenników chrzest i sam Frank d. 19 września 1759 we Lwowie najprzód z wody a d. 25 listop. 1759 w Warszawie z ceremoniami ochrzczony został z żoną i 2 synami (Józefem (w 1753), Jakubem ur. 1755 i córką Ewą ur. 1759 we Lwowie). Gdy się jednak przekonano o jego oszustwie, osadzono go 1 lutego 1760 w Jasnej Górze Częstochowskiej. Uwolniony około r. 1772 bawił naprzód w Wiedniu, potem w Brnie a od r. 1788 w Offenbach, gdzie mu Książe Izemburskie (Ernst von Isenburg-Birstein) wynajął pałac. Tu umarł d. 9 grudnia 1791, tytułując się baronem, mieniąc objawienia i czyniąc cuda. Frank napisał 2 listy do gminy w Brodach, z Częstochowy r. 1763 i 1768 wzywające do pokuty — oraz broszurę: Waawa hajom el haaiin (t. j: Z przychodzą już do źródła. Genes Cap. 24 v. 42) niedrukowaną. — Rewelacje i nauki jego pod tytułem: Słowa Pańskie (Córka Franka Ewa narobiwszy długów, gdy ją r. 1817 od Kozyatyna wzięto chciano, zmiłowawszy się nad nią, zamknąć w Offenbachu czyli Isenburgu, skąd mówiła do Lamberta nagle gazetta t. D.) tłomaczone na polskie z niemiecko-hebrajskiego żargonu w Mscr. in 4° 2 tomy str. 460 i 213 (w zbiorze Skimborowicza) zatu wspomniane:

Hebrajskie słowa: Das = religia; Machne = kotko towarzystwo; Am-Aretz = idiota; Bjalta = [illegible]; Emuna = wiara.

Nachricht von dem Tode und der Beerdigung des als Haupt der sich in Offenbach niedergelassenen Polen Herrn Baron von Frank. 1790. fol. pat. 2 ryciny (Frank na łożu śmiertelnym)

Gazeta narodowa i obca 1791. Nr 3 (Suplement)

Leonhard K. C. Aus unserer Zeit in meinem Leben. Stuttgart 1854. 8° I Thl.

Raczyński Edw. Wspomnienia Wielkopolskie 1843. Tom II str. XXXV.

Starożytności Polskie. Poznań 1842. T. I p. 295.

Hollenderski Leon: Les Israelites de Pologne 1846. 8°. p. 254

Frank (Encyklopedia powsz. Artykuł Bartoszewicza T. IX p. 267)

Żywot, sekon i nauka Jakóba Józefa Franka ze spółczesnych i dawnych źródeł, oraz z 2 rękopismów opowiedział Dr. F. Hip. Skimborowicz. (2 ryciny drzeworyt). Warszawa w drukarni Józefa Ungra 1866. 8° k. 1 str. 83 (podobna jego dziełka pierwsza druk. w Tygodniku illustr. 1866 Nr 338: 339)

Frank und die Frankisten. Eine Sekten-Geschichte aus der letzten Hälfte des vorigen Jahrhunderts von Dr. H. Graetz. Breslau Verlag der Schletter'schen Buchhandlung (H. Skutsch). Druck von Grass, Barth und Comp. (W. Friedrich) 1868. + 8° k. 1 str. 90. XXXV (Cena 1)

(: Dzieło ciekawe - autor który korzystał także z pracy Skimborowicza zdjął całą tajemniczą maskę z Franka i wystawia go jako prostego oszusta i heresyarchę - również i jego córkę Ewę :)

Schenck-Rinck: Die Polen in Offenbach. Frankfurt a. Mayn 1866 (wspomina str. 160 xiążnie Lubomirskiej między Frankistami)

Der heilige Herr (Gartenlaube 1865 Nr 33. 34)

Becker August: Des Rabbi Vermächtniss; Roman.

Breuer: Die Sabbathianer, Roman. Wien.

Graetz: Geschichte der Juden. X Band.

Theiner August: Vetera monumenta Poloniae T. IV odzjela re-
lacje włoskie Nuncyusza Mikołaja Serra o Franku z r. 1759 i 1760.

Emden Jakób (w Altonie): Wiadomości o Franku (po hebrajsku)
Alta. 1758 – 1762.

Po śmierci Franka jego zwolennicy: Franciszek Wołowski (wprzód
Salomon syn Elischa Schor z Rohatyna) i brat jego Michał
Wołowski (wprzód Nathan) i Jemerdski Dembowski
(wprzód Jerucham syn Lipmana z Czortkowa) ogłosili Ulmi-
wersat do swoich współwyznawców r. 1800.

1759 podali prośbę do Władysława Lubieńskiego arcybiskupa lwowskiego prosząc aby ich przyjął w opiekę: aby się do króla wstawił by im w [illegible] Buśku i Glinianach pozwolone było mieszkać król d. 11 Czerwca 1758 obiecał im obronę głównii naczelnicy tych żydów byli Jehuda Ben Nozen Kryssa z Nadworney, Salamon Ben Elias z Bohatina) Dodał się Frenk wyrokowi on i jego zwolennicy osiedli w Warszawie (byli to żydzi tylko okrzczoni i Talmudu odmiejący prześta żydzi) lecz inni żydzi prekupili wrzoda a uwiła żono Frenka: zamknięto to w Częstochowie podczas konfederacyi barskiej [illegible] jego zwolennicy wypogli u jenerała rossyjskiego że go wypuścił Frenk udał się do Austryi: do Morawii gdzie miał wiele zwolenników. Żydzi w Berlinie Talmudyści go przed Józefem II który go wypędził z kraju. (w prożby Maria Teresa nim się opiekowała) Błagał się po Niemczech Józ Zsenburgski pozwolił mu osiąść w miasteczku Offenbach 1788 mil od Frankfurtu nad Menem Wydał Frenk list okólny do swych zwolenników w Polsce ci się wybrali z kapitałami do niego jednak niektórych na drodze rząd zatrzymał przynajm do 40000 czerw złb. do skarbu weszło. Złożyli niektórzy żydzi z Warszawy co do Offenbach przybyli swe majątki u Frenka gdzie miał być spólny skład Frenk popadł swe długi złego sepie rozstrwonił: umarł zostawiony nie zarem lat: długami. niektórzy [illegible] żydzi wrócili do Polski [illegible] w rzędzy drudzy pozostali w Offenbach. Gdyby był rad umiał z Frenka korzystać byłby mógł Reforme przez niego poczętą i ofiarowaną u żydów zaprowadzić.

Klątwa Rabinów zwana Cherem tylko w Polsce Arystokracyja żydowska ja to (Seine Herie wielmożny Landen Doktor, Majorchet Arystokrata. Rabin był naczelnym sędzią duchownym i cywilnym a Kahał jest zgromadzenie ludzi prawników. kolegiacznych trybunał do sądzenia wszystkiej politycznej czysto cywilnej, i duchownej. Ubiór (Sternbinsky) Odroda do dwódziestu lat musi każdy żydbyć raz żyd bo potem podpada przeklęctwu boskiemu żydów zaślubiają jeszcze w Kolebkach dziewczyna około 12 roku wchodzi w akt (zwiecki) małżeński. Dziewczyna mająca lat 12 może się rozwieść jeżeli nie kontenta z męża potem rozwód tylko w prawnych przypadkach dozwolony. Ubiór żydów mieszanina stroju starożytnego polskiego niemieckiego środnie trzewiki: wschodniego życzes głowę zydy strzyże rozstawia pejsy (brodę i wąsy kąpiel (koferowanie) [illegible] zabrania nieczystość im jeść razem potrawy mięsnej: postnej przy jedzeniu mówią o prawie: nóż ostrem nie kładą bo mówią że Anioł przytomny zwierząt nie jedzą z ostremi rzeczami (n. p. żurnie) lub pazurami kopytne mięso mają których używali Chrześcian nie wzbraniają leczy je czyszczą kładąc w ogniu wodę. Drzemik musi mieć wiele znajomości lubi się nadzie rabina rolnictwem się nie trudnią bo im religia zakazuje Levit r. 19. 19 Bydlęcia chować z bydlęcem innego rodzaju, i siać na polu z rodzaje ziarn. Ogrodnictwem się nie trudnią bo zasadzony ogród do 4 lat niepuszczają używać owoców.

Swawola wyuzdana Żydowska (drugi tytuł:) Obżałowanie wyuzdanej swawoley żydowskiey przez
wielebnego w Chrystusie X. Bazil: Wagliciusa, staw: Akad: Krak: Doktora, Z(leb.) Bles2 (yskiego) wy-
pisane. Roku Pańskiego 1648 in 4° kart 6 str. 32 dedykowane Katarzynie z Sytemberku
Sieniawskiej podkanclerzynej Koronnej (skarży się jej że już od 7 lat żydzi weszli do Błeszyc i bożnice
wybudowali, (Sieniawska wprawdy im zakazała budować bużnice,)

Uwagi nad niniejszym stanem żydów polskich: ich wydoskonaleniem z francuskiego przez J. C....
w Warszawie R. 1793. str 71 in 8°

Sabatai Sevi około 1640 w Konstantynopolu nowy mesjasz ~~odstony~~ ukarany śmiercią

Żydzi z Francyi (gdzie pod Filipem długim) Hiszpanii (gdzie pod Ferdynandem) gdzie prześladowani
i odarci z majątków zostali oraz z Czech i z Flandryi przybyli do Polski. Bolesław Śpiewacz
wezwał ich do Wielko polski skąd się na cały kraj rozeszli. Kazimierz wielki stał się drugim
Achaswerusem (Artaxerxesem) z powodu Esterki dla żydów w Polsce: odtąd rosła ich potęga. Za
Jana Sobieskiego żyd Bethsal był arendarzem wszystkich ekonomij królewskich za bardzo niskiej ceny
miał nawet zdany sobie rząd mennicy jednak bez tytułu dyrektora mennicy, za jego wystawieniem
rozchodziły się talary królewskie po całej Polsce mimo tego jednak zawsze był zadłużony i umarł w długach.
Drugi żyd Jonasz nadworny lekarz Sobieskiego w wielkich łaskach miał nawet otruć Sobieskiego
Sobieski potwierdził wszystkie przywileje żydom polskim i nowe im nadał r. 1685 Sekty:

1) Karaimów czyli Karaitów (z hebrajsk: kara, Mikra xięgi święte) stąd Koran u Egipcyan który
xięga swoią ta Merkuriusza Trysmegista) odrzucał podania ustne (Talmud) przeto u nich jedne ogra-
niczają się na Księgach Mojżesza. Stosunek pokrewieństwa lub powinowactwa przy zaślubieniu jedzą inna
zanim u Talmudystów mają nieśmie brać siostry zmarłej swej żony, obyczaje ich czyste jak
i nauka czysta nieprzypuszczają Komentarzy i głosów do pisma św.

2) Chasidé (Gorliwe nabożnych) zjawiła się ta sekta około 1750 w Polsce w Międzyborzu
na Podolu autorem jej rabin który tamże uzdrawiał choroby przez kabałę sekta ta odrzuca wszelką
naukę prawa zna tylko naukę kabały u nich majątki są wspólne którem rządzą stąd fanatyzm
wielki 3) Frenkiści (sekta żydowsko-chrześciańska) autorem Frenck urodzony w Chrześcinie:
cach prefekt za Augusta III: osiadł na Podolu około r. 1740 ogłosił się za mesyjasza i miał
z Chrześcinie nieiakie przepowiadał że zaraz żydowski będzie tron chwobodzony i rozsiewał naukę. Rabini
chcąc zapobiedz, udali się do biskupów. Korzystny Kamieniecki zwołał do Kapituła Archi katedry
lwowskiej zgromadzenie Dzyk upów prowincyalnych wyższego Duchowieństwa, stawił się Frenk
z swemi zwolennikami dysputowano kilka miesięcy r. 1759 uznano tych żydów Kontra talmu-
dystami bo mówili że się samemu Talmudowi tylko i jego Komentarza sprzeciwiają. Ładnie więc
wyrok że ponieważ podług twierdzenia Frenka mesjasz już przyszedł ~~żydzi~~ powinni byli
Frenk: jego stronnicy przyjąć religię ~~Katol~~ Chrześciańską pod karą ogłoszenia ich za heretyków
i ukarania ich jak innych Heretyków. (byli to żydzi z Węgier, Wołoszczyzny d. 16 maja

Jakob Józef Leibowicz Frank (miał 2 żon

226

Józefa ur. 1754
Jeckob ur. 1756
Ewa ur 1759 Ludomirska

z żoną Frankowicze Frei
(1786–1793)

Fur. 1712 w Korolówce
r. 1754 ożenił się z Chaną córką
Tobiasza
w Kamieńcu podol zatrzyt Jekk
Antytalmudysta ok. r. 1759 wyjechał
ny we Lwowie Warszawie r. 1793
opuścił Polskę +10 Grudnia 1791 w
Offenbach

Pawłowski Kazimierz
Poziomkowski Tomasz i Antoni
Poznański h. Bożawola Józef Paweł
Przewłocki Andrzej
Świętecki
Szaykiewicz Józef
Szymański Wojciech
Szymanowski h. Sleporon
Trojanowski Antoni
Wolański h. Nałęcz Stefan
Wołowski h. Bawół na Kaszcach
Zbitniewski Adam Paweł, Piotr
Jan, Ignacy i t. d.

Jakub Józef Frenk antytalmudystów 1760 wzięty do więzienia przez duchowieństwo 20 dni examino-
wany
227

Quellenschriften zur Geschichte der Juden in Polen insbesondere in Krakau von F. H. Wetstein. Krakau, Druck von Josef Fischer. – Verlag von A. Faust's Buchhandlung 1892. 8° Str. 66.

Mieses

Monatsschrift für Geschichte
u Wissenschaft des Judenthums
von Z. Frankel 4 Jahrgang
1853 (Leipzig) pp 225
Zur Geschichte der Juden in Polen
von H. Ptenberg Juni pag 211–224
(do v. 1264) Juli pag 365–369
(vrzbior Praw Polski) August p. 304–
310 do v. 1370. ~~September~~
October p. 370–385 (do v.
1565

9. II. III 1850

IV. V. 1857 VI. VIII 1852. VIII. IX

1853 X.

~~Zeit~~

Archiv für Kunde österr. Geschichts-
quellen 1848–1853. X Jg.

Notizenblatt 1851 1852 1853
pro 24 Nrs

Fontes rerum austriacarum 1849 VII Bd

Löbenstein (Philip) = Brodow:
Galizisch-jüdische Zustände. Leipzig 1844. 8°

230

(nostrug Jul. Fürst Bibliotheca hebraica)

231

Harkavy Albert: Die Juden und die slavischen Sprachen. Wilna 1867.

16c 8° Ser VIII. 136.

(no Lebrajska)

8° 69
11

9) Leta mente celebremus

10) Jesu Christe rex superne.

Kitia Neemana
ili Ztona Jewrejew
w g. Wilnie i lita
raturnaja ich djejc
telnoff napisana
samimom Jojifom
Finom Wilno w
typogr R. M. Rom
na 1860. 8°
1/50

Harkavy Albert. Die
Juden u die Slavischen
Sprachen. Vilna gedr.
bey Romm 1867 8° 1/

Nr. Fasc......

Liczba z roku

Stobbe Otto: Die Juden im Mittelalter 1866. 8°.

Rossler: Das altprager Stadtrecht

Archiv für Kunde österreich. Geschichtsquellen X^r Bd.

Borzek: Codex dipl. Moravice Tom IV

Katona: Hist. Hungar. Tom VI (Bela IV)

Sommersberg: Scriptores rer. Siles. Tom I. II.

1238 Fryderyk.

1244 Fryder Ruski.

1251 Bela.

1268 Ottokar.

234

Ozydach Ob. Ostrorog.

235

Polityka Księgi V

str. 129 (O Żydach: Orm
zeszyt żydowski

XIX – 134

Notatki różne

przed Chrystusem

R. 696 była era Wygnania Asyryjskiego, a r. 586 Wygnania babilońskiego
R. 393–353 przed Chrystusem panował Leucon I
przed Chrystusem miasta nad Pontem inkorporowane do Imperium Rzymskiego.
R. 30 przed Chrystusem Żydzi już mieszkają w Krymie, a 81 roku była już synagoga w Panticapei
R. 212 Fundacyja miasta Sugdaia.
262 Żyd Tokhtamysz umiera w Czufut-Kalé
668 Żydzi mieszkają w Tanaporii.
679 Bułgarowie osiadają w Mesii niższej.
692 Biskupstwo w Chersonie istnieje.
833 Król Khazarów buduje Sarkel
840 Arcybiskupstwo w Kerczu
988 Włodzimirz wielki krzci się w Chersonie
1049 Pieczyniegowie osiadają około Stu-mogił
1160 Grecy zdobywają Armenią
~~1170 W Kijowie~~
1185 Wenecyjanie osiadają w Kijowie z handlem
1223 Mongoły zdobywają Sugdaję.
1228 Biskupstwo Katolickie fundowane w Sarecie
1234 Genueńczyki osiadają w Kaffa
1240 Mongołowie zdobywają Kijów (Tatary)
1248 Jo Plano Carpin w Kijowie
1261 Genueńczyki zdobywają Czufut-Kale
1262 Tatarzy podbijają Armenią.
1266 Genueńczyki osiadają w Kaffa. (Gazeria)
1299 Nogaj rabuje miasto Krym
1308 Kozacy jako gwardyja miejska między Tatarami
1333 Wenecyjanie mają Kantor w Tana
" " Alani (Osetowie) zajmują Kerč
1331 Olgerd bije 3 naczelników mongolskich
1361 Turcy z Synopy zajmują Kaffę
1475 Turcy zajmują Akkerman
1578 Broniowski zwiedza Krym

Kolonia żydów była
w Kai-fung-fee dawnej
stolicy Chin. Żydzi
przybyli 200 r. po Chr.
mieli synagogę, dziś ich jest
do 300 lubo mają tory i odpisy
ich po hebrajsku, synagoga ich
r. 1163 zbudowana pod pa-
nowaniem dynastyi Sung.
Dziś zburzona — Żydzi trudnią
się drobnem handlarstwem
i sprzedażą starzyzny.

Jan Król Geski r. 1331 zydow w Wrocławiu i w Pradze
prześladuje i pieniądze z nich duli

1312 d. 25 Juli: Heinrich von Salbach Amman
zu Weizzenburg die Ratgeben und die
Gemein der Burger bestättigen den Juden
in der Stadt gesessen, die Rechte mit denen
sie getraitt sind (w Bawary)
nicht Einem auf nassen noch blutigen Gewand
viel schwemm in der Schul

pag. 112.

M. Wiener: Regesten zur Geschichte der Juden
in Deutschland. Hanover 1862. 8°

Bestellzettel.

.....

aus

ftliche Intelligenz-Blatt“

ländlicher und wirthschaftlicher Bau-Ausführungen“

der Allgemeinen Deutschen Verlags-Anstalt in Berlin.)

is **22½ Sgr. = 1 Fl. 18 Xr. Rh.**

---

an die nächste Buchhandlung zu senden.

Kahały: Bóżnice Karaitów w Rosyi
Eupatoria, Bakczysaraj, Perekop, Teodo-
zyja, Cherson, Odessa, Mikołajewsk,
Troki, Łuck t. j. 9 bóżnic ogółem
W Eupatoryi jest szkoła Karaimska
na czele stoi tak zwany odesski Chacham
w każdej synagodze jest starszy Chazan
a podnim Szammasz.

239

Gram.

ióka

240

Jana
Bugu

Soudak u
Grekow Si=
daghioj u
Genuenczykow
Soldaja.
Bazarow
(Olbia)
Dniepr po
tatarsku
Exij.

Zeszyt Korespondencyi
nauk z hrabem Moustre
1810 241

Troisième De lame
ror
histoire de juif errant
Velasquez - La Duchesse
de Sidonia - du chef
Bohemien - Donna
Velez

manuscrit trouvé a
Saragosse

(zu) (zu)
Ve hest Dnf nnn sfein lang zügsfügt,
(zu) zu wns
A ze wnsf nns nfnn;
Wenn Ze fnn nnn fünf zerift
Alt ze hest nns zur nüssf kmnnn

*

Ve hest Dnf nnn sfein lang zügsfügt
(zu) (zu)
Wns nnn in weitnn knnnn (knnn)
Nnnn ze nnn in fenstnfnl
(zu)
Ze trüg-ze ze fein den Almnnn

III

(szimi
Sfini nn ra boiraj (Hönt dnf nnnn Hnnn)
Hönt nnnn Lind nd ist yung nnn;
Für Chajm - - - - - - -

Alt wnn nn fest grüfnn Hnnd in Hnfd
Mistinnn hebr. Medades Fest nn gnndnfn den almnfhtigen
erteilt Gott.

*

Domar Für Domina ist dnn jung wnnn gnbnfnnn
Bajerisch Ze Hnfsf jnnnn wnnn vbgfsfnttnn fnnn
jüngn Hofnn.
Alt wnnn &c.

Nun Herr hilf nnfs Wnchul nn Chaim Fnndt bey ihn ab
für nns den Pöfen Wolfart pünn fo nfflug den Chaim in dnnn
wnzgbüfd nn mit dn Hnnde ntwnt an den Bnzgnn nnbnffn wollt
gnb nf ihn nen nücklügt nn Hnib nnb Hnfz ümnnf in nnb hfz
gnnfs nnf dn nnbnzignnn Hnndt. Ze Pnfsf lnyfn nn mit den Adnn
nnnz Adnnn nnb dn Aeltnn bnfnghtnn Ze ze jünnotnn nd wnn-
dn fteffnn nnbn nfnzgtn Ze. Fn Judnn den Pöfn wolltn ze nnnf

Wenn die Blüthe aufhört gibt man nicht viel Feuchtes (nasses wie niederiales wie wydaya pieniądze bo przecaty tydzień się wydawać będzie) — Wenn man Lemuth ausgießt so gießt man Zeyd höher Gnidor begossen worden Feuer sie sich an ihrem Ufer nicht Deichen fegen die Leder begen Bach / Hüten Zuflüsse Zeichnet graam staam nazywa wor v letnik (graam = Zinn staam wenn die Feuer nützen Ein Verschiedenheit am Dampfe: Hirz zum ren Ton nicht zusetzt) = Tentay in der Nacht die Höhnit aufgiebt Abend schielt nuscht nicht Feuchtem Ist bauen — Ihre Erzählung Ingeladen warfen sich größe ? auf Dinder von Familie — Der Feigbaum singt ist in Wasser Künftige Leute nicht Weiden ? Angeln

Wenn manchen sich zuweilen Schmerz u Unglaub
Börne u Heine die Korypheen dieser Richtung
auf Deutschland, deutsche Geschichte u Deutschen
Glauben geworfen haben - u. nicht bloß u.
geschieht heutzutage sogar unter Beifallklatschen
so vielen Deutschen. Ja sogar über den
verschlafenen Literaturblättern Heines und
Börnes noch aufgestört. Denn gibt es
auch jetzt noch Leute genug in Deutschland
die jede Aufklärungs Emanation des Seligen
als göttlichen Parfüm bewundernd einschlürfen.
(Allgem. Zeit)

Auf der Heineschen Richtung waren sich sonst
als Schüler die Kladderadatsch Literatur;
die Sentimentalität u. das Lieben Gott der
unschuldigen Heine waren verflüchtigt u. es
blieb nur die Witzelei übrig; der ganze Esprit
war in Kleinmeisterlichen zerfallen.

Juz Beda Weber powiedział iż pisarze izraelscy
są w Polsce dla Synagogi i dla rewolucyi

Autor niniejszego dzieła nie jest ani literatem
ani uczonym z profesyi ani teologiem ani
politykiem ani też członkiem korrespondencyjnym
ani też czynnym, od zioła historycznego filozoficznego.
historycznego Akademii umiejętności: lecz
jest wiernym chrześcianinem i poczciwym patryotą
jako chrześcianin zdołał (krótko) jako patryota
musiał jawnie i bez obawy dworzyć swą: bibliotekę

- ludziom jasnego wyrażenia czarno na białem pokazać ze obok „publicznego reputacji mniemania o żydowszyźnie „ktorą młoda generacyja Izraela wielkiemi siłami teraz utworzyć pragnie było od dawna inne publiczne mniemanie o żydach które dziś przy egoizmie i milczeniu prasy chrześcijańskiej niektóre stanowisko jest podaniem tylko w ustach ludu żyje.

Für Buch welches nun den Gegenstand der vorliegenden Untersuchung constatirt somit constatirt muß selbem nicht fehlen (wie ma na celu autor modnych żydowskich literatów

pociski na chrześcijańskie pozytywne na jego historyczne instytucje, na autoryzowanych za reprezentantów

jego przeciwników i wiernych wyznawców - chciał obronić od odwrócić — nie obawiając się autor terroryzmu literackiego żydowskiego powinien zdaniem trzeba für alle diese nicht bloß für die Juden, sondern auch für die Christen.

Hundert Bogen aus mehr als fünfhundert alten und neuen Büchern über die Juden neben den Christen. Ein literar-historischer Beitrag zur Geschichte der Juden seit Christus, zusammengestellt und mit den nöthigen Registern versehen von Constantin Ritter Chotewa von Paulikowski. Erste Abtheilung. Freiburg im Breisgau. Herdersche Buch Verlagshandlung 1859. 8° St LVIII. 912. K. 8.

Judenfrage - jüdische Herrschaft in der Tagespresse
in den Gebieten der Selbstständigkeit
Abwehrsäuberung der Judenmacht - Feindschaft der
Juden über Christ grosse Schreckensherrschaft
die jüdische Gefahr ist nur Tyrannen wo welchen
der nach Völkerversöhnung der Menschheit bestreben
müssen
seit Ende napoleonismus ist die Übermacht der
Juden gewachsen
die Juden bilden in ihrem verlogen universalen
Verband neuen Staat in Staaten
autor pracował 4 lat

Der rückgenklärte Judenhass entsteht in
gewissen positiver + politischer Grundlagen +
muss schlecht demoralisierend wirken. Die Grundzug
dieser liberalen Richtung - mit gewissenhaften Ruhe messen
ist ihr Zweck gegen Juden in Europa zu treiben + in Europa be-
freundet Nationalität: weil dem selbst Vaterland und Volk
zusammensetzung unbekannt gegangen sind, so müssten sie den
Lieblosen aller Staaten + Völker zu einem kosmopolitischen Ziel
führen.

Kalendarz żydowski

Chcąc znaleźć datę wypada do roku żydowskiego,
~~dodać 952, a otrzymanej sumy odciągnąć~~
~~razem 952~~

~~odciągnąć 3761~~ 4760
odciągnąć

5604
3761
1843

1834 = 5604
952
6556 juliański
3

3762
1834
5596

5630 :::
1870
odciągn. 4760 rok urodzenia Chrystusa :::
630

4760
1870
+ 6630 - 6630
952 952
7582 5678
5508
= 170

do r. 3761

5678 s[illegible]

5508
1870
7378

rabbi Mnisan Lehrer
chasan Vorsänger
szammesz Küster
Sofer - Schreiber
Szochet - Schlächter
darszán - Werber
dajan - Richter, Türken.
Mohel - Beschneider

Drewnosti Kyjew
Zywonrsnaja Rossija
sw. Mczenicy ksiązęta
Borys i Hlieb † 1015

Gabaim = Vorsteher der Talmud-Thora.

Cheder = Schulzimmer

Melamed = Lehrer

Jeschiba = Talmudische Hochschule

Derascha = Predigt

Chasan = Cantor, Vorbeter.

Chachen = Gelehrter

drbjjddrič

zlazjč